

Aki Aunala

”VALOA KARJALAAN”

Neuvostopropaganda Venäjän Karjalassa 1918–1922

Pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

10.2.2011

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Aki Samuli Aunala	
Työn nimi – Title ”Valoa Karjalaan” - Neuvostopropaganda Venäjän Karjalassa 1918–1922	
Oppiaine – Subject Yleinen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year 02/2011	Sivumäärä – Number of pages 182 (6 liitesivua)
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkielman tavoitteena on selvittää, onnistuiko bolshevikkien voitolle Venäjän sisällissodassa tärkeänä pidetty propaganda vaikuttamaan Karjalan alueen poliittiseen kehitykseen vuosina 1918–1922. Miten neuvostopropaganda pyrki vaikuttamaan kohdeyleisönsä, karjalaisiin, ja miten se oletettavasti onnistui heidän keskuudessaan? Tutkimuskysymyksiä lähestytään tutkimalla aikakauden tärkeintä joukkomedialla, sanomalehdistöä. Karjalan alueella julkaistuihin ja sinne toimitettuihin venäjän- ja suomenkielisiin sanomalehtiin sovelletaan vertailevia, kvalitatiivisia tutkimusmetodeja temaattisesti rajattujen aihealueiden sisällä. Tukevana aineistona ovat lehtolehtiset ja muistelmakirjallisuus. Tutkielman kahdessa ensimmäisessä käsittelyluvussa käsitellään neuvostopropaganda- ja valistustyön yleistä luonnetta ja institutionaalista rakentumista sekä Neuvosto-Venäjällä että Karjalassa. Neljännessä luvussa pääpaino siirtyy sisällölliseen analyysiin, jolloin tutustutaan propagandan rakentumiseen käsitteiden ja mielikuvien varaan. Viidennessä luvussa pohditaan propagandan vastaanottamista Martyn P. Thompsonin <i>reseptiteoria</i>-käsitteiden kautta. Tutkimustulosten perusteella voitiin todeta, että neuvostovalta pyrki esiolettamusten mukaisesti vakiinnuttamaan valtansa osin propagandatoiminnan avulla. Propaganda rakentui yksinkertaistavien binaariparien varaan erityisesti neuvostovaltan ja viholliskuvan kohdalla. Suomalaiskommunistien propaganda koostui pääosin suomalaiskansallisista rakenneaineista, kun taas venäjänkielisten havaittiin käyttäneen venäläisnationalistisia tehokeinoja. Karjalaisten vastaanottamisen ongelmat olivat lukuisia, ja havaittiin, että neuvostopropaganda oli erityisesti vaikeuksissa alueilla, missä lisättiin ”kansankielistä” propagandaa. Ateististen suomalaiskommunistien sivistämispyyteet yhdistyneenä sosialismin istuttamiseen kansallismielisten ja uskonnollisten karjalaisten alueelle näyttäisi olleen ratkaiseva tekijä propagandan osittaisessa epäonnistumisessa. Havaittiin, että propagandan onnistumiseen taas vaikuttivat muun muassa karjalaisten auktoriteetti-usko, institutionaalinen kehitysaste, sosioekonominen tausta, uskonnollinen identiteetti ja sen kautta syntynyt venäläiseen kulttuuriin samastuminen.</p>	
Asiasanat – Keywords: Neuvosto-Karjala, propaganda, kommunismi, reseptiteoria	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS:

1. JOHDANTO	1
2. ”VALLANKUMOUKSEN RASKAIN TYKISTÖ” - PROPAGANDA ASEENA NEUVOSTO-VENÄJÄN LUOMISESSA	10
3. ”TAISTELU SIELUSTA” - NEUVOSTOPROPAGANDA JA -VALISTUSTYÖ VENÄJÄN KARJALASSA 1918-1922	21
3.1. Lähtökohdat bolshevikkien propaganda- ja valistustoiminnan järjestämiseen Karjalassa	21
3.2. Kiväärein rauhaa - Sisällissodan propagandataistelua vuosina 1918–1920	25
3.3. Partisaanijoukoista työn rintamalle - Karjalan stabilisoimisen aika 1920–1922	40
3.4. ”Ratto raatajarahvahan”- Karjalan lehdistön kehitysasteet 1918–1922	62
4. VALISTUSTA JA KAUHUKUVIA - KARJALAN LEHDISTÖ TAISTOJEN TIELLÄ	75
4.1. ”Tieto voi varjot karkoittaa, valistus pimeät peikot voimattomiksi vaimentaa” - Karjalaiset ja Karjala lehtien sivuilla	75
4.2. ”Valistuksen viholliset” - Karjalan viholliskuvien luominen	93
4.3. ”Tulipa vihdoin turva, kaiken sorrannan perästä” - Neuvostovallan kuvan luominen	111
5. PROPAGANDA JA KARJALAISET RESEPTIOTEORIAN NÄKÖKULMASTA	127
5.1. ”Valheverkkoja” ja ”rosvojoukkoja” - Lehdistöpropagandan vastaanottamisen problematiikka	127
5.2. Karjalan kansan sieluntuntemustako? - Propagandatoiminnan kokonaistulosten arviointi	146
6. PÄÄTÄNTÖ	158
7. LÄHTEET	164
8. LIITTEET	176

1. JOHDANTO

”Jokainen päivä on vallankumoukselliselle propagandan päivä. Sanoin ja teoin iskee hän proletaarisista päistä pois vuosituhansien henkistä kuonaa, josta itse on päässyt vapautumaan. Siten pääsevät yhä uusissa työläisaivoissa versoamaan omat ajatukset, proletaariset, kumoukselliset, uudet ajatukset, ne ajatukset, jotka siirtävät kumouksellisia tekoja ja johtavat ne voittoon.”¹ – *Yrjö Sirola*

Elettiin vuotta 1919, jolloin maailman ensimmäinen sosialistinen valtiojärjestelmä kamppaili raivoisasti olemassaolostaan. Yrjö Sirola², Venäjälle paennut Suomen kommunistisen puolueen perustajajäsen, agitaattorikouluttaja ja myöhemmin myös Neuvosto-Karjalan kansanvalistuskomissaari uhkui itseluottamusta kuvaillessaan propagandan merkitystä neuvostovallan voiton tukipilarina. Tulevaisuus näytti tuolloin vielä erittäin epävarmalta, mutta voiton avaimet olivat puoluejohdossa täysin selvillä. Ensimmäisen maailmansodan myötä vahvistuneen käsityksen mukaan keskeisessä osassa ”totaalisessa sodankäynnissä” oli psykologinen sodankäynti organisoidun propagandakoneiston avulla. Tästä hyvä esimerkki on Neuvosto-Venäjä, jonka sotamenestys ja legitimointi monessa mielessä perustuivat onnistuneeseen propagandaan oman ja ”kansan asian” puolesta.³ Propaganda ja valtiovallan järjestäminen eri alueilla kulkivat usein käsi kädessä, mikä tiedostettiin tiedostusvälineissä ja puoluejohtoa myöten hyvin selväpiirteisesti, kuten Sirolan kommentista voi sujuvasti päätellä.⁴

Sirola ei vain vielä vuonna 1919 osannut varmaankaan arvata, että hänen suomalaiskollegansa pyrkivät vuoden päästä kirjoituksestaan iskemään tätä ”vuosituhansien henkistä kuonaa” pois juuri karjalaisten päästä suhteellisen vahvan, Moskovan suojeleman autonomian alaisuudessa. Venäjän Karjala, eli suomalaisessa termistössä Itä-Karjala, oli sotien ja suurten yhteiskunnallisten muutosten pyörteessä vuosina 1918–1922. Alueella toimivat aseelliset kansainväliset interventiojoukot eli niin

¹ ”Neuvostopropagandan päivä”, Wapaus 6.9.1919, ”Y. S.”.

² Harjula 2006, 442: Yrjö Elias Sirola (ent. Sirén) 1876–1936, Opettaja ja lehtitoimittaja, Neuvosto-Venäjällä mm. SKP:n perustajajäsen, Leningradin vähemmistökansallisuuksien yliopiston opettajana 1922–25, Karjalan kansanvalistusasiain kansankomissaarina vuodesta 1928, kuoli Moskovassa oletettavasti aivohalvaukseen.

³ Kenez 1985b, 131–132; Kenez 1985a, 1; Taylor 2003, 173–190, 198–201; Leppo 1939, 9–17, 60–61, 111–113.

⁴ ”Kommunistiset agitaattorikurssit”, Wapaus 18.12.1918; Kenez 1985a, 50–51.

kutsuttu Entente⁵, suomalaiset vapaaehtoiset retkikunnat, bolsheikkivallankumoukselliset, punaiset suomalaiset, valkoiset venäläiset joukko-osastot sekä itse karjalaiset, joiden puolesta useimmat osapuolet ainakin väittivät taistelevan.⁶ Karjalaisten kansalliset tavoitteet kuten mahdollinen kansallinen itsehallinto kärsivät ristiriitaisuuksista eri eturyhmien välillä, ja poliittiset mielialat vaihtelivat rajusti vuosien välillä aiheuttaen päänvaivaa niin sotilaallisesti kuin poliittisesti Karjalan hallinnasta taistelevien osapuolten välillä.⁷ Varmaa oli vain se, että bolshevikit eivät missään vaiheessa olleet valmiina luopumaan yhdestäkään vanhan keisarivaltakunnan alaisuudessa olleesta alueesta ja jättämään ”vapautusta toivoneita” kansoja oman onnensa nojaan imperialistien kynsiin.

Neuvostohallinto onnistui saamaan Karjalan itselleen ja myös legitimoimaan valtansa Karjalan alueella, kuten lähes kaikkialla sisällissodan rintamalla, erittäin huonoista lähtökohdista huolimatta. Karjalan ja muun maailman väliin syntyi 1920-luvun aikana salamyhkäisyyttä huokunut ”punainen muuri”, jonka takana luotiin skandinaavisen kommunistivaltion prototyyppiä pääosin suomalaisten emigranttikommunistien vetäminä. Unohduksiin jääneestä Venäjän periferiasta oli tullut verrattain lyhyessä ajassa maailmanvallankumouksen yksi potentiaalisista tukikohdista.⁸ Tilanne oli varmasti hämmentävä yhtä paljon karjalaisille kuin itse suomalaiskommunisteillekin, jotka olivat vielä hetki sitten olleet vailla isänmaata. Voidaan kysyä, miten kommunistit olettavasti onnistuivat tässä jo itsessään vahvassa propagandatempussa. ”Takapajuiseksi” ja ”pimeäksi” luonnehdittu Karjala tuskin muodosti poikkeusta bolshevikkien korostaman propaganda- ja valistustyön suhteen, jonka piti taata voitto kaikista vaikeimmillakin rintamilla⁹.

Sirolan sanoin lopullinen vallankumouksellinen voitto taattiin sekä ”sanoin” että ”teoin”. Tämä tutkielman päämääränä on siis syventyä neuvostopropagandaan, ”sanoihin” ja ”tekoihin”, sekä sen ominaisuuksiin Venäjän Karjalaan vuosina 1918–1922; aikakautena, jolloin Karjalan tulevaisuus ratkaistiin. Tutkimusasetelman sisälle päästään Karjalaan

⁵ Venäjän intervention aikana englantilais-ranskalainen sotilasliittouma Entente sisälsi mm. italialaisia, serbialaisia ja kanadalaisia sotilaita. Myöhemmin osastoina toimi myös suomalaisia ja karjalaisia joukkoja.

⁶ Harjula 2007, 344–351; Kangaspuro 2000, 70–75.

⁷ Churchill 1970, 98–110

⁸ Harjula 2007, 257–258; Kangaspuro 2000, 75–76; Kilin 2001, 38–40.

⁹ ”Valoa Karjalaan”, Wapaus 1.1.1921, ”J.A.B”; Kenez 1985a, 70–71.

suunnattua sanomalehdistöä tarkastelemalla, joka oli aikakauden pääasiallinen massamedia kaikista sen rakenteellisista ongelmista huolimatta¹⁰. Tutkimuskysymyksistä keskeisin on, miten neuvostopropaganda pyrki vaikuttamaan kuulijoihinsa Venäjän Karjalan alueella erityisesti sanomalehdistön näkökulmasta. Miten neuvostopropaganda rakentui, millä sanastolla, retoriikalla se toimi ja mitä erityispiirteitä yhdelle Venäjän lukuisista vähemmistökansallisuuksista suunnattu viestintä piti sisällään? Toisena tärkeänä kysymyksenä on, miten neuvostopropaganda oletettavasti onnistui Karjalassa sen tärkeimmän kohderyhmän, karjalaisten keskuudessa. On olennaista problematisoida sitä, onnistuiko neuvostopropaganda omalta osaltaan vaikuttamaan alueen poliittiseen kehitykseen aseellisten konfliktien aikana.

Tutkimusstrategiana on syventyä Karjalan propaganda- ja valistustoiminnan järjestämiseen tarkasteluajaksolla, mikä selventää propagandainstituutioiden käytännön organisointia Karjalan erämaihin vuosina 1918-1922. Mitä propagandainstituutioita Karjalassa oli tarkasteluajaksolla, ja mikä niiden tehtävä oli toimivan kokonaisuuden kannalta? Selvyys organisatorisesta kokonaisuudesta mahdollistaa sujuvan siirtymän propagandan sisällölliseen analyysiin ja vastaanottamisen haasteisiin ja mahdollisuuksiin karjalaisten parissa. Jotta voidaan vastata kysymykseen ”miten”, tulee siis avata samalla kysymyksiä ”mitä” ja ”missä”. Näiden kysymysten pohjalta rakentuvan kokonaisuuden kautta pyritään tarkastelemaan ja analysoimaan neuvostopropagandan toimintaa.

Tutkielman ensisijaisina lähteinä toimii Venäjän Karjalassa ilmestyneitä ja sinne tiettävästi toimitettuja kommunistien¹¹ sanomalehtiä sekä suomen- että venäjänkielisinä versioina. Analyysin kohteena olevat lehdet ovat seuraavat: *Venäjän Kommunistisen Puolueen (bolshevikkien)*, lyhyesti *VKP(b):n* keskuskomitean äänenkannattaja *Петроградская Правда (Petrogradskaja Pravda, suom. Petrogradin Totuus, viitteissä PP)*, Petrogradissa ilmestynyt *Pravdan* (ven. *Правда*) erillinen versio, joka muodostaa Neuvosto-Venäjän päälehdistön vertailukohtaan pienemmille alueellisille lehdille. Lehden julkaisuala on optimaalinen Karjalan lehdistön vertailuun, sillä Karjalan maantieteellinen sijainti oli hyvin lähellä Petrogradin ideologista vallankumouskeskusta. Lehden toimitukseen ja taustavaikuttajiin kuului alkuaikoina kommunistisen puolueen

¹⁰ Vihavainen 1988, 38.

¹¹ Kommunisteilla tarkoitetaan tässä tutkielmassa aina sekä VKP:n bolshevikkeja että suomalaiskommunisteja.

voimahahmoja, kuten kommunistisen puolueen voimahahmot Grigori Zinovjev ja Lev Trotski, mikä lisää entisestään lehden arvoa vertailukohteena¹².

Karjalan alueella ilmestyneet venäjänkieliset *Олонецкая Коммуна* (*Olonetskaja Kommuna*, *Aunuksen Kommuuni*, viitteissä *OK*) ja sitä seuranneet *Коммуна* (*Kommuna*, suom. *Kommuuni*, viitteissä *Kommuna*) ja *Карельская Коммуна* (*Karelskaja Kommuna*, suom. *Karjalan Kommuuni*, viitteissä *KarKom*), Aunuksen *Известия* (*Izvestija*, *Uutiset*, viitteissä *Izvestija*) sekä *Мурманский Путь* (*Murmanskij Put*, suom. *Murmannin rautatie*, viitteissä *MP*) toimivat venäjänkielisen paikallislehdistön edustajina. Osana Karjalan alueen kansalliseen politiikkaan sovelletut suomenkieliset päivälehdet *Vapaus*¹³ ja myös fyysisesti Karjalassa ilmestynyt *Karjalan Kommuuni* (viitteissä *KK*) muodostavat suomenkielisen tutkimusaineiston ja vertailuryhmän venäjänkieliselle paikallisaineistolle. *Vapaus* ilmestyi Petrogradissa, mutta sen ollessa suomenkielisten kommunistien päälehti sen uutisointia suunnattiin myös suoraan Karjalaan, koska Karjalan oma suomenkielinen lehti *Karjalan Kommuuni* alkoi ilmestyä vasta vuoden 1920 syksyllä¹⁴. Karjalan sanomalehtien historiaa käsitellään laajemmin alaluvussa 3.4.

Oman osansa lähteistä muodostavat lukuisat Neuvosto-Karjalassa julkaistut muistelmat, joita käytetään lehdistömateriaalin tukena erityisesti instituutioita ja taustatietoa käsittelevissä osioissa. Näiden lisäksi kommunistien painamat pienpainatteet esimerkiksi puna-armeijaa koskien ovat olennaisessa osassa tutkielman alkupuolella. Sanomalehtien ohella pintapuolissa tarkastelussa ovat lentolehtiset, jotka olivat tärkeä osa kommunistien propagandatoimintaa sisällissodan vuosina. Kaikkiin neuvostolähteisiin on sovellettu tarkkaa lähdekritiikkiä. Lähteistä todettakoon, että vuosina 1918–1922 julkaistut materiaalit olivat vielä melko itsekriittisiä verrattuna vaikkapa 1930-luvun lopun tuotantoon. Muistelmien kohdalla on samainen kaava, että esimerkiksi 1930-luvun alussa julkaistuissa muistelmissa halutaan yleensä olla mahdollisimman rehellisiä vallankumouksen alkuaikojä kohtaan, koska kehitysaskelita vaatimattomasta lähtötasosta halutaan korostaa menneisyyteen peilaten¹⁵. Oletettavaa on, että esimerkiksi muistelmien erilaisia instituutioita koskevat ilmoitukset ovat pikemmin alakanttiin kuin toisinpäin.

¹² Vihavainen 1988, 49.

¹³ Vuodesta 1927 alkaen muodossa *Vapaus*; Lisää lehdestä *Karelija Entsiklopedija* 2007, 192.

¹⁴ Ks. esim. Churchill 1970, 166–167; Saarela 1996, 64–65.

¹⁵ Ks. neuvostolähteiden lähdekritiikistä myös Kangaspuro 2000, 34.

Jokaiseen neuvostolähteen seikkaan, jolle löytyy vahvistus länsimaisessa kirjallisuudessa, on viitattu. Jos kyseessä on erityisen arveluttava tieto, kritiikki löytyy suoraan lähteen mainitsemisen yhteydessä. Osassa muistelmia on suoritettu jo aikaisemmin historioitsijoiden toimesta vahvaa lähdekritiikkiä, kuten esimerkiksi Nikolai Jaakkolan ”realistiseksi” mainitun romaanin kohdalla, mikä on vähentänyt oman lähdekritiikini terävintä kärkeä¹⁶. Jokainen painettu lähde on pyritty aina suhteuttamaan aikakauden suhteellisen kriittisestä lehdistöaineistosta löytyviin vihjeisiin, millä pyritään saamaan pätevyyttä ja vertailuarvoa havaintoihin. Käytetyt muistelmat, joista osa on myös Karjalan valtiohallinnon virallisia julkaisuja, ovat kuitenkin aina *subjektiivisia aikalaisnäkemyksiä*. Pääpaino tutkielmassa on kuitenkin *propagandistisessa sisällössä*, mikä helpottaa olennaisesti poliittisesti värittyneen materiaalin lähdekriittistä lähestymistapaa, ja huomio kohdistuu itse sanomaan ja sen havaittuihin tehokeinoihin.

Tutkielman aikarajauksena toimii aikaväli heinäkuusta 1918 kesään 1922 saakka. Syinä aikarajaukseen ovat erityisesti alueen sotilaallisen ja poliittisen tilanteen kehitys ja lehdistöpolitiikan suoraviivaistuminen eli suunnan muuttuminen virallisesti kommunistiseksi heinäkuuhun 1918 mennessä¹⁷. Tarkoituksena on tarkastella kronologisesti propagandan kehittymistä Karjalan alueella ja lausua tutkimusteemasta samalla jotain yleistä. Tarkasteluaikajakso on erittäin hedelmällinen myös nopeiden muutosten osalta, sillä neuvostopolitiikka etsi aikakaudella vasta suuntaansa ilman suurempaa varmuutta ”oikeasta” valinnasta.

Propagandalla tässä tutkielmassa tarkoitetaan laaja-alaisesti kaikkea suoraa ja epäsuoraa pyrkimystä vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin, uskomuksiin ja toimintaan¹⁸. Neuvostopropaganda on monisyinen käsite, josta saatettiin erottaa agitaatio eli suullinen vaikuttaminen ja propaganda, jolla tarkoitettiin lähinnä massavaikuttamista. Peter Kenezin ajatuksia mukaillen tutkielmassa käytetään mahdollisimman laaja-alaista määrittelyä, sillä kaikella neuvostopropagandalla ja sitä toimittavilla instituutioilla oli sama tarkoitusperä eli ihmisten asenteiden ja arvojen muuttaminen. Propagandan ohella tarkastellaan siis myös valistusta, millä tarkoitetaan tässä yhteydessä niin poliittisesti latautunutta peruskoulutusta kuin varsinaista *poliittista valistustakin*, joka sai tarkemmat, propagandasta osittain irti olevat suuntaviivansa vasta NEP-kauden aikana. Tutkielmassa

¹⁶ Vahtola 1988, 366–368; Nygård 1980, 46–48.

¹⁷ Afanasjeva 1970, 67–69; Vihavainen 1988, 47–48.

¹⁸ Jowett & O’Donnell 1986, 15–16; Vrt. Hemanus 1975, 33–34.

käytetään usein termiä *propaganda- ja valistustyö*, millä ilmennetään näiden alojen yhteisvaikutusta ja erottomuutta toisistaan. Poliittinen valistus ja propaganda olivat usein niin vaikeasti toistaan eroteltavia asioita, ettei edes itse V. I. Lenin osannut kunnolla selittää, mikä nämä erotti toisistaan.¹⁹ Propagandan ja valistuksen yhteistoimintaa ja suurpiirteisiä eroja sekä propagandan rakenteellista termistöä eritellään kuitenkin tarkemmin tutkielman edetessä erityisesti luvuissa 2 ja 3.

Karjala on tässä tutkielmassa synonyymi Venäjän Karjalalle, suomalaisittain Itä-Karjalalle, jolla tarkoitetaan Vienan ja Aunuksen maakuntia, jotka myös liitettiin vuonna 1920 Karjalan työkansan kommuuniin, sekä osittain vuonna 1923 alueeseen liitetyille lisäalueille Äänisjärven ympäristössä (Liite 1). Tässä muodossa toimii edelleen Karjalan tasavalta. Pääsääntöisesti suurennuslasin alla ovat karjalaiset eli karjalankielinen väestö, mutta myös venäjänkielinen tai venäläisiksi itsensä tunteva väestö kuuluu määritelmässäni Karjalan väestöön. Tutkielmassa käytetään maakunnista suomalaisia nimityksiä, kuten Vienan Karjala, ja samoin eri hallinnollisista muodoista on käytössä suomen kielessä löytyvät vastineet. Näitä vastineita käytettiin myös virallisessa suomalaismunnistien kielessä aikakaudella, joskin usein rinnakkain venäjänkielisen vastineensa kanssa.

Karjalassa voimassa olleet hallintoalueet ennen kommuunia olivat venäläisittäin maakuntaa tai aluetta vastaava *oblasti*, lääninä vastaava *kuvernementti*, kihlakuntaa vastaava *ujesti* ja kuntaa vastaava *volosti* ja pienimpänä kylät. Jokaisella hallintoalueella oli omat hallintoelimensä, joten venäläinen oblastti poikkeaa tässä suhteessa suomalaisesta maakunnasta. Bolshevikkien valtakaudella nämä vanhat alueelliset termit toistuvat vielä koko tarkasteluajajakson ajan. Neuvostolaitoksien nimiä selvennetään tutkielman varrella, mutta on paikallaan sanoa, että *komitea* on tutkielmassa synonyymi *neuvostolle*, jottei tässä asiassa tapahdu sekaannuksia. Neuvoston tilalla käytetään tutkielman aikana juuri termiä *komitea*, joka oli selvästi yleisempi tapa aikakaudella kuvata neuvostoaluehallinnon päättävää ja vastuullista elintä. Muissakin termeissä käytetään pääsääntöisesti suomalaismunnistien termistöä, jotta pysytään mahdollisimman lähellä aikakauden kieltä ja tutkielman aineiston sisintä olemusta. Esimerkiksi Karjalan sotatoimia vuonna 1921–1922 kutsun *kapinaksi* kansannousun sijaan pitääkseni suurennuslasin neuvostonäkökulmassa.

¹⁹ Kenez 1985a, 2–8, 121–126.

Tutkimuskysymyksiin sovelletaan vertailevia kvalitatiivisia metodeja temaattisesti rajattujen aihealueiden sisällä. Yhdessä laajan tutkimuskirjallisuuden ja tukevan muistelmakirjallisuuden kanssa alkuperäisaineistosta pyritään löytämään ajalle tyypilliset käsitteelliset ja ideologiset piirteet, joista muodostuu temaattinen kokonaisuus. Luvussa 3 aineistoa on käsitelty enemmän informatiivisena, jolloin sisällöllinen analyysi on painottunut aikalaisnäkemysten ja yleistiedon tarkasteluun eikä termistön ja käsitteiden analyysiin. Eri lehtiartikkeleita tätä tutkielmaa varten on ollut käytössä noin 1400 kappaletta, mikä mahdollistaa eri nyanssien vertailukelpoisen poimimisen alkuperäisaineiston joukosta. Kielellisiä eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia on pohdittu teemojen sisällä. Kääntämisen apuna on käytetty pääasiallisesti WSOY:n *Venäjä-Suomi suursanakirjaa* vuodelta 2006²⁰.

Vastaanottamisen problematiikkaan sovelletaan erityisesti sille varatussa osiossa teoreettisena viitekehyksenä Martyn P. Thompsonin näkemystä reseptiteoriasta eli vastaanottamisen estetiikasta. Hans Robert Jauss on alun perin kehittänyt reseptiteorian käsitteen, jossa pääpaino tietyn sanoman tai viestin ymmärtämisessä annetaan lukijan tuottamalle merkitykselle. Tekstin estetiikka, sen eri nyanssien ymmärtäminen ja tekstin lopullinen sisäistäminen on muuttuva prosessi, johon vaikuttavat esimerkiksi sosiaalinen asema, tekstin muoto, hinta, jakelumäärä ja tekstin lukuympäristö, jossa merkitys tuotetaan. Martyn P. Thompson katsoo, että Jaussin ajatuksia tulee käyttää Quentin Skinnerin kehittelemän poliittisen ajattelun teorian tukena, jossa taas kirjoittajan intentioille annetaan suurin merkitys tekstin merkitystä tutkittaessa.²¹

Tutkielman kautta linjan mukana kulkevana metodina sovelletaan mainittujen menetelmien ohella myös Garth Jowettin ja Victoria O'Donnellin kehittämää kymmenportaista propaganda-analyysiä, jossa tarkastellaan esimerkiksi propagandakampanjan eri tehokeinoja, kampanjan kontekstia, kohdeyleisöä ja heidän ominaispiirteitään sekä muita propagandakampanjan osa-alueita.²² Propaganda-analyysin keskeisimmillä periaatteilla ja muilla propagandan tutkimuksesta löytyvillä näkökulmilla pyritään täydentämään käytössä olevien metodien mahdollisia puutteita. Näitä tukevia ajatuksia ovat olleet erityisesti vastapropagandan huomioimiseen liittyvä havainto luvussa

²⁰ Kuusinen, M., Ollikainen V. ja Syrjäläinen, J. (toim.), *Venäjä-Suomi suursanakirja*, 2p. 2006 (1p. 1997)

WSOY Helsinki.

²¹ Thompson 1993, 248–265; Lue lisää luvusta 5.

²² Jowett & O'Donnell 1986, 157–170.

5, mitä pidetään Jowettin ja O'Donnellin näkökulmasta keskeisenä vaikuttajana propagandakampanjan onnistumiselle. Käyttämiäni metodeja ja modifikaatioitani eri teorioista erittelen lisää itse analyysien yhteydessä.

Venäjän Karjalan poliittista kehitystä ja 1920-luvun taitteessa käytyjä sotia, joita myös heimosodiksi kutsutaan, on tutkittu useista näkökulmista vuosikymmenten aikana. Suomalaisten osuutta sotatoimiin Karjalassa on selventänyt erityisesti Jouko Vahtola Vienan ja Aunuksen sotaretkien osalta. Neuvosto-Venäjän näkökulmaa Karjalan kysymykseen on tuonut muun muassa Markku Kangaspuro ja Juri Kilin, sekä laajasti venäläisiä arkistolähteitä käyttänyt Mirko Harjula. Ententen sotatoimiin on herännyt viime vuosina uudelleen kiinnostusta, ja siitä todisteena on muun muassa Clifford Kinvinin uudehko yleisteos britti-invaasiosta. Aikalaismuistelmia sotatoimien tiimoilta on saatavilla useita varsinkin Suomen ja Neuvosto-Venäjän näkökulmista, mutta usein niiden asiasisältö on ollut niin ideologisesti väritynyttä, että tutkimuksissa niiden käyttöarvo on usein jäänyt vähäiseksi.²³

Karjalasta käytyä psykologista sodankäyntiä on käsitelty yleisellä tasolla suomalaisesta näkökulmasta erityisesti niin kutsutun heimotyön (esim. Nevalainen 2006) ja Suur-Suomi propagandan suhteen, mutta Neuvosto-Venäjän propagandatoiminta Karjalassa tarkasteluajaksolla ei ole saanut osakseen erityistä huomiota painetussa kirjallisuudessa. Neuvostonäkökulmasta Karjalan sisällissodan aikaisia valistusasioita on pääasiassa tutkinut A. I. Afanasjeva, jonka länsimaissa melko huonosti tunnettuja tutkimuksia on käytetty tämän tutkielman tutkimuskirjallisuutena. Moderneja näkökulmia Karjalan yleiseen valistustyöhön 1920-luvulla on viimeksi antanut kattavissa tutkimuksissaan Markku Kangaspuro, mutta hänenkin tutkimuskysymyksensä keskittyvät muihin osa-alueisiin kuin propaganda- ja valistustyön sisällön tarkempaan analysointiin.

Usein propagandatoiminnan merkitys alueen sotatoimissa muistetaan mainita, mutta tarkempiin kvalitatiivisiin analyysihin propagandan sisällöstä ei ole ryhdytty, ja asioista puhutaan hyvin yleisellä tasolla muita tutkimuskysymyksiä käsitellen. Erityisesti venäjänkielinen valistustyö on jäänyt täysin pimentoon suomalaisissa tutkimuksissa. Karjalan neuvostopropagandan sisällöllistä tutkimusta ja erityisesti vastaanottamisen problematiikan pohdintaa ei ole aikaisemmin tehty laisinkaan. Vaikuttamisen ja

²³ Suomen sotaretkistä esim. Vahtola 1997, Nuorukaisten sota; Neuvosto-Venäjän sotatoimista esim. Harjula 2007, Venäjän Karjala ja Muurmanni 1914–1922; Britti-invaasiosta esim. Kinvig 2005, Churchill's Crusade.

propagandan näkökulmasta tehtyä modernia tutkimusta kaivataan muiden tutkimuslinjojen tueksi, sillä Karjalan alueen poliittisen kehityksen erityispiirteet yhtenä Neuvosto-Venäjän vähemmistökansallisuuksista ovat tutkimuksen arvoisia. Karjalan tapaus on monessa suhteessa samalla erikoinen mutta samalla hyvin kuvaava esimerkki Neuvosto-Venäjän raja-alueiden kehityksessä, mikä antaa lisäarvoa Karjalan alueen tutkimukselle. Tutkielmani tarkoitus on osaltaan poistaa tätä puutetta ja avata keskustelua mahdollisia jatkotutkimuksia varten.

Tutkielmani rakennetta tulee ajatella väärinpäin käännettynä kolmiona, jossa lähdetään liikkeelle leveältä tasanteella ja päädytään pienimpään tarkasteluyksikköön. Tutkielman ensimmäisessä luvussa taustoitetaan propagandan asemaa ja merkitystä Neuvosto-Venäjän luomisessa. Luvun jälkeen tulisi olla pääpiirteittäin selvillä, miksi juuri propaganda koettiin tärkeäksi aseeksi sisällissodan rintamalla, neuvostovallan kohtalon vuosina. Makronäkökulmasta siirrytään pienempään tarkasteluryhmään, sillä toisessa luvussa tarkastellaan Karjalan propagandatyön kehittymistä vuosina 1918–1922 ja eritellään propaganda- ja valistustyön keskeisimmät seikat Karjalan alueella. Samalla eritellään lehdistön kehitysaskelia tarkasteluaikajaksolla, mikä avaa väylän neljännen luvun sisältöanalyysille.

Neljännessä luvussa analysoidaan lehtien sisältöä ja tarkastellaan lehdistöpropagandan rakentumista eri teemojen ympärille. Luvussa pyritään pääsemään käsiksi termistöön ja tehokeinoihin, joita propagandan polttoaineena on käytetty neuvostovallan ensimmäisten vuosien varrella. Lopuksi siirrytään ensimmäisen luvun makrotasosta mikrotasolle: viides luku pitää sisällään reseptiteorian näkökulmasta tehdyn analyysin, jossa analysoidaan lehdistön kuvaavaa ja ajalle tyypillistä esimerkkiartikkelia ja pohditaan vastaanottamisen ongelmia Venäjän Karjalan alueella. Viidennen luvun yhteydessä pohditaan myös propagandatyön onnistumista aineiston antamien vihjeiden pohjalta. Päättänessä kokoan yhteen tutkielman johtopäätökset ja kehitän tutkimusasetelmaa tulevaisuuden tutkimuskysymyksiä varten.

2. ”VALLANKUMOUKSEN RASKAIN TYKISTÖ” - PROPAGANDA ASEENA NEUVOSTO-VENÄJÄN LUOMISESSA

Lokakuun vallankumous 7. marraskuuta 1917 siirsi bolshevikkien sanoin vallan työväelle ja synnytti Venäjälle proletariaatin diktatuurin. Vallankumouksen pääasiallisena tavoitteena oli luoda kommunistinen valtiojärjestelmä ensimmäisenä maana maailmassa. Vastaanhangoittelijat olivat edistyksen tiellä, historiallisen kohtalon estäjiä, joita ei sosialistisessa rakennustyössä tarvittu. Valtaan nousseet bolshevikit ryhtyivät lakkauttamaan oppositiopuolueita ja eliminoimaan vallankumouksen vihollisia. Tämä kehitys kauan pinnan alla kyteneiden jännitteiden kanssa laukaisivat aseelliset yhteenotot ympäri laajaa Venäjää vuodesta 1917 alkaen.²⁴ Sota vallankumouksen puolesta ja sitä vastaan roihusi lukuisilla rintamilla vuosien 1917–1921 välisenä aikana, mikä ajoi Venäjän romahduksen partaalle. Punaisten näennäinen valta maan ydinalueilla oli vieläkin heikompi valtakunnan reuna-alueilla, joissa mellastivat sekalaiset vastavallankumoukselliset sotajoukot. Sotatoimet levittäytyivät laajalle alueelle.²⁵

Neuvosto-Venäjä käsitti sisällissodan kulminaatiopisteessä kesällä 1919 suurin piirtein vain vanhan Moskovan suuruutinaskunnan alueen, mutta siltikään bolshevikkijohtajat eivät voineet kiireiltään unohtaa Venäjän reunamaita sosialistisen rakennustyön näkökulmasta. Bolshevikkien aikaisemmin antama lupaus kansojen itsemääräämisoikeudesta piti sisällään hellästi alleviivatun velvoitteen perustaa vanhan porvarillisen hallinnon tilalle uusi, moderneihin ”työätekevien neuvostoihin” pohjautuva hallintojärjestelmä, joka toimisi joko Neuvosto-Venäjän yhteydessä tai sen toverillisessa holhouksessa. Luvattu itsemääräämisoikeus oli vain *työätekevien luokkien oikeus*, ja jos porvarilliset voimat pyrkivät ”estämään” tämän oikeuden toteutumisen, bolshevikit lähettivät alati kasvavan puna-armeijansa ”suojelemaan” eri alueiden proletariaattia omassa luokkataistelussaan.²⁶

Sisällissota Venäjällä ei ollut vain sota, vaan sodan avulla bolshevikit pyrkivät saamaan valta-asemansa vakautettua keinolla millä hyvänsä. Bolshevikkien ajatusten mukaisesti ”luokkataisteluksi” kuvattu sotatila tuli ulottaa ulkomaille saakka ikuisen rauhan

²⁴ Luntinen 2008, 481–483.

²⁵ Luukkanen 2004, 147–150; Luntinen 2008, 486–487, 507.

²⁶ Luntinen 2008, 507–533; Reese 2000, 37; ”Kommunistien (bolshevikkien) ohjelma – kansojen vapauttaminen”, Wapaus 4.9.1918; Hosking 1992, 93–118; Ks. myös Luukkanen 2004, 110–115.

turvaamiseksi. Viimeistä tykinlaukausta proletariaatin kanuunasta ei tarvinnut siis ihan välittömästi sisällissodan syttymisen jälkeen odottaa. Koska vallankumouksen pääasiallisena tavoitteena oli ideologian, uuden yhteiskuntamuodon istuttaminen, oli selvää, että pelkillä kivääreillä siihen ei päästäisi. Kiväärein saataisiin kyllä punalippu nostettua rajamaiden valtiopäivätalojen katoille, mutta yhteiskunnan muuttuminen kommunistiseksi ei voisi pelkällä ulkoisella valta-asemalla onnistua. Innokkaimmankin työläisen kyky toimia ”vallankumouksen esitaistelijana” edellytti ”kommunistista tietoisuutta”, ja sen tietoisuuden tuli syntyä jokaisen työläisen sisällä, omien silmien ja aistien kautta omaksuttuna.²⁷

Sisällissodan olotila mahdollisti bolsheveille rakentaa hallintonsa sen mukaan, mitä äärimmäinen poikkeustila edellytti. Kukaan ei ollut valvomassa, jos paikallisneuvosto perustettiin pistimiin tukeutuen; kukaan ei saanut ääntänsä kuuluviin, jos halusi puolueettomat vaalit kotikylässään. Vastustajista tehtiin kulakkeja (*ven. кулак, varakas talonpoika*) ja muita ”paholaisia”, joita ei tarvinnut sääliä. Siviilihallinnon, salaisen poliisin eli *Tshekan* (*ven. БЧК*) ja puna-armeijan yhteistyöllä bolshevikit saattoivat tehdä periaatteessa mitä halusivat myös siellä, missä Neuvosto-Venäjällä ei vielä ollut varsinaisia toimivia instituutioita. Terrori ja säälimättömyys virallisesta bolshevikkinäkökulmasta poikenneita kohtaan kasvoivat sisällissodan vuosina kiinteäksi osaksi neuvostoimperiumin hallintamuotoja. Sotakommunismi talousjärjestelmänä alleviivasi säälimättömyyden yleiskuvaa. Sota, jota bolshevikit kävivät fyysisiä kansanjoukkoja vastaan, oli myös sotaa näkymättömiä vihollisia vastaan: sotaa vastaatteita ja vihollispropagandaa vastaan.²⁸

Sodassa, kuten yleistä, tarvitaan myös aseita. Propagandatoiminta muodosti bolsheveille keskeisen vallan vakiinnuttamisen mahdollistavan ja vihollisen tuhoamiseen tähtäävän ase, vaikka *viimeistään* ensimmäisessä maailmansodassa propagandan ja organisoidun psykologisen sodankäynnin konkreettinen arvo havaittiin kaikilla rintamalohkoilla. ”Totaalisen sodankäynnin” aikakauden mukaisesti sota ulottui 1920-luvun taitteessa kaikille yhteiskunnan tasoille kokonaisvaltaisemmin ja laajemmin kuin aikaisemmin konfliktien historiassa. Erityisesti painotuotannon kehityksen myötä propagandasta tuli keskeisin massamobilisaatioon tähtäävistä sotatoimista, ja sotapropagandasta

²⁷ Bonnell 1999, 1–3; Pipes 2003, 39–42; Kenez 1999, 37–40; Luukkanen 2004, 144–145; ”Kommunistiset agitaattorikurssit”, Wapaus 18.12.1918.

²⁸ Luukkanen 2004, 118–122, 145–146; Hosking 1992, 66–71; Pipes 2003, 45–47.

vaikuttuneiden joukossa oli muun muassa nuori Adolf Hitler, jonka arvostus propagandaa kohtaan selvisi myöhemmin maailmanhistoriassa.²⁹ Bolshevikkipropaganda vaikutti pääosin itärintamalla, ja muun muassa myöhemmin bolshevikkeja vastaan taistellut kenraali Anton Denikin kertoi, että hän ei ole koskaan nähnyt tuhoisampaa ja pelottavampaa asetta kuin bolshevikkien propagandatoiminnan vaikutukset hänen omissa taisteluosastoissaan.³⁰

Bolshevikkipropaganda erosi kuitenkin ratkaisevasti muista propagandaa tuottavista osapuolista. Propaganda ei ollut bolshevikkien ideologiassa vain irrallinen osa sotatoimia, vaan olennainen osa kaikkea sitä toimintaa, mitä järjestettiin sotajoukoissa tai siviilihallinnon puolella. Bolshevikkipropagandan perimmäisenä ajatuksena oli muuttaa ihmisten ajattelua, ei vain hetkellisesti vaan lopullisesti. Kenez toteaa, että bolshevikkien ajatus propagandasta poikkeaa merkittävästi muun muassa fasistien propagandasta siinä, että bolshevikeilla oli palava halu opettaa, valistaa ja korvata *kaikki* vanhat olettamukset uudella, ”oikealla” tulkinnalla. Vanha taantunut maailma oli korvattava uudella ihmisellä, täysin uudella maailmankatsomuksella. Oli luotava ”uusi taivas” ja ”uusi maa”. Läheisempää yhteyttä bolshevikkipropagandan syvimpään olemukseen Kenez löytääkin uskonnon ja erityisesti katolisen kirkon kohdalla.³¹

Institutionaalisesti bolshevikit istuttivat propaganda- ja valistustyön korkeimman hallintoelimensä, *Kansankomissaarien Neuvoston* (lyh. *Sovnarkom*, ven. *Совнарком*) alaisuuteen *Valistusasiain Kansankomissariaatin* (lyh. *Narkompros*, ven. *Наркомпрос*) hoidettavaksi. Narkompros jakautui vielä useaan alaosaan, joilla oli omat vastuualueensa, mutta käytännössä neuvostovaltion kaikki ylimmät hallintoelimet ja keskeiset poliittiset toimijat osallistuivat propagandan tuottamiseen: propaganda oli liian tärkeä elementti annettavaksi vain yhden kattojärjestön valvottavaksi. Propagandan ja valistuksen raja oli Neuvosto-Venäjällä hyvin häilyvä, ja varsinkin sisällissodan aikana ihmisten saaminen bolshevikkien aatteen puolelle oli jokaisen toiminnon rakenneaineena aina lukutaitokampanjoita myöten. Lenin itse katsoi, että koulutuksen ja valistuksen funktio oli toimia poliittisen tietoisuuden kasvattajina. Propaganda- ja valistustyön vastuu jakautui hallinnollisesti vielä kaikille alemmille toimijoille alue-, kihlakunta-, kunta- ja

²⁹ Kenez 1985a, 9–11; Taylor 2003, 173–190; Leppo 1939, 9–17; Lisää Iso-Britannian propagandasta: “The Times History and Encyclopaedia of the War: British Propaganda in Enemy Countries”, 1919.

³⁰ Denikin 1922, 207; Ks myös. Taylor 2003, 199.

³¹ Kenez 1985a, 9–11, 121; Luukkanen 2004, 144–145; ”Bolshevismi ja kulttuuri”, Wapaus 16.2.1921.

kylätasolle saakka, mikä luonnollisesti hajautti myös keskusvallan valtaa propagandan sisältöön ja vaikutti valistustyön käytännön piirteisiin paikallistasolla.³²

Sisällissodan siviilihallinnon propaganda- ja valistustyöskentely limittyi käytännössä sotilashallinnon melko itsevaltaiseen hallintorakenteeseen. Punaisen terrorin lanseeraus ja Neuvosto-Venäjän julistaminen ”sotaleiriksi” syksyllä 1918 loivat tilanteen, jossa propagandan ja neuvostovallan kärkijoukkoina kulkivat Tsheka ja puna-armeija. Tshekan asemaa sisällissodan aikana nimitetään toisinaan ”valtio valtiossa”-asemaksi.³³ Puna-armeijan vastuu neuvostovallan stabilisoinnissa ja laaja itsetoimivuus kaikilla hallinnon ja käytännön tasoilla oikeuttaa ”valtio valtiossa”-logiikan mukaan kutsumaan puna-armeijaa Neuvosto-Venäjän kolmanneksi valtiomahdiksi.³⁴ On syytä kuitenkin muistaa, että valtakolmio Tshekan, puna-armeijan ja bolshevikkipuolueen välillä täyttyi vain näiden kolmen ollessa yhtälössä: kaikki tarvitsivat toisiaan ja kaikkein toiminnot tukivat toisiaan pitkässä taistelussa sosialistisen vallankumouksen puolesta.

Puna-armeija on eräänlainen peilikuva koko Neuvosto-Venäjän propagandatoiminnasta sisällissodan aikana. Puna-armeijan retoriikassa ei peitelty propagandan merkitystä, ja pian puna-armeijan yhteydessä toiminut propagandakoneisto julistettiin ”vallankumouksen raskaimmaksi tykistöksi”. Propaganda ei ollut vain ase muiden joukossa, vaan tykistöstä raskain, definiitiivinen voiton avain.³⁵ Puna-armeija sisälsi käytännössä kaikki keskeiset instituutiot propaganda- ja valistustyön organisoimiseksi. Puna-armeijan propaganda- ja valistustyön hallinnollisena päänä oli *PUR* (ven. *ИУР: Политическое управление Красной армии*), puna-armeijan poliittinen hallinto.³⁶

Puna-armeijan poliittisen hallinnon tehtäväkuva armeijassa vastasi Narkomprosin vastaavia tehtäviä siviilipuolella: PUR hajaantui alaspäin pienemmiksi kokonaisuuksiksi rykmenttien, komppanioiden ja joukkueiden alaisuuteen. Siviilihallinnon ollessa valtaosassa neuvostovaltaa vielä hyvin hajanaista ja heikkoa puna-armeija suoritti melkoisen määrän keskeisiä propaganda- ja valistuskampanjoita osin Narkomprosin tuella, ja myös onnistui monissa asioissa, joista pelkkä siviilihallinto saattoi vasta

³² Kenez 1985a, 73–77 & 122; VKP:n PAJS, 1919; Luukkanen 2004, 145.

³³ Ks. esim. Luukkanen 2004, 118–122, 140; ”Neuvosto-Venäjä julistettu sotaleiriksi”, *Wapaus* 7.9.1918; ”Советская Россия - военный лагерь”, *PP* 6.9.1918, ”Praktik”.

³⁴ Reese 2000, 11–18, 26–28, 184; Hosking 1992, 66–68; Luntinen 2008, 485–486.

³⁵ ”Vallankumouksen raskain tykistö”, *Wapaus* 30.7.1919, ”Proletaari”; Leppo 1939, 111–115.

³⁶ Reese 2000, 27–28; Ks. myös Huhtala 1937, 26–30.

unelmoida sisällissodan oloissa. Näin siitä huolimatta, että puna-armeijan valistustoiminta oli Kenezin mukaan kaikkea muuta kuin täydellistä.³⁷

Käytännön tasolla propaganda- ja valistustyö, ”vallankumouksen raskain tykistö”, tarkoitti lukuisia erilaisia toimintoja, joita hoidettiin siviilihallinnon ja puna-armeijan poliittisen hallinnon kanssa yhteistyössä ympäri Neuvosto-Venäjää ja sen reuna-alueita. Propagandatyö yhdistettiin retorisesti taistelutoiminnan terminologiaan, ja voittoja lähdettiin hakemaan aina kylätasolta ylöspäin. Burovin vuoden 1918 ”agitointioppaan” mukaan kylä nähtiin joukkueen kaltaisena, kunta pataljoonan, kihlakunta rykmentin ja alue divisioonan veroisena joukkoyksikkönä. Tiedustelutoiminnan kautta voitiin varmistaa maaperä onnistuneelle propagandahyökkäykselle, ja onnistuneen hyökkäyksen jälkeen voitiin siirtyä seuraavalle tasolle jatkamaan agitointityötä.³⁸

Kymmenettuhannet agitaattorit, suullisen propagandatoiminnan etujoukko, lähetettiin hoitamaan tehtäviään Neuvosto-Venäjän syrjäisiin kyliin lyhyiden ja yksinkertaisten kurssitusten jälkeen. Agitaattori, ”kommunistinen puhuja” ei ollut pelkkä puhuja, vaan myös järjestäjä, opastaja, tarkastaja ja toimeenpanija. Jokaisen kommunistin tuli optimitilanteessa olla ”aina ja joka paikassa” agitaattori. Kunniallisista tavoitteista huolimatta siviilipuolen agitaattorit joutuivat toimimaan aluksi erittäin haastavassa ja vihamielisessä ympäristössä bolshevikkien kärjistäessä kansanryhmien vastakohtia muun muassa köyhäinkomiteoiden³⁹ (*ven. Комитет бедноты, lyh. Комбед*) ja viljan pakko-ottojen myötä vuonna 1918. Lehdistön julkaiseman ohjeen mukaan agitaattoreiden tuli kantaa näillä viljanhakureissuilla runsaasti yksinkertaisella kielellä varustettuja sanomalehtiä ja lentolehtisiä, joilla piti korvata maallisen leivän sijaan ”henkisen leivän tarvetta”.⁴⁰

Agitaattoreiden, usein lukutaitoisten kommunistien, toimintaan yhdistettiin pian tehtävä lukea sanomalehtiartikkeleita ja erityisesti neuvostovallan julkaisemia ilmoituksia

³⁷ Kenez 1985a, 77–78, 124; Reese 2000, 27–36, 184; Selkäpuolella ja rintamalla..., VKP:n järjestöjen ohjesääntö, 1920.

³⁸ Kenez 1985a, 54.

³⁹ Köyhälistö- tai köyhäinkomiteat erottelivat ensimmäisinä neuvostoinstituutioina varakkaat talonpojat keskivarakkaista ja köyhistä talonpojista, ja siten kiihdyttivät maaseudun ”luokkataistelua” ja helpottivat sotakommunismien ylläpitoa kylissä; Lisää esim. Hosking 1992, 75–76 & Luukkanen 2004, 141–142.

⁴⁰ Kenez 1985a, 54–56; ”Kommunistiset agitaattorikurssit”, Wapaus 18.12.1918; ”Elintarvikekysymys ja Neuvostovalta”, Wapaus 11.12.1918, ”K. Samoilova”.

esimerkiksi eri laeista ja säädöksistä ääneen lukutaidottomille talonpojille pelkän materiaalin levittämisen sijaan. Esilukijoiden lisäksi punaiset lukutuvat⁴¹ (*ven. изба-читальня*) muodostuivat kylien kiinteiksi ilmestyksiksi mahdollistaen lukutaitoisten talonpoikien itseopiskelun ja valjastamisen puolueen käyttöön. Agitoinnissa kiinnitettiin huomiota yleisten asioiden lisäksi esimerkiksi maatalousasioihin ja yleiseen valitukseen. Agitoinnin yhteyteen pyrittiin yhdistämään mahdollisuuksien mukaan kaunokirjallisuutta ja elokuvia, joiden havaittiin lisäävän mielenkiintoa asiapitoisiin puhevuoroihin. Agitaattoreiden aikaisempaa yksilöllisyyttä ja hajanaisuutta rajoitettiin vuodesta 1919 alkaen keskittämällä toimintoja ja jakamalla agitaattoreiden valvontavastuuta alue- ja lääninkomiteoille, joilla oli myös osa agitaattoreiden koulutusvastuusta.⁴²

Agitoinnin kiinnekohtana oli Kenezin mukaan alkuajoista saakka yleisen valistustason nostaminen ja erityisesti lukutaidottomuuden poistaminen. Narkomprosin vastuulla ollut lukutaitokampanjointi oli neuvostovallan ensimmäisinä vuosina lähinnä puheita ja tiedottamista lukutaidottomuuden poistamisen tärkeydestä. Varsinaista lukutaidottomuuteen erikoistunutta kattavaa koulujärjestelmää ei saatu vielä ennen vuotta 1920 aikaiseksi maanlaajuisesti, vaikka lukutaitokouluja (*ven. Лекпункт*) olikin toiminnassa jo tuhansia ympäri Neuvosto-Venäjää. Selvästi parhaat tulokset lukutaidottomuuden kitkemisestä sisällissodan aikana saatiin kuitenkin puna-armeijan joukko-osastoissa, joissa oli resursseja enemmän ja oppimismotivaatio korkeammalla. Kenez toteaa, että lukutaidottomuuskampanjat onnistuivat kaiken kaikkiaan sisällissodan aikana ihan kelvollisesti, vaikka pitkäkestoiset tulokset usein lyhyistä, muutaman viikon pituisista lukutaitokursseista ovatkin hämärän peitossa.⁴³

Erikoisin bolshevikkien käyttämä agitointi- ja propagandakeino oli lähettää syrjäseuduille agitaatiojunia ja -laivoja (*ven. Азимноезд & Азимнапоход*). Koko Neuvosto-Venäjän propagandaverkosto kaipasi sisällissodan aikana enemmän keskusvallan kontrollia, sillä monet alemmat toimijat eivät aina noudattaneet ylempää tulleita määräyksiä, mikä hajautti talonpojille saakka menevän sanoman lukuisiksi, sirpaleisiksi variaatioiksi. Koska valtaosa sisällissodan taisteluista käytiin tärkeiden rautateiden tai jokireittien läheisyydessä, muodostivat agitaatioajoneuvot keskeisen osan suoraan keskushallintoon

⁴¹ Kylässä sijainnut paikallisen puoluejärjestön ylläpitämä tupa tai huone, jossa oli aineistona esimerkiksi sanomalehtiä, pamfletteja ja marxilaisia klassikoita.

⁴² Kenez 1985a, 56–57; ”Venäjän kommunistien (bolshevikkien) puoluetöiminnan ohjeita”, Wapaus 3.12.1918.

⁴³ Kenez 1985a, 57, 74–83.

yhteydessä olevana agitaatiomuotona. Junien, kuten kuuluisimman ”Lokakuun vallankumouksen” (ven. *Октябрьская Революция*) kyydissä matkustivat esimerkiksi keskuskomitean jäseniä, komissaareja, Komsomolin jäseniä ja jopa Tshekan edustajia.⁴⁴

Agitaatiojunien ja -laivojen tehokkain propagandamuoto oli niiden vakituiset mahdollisuudet näyttää elokuvia, joita valmistettiin varta vasten agitaatioajoneuvoja varten. Elokuvat olivat valtavan tehokas propagandamuoto: Robert Argenbricht on arvioinut, että noin 700 000 ihmistä katseli pelkästään ”Lokakuun Vallankumouksen” esittämää liikkuvaa kuvaa vuosina 1919–1920, ensimmäisen kerran elämässään. Agitaatiolaiva ”Punatähdessä” (ven. *Красная Звезда*) oli tiettävästi elokuvateatteri yli 800 hengelle. Lisäksi agitaatioajoneuvoissa oli ”informaatio-osastot”, joissa järjestettiin luentoja ja jaettiin lentolehtisiä. Jokaisessa ajoneuvossa oli myös oma lehdistö ja painomahdollisuudet eri painotuotteita varten. Argenbrichtin mukaan radioaseman kautta pidettiin yhteyttä Moskovaan, ja ajoneuvoista saattoi tehdä tiedusteluretkiä lähiympäristöön kyydissä olleilla moottoripyörillä tai pienillä autoilla.⁴⁵

Propaganda- ja valistustyön materiaaleina toimineet paperipainatteet ja muu painettu sana, kuten kirjat, olivat bolshevikkien näkökulmasta kaikista keskeisin propagandamuoto, vaikka paperipula ja tuotantomahdollisuudet haittasivat kehitystä merkittävästi. Esimerkiksi kirja oli Kenezin mukaan bolsheveikeille merkki kulttuurisesta sivistyksestä, toisin kuin vähäpätöisempänä pidetyt julisteet tai elokuvat. Painettua materiaalia oli nopeampaa tuottaa kuin elokuvia, eikä painetun materiaalin levittämiseen tarvittu sähköä tai erityisiä esitystiloja. Tuotanto-olosuhteiden äärimmäisen huono tilanne romahdutti kuitenkin kirjatuotannon ja vaikutti negatiivisesti muuhunkin painettuun materiaaliin. Poikkeuksena oli julistetuotanto, josta tuli pian keskeinen propagandamuoto bolsheveikeille. Julisteisiin saatiin lähes samat asiat kuin sanomalehtiin, mutta ytimekkäämmässä muodossa ja vähemmällä paperimäärällä. Kenez toteaa, että usein lukutaidottomille talonpojille propagandan paha vastaan hyvä-asetelma, kommunistien ajattelun kulmakivi, aukesi julisteiden kautta huomattavasti nopeammin kuin lähes kryptisenä pidettyjen kirjojen tai pamflettien kielen kautta.⁴⁶

⁴⁴ Kenez 1985a, 58–60; Argenbricht 1998, 256–258.

⁴⁵ Argenbricht 1998, 259–263; Kenez 1985a, 60–62.

⁴⁶ Kenez 1985a, 95–104, 111–113; Brooks 1985, 164–169.

Julisteen ja sanomalehden hyviä puolia yhdistelleet *Rosta* seinä- ja ikkunalehdet (ven. *ПОСТА*⁴⁷) olivat erityisesti tehokkaita propagandavälineitä etenkin kaupungeissa juuri symboliikan vuoksi. Elokuvista kehiteltiin opettavaisia lyhytfilmejä, *agitkoja* (ven. *агитка*), joita voitiin käyttää täysin sivistystä vailla olevien nopeaan informointiin. Julisteet ja elokuvat olivatkin erittäin haluttuja agitaattorien keskuudessa, jotka kaipasivat ”kättä pidempää” haastaviin talonpoikaisyhteisöihin. Elokuvista ihmiset näkivät myös neuvostojohtajiaan, valtakunnan kuvastoa ja symboleita taatusti ”turvallisessa muodossa”, sillä sama elokuva oli samanlainen kaikkialla toisin kuin vaihtelevatasoiset teatteriryhmät ja agitaattorit. Esitettyään filmin agitaattori saattoi selventää filmin tapahtumia erikseen ja yhdistää filmin tapahtumat kunkin alueen erityistilanteeseen. Kenez on todennut, että vaikka elokuvat eivät ehkä ”valistaneet”, niin ne ainakin herättivät huomiota, mikä oli tärkeintä sotatilanteessa.⁴⁸

Propaganda- ja valistustyön massamobilisointiin tähtäävän toiminnan keskiössä oli lehdistö, josta piti tulla ”proletariaatin diktatuurin työkalu”. Valtaosa vallankumouksellisista oli aikaisemmin ollut myös journalisteja, ja tiedossa oli, että olennainen osa vallankumouksen onnistumista oli samanaikaisesti vapaan lehdistön tukahduttaminen ja oman kattavan vallankumouksellisen lehdistön perustaminen. Lehdistö oli Leninin näkökulmasta paitsi kollektiivinen propagandaväline myös kollektiivinen massojen organisoija.⁴⁹ Suurista odotuksista huolimatta lehdistö kohtasi sisällissodan Neuvosto-Venäjällä sotakommunismien vallitessa suuria ongelmia, joista pienimpiä eivät olleet laajat jakeluongelmat, paperin sekä luokkatietoisten ja osaavien kirjoittajien puute.⁵⁰ Nämä kaikki ongelmat korostuivat entisestään syrjäseuduilla, joissa väestön enemmistönä saattoi olla vieraskielinen ja lähes lukutaidoton vähemmistö. Arviolta vain noin 30 % Venäjän väestöstä oli lukutaitoisia 1900-luvun alussa, mutta Venäjän reunamilla sijainneiden myöhempien neuvostotasavaltojen lukutaitoisuus saattoi olla reilusti alle 10 % väestöstä.⁵¹

Kenezin mukaan Neuvosto-Venäjän ongelmana oli sisällissodan vuosina myös visio lehdistön tehtävästä. Siitä ei ollut selvää kuvaa, mitä lehtiin pitäisi kirjoittaa ja miten.

⁴⁷ Rosta-ikkunalehdet julkaisi Venäjän Sähketoimisto, ven. Российское Телеграфное агенство (lyh. ПОСТА).

⁴⁸ Kenez 1985a, 104–111; Taylor 2003, 199–203.

⁴⁹ Kenez 1985b, 132–134; Kenez 1985a, 49; Afanasjeva 1970, 65.

⁵⁰ Kenez 1985a, 45–46; Haapalainen 1933b, 32–33; ”Pietarin lehtiä vähennetty”, Wapaus 3.12.1918.

⁵¹ Kangaspuro 2000, 159–160; Ks. alaluku 5.1. Karjalan lukutaidosta.

Paikallistason lehdet olivat yleensä suppeita kopioita päälehdistä, kuten *Pravdasta* ja *Izvestijasta*, ja monet paikalliseen elämään liittyvät asiat jäivät käsittelemättä. Lenin itse halusi, että lehdet liikkuisivat lähemmäksi elämää, eivätkä käsitelisi liikaa politiikkaa. Kielen tulisi olla yksinkertaista ja sivistymättömänkin ihmisen ymmärrettävissä. Yhteiskunnan lieveilmiötä kuten esimerkiksi rikoksia toivottiin usein lehtien sivuille aikaisemman poliittisen materiaalin sijaan. Lehdet tuottivat vain ”raakaa faktaa” eivätkä ”hupia” lukijoille. Harvat näistä toiveista toteutuivat vielä vuosien 1918–1922 aikana, ja esimerkiksi kontaktit paikalliskyliin ja muihin paikallistason yhteisöihin jäivät vaillinaisiksi. Lehdistö kuitenkin kehittyi jatkuvasti, vaikkakin hitaasti, kohti sille kaavailtuja tavoitteita.⁵²

Neuvosto-Venäjän propaganda- ja valistustyötoiminnot laajenivat valtavasti ja kattoivat sisällissodan loppupuolella jo kaikki toimivat neuvostoinstituutiot. Suuressa osassa propagandan levittämisessä olivat myös vapaaehtoiset järjestöt kuten *Komsomol* (ven. lyh. *PKCM*) eli nuorisoliitto ja eri ammattiliitot. Ammattiliitot järjestivät muun muassa omia teattereita ja luentosarjoja ja agitoivat ahkerasti jäseniensä keskuudessa. Komsomol oli erityisen merkittävä toimija, joka mobilisoi ja aktivoi aikaisemmin syrjäytyneitä kansanryhmiä, etenkin nuoria, mukaan neuvostomaan rakentamiseen. Komsomol järjesti vapaaehtoistyökampanjoita, nostatti puna-armeijalaisten moraalialia ja rekrytoi uusia sotilaita. Komsomolin tehtävä oli ennen kaikkea välittää puolueen sanomaa nuorten keskuuteen, mutta myös valvoa opetusta ja yliopistoja sekä raportoida oppilaitosten ongelmista. Komsomolin ongelmat olivat kuitenkin samankaltaisia kuin isoveljiensä: osaavia henkilöitä ei ollut tarpeeksi rivistössä. Eri propagandaiskujen määrä ei myöskään kompensoinut heikkoa laatua.⁵³

Kenezin mukaan lähimmäksi optimitasoa propaganda- ja valistustyössä päästiin puna-armeijassa, jossa kaikki propagandamuodot muodostivat toimivan kokonaisuuden. Lehtitietojen perusteella sanomalehdet, kirjallisuus, lentolehtiset, julisteet, elokuvat, teatterit, konsertit ja lukutaidottomuuskampanjat kuuluivat puna-armeijalaisen arkeen. Useissa yksiköissä julkaistiin omia sanomalehtiä, ja muiden instanssien painomäärien laskiessa puna-armeijassa vastaavasti painettiin materiaalia nousujohteisesti, jopa vihollisarmeijoille saakka. Agitaattoreita olisi kaivattu enemmänkin, mutta tässä asiassa

⁵² Kenez 1985a, 44–49; Brooks 1985, 161–167; ”Lenin sanomalehtien sisällöstä”, Wapaus 25.9.1918.

⁵³ Kenez 1985a, 84–94; Ks. myös Fitzpatrick 1979, 12–13, 25–29.

saatiin siviilipuolelta apua. Sisällissodan aikana useat viidestä miljoonasta puna-armeijalaisesta paitsi sivistyivät poliittisesti myös oppivat aakkoset ja lukutaidon. Myös Komsomol oli kiinteä osa puna-armeijan kokonaisuutta. Se pystyi tarjoamaan agitaattoreita sekä muodostamaan omia joukko-osastoja erikoisoperaatioita varten.⁵⁴

Puna-armeija oli sisällissodassa samaan aikaan sekä tienraivaaja että koeympäristö bolshevikkien erilaisille valistuksellisille kokeiluille. Bolshevikit halusivat ymmärrettävästi valistaa ja kouluttaa ensimmäiseksi heidät, jotka pitivät kivääreitä käsissään ja astuivat saappaillaan lukuisiin levottomiin maalaiskyliin ympäri vanhaa Venäjän keisarikuntaa. Puna-armeija oli kuin ”punainen hämähäkki”, joka levitti verkkojaan ympäristöönsä ja mahdollisti muiden neuvostoinstituutioiden istuttamisen vallatuille alueille. Sotimisen ohella piti keskittyä muun muassa paikallisneuvostojen perustamiseen ja paikallisväestön käännättämiseen bolshevikkien puolelle.⁵⁵ Puna-armeijalaisten funktio neuvostovallan kulmakivenä ja propagandan keihäänkärkenä tiivistettiin eräässä bolshevikkien lehtiartikkelissa seuraavasti: ”taistelkoot meidän punaiset soturimme ei pelkästään aseilla, vaan missä mahdollista myös totuuden sanaa kylvämällä, mikä tuo lopulta meille voittomme”.⁵⁶

Puna-armeija ja Neuvosto-Venäjä saivat lopulta kaipaamansa voiton. Neuvosto-Venäjän voitto sisällissodassa on perusteltu muun muassa strategisella edulla: bolshevikkien valta-alue oli keskellä Venäjää tieto- ja kulkuliikenneyhteyksien risteyksessä valkoisten joutuessa taistelemaan hajallaan toisistaan. Toisaalta tästä syystä puna-armeija joutui taistelemaan neljällä ilmansuunnalla yhden rintaman sijaan, mikä ei voinut tuoda lisäapua punaisille. Muiden vastaavien strategisten selitysten sijaan pääpaino Neuvosto-Venäjän voitosta voidaan antaa bolshevikkien ideologiselle vahvuudelle, näkemykselle omasta puolueohjelmastaan ja kiitettävälle organisointikyvyille, jonka avulla bolshevikit järjestivät demografisesti laaja-alaisen liikekannallepanon. Oman ideologian mainostaminen ja massamobilisaatio tarvitsivat moottorikseen toimivan propagandakoneiston.⁵⁷

⁵⁴ Kenez 1985a, 46–47, 58, 92, 109, 112; ”Vallankumouksen raskain tykistö”, Wapaus 30.7.1919; ”Armeija ja sosialistinen vallankumous”, Wapaus 6.11.1918.

⁵⁵ Kenez 1985a, 77–78; Leppo 1939, 111–11; Kenez 1985b, 131–132; Lue lisää luvusta 3.

⁵⁶ ”Агитационная работа в Красной Армии”, РР 7.10.1919, ”И. П-ч” (käännös: ”Так пуст- наши красные борцы ведут не только борьбу оружием, но там, где это возможно, пусть они сеют слово правды, которое принесет нам окончательную победу”)

⁵⁷ White 1994, 217–218; Kenez 1999, 37–40; ”Kansalaissodan moraali”, 24.2.1921, ”Т. А-н.”.

Bolshevikit voittivat talonpojat puolelleen tarjoamalla heille maata ja vaikutusmahdollisuuksia ja lupaamalla tuhota kaiken vanhan epätasa-arvoisuuden. Bolshevikit onnistuivat myös organisoimaan viiden miljoonan miehen puna-armeijan lähes tyhjästä ja luomaan maanalaista toimintaa valkoisten selustaan, alueille, joissa valkoisilla olisi pitänyt olla kaikki mahdollisuudet kääntää mielialat punaisia vastaan. Voidaan todeta, että Tshekan tukeman terrorin, aidosti talonpoikaisen puna-armeijan ja taitavan, tilanteeseen mukautuvan propagandan avulla bolshevikit loivat kokonaisuuden, jossa edes heidän omat virheensä talonpoikien joukossa eivät vieneet heiltä voiton mahdollisuutta. ”Propagandan mestarit”-nimitys bolshevikeista ei siis olekaan täysin perusteeton.⁵⁸

Sisällissodan jälkeen bolshevikit joutuivat löysäämään sotakommunismien mukaista talouspolitiikkaansa ja keskittymään enemmän talouden jälleenrakennukseen kuin maailmanvallankumouksen järjestelyyn. Propaganda- ja valistustyön keskittämiseksi ja vahvistamiseksi irrotettiin Narkomprosista oma komitea poliittiselle valistukselle, *Glavpolitprosvet* (ven. *Главполитпросвет*), mikä siirsi propagandan painopisteen puhtaasta agitoinnista poliittisen tietoisuuden kasvattamiseen. Vuosi 1921, jolloin sisällissota oli virallisesti loppunut ja NEP-kausi (ven. *Новая экономическая политика*) eli uusi talouspolitiikka alkanut, toi mukanaan kapinointia ja aseellisia selkkauksia muun muassa Kronstadtissa ja Karjalassa, mikä jätti varsinaisten parantavien kehitysaskelien ottamisen Venäjän syrjäseuduilla vielä melko vähäiseksi.

Neuvosto-Venäjällä syksystä 1921 asti riehunut massiivinen nälänhätä ei sekään juuri antanut bolshevikeille käytännön mahdollisuuksia kohentaa rappiolla ollutta talouselämää tai hillitä sotakommunismien vaimentamia pinnan alla kyteneitä ristiriitoja nopealla aikataululla. Taistelu talonpoikien sieluista ei vielä vuoden 1922 kevättalvella ollut käytännössä ohitse, vaikka niin jo oli luultu innokkaimmissa piireissä; sisällissodan käymistila näytti olevan vaikeasti pysäytettävissä. Venäjän vallankumouksen lopulliseksi sinetiksi tuli vielä muun muassa vaientaa kirkko, poliittinen oppositio ja mellastavat ”pikkuporvarit” neuvostomaan ”elävien rajojen” laitamalla. Valtaosa näistä ongelmista hoidettiin pois päiväjärjestyksestä vasta 1930-luvun kuluessa, mutta

⁵⁸ Kenez 1999, 37–40; Kenez 1985b, 131; Taylor 2003, 200–201; “Мастера пропаганды”, PP 22.2.1919;

”Neuvostopropagandan päivä”, Wapaus 6.9.1919, ”Y.S.”; Ks. myös Hosking, 1992, 66.

vastavallankumoukselle laitettiin piste tuttujen keinojen avulla pistinten ollessa vielä sisällissodan ajalta kivääreihin kiinnitettyinä.⁵⁹

Seuraavassa luvussa tarkastellaan Venäjän Karjalan kehitystä sodassa ja rauhassa vuosina 1918–1922 propaganda- ja valistustyön näkökulmasta. Siirrymme valtakunnan makrotasolta pienempään tarkasteluyksikköön: Neuvosto-Venäjän ”hämärään” periferiaan, uuden neuvostokommuunin elämän pariin. Tulemme ottamaan selvää Karjalan lähtötilanteesta ennen bolshevikkeja ja Karjalan eri kehitysvaiheista kommunistien suuremman huomion alla verraten niitä Neuvosto-Venäjän yleiseen kehitykseen. Miten ”vallankumouksen raskain tykistö” organisoi toimintansa Karjalan laulumaille, laajojen korprien ja upottavien soiden keskellä?

3. ”TAISTELU SIELUSTA” - NEUVOSTOPROPAGANDA- JA VALISTUSTYÖ VENÄJÄN KARJALASSA 1918–1922

3.1. Lähtökohdat bolshevikkien propaganda- ja valistustoiminnan järjestämiseen Karjalassa

Ennen bolshevikkien valtaantuloa Karjala oli paitsi taloudellisesti melko kehittymätön myös hallinnon, kirkon ja koululaitoksen osalta heikossa otteessa. Yhteistä Vienan ja Aunuksen välillä oli hallinnolliset suhteet, sillä koko Karjalan alueella vallitsi sama *zemstvoihin* (ven. *земство*) ja *mireihin* (ven. *мир*) perustuva paikallinen itsehallintojärjestelmä. Hallinto oli jaettu läänin tasolta kihlakuntiin eli *zemstvoihin* ja kihlakunnista kylähallintoalueisiin eli *mireihin*, kotoisemmin *miroihiin*. Yhteistä oli myös se, että mitä idemmäksi Karjalaa mentiin Suomen rajalta päin, sen vähemmän alueella asui karjalankielisiä asukkaita.⁶⁰ Alueelliset erot Vienan ja Aunuksen Karjalan välillä olivat melko suuret, mikä tuli lyömään leimansa bolshevikkien propaganda- ja valistustoiminnan kehittämiseen ja sen ongelmiin sekä sisällissodan aikana kuin sen jälkeenkin.

Keisarikunnan virkamiehet, kuten *stanovoit* (ven. *становой*, *nimismies*) ja *urjadniekat* (ven. *урядник*, *alempi poliisiviranomainen*), olivat harvinaisia näkyjä Vienan Karjalan

⁵⁹ Luukkanen 2004, 157–171; Kenez 1999, 41–53; Tietoja ja ohjeita W.K.P:n..., 02/1921, 35–36.

⁶⁰ Granö 1918, 77–81; Nevalainen 2006, 17–20.

syrjäseuduilla, kun taas Aunuksessa niihin törmäsi todennäköisemmin.⁶¹ Aunus oli sekä poliittisesti että taloudellisesti kallellaan Sisä-Venäjälle päin, keisarikunnan ytimeen, kun taas Vienan karjalaiset pitäjät olivat kulttuuri- ja taloussuhteessa Suomen kanssa. Viena eli vallankumoukseen saakka metsästyksen ja kalastuksen lisäksi pääasiassa laukkukaupasta Suomeen, kun Aunuksessa elinkeino tuli maanviljelyksestä ja pienteollisuudesta, mikä ei edellyttänyt matkustelua naapurimaassa. Osasyynä tähän polarisoituneeseen kulttuurisiltaan oli kulkuyhteyksien kehittymättömyys eri maakuntien välillä, ja sen myötä syntynyt alueellinen eristäytyminen Vienan ja Aunuksen välillä ja koko Venäjän tasolla.⁶²

Kulttuurisiteiden erot Vienan ja Aunuksen välillä näkyivät myös karjalaisten venäläistymisessä, jonka kuvattiin 1900-luvun alussa olevan aunukselaisten parissa huomattavasti pidemmällä kuin vienalaisten kohdalla. Vienan Karjalassa puhuttiin varsinaiskarjalaa ja kahta sen murretta, ja kieli oli suomalaisille suhteellisen helposti ymmärrettävissä. Aunuksessa puhuttiin livviä eli aunuksenkarjalaa sekä osin lyydiä, mitkä eroavat paljon varsinaiskarjalasta muun muassa venäläisperäisten sanojen määrässä. Äänisen rannalla eli vielä vepsänkielisiä, erillisen kielen edustajia. Aunukselaiset olivat usein osittain kaksikielisiä eli paikallinen väki osasi livvin lisäksi myös valtakunnan pääkieltä, venäjää. Venäjän osaaminen koettiin Aunuksessa pääomana esimerkiksi kauppasuhteita luodessa. Karjalan kieli kaikkine murteineen oli tsaarin aikana usein valtaapitävien näkökulmasta halveksittu, ”tyhmän rahvaan kieli”.⁶³

Valtionhallinnon ollessa heikkoa, merkittävä osa Karjalan poliittisesta valistuksesta oli Venäjän ortodoksikirkon ja sen eri toimijoiden vastuulla. Ortodoksikirkko oli sidottu Venäjällä kiinteästi poliittisen tietoisuuden kasvattamiseen ja venäjän kielen istuttamiseen kansallisten vähemmistöjen elämään monikansallisen Venäjän syrjäisissä kolkissa.⁶⁴ Muiden ulkopuolisten valtiollisten instituutioiden puuttuessa karjalaiskylästä, saattoi venäjänkielinen pappi ja rukoushuone olla ainoa varsinainen keisarivallan ja valtioideologian merkki kylän arkielämässä.⁶⁵ Kirkon vaikutus syrjäisissä karjalaiskylissä saattoi olla vahvempi juuri poliittis-valtiollisessa mielessä kuin uskonnollisessa, sillä

⁶¹ Salminen 1941, 70–71; Jaakkola 1977, 24–25; Ks. myös Forsström 1895, 33–36.

⁶² Nevalainen 2006, 18–19;

⁶³ Nevalainen 2006, 17; Karjalainen 1918, 177; Ks. myös Haapalainen 1933a, 4–5.

⁶⁴ Pietikäinen 1971, 128–129; Karjalainen 1918a, 150–151; Ks. myös Itä-Karjala 1934, 64–65.

⁶⁵ Härkönen 1920, 93.

osissa Karjalaa säilyi myös pitkään taikauskoisuus sekä virallisesta ortodoksisuudesta irrallaan ollut vanhauskoisuus. Karjalaisten integroitumista viralliseen kirkkoideologiaan haittasi usein täysin venäjänkielinen pappi ja kirkkoslaavin käyttö jumalanpalveluksissa, mutta samalla taas venäläisyys ja venäjänkielisen kulttuurin vaikutus tiedostamattomalla tasolla oli jatkuvasti karjalaisten elämän osana.⁶⁶

Juha Pentikäinen on päätellyt, että vaikka kirkon kontrolli oli etenkin Vienassa heikkoa, lomittui virallinen ortodoksia karjalaisten etnisen uskonnon eli kansanuskon sisältämiin mielikuviin ja tapoihin. Karjalainen saattoi kokea elämyksiä etnisten uskomustensa kautta, mutta noudatti palvonnassaan ortodoksisen kasvatuksen tarjoamia malleja. Kirkon heikon kontrollin vuoksi suvun ja perheen merkitys kulttiyhteisönä ja normien kontrolloija korostui karjalaisessa yhteisössä.⁶⁷ Uskonto määrittä erityisesti karjalaisten suhtautumista Suomeen, ”ruotsheihin” eli ortodoksien näkökulmasta väärauskoisiin, mikä käsitys oli vahvistunut vuosisatojen sotaisten kokemusten myötä. Samalla karjalaisten asema kirkon täydellisen kontrollin ulkopuolella mahdollisti vienankarjalaisten kansallisen heräämisen, joka tapahtui lokakuun vallankumouksen myötä nopeassa tahdissa.⁶⁸ Voidaan väittää, että vallankumouksen aikaan vuonna 1917 osa karjalaisista oli liian venäläisiä ollakseen suomalaisia mutta liian karjalaisia ollakseen isovenäläisiä.

Aunuksen ja Vienan kohdalla koululaitoksen kehitysasteet olivat osittain eriytyneitä. Kouluja, jotka olivat aina venäjänkielisiä ja venäläistämistarkoituksessa toimivia, oli Aunuksessa karjalaisalueilla⁶⁹ vuonna 1916 noin 190 kappaletta. Aunuksen suhteen sekä kirkko että paikallishallinto ottivat enemmän vastuuta koulutusasioista. Vienassa samaan aikaan koulujen määrä oli 76 kappaletta, mikä oli reilu korotus 1900-luvun alun tasoon. Venäjänkielisiä lukutupia ja pieniä kirjastoja perustettiin useisiin kyliin ennen bolshevikkien aikakautta⁷⁰. Osa Karjalan kouluista toimi suoraan kirkon alaisuudessa ja kirkko osallistui myös opettajien koulutukseen. Karjalaisopettajia koulutettiin 1910-luvulla useammin, mutta venäjänkielisenä säilynyt koululaitos pysyi silti Karjalassa

⁶⁶ Karjalainen 1918a, 150–151; Haapalainen 1933a, 5; Ks. myös Järvinen 2004, 49–54.

⁶⁷ Pentikäinen 1971, 152–154, 370–372; Ks. myös Pälsi 1922, 139–43.

⁶⁸ Kangaspuro 2000, 38–43, 87–89.

⁶⁹ Letonmäki 1931b, 152, 373 & Kangaspuro 2000, 88: Aunuksessa oli karjalaisia laskentatavasta riippuen vuonna 1920 noin 50 000–60 000 ja Vienassa noin 30 000; Ks. lisää väestöstä alaluvusta 5.2.

⁷⁰ Härkönen 1920, 93–94.

tehottomana ja hajanaisena aina bolshevikkien vallankumoukseen saakka. Tästä johtuen lukutaidottomuus oli erittäin yleistä valtaosassa Karjalaa.⁷¹

Erona Aunuksen ja Vienan koulujärjestelmien kehityksessä oli se, että osa Vienan kunnista oli ollut 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä ajoittain suomalaisten valistusorganisaatioiden, erityisesti *Wienan-Karjalaisten Liiton*, vaikutuksen alaisena. Suomalaisten pyrkimykset valistaa karjalaisia huomattiin myös Venäjän maallisten ja henkisten viranomaisten puolelta, ja kansankielinen valistustoiminta tukahdutettiin päättäväisin ottein ja korvattiin isovenäläisellä, ”oikeauskoisella” vastineella aina bolshevikkivallankumoukseen saakka.⁷² Wienan-Karjalaisten liiton ja muiden suomalaisten valistustoimien vastavoimaksi perustettu kirkollismonarkistinen *Karjalainen veljeskunta*⁷³, jonka tehtävänä oli lujittaa keisarin ja ortodoksikirkon valtaa koko Karjalan alueella, toimi Karjalassa perustaen kouluja ja järjestäen propagandakulkueita ”ihmeitä tekevien kuvien” tukemana.⁷⁴

Sekä suomalaisten että venäläisten järjestöjen myötä karjalaiset saivat runsaasti kokemusta kuvista, paperipainatteista ja myös kansankielisestä propagandasta ennen bolshevikkivallankumousta. Erityisesti vienalaiset ja pohjoisaunukselaiset saivat kokemusta propagandasta laajalla mitalla, kun taas muualla Aunuksessa propagandakokemukset jäivät hieman yksipuolisemmaksi suomalaisten valistustoimien keskittyessä Vianaan. Kommunistit Lauri Letonmäen johdolla myönsivät näiden vuosia kestäneiden valistustoimien aiheuttaneen ”vaikeasti voitettavia vaikutuksia”, joita vastaan bolshevikkien propaganda- ja valistusorganisaatiot joutuivat lujasti taistelemaan 1920-luvun alkupuolella Karjalan alueella⁷⁵.

⁷¹ Nevalainen 2006, 19, 32; Ks. myös Letonmäki 1931a, 44–46; Ks. lisää lukutaidosta alaluvusta 5.1.

⁷² Nevalainen 2006, 24–29.

⁷³ Letonmäki 1931a, 44: Etelä- ja Keski-Karjalassa toimi *Karjalainen Veljeskunta Suurmarttyyri ja Voittaja Yrjön nimeen* ja Pohjois-Karjalassa *Vienan Karjalan Veljeskunta Arkkienkeli Mikaelin nimeen*.

⁷⁴ Letonmäki 1931a, 44–46; Letonmäki 1931b, 90: Karjalaan perustettiin noin 100 veljeskunnan kouluja, joista esim. Säämäjärvelle pelkästään 20 kouluja, joissa muutamissa kouluissa oli kolmekin opettajaa.

⁷⁵ Letonmäki 1931a, 46; Ks. myös Kangaspuro 2000, 158–159.

3.2. Kiväärein rauhaa - Sisällissodan propagandataistelua vuosina 1918–1920

Kommunistien propaganda- ja valistustoiminta Karjalassa tarkasteluajaksolla voidaan jakaa kahteen erilliseen aikajaksoon: sisällissodan aikaiseen puna-armeijan ja propagandasolujen avulla järjestettyyn propaganda- ja agitaatiotoimintaan vuosina 1918–1920 sekä vuosien 1920–1922 neuvostoinstituutioiden rakentamisen ja järjestelmällisen karjalais-suomalaisen *korenizatsija*-propagandan⁷⁶ aikakausiin. Kausista ensimmäisen päämääränä oli ennen kaikkea ulkoisten vihollisten tuhoaminen ja tien raivaaminen pysyville neuvostoinstituutioille kun taas jälkimmäisen syvimpänä olemuksena oli talouden tasapainottaminen ja levottoman Karjalan väestön ohjastaminen uuden neuvostoisänmaan rakennustyöhön.

Karjalan siirtymä erinäisten vallankumouksellisten ja sosialististen ryhmien kautta bolshevikkien kontrolliin tapahtui melko hitaasti 1917 vuoden syksystä 1918 vuoden syksyyn, jolloin sekä Arkangelin lääninkomiteaan kuulunut Kemin kihlakunta eli Vienan alue oli tunnustanut bolshevikkien ylivalan ja Petroskoissa toiminut Aunuksen lääninkomitea oli viimein alistanut loputkin Aunuksen läänin kihlakunnankomiteat Aunuksen kommunistien hallintaan.⁷⁷ Vienan kihlakunnan ”sovjetisoituminen” ei tosin edennyt kovin pitkälle, sillä koko alue jäi vuonna 1918 alkaneiden sotatoimien myötä asteittain *Pohjoisalueen ylihallinnon*, *VUSO:n* valkoisen hallinnon alaisuuteen sekä osittain sitä suojelleen liittoutuneiden sotilashallinnon kontrolliin.⁷⁸

Varsinainen institutionaalinen rakentuminen neuvostomallin mukaan käynnistyi vain Aunuksen läänin alueella ja erityisesti Petroskoin läheisyydessä sekä Muurmannin rautatiellä, missä bolshevikit pitivät sitkeästi aikaisemmin hankkimaansa jalansijaa Vienan ja Aunuksen sotatoimien aikana vuosina 1918 ja 1919. Näillä kyseisillä alueilla bolshevikeilla oli siis konkreettinen valtakoneisto siviilipuolen propagandatoiminnan järjestämiseksi. Aunuksen puoluejärjestöllä ei kommunistien muistelmien mukaan juuri ollut käytännön toimintamahdollisuuksia maaseudulla saati karjalaisalueilla ja sen jäsenmäärä oli kaikkiaan heikko ja laadultaan vaihteleva, mutta silti puoluejärjestö säilyi

⁷⁶ Kangaspuro 2000, 147–149: Karjalan *korenizatsija* (ven. *коренизация*) eli bolshevismiin juurruttaminen tarkoitti enemmän ”karjalaistamista” ja kansallisten erityispiirteiden korostamista kuin Moskovan toivomaa päämäärää eli isovenäläisen neuvostojärjestelmän ylivaltaa kansallisilla alueilla.

⁷⁷ Harjula 2007, 50–55, 82–84.

⁷⁸ Harjula 2007, 118–120; Kilin 2001, 21–23.

eri muodoissa⁷⁹ suhteellisen toimintakykyisenä sisällissodan loppuun saakka, jolloin osat sen keskeisistä toiminnoista liitettiin suuremman kokonaisuuden osaksi.⁸⁰

VKP(b):n järjestösääntöjen mukaisesti Pohjoisen alueen Aunuksen lääninkomitean yhteyteen tuli muodostaa oma kolmehenkinen agitaatio- ja valistustoimikunta, jonka tuli järjestää agitaatiotoimintaa alaspäin kihlakunta- ja kuntatasolle saakka. Agitaatiotoimikunta julkaisi esimerkiksi alueen lehdissä erilaisia, ajankohtaisia teemoja agitaatio- ja propagandatoiminnan aiheiksi, laati luetteloita kirjastojen perustamista varten sekä piti luetteloita läänissä toimivista agitaattoreista ja kommunisteista, jotka pystyivät toimimaan itsenäisesti erilaisissa suurissa kokouksissa ja edustustilaisuuksissa, kuten talonpoikien ja puna-armeijalaisten kokouksissa ja kihlakunnan ja läänin edustajakokouksissa.⁸¹ Lääninkomitean agitaatio- ja valistustoimikunta oli siis eräänlainen kattojärjestö alemmille toimijoille.

Kihlakunnankomitea ja siihen liittyneet agitaatio- ja valistusorganisaatiot järjestivät toimintaa enemmän käytännön tasolla, kuten erityisiä ”agitaatioviikkoja” kihlakunnassa. Kihlakuntatasolla kaikki vastuunalaiset kommunistit jakoivat tehtävien täyttämiseksi kunnat keskenään painoalueiden mukaan ja työskentelivät piireissään noin 8-12 päivää kerrallaan.⁸² Kaikki kommunistiagitaattorit toimivat sääntöjen ja ohjeiden mukaan vain kihlakunnankomitean määräysten puitteissa. Kommunistiagitaattorit tuli lähettää aina ”vapaapäivinä” kunnissa pidettäviin kyläkokouksiin, ja toivottavaa oli, että agitaattori olisi voinut toimia tehtävissään vähintään kaksi päivää viikossa. Kihlakunnankomitean ja agitaattoreiden vastuulla oli myös kaiken sille lähetetyn puoluekirjallisuuden ja -lehtien jakaminen kunnalliskomiteoille ja suoraan köyhälistökomiteoille siellä, missä puoluejärjestöjä ei ole olemassa.⁸³

Köyhäinkomiteat olivat neuvostovallan alkuaikoina Karjalassa, kuten myös muualla Neuvosto-Venäjällä, keskeinen neuvostopropagandan levittämiskanava, vaikka sota-aika vei niidenkin terävimmän kärjen rintamien tueksi. Köyhäinkomiteat olivat kyläneuvostoja edeltäviä laitoksia, jotka toimivat neuvostovallan tosiasiallisena

⁷⁹ Harjula 2007, 142; Haapalainen 1933a, 16: Toimi vuosien varrella esim. kesällä 1918 ja keväällä 1919 nimellä *Aunuksen vallankumousskomitea*.

⁸⁰ Rovio 1931, 80–81; Letonmäki 1931b, 140–143.

⁸¹ VKP:n PAJS 1919, 6–7; ”Pohjoisen alueen toimihenkilöitten lähitehtävät”, Wapaus 28.10.1918.

⁸² VKP:n PAJS 1919, 11–12.

⁸³ VKP:n PAJS 1919, 11–12; ”Venäjän Kommunistien (b) puolue toiminnan ohjeita”, Wapaus 3.12.1918.

kivijalkana kunnissa, valvoivat ja organisoivat neuvostovallan määräyksiä käytännön tasolla ja levittivät puoluemateriaalia väestön keskuuteen. Aunuksen 334 köyhäinkomiteasta perustettiin Harjulan mukaan syys-lokakuussa 1918 290 kappaletta, mikä kuvaa köyhäinkomiteoiden käytännön arvoa maaseudun neuvostovallan vahvistamisessa kyseisenä aikana. Saman syksyn aikana nämä Aunuksen kuvernementin köyhäinkomiteat liittyivät virallisesti neuvostojen vahvuuteen, aivan kuten kaikkialla muuallakin Neuvosto-Venäjällä.⁸⁴

Karjalassa agitaattoritoiminnan järjestämiseksi saatiin tukea erityisesti Petrogradin puoluejärjestöiltä, kuten *Suomen Kommunistisen Puolueen* (SKP)⁸⁵ agitaatiojaokselta, jonka järjestämällä agitaatiokursseilla kävi myös karjalaisia hankkimassa taitoja omalle kotikentälleen vuosina 1918–1919. Suomenkielistä, eli myöhemmin ”kansankielistä” valistusta ryhdyttiin rakentamaan Karjalaan vientituotteen muodossa. Yhteensä suomalaiskommunistien agitaatio- ja propagandatehtävissä suomensukuisten alueella agitoi ainakin 30 suomenkielistä agitaattoria ennen vuotta 1920, joista useat myös Aunuksessa.⁸⁶ Myöhemmin vähemmistökansoille suunnatun propaganda- ja agitaatiotyön uudelleenjärjestelyssä SKP:n valistus- ja propagandatoiminta siirtyi uudelle *Venäjän Kommunistisen Puolueen Suomalaisen Järjestöjen Keskustoimistolle*, joka Tauno Saarelan mukaan muiden kiireidensä lomassa antoi edelleen tukea myös Aunuksen läänin agitaatiota varten.⁸⁷

Kuten kaikkialla Venäjän sisällissodan aikana keskeisen osan onnistunutta bolshevikkipropagandaa muodostivat painotuotteet, joita jaettiin esimerkiksi köyhäinkomiteoiden kautta ja yksittäisten agitaattoreiden toimesta. Painotuotteita tuotettiin sekä Aunuksen aluekirjapainossa Petroskoissa että osassa maakuntia, mutta myös muiden puoluejärjestöjen alueella, erityisesti Petrogradissa⁸⁸. Aunuksen painotuotanto oli hyvissä käsissä, sillä Aunuksen puoluejärjestön voimahahmo ja

⁸⁴ ”Среди деревенской бедноты”, 3.10.1918 *Izvestija*, ”L. Gershanovitsh”; Harjula 2007, 101–102, 125.

⁸⁵ Harjula 2006, 90: Venäjällä syksyllä 1918 perustetussa SKP:ssä oli arviolta 2000 jäsentä vuonna 1918; Lisää SKP:stä Hyytiäinen 1968, ”Suomen kommunistinen puolue 1918–1924”.

⁸⁶ Harjula 2006, 91–92 & 345–346; Saarela 1996, 64–67; ”Ääniä Karjalasta”, *Wapaus* 19.10.1918.

⁸⁷ ”Suomalaiset Venäjän Kommunistisessa puolueessa”, *Wapaus*, 19. & 21.1.1921; Saarela 1996, 64–67, 72–76; ”Agitaatiokursseiden pitämisestä”, *Wapaus* 23.4.1919.

⁸⁸ ”Герои труда”, *Kommuna* 23.3.1921, ”Karolrosta”; ”Kirjapainoasiat”, *KK* 29.4.1921; Kruhse & Uitto 2008, 142–152; Aunuksenkaupungissa toimiva kirjapaino keväällä 1919: Vahtola. 1997, 504.

Aunuksen lääninkomitean puheenjohtaja, Petr Anohin⁸⁹, oli aikaisemmin itse työskennellyt Petroskoin kirjapainossa painaen muun muassa propagandamateriaalia, joten hän varmasti tunsi painotuotteiden arvon.⁹⁰

Afanasjevan mukaan Karjalan alueella levitettiin runsaasti lentolehtisiä, sähkölehtiä, julisteita, pamfletteja ja myös kirjoja muun muassa poliittisissa tilaisuuksissa ja vallankumousjuhlissa, joita onnistuttiin järjestämään sotatoimista huolimatta. Osa materiaalista ei varmastikaan koskaan saavuttanut kohderyhmiä, mutta olennaista oli, että julkaisutoiminta ja painokoneet pysyivät käynnissä koko sisällissodan ajan.⁹¹ SKP:n osastot pitivät huolen siitä, että myös suomenkielistä materiaalia, kuten pienpainatteita ja sanomalehtiä toimitettiin Karjalaan jo vuodesta 1918 saakka erinäisten ”kyytimiesten” ja kuriirien avulla, mikä luonnollisesti helpotti karjalankielisen väestön keskuudessa agitoimista ja kansankielisen propagandatyön peruskivien muuraamista. Vahtola on todennut, että suomalaiskommunistien agitaatiolla oli selviä vaikutuksia valkoisten suomalaisten sotaretkien heikkoon onnistumiseen Vienan läntisissä pitäjissä vuoden 1918 aikana.⁹²

Aunuksen poliittinen joukkovalistustyö ei siviiliorganisaatioiden kautta sisällissodan aikana noussut erityisen tehokkaiseen mittoihin, mutta vuoteen 1920 mennessä oli I. P. Grishkinin muistelmien perusteella ympäri Karjalaa saatu pystyyn lukutaidon opetusasemia ja ”vähätietoisuuskouluja” eli alkeiskouluja yhteensä 18 kappaletta, punanurkkia 66 kappaletta, lukutupia 35 kappaletta, erilaisia kerhoja useita, elokuvateattereita kolme kappaletta, kirjastoja 73 kappaletta ja klubejakin 19 kappaletta. Petroskoihin avattiin jopa *Kansan yliopisto* (ven. *Народный университет*) maaliskuussa 1918, mutta sen tarina jäi kovin lyhyeksi: se lopetti toimintansa jo keväällä 1919 valkoisten suomalaisjoukkojen sotatoimista johtuen⁹³. Aunuksen yleisen alkeisopetuksen koulut olivat toiminnassa läpi sisällissodan ainakin läänin rauhallisimmissa pitäjissä.

⁸⁹ Harjula 2007, 292: Petr Fedorovitsh Anohin (Петр Федорович Анохин), 1891–1922. Paino kirjapainon kisällinä propagandaa jo vuosina 1905–1906, bolshevikkien puolueessa vuodesta 1908, vastusti Karjalan Työkansan Kommuunin perustamista ja lähetettiin muihin tehtäviin Kaukoidän tasavaltaan, jossa tapettiin vuonna 1922.

⁹⁰ Kansalaissota Karjalassa (toim. Letonmäki) 1932, 98–99.

⁹¹ Afanasjeva 1962, 25–26; Shevtsov 2006, 169–191.

⁹² Kruhse & Uitto 2008, 142–152; Harjula 2006, 92; Saarela 1996, 72–76; Vahtola 1988, 164–165.

⁹³ ”Народный университет”, МР 20.9.1918, ”Моел”; Ilmoitus yliopiston uudesta lukuvuodesta, Izvestija 17.9.1918; petrozavodsk.rfn.ru - ”90 лет назад в Карелии...”.

Tilastoja vuodelta 1919 ei ollut saatavilla tätä tutkielmaa varten, mutta vuoden 1917 aikana toimivia kouluja oli noin 390 kappaletta ja vuonna 1921 vastaava luku oli 402 kappaletta, joten lähtötaso ei ollut juuri romahtanut sodan aikana.⁹⁴

Valtaosa näistä noin 400 koulusta kouluista toimi Aunuksessa, ja kun kouluikäisistä yli 50 % kävi koulua vuonna 1920, antavat luvut olettaa, että sisällissodan aikana koulutyöskentely Aunuksessa oli pääsääntöisesti toiminnassa. Tähän viittaa myös esimerkiksi Karjalan vallanpitäjien kiistely Karjalassa toteutetusta valistuspolitiikasta ennen suomalaiskommunistien astumista Karjalan vallankäyttäjiksi. Leniniläisestä kansallisuuspolitiikasta ei voinut Letonmäen mukaan puhuaakaan ennen vuotta 1920, sillä sitä ennen oli Aunuksessa vallinnut täysi venäläistäminen kouluverkon avulla vuosien 1918–1920 välisenä aikana. Kouluverkosto oli siis olemassa, mutta keisarivallan aikaisten metodien ja henkilökunnan ohjeistuksen alaisina, mikä ei tietenkään neuvostovallalle ollut optimitilanne. Karjalankielistä tai edes suomenkielistä opetusta ei ollut vielä sisällissodan aikana tarjolla yhdessäkään koulussa, mikä hidasti karjalaisten opiskelua kaikilla asteilla.⁹⁵

Karjalassa toimi 1920 alussa perusopetuksen lisäksi kuusi eriasteista ammattiin valmistavaa koulua, joista valmistui muun muassa lääkäreitä ja opettajia sen aikaisilla, väljillä standardeilla. Oppilaita näissä instituutioissa oli vain reilut 350 henkeä, mikä ei tietenkään riittänyt tyydyttämään edes Aunuksen läänin ammattitaitoisen työvoiman puutetta. Grishkinin muistelmien mukaan valistuslaitosten verkko oli sisällissodan aikana melko horjuva sekä ”tyyppiensä että laatunsa puolesta”, mikä poikkeustilan huomioon ottaen on ymmärrettävää.⁹⁶ Todelliset kehitysasteet karjalaisten valistamiseksi ja neuvostojärjestelmään integroimiseksi koululaitoksen avulla otettiin vasta Karjalan työkansan kommuunin perustamisen myötä vuoden 1920 syksyllä.

Aunuksen lääninkomitean alaisuudessa toimivien neuvostojen lisäksi Karjalassa toimi bolshevikkien kontrollissa ensimmäisinä vallankumousvuosina 30 ammattiliittoa⁹⁷, jotka vuoden 1920 alussa yhdistyivät 15 ammattiliitoksi suuremman kattojärjestön alle.

⁹⁴ Grishkin 1931, 233, 241–242, 249–250.

⁹⁵ Grishkin 1931, 233; Letonmäki 1933, 53–65; ”Karjalan oloista ennen ja nyt”, KK 14.12.1920, ”N. Jaakkola”.

⁹⁶ Grishkin 1931, 233–236 & 241–242.

⁹⁷ Esim. parturien, opettajien, lääkäreiden, valistustoimitsijain, neuvosto-sanomalehtimiesten, soittajien ja rautatieläisten liittoja.

Averkijevin mukaan ammattiliitoissa oli Aunuksen läänissä vuoden 1920 alussa Karjalan ammattiliiton puheenjohtajan mukaan yhteensä noin 2 400 henkilöä.⁹⁸ Luku korreloi melko tarkkaan Karjalan *varsinaisen* proletariaatin eli teollisuuden työläisten määrä kanssa, joita oli vielä vuoden 1921 aikana alle 2 500 henkilöä, mikä oli nousua vuoden takaiseen. Karjalan ammattiliiton jäsenistä yli 80 % oli venäläisiä vielä 1920-luvun puolivälissä ja arvatenkin vielä suuremmissa määrin vuosina 1918–1920, mikä on ymmärrettävää, sillä venäläiset asuivat ennen sisällissotaa pääosin Karjalan harvoissa kaupungeissa, kun taas valtaosa karjalaisista eli maaseudulla kaukana urbaanista järjestörakenteesta.⁹⁹

Averkijevin muistelmista ilmenee, että ammattiliittojen tehtävään kuului alusta alkaen myös valistustyön järjestäminen, joskin se oli Karjalassa vielä täysin olematonta aina vuoteen 1920 saakka, jolloin suunnitelmia valistustyön kehittämiseksi saatiin paperille saakka. Ammattiliittojen valistustyötä häiritsivät erityisesti alueella riehuneet sotatoimet kyseisenä aikajaksona. Averkijev toteaa, että ammattiliittoneuvoston hallinto joutui siirtymään Petroskoista Vytegraan ja ammattiliittojen puolueen jäsenet mobilisoitiin puna-armeijan vahvuuteen, jossa valistuneet puolueen jäsenet vaihtoivat rasvaiset haalarinsa punamantteliin ja jatkoivat puolueetyötään eli proletaarista taisteluaan uudessa ympäristössä.¹⁰⁰

Karjalan nuorisoliike eli Komsomolin alaosasto sai sekin alkunsa vuoden 1918 aikana. Shereskov ja Susi muistelevat, että opiskelijapiireissä syttynyt kipinä aiheutti myös työläisnuorten siirtymistä järjestön alle erityisesti Onegan tehtaassa, Karjalan ainoassa suuren luokan tehtaassa, ja pian oli pystyssä *Työläisnuorison sosialistinen liitto*, joka asetti tavoitteeksi jäsentensä luokkatietoisuuden kehittämisen, heidän sivistystason kohottamisen, ja siten valmistaa heitä taisteluun sosialismin puolesta. *Karjalan kommunistinen nuorisoliitto* bolshevistista näkemystä noudattaen syntyi pian vanhan järjestön tilalle. Karjalan Komsomol teki agitaatiomatkoja erityisesti venäläisalueille, kuten Vytegraan, Kemiin ja Puudosiin perustaen sinne paikallissoluja.¹⁰¹ Muistelmien ja sanomalehdessä julkaistun ilmoituksen mukaan Karjalan nuorisoliitto joutui kuitenkin

⁹⁸ Averkijev 1931, 100–105, 108: sivulla 101 jäsenmääräksi ilmoitetaan jopa 20 460 henkeä, mutta sivulla 108 jäsenmääräksi vuonna 1920 ilmoittaa hän 2 460 henkeä, mikä on ilmeisesti lähempänä totuutta.

⁹⁹ Averkijev 1931, 108; Gylling 1931, 61; Lönnroth 1918a, 161–165.

¹⁰⁰ Averkijev 1931, 100, 104.

¹⁰¹ Shereskov & Susi 1931, 113–114.

pian rintamalle muutenkin kuin kuvauksellisesti, sillä se julistettiin kokonaisuudessaan mobilisoiduksi, ja toiminta rintaman ulkopuolella lakkasi käytännössä kokonaan aina vuoden 1920 alkuun saakka.¹⁰²

Aunuksen ohella Viena sai myös osakseen valistusta, joskaan kyseessä ei ollut bolshevikkien valta-asemaa edistävää toimintaa. Osissa Vienan Karjalaa ja Pohjois-Aunuksen rajapitäjiä bolshevikkien ulottumattomissa toimi useita valkosuomalaisten organisaatioiden vetämiä bolshevikkivastaisia valistuskampanjoita kouluineen ja muine valistusahjoineen, joita suomalaiset laittoivat karjalaisten emigranttien kanssa vallankumouksesta lähtien pystyyn pitkin runonlaulun syntysijoja. Nevalaisen mukaan osa projekteista ei koskaan toteutunut, mutta varsinkin Repolan ja Porajärven kunnat jäivät pitkäaikaisen valistamisen piiriin lähes 25 koulun turvin aina vuoden 1920 Tarton rauhan muutoksiin saakka. Eri toimikuntien ohella *Karjalan sivistysseura* teki aktiivista työtä karjalaisten pään kääntämiseksi kohti Suomea muun muassa lukutupia perustamalla.¹⁰³ Nämä toimet luonnollisesti kehittivät karjalaisten mielipiteitä ja näkemyksiä ympäröivästä maailmasta, mikä ei voinut olla vaikuttamatta myöhemmän neuvostopropagandan haastekenttään.

Lisäksi Vienaan suunnattiin aktiivista propagandaa Ententen suunnasta aina vuoden 1919 vetäytymiseen saakka. Näillä valistustoimilla oli merkittävä vaikutus muun muassa siihen, että osa karjalaisista liittyi liittoutuneiden miesvahvuuteen omana joukko-osastonaan ja että valkosuomalaisten valistustoimet olivat kovassa vastatulessa niin kutsuttujen Vienan retkien aikana vuonna 1918¹⁰⁴.¹⁰⁵ Liittoutuneiden riveissä ja karjalaisten rykmentissä ei pelkästään agitoitu valkoisen Venäjän tai Karjalan oman tulevaisuuden puolesta, vaan myös bolshevikeilla oli omat ”kätyrinsä” mukana aiheuttamassa hajaannusta sotajoukoissa. Jos joukoissa ei aivan puhdasta kommunismia tuettu, niin ainakin vanha keisarivalta ja toisaalta länsiliittolaiset saatiin näyttämään karjalaisten silmissä huonommassa valossa kuin sotatoimien alussa. Vahtolan mukaan karjalaiskylissä liikkui yksittäisiä kommunistiagitaattoreita sotatoimien aikana, mutta

¹⁰² Shereskov & Susi 1931, 114–115; ”Мобилизация всех членов...”, ОК 29.4.1919.

¹⁰³ Nevalainen 2006, 37–46.

¹⁰⁴ Heimosotiin kuuluneet Vienan retket eli sotatoimet Vienan Karjalassa tapahtuivat maaliskuun ja lokakuun välisenä aikana vuonna 1918 ja päättyivät suomalaisvapaaehtoisten tappioon.

¹⁰⁵ Vahtola 1988, 108–109; Niinistö 2005, 27, 47–48; Eskola 1971, 9.

aina heidän toimensa eivät edistäneet bolshevikkien asiaa, vaan päinvastoin käänsivät paikallisia valkoisten puolelle.¹⁰⁶

Aunukselaisetkaan eivät jääneet täysin paitsi suomalaisesta propagandasta, sillä he saivat kokemusta suomalaisten ja karjalaisemigranttien sotapropagandasta Aunuksen retken aikana vuonna 1919¹⁰⁷. Vahtola kertoo tutkimuksessaan valkoisten suomalaisten paitsi järjestäneen kyläkokouksia suomenmielisten karjalaisten tukemana myös levittäneen lentolehtisiä bolshevikkien puolella oleville karjalaisille. Lisäksi suomalaiset puuttuivat Aunuksen koulutusoloihin siten, että sulki ensi töikseen kaikki ”venäläistämislaitoksina” pitämänsä koulut. Laajamittaista Vienan länsiosien kaltaista valistamista Aunuksen ei kuitenkaan saatu perustettua lähinnä Aunuksen retken lyhytaikaisuudesta ja rintamalinjan epävakaudesta johtuen. Sen sijaan Porajärven ja Repolan kunnat kuuluivat aina vuoden 1921 alkuun saakka Suomeen¹⁰⁸, mikä luonnollisesti hajautti Aunuksen kokemuksia valkosuomalaisesta valistuksesta.¹⁰⁹

Karjalan propaganda- ja valistustyöskentely kärsi jatkuvasti sodan aiheuttamista ongelmista vuosina 1918–1920 alueesta riippumatta¹¹⁰. Koulut eivät toimineet pitkäkestoisesti yhdenkään tahon alla, entuudestaan huonossa kunnossa ollutta infrastruktuuria tuhottiin lisää, sivistyneistöä tapettiin osittain tarkoituksella ja karjalaiset revittiin osittain eri puolille taistelevia osapuolia. Toimijoita eri siviilielämän projekteihin ei juuri ollut saatavilla, sillä lähes kaikki väestö oli mobilisoitu armeijan käyttöön. Toisaalta juuri sota mahdollisti bolshevikkien vallan vakiinnuttamisen Karjalaan keinoja kaihtamatta. Karjalan siviilipuolen propaganda- ja valistustoiminnan erottaminen puna-armeijasta ja sen yhteydessä toimineista tahoista on osittain irrelevanttia sotakommunismien aikakautena, jolloin siviili- ja sotilaselämän raja oli aaltoilevaan veteen piirretty viiva.

¹⁰⁶ Vahtola 1988, 164–165; Antikainen 1930, 67–68; Kinvig 2006, 170–172;

¹⁰⁷ Heimosodista laajamittaisin tunnetaan myös nimeltä Aunuksen retkikunta. Valkoisten sotatoimet alkoivat huhtikuussa ja päättyivät käytännössä heinäkuussa mutta muodollisesti syyskuussa 1919 punaisten voittoon.

¹⁰⁸ Suomalaisten sotatoimien seurauksena vuosina 1918–1919 Repola ja Porajärvi irtautuivat Venäjältä ja liittyivät Suomeen suomalaisilla hallintoelimillä varustettuna. Tarton rauhan myötä syksyllä 1920 Repola ja Porajärvi luovutettiin takaisin Neuvosto-Venäjälle. Suomi sai vastineeksi näistä karjalaisalueista Petsamon.

¹⁰⁹ Vahtola 1997, 504–505; Nevalainen 2006, 40–46.

¹¹⁰ Ks. esim. Letonmäki 1931b, 136–138, 140–143.

Kaikki Karjalan eli Aunuksen läänin bolshevikkien valtakoneistoon kuuluneet tahot luovuttivat valtaosan kommunisteistaan sotatoimia varten, kuten oli asian laita Karjalan Komsomolin ja ammattiliittojen kohdalla. Köyhälistökomiteoista otettiin puna-armeijaan kaikki talonpojat kahta kylään jäävää ”reserviläistä” lukuun ottamatta.¹¹¹ Harjula on tutkimuksissaan laskenut Aunuksesta mobilisoidun vapaaehtoisten määrän jopa noin 7000 hengeksi, joiden lisäksi vielä pakkomobilisointiin yli 1000 henkilöä lisää helmikuuhun 1919 mennessä. Voidaan tietysti arvuutella, miten nämä suhteet vapaaehtoisten ja ei-vapaaehtoisten välillä todellisuudessa menivät, mutta ehkä se on tässä yhteydessä irrelevanttia. Enimmät näistä rekryteistä lähetettiin muualle Neuvosto-Venäjän aktiivisille rintamille, mutta silti Karjalassa oli Harjulan mukaan ainakin 800 kommunistia eri joukko-osastoissa vuodenvaihteessa 1919.¹¹²

Kun valkosuomalaiset vapaaehtoisjoukot aloittivat hyökkäyksensä Aunukseen keväällä 1919, mobilisoivat Aunuksen läänin bolshevikit jopa 1000 kommunistipuolueen jäsentä taistelemaan Neuvosto-Venäjän puolesta eri rintamille. Kustaa Rovion muistelmien mukaan vain rautatieläiset ja laivastossa työskennelleet jätettiin puoluejärjestöissä mobilisoinnin ulkopuolelle.¹¹³ Luku korreloi melko uskottavasti koko Aunuksen bolshevikkipuolueen jäsenmäärän kanssa, mikä oli puolueluetteloinnin jälkeen lähes 2500 henkilöä kandidaatteineen syksyllä 1920.¹¹⁴ Tämän sortin massamobilisointi oli hyvin yleistä koko Neuvosto-Venäjän alueella kriittisestä tilanteesta johtuen¹¹⁵. Melkoinen osa edes osittain pätevistä puolueväestä löysi itsensä armeijan eikä varsinaisen siviilihallinnon alaisesta propaganda- ja valistustehtävästä sisällissodan aikana.

VKP(b):n ohjesäännön mukaisesti puolueen jäsenillä oli keskeinen osa puna-armeijan vallankumouksellisen hengen ylläpitämisessä. Puna-armeijan jokaisessa joukko-osastossa ja muissa laitoksissa toimi komppanian tai vastaavan kokoisessa osastossa puoluejärjestön pienimpänä perusyksikkönä kommunistisen puolueen jäsenten ryhmä eli

¹¹¹ Harjula 2007, 125.

¹¹² Harjula 2007, 124–125

¹¹³ Harjula 2007, 142; Rovio 1933, 82.

¹¹⁴ Rovio 1931, 80: jäsenmäärä Aunuksen läänin järjestössä elokuussa 1920 2430 jäsentä ja 493 kandidaattia, luetteloinnin jälkeen lokakuussa 1920 jäseniä 1829 henkeä ja 493 kandidaattia.

¹¹⁵ Ks. esim. ”Mobilisointi on alkanut!”, Wapaus 16.10.1919.

puoluesolu¹¹⁶. Viime kädessä kaikkien pienten joukko-osastojen poliittisen valistustyön toiminnot eli puolueyhymät kuuluivat divisioonan *poliittisen osaston* määräysvaltaan ja toimetomassa eli rauhan tilassa paikallisviranomaisten, kuten kunnalliskomiteoiden alaisuuteen. Myös jäsenkirjat myönnettiin puna-armeijan vahvuudessa oleville uusille puolueen jäsenille sotatilassa poliittisen osaston kautta ja rauhan tilassa paikallisviranomaisten kautta. Puna-armeija toimi siis siviiliviranomaisten vastineena poikkeustilanteessa sen vahvuudessa oleville sotilashenkilöille.¹¹⁷

Pienimmistä puolueyhymästä osastot kasvoivat arvoasteikossa ylöspäin poliittisiksi osastoiksi, joilla oli laaja määräysvalta alempiin toimijoihin ja sen myötä myös suurempi vastuu koko kuvassa. Siviilihallinnon ja sotilashallinnon lomittamiseksi puna-armeijan ohjesäännössä kuvataan puoluejärjestöjen alistussuhteita siten, että komppanian puolueyhymä vastasi tehdasryhmää, rykmentin puolueyhymä alipiirin komiteaa, divisioonan poliittinen osasto kunnalliskomiteaa, armeijan poliittinen osasto lääninkomiteaa ja rintaman poliittinen osasto aluekomiteaa.¹¹⁸ Karjalassa vuosina 1918–1920 sotatilan ja osittaisen piiritystilan vuoksi poliittisen valistustyön määräysvallasta ymmärrettävästi suuri osa kuului puna-armeijan ylemmille poliittisille osastoille, koska myös Karjalan alueen kommunisteista hyvin monet olivat puna-armeijan alaisuudessa ja siten sen määräysten alaisena *de facto*.

Puna-armeijan joukko-osaston osana olevan puolueyhymän velvollisuutena oli ohjesäännön mukaan muun muassa toteuttaa kaikki johtavien puoluejärjestöjen ja laitosten päätökset, kehittää propagandan ja agitaation avulla jäseninään oleviin puna-armeijalaisiin ”selvä ja luja kommunistinen tietoisuus”, taistella puoluekurin rikkomista vastaan ja seistävä komissaarin rinnalla kurinrikkojia vastaan, näyttää ”rohkeuden ja järkähtämättömyyden” esimerkkiä taistelussa kaikissa taistelutilanteen kärsimyksissä ja puutteissa, harjoittaa ympäröivässä joukossa ”kulttuuri- ja valistustyötä”, työskennellä herkeämättä puna-armeijalaisten sekä paikallisten työläisten ja köyhimmän väestön lähettämiseksi toisiinsa ja kaikkinaisten väärinkäsitysten poistamiseksi heidän välillään ja näyttää tarpeen tullen esimerkkiä muille vaikkapa voiton hyväksi itsensä uhraamisen

¹¹⁶ Esim. Pallajev 1932. 75: Usein kommunistiryhmästä käytettiin aikalaaiskielessä muotoa ”puoluesolu”.

¹¹⁷ Selkäpuolella ja rintamalla..., VKP:n järjestöjen ohjesääntö 1920, 3–5.

¹¹⁸ Selkäpuolella ja rintamalla..., VKP:n järjestöjen ohjesääntö 1920, 3–5.

kautta. Taistelutoiminta oli ohjesäännössä kuitenkin puolueyhmän jäsenille toisarvoinen tehtävä poliittisen valistustyön jälkeen.¹¹⁹

Näiden kommunistien puolueyhmiin, toiminnan keihäänkärkien, tuli menestyksellisen propagandatoiminnan takaamiseksi toimia yhteistyössä erillisten puna-armeijan sivistys- ja valistustoimikuntien kanssa eli huolehtia sanomalehtien ja poliittista, sotilaallista ynnä muita kysymyksiä käsittelevän kirjallisuuden levittämisestä, järjestää yleisiä luku- ja keskustelutilaisuuksia ja järjestää poliittisten alkeistietojen opiskelua sekä antaa kaikkea apua poliittiselle ohjaajalle. Puolueyhmit eivät saaneet VKP(b):n ohjesäännön perusteella puuttua esimerkiksi komissaarien työhön, vaan keskittyä ainoastaan poliittiseen valistustyöhön edellä mainittujen ohjeiden mukaisesti.¹²⁰ Työsarkaa riitti kylliksi tosin pelkässä valistustyössäkin kiivaimpina sisällissodan vuosina, sillä lehtitietojen perusteella ei joukko-osastoissa aina ollut erityistä sivistys- ja valistuskomiteaan ohjesäännön mukaisesti, vaan lukutaidottomuuskampanjat jäivät puolueyhmiin vedettäväksi.¹²¹

Karjalassa toimi sisällissodan aikana pääsääntöisesti vuoden 1918 syksyllä perustettu seitsemäs armeija, jonka poliittisen osaston ja sille alisteisten toimijoiden tuotoksiin pääsivät tutustumaan niin karjalaiset kuin suomalaisetkin vapaaehtoisjoukot. Seitsemännen armeijan poliittisen osaston toiminta oli oman ilmoituksensa mukaan keskittynyt vielä vuoden 1919 lopulla pääosin vihollisen lyömiseen ja taisteluhengen kohottamiseen, mikä verotti monipuolista propagandatyön ylläpitämistä. Lehtitietojen perusteella töitä tehtiin kuitenkin kovasti. Puolueyhmiin toimintaa ei useinkaan lopetettu taistelun tauottua, vaan esimerkiksi Viron rintamalla 1919 järjestettiin heti kiväärien laskeuduttua rintaman puolueviikko iskulauseella ”Jos haluat rauhaa, niin pidä voimakkaammin kivääriä kädessäsi”. Sen seurauksena ilmoitettiin 8000 uuden jäsenen liittyneen puna-armeijan vahvuuteen. Koko seitsemännessä armeijassa sen oman ilmoituksensa mukaan oli vuoden 1920 alussa noin 20 000 kommunistia, mikä olisi huima kasvu edellisen syyskuun 5000 kommunistiin verrattuna.¹²²

¹¹⁹ Selkäpuolella ja rintamalla..., VKP:n järjestöjen ohjesääntö 1920, 9–10; ”Puna-armeijalaisten toinen konferenssi”, Wapaus 8.2.1920.

¹²⁰ Selkäpuolella ja rintamalla..., VKP:n järjestöjen ohjesääntö 1920, 10.

¹²¹ ”Puna-armeijalaisten toinen konferenssi”, Wapaus 8.2.1920.

¹²² ”Puna-armeijalaisten toinen konferenssi”, Wapaus 8.2.1920; Harjula 2007, 124–125.

Siellä missä rintama oli rauhoittunut mutta joukot vielä viettivät aikaa odotellessa uutta hyökkäyskäsä, järjestettiin ohjesääntöjen mukaisesti välittömästi puolueuetyötä sekä omien joukkojen että paikallisen väestön keskuudessa. Iltanviettojen järjestäminen joukkojen kielivaatimukset huomioiden, poliittisten luentojen pitäminen ja yleinen agitaatio paikkakunnan väestön keskuudessa kuului normaalin päivärytmiin. Jokaisen puolueen jäsenen tuli muistaa, että pysähdyttäessä kylään tuli jättää jälkeensä mahdollisimman hyvä kuva puna-armeijasta. Lisäksi ”tietoisten puna-armeijalaisten” (*ven. сознательные красноармейцы*) tuli ohjata talonpoikia neuvostoihin ja neuvostojen tarmokkaaseen työhön sekä organisoida parhaan mukaan puolueen paikallissoluja kylässä kuin kylässä.¹²³ Puna-armeija ei vain helpottanut paikallisneuvostojen perustamista, vaan myös pyrki organisoimaan oma-aloitteisesti soluja ja järjestöjä sotareittinsä varrelle.

Esimerkkinä perustason kommunistisen puolueyryhmän toiminnasta voidaan ottaa suomalaisen rykmentin puoluesolu, joka toimi lehdissä julkaisemiensa tietojen mukaan aktiivisesti kaikista vaikeuksista huolimatta. Puolueyryhmä järjesti rintamakiertueen, joka esitti eri paikoilla näytelmiä, runonlausuntaa ja soittoesityksiä rykmentin omalta soittoakunnalta. Kulttuuriesitykset olivat lehtitietojen perusteella usein parasta propagandaa joukkojen keskuudessa. Puolueyryhmän järjestämät esitykset olivat paitsi sotilaille myös paikallisille asukkaille avoimia ja mieluisia tilaisuuksia. Paikalliset asukkaat olivat puolueaktiivin mukaan esitysten jälkeen toivoneet, että vielä toistekin saisivat samanlaista huomiota armeijan taholta. Rahat, joita vastaavilla kiertueella kerättiin, tulivat yleisen kaavan mukaisesti ”rintamaviikon hyväksi” eli kiertoteitse puna-armeijalle ja sen eri organisaatioille.¹²⁴

Rintamaviikot olivat tuttu näky myös Aunuksessa. G. N. Bogdanova on esittänyt, että ”patrioottiseksi liikkeeksi” (*ven. Патриотическое движение*) kohonnut kansalaisaktiivisuus sodan aikana tempaisi mukaansa kaikki kansan kerrokset. Erikseen muodostettujen pienempien iskujoukkojen ja varsinaisten puna-armeijajyksikköjen sotatoimiin osallistumisen lisäksi kansalaiset järjestivät raha- ja tavarakeräyksiä luovuttaen muun muassa rehuja ja elintarvikkeita puna-armeijan käyttöön. Työläiset päättivät ”luovuttaa” osan palkastaan puna-armeijalle, ja tavalla tai toisella kerättyjä

¹²³ ”Kuulumisia Arkangelista”, Wapaus 4.5.1920; ”Агитационная работа в Красной Армии”, РР 7.10.1919, ”I. P-tsh.”.

¹²⁴ ”Suomalaisten rintamasoturien puoluetoinnasta”, Wapaus 7.3.1920, ”X”; ”Mihin rintama meitä velvoittaa?”, Wapaus 17.10.1920.

varoja saatiin pelkästään Petroskoista yhden keräysviikon aikana noin kaksi miljoonaa ruplaa. Varsinaisen ”vapaaehtoisuuden” pohdinnan sijaan on olennaisempaa, että bolshevikit onnistuivat järjestämään laaja-alaista toimintaa armeijansa hyväksi, mistä kertoo myös erilaisten hätäapukomissioiden perustaminen aina kuntatasolle saakka.¹²⁵

Bogdanovan mukaan Aunuksen bolshevikivallan alaisuudessa olleet kansalaiset osallistuivat lisäksi puna-armeijan ponnistuksiin erilaisissa tempauksissa korjaamalla Äänisen laivaston aluksia, varustamalla panssarijunia, valmistamalla linnoitustöihin käytettäviä työkaluja, kuten hakkuja ja lapioita, tuottamalla tykistöammuksia, suksia ja muita vastaavia tuotteita. Haavoittuneita puna-armeijalaisia hoidettiin yksityisesti ja myös sairaaloissa etenkin naisten toimesta. Mobilisaatio linnoitustöitä varten järjestettiin lehtitietojen perusteella heinäkuun alussa 1919, mikä oli luontevaa jatkoa keväällä määrättyyn työvelvollisuuteen.¹²⁶ Sairaalat olivat myös toiminnassa, sillä Aunuksen kaupungin sairaala oli pääosassa Aunuksen sodan alkumetreillä Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä jaetuissa nooteissa, kun suomalaisten väitettiin ampuneen 27 Aunuksen kaupungin sairaalassa ollutta puna-armeijalaista ja sen ohessa 200 muuta henkilöä Suomen rajan itäpuolella sijainneissa kunnissa.¹²⁷

Omissa joukoissa järjestettävä luentotoiminta ja poliittisten tietojen opiskelu oli varsinkin suunnitelmissa hyvin korkealentoista, joskin toteutuksesta tai opetuksen laadusta ei ole varsinaista näyttöä. Valistustyö puna-armeijassa pyrittiin lajittelemaan erilaisiin ryhmiin, kuten yhteiskuntapoliittiseen ryhmään, kirjalliseen ryhmään, luonnontieteellis-matemaattiseen ryhmään, josta oli vielä eritelty kokeelliset tieteet ja luonnontieteet. Maksimiohjelmassa oli lehtitietojen perusteella luentoja kymmenittäin, ja asioita käsiteltiin veden ja ilman rakenteesta aina kysymykseen, ”tulevatko ihmiset aina uskomaan jumalaan?”. Minimiohjelma oli huomattavasti suppeampi, ja käsiteltävät aiheet, kuten ”imperialismi ja vallankumous”, ”mikä on neuvostovalta” ja ”kirkko Neuvosto-Venäjällä”, oli leikattu maksimiohjelman yhteydestä.¹²⁸

¹²⁵ Bogdanova 1982, 31–34; Vrt. Harjula 2007, 158–159.

¹²⁶ Bogdanova 1982, 32–33; Nygård 1980, 61; ”Мобилизация на окопные работы жителей Карельского участка”, PP 6.7.1919.

¹²⁷ ”Lahtarien verenhimo Aunuksessa”, Wapaus 9.5.1919; ”Lahtarien julmuuden Aunuksessa”, Wapaus 14.5.1919, ”Tshitsherin”.

¹²⁸ ”Valistustyö Puna-armeijassa”, Wapaus 11.10.1919.

Vihollisjoukkoihin kohdistunut propagandatoiminta koostui puna-armeijan julkaisemien lehtitietojen perusteella paitsi taistelualueella olleen väestön propagoimisesta aikaisemmin mainittujen keinojen avulla ja esimerkiksi väestön kotitöissä auttamalla, niin myös laajamittaisesta pienpainatteiden levittämisestä aina viholliselle saakka. Vuoden 1919 aikana seitsemäs armeija pelkästään oli kertomansa mukaan lähettänyt 250 000 kirjasta ja lentolehtistä vihollisen puolelle ja levittänyt paikallisten talonpoikien keskuuteen 2 600 000 poliittista kirjasta ja sanomalehteä.¹²⁹ Armeijalla oli toki muitakin kohteita kuin Karjala, mutta kun nämä huimilta kuulostavat teoreettiset kokonaisluvut yhdistetään Aunuksen läänin siviiliviranomaisten laajamittaiseen painotuotteiden levittämiseen, päästään olettamukseen, että sotatoimien aikana vuosina 1918–1920 Karjalan alueella liikkui bolshevikkien erilaisia painatteita useita tuhansia kappaleita, joista kaikki valistettavat tahot oletettavasti saivat osansa.

Lentolehtisten ja muiden pienpainatteiden osalla painotyöt hoiti yleensä armeijan oma kirjapaino, joka kulki joustavasti joukkojen mukana vaikeisiin paikkoihin. Lisäksi tuhatpäisestä puna-armeijasta löytyi väkeä levittämään eri materiaalia eteenpäin, kuin esimerkiksi siviilipuolen postilaitoksella olisi ollut mahdollisuus. Joukko-osastoissa parveili verrattain ammattitaitoisia puolueen jäseniä, jotka vahvistivat painettujen lehtisten sanomaa sanallisesti talonpoikien keskuudessa ja pystyivät myös valvomaan eri määräysten toimeenpanoa. Puolueateriaalia ja muita improvisoituja julistuksia levisi viholliselle esimerkiksi perääntymistilanteessa puuhun kiinnittämällä¹³⁰ tai rintaman selustasta kuljetettuna. Kommunistit kuljettivat materiaalia Karjalan pohjoisille alueille Norjasta ja Ruotsista ja länteen Suomesta käsin¹³¹. Luonnollisesti myös kylien valloituksen ja niistä perääntymisen yhteydessä jäi jälkeen enemmän tai vähemmän painettua materiaalia uuden isännän tarkasteltavaksi.

Vaikka puna-armeija propaganda- ja valistusorganisaatioineen oli melko omavaltainen, sille antoivat apua sekä painotuotteissa ja agitaattoritoiminnassa siviilihallinnon puoluejärjestöt. Karjalan alueelle levitetyt lentolehtiset olivat usein kaksikielisiä, suomeksi ja venäjäksi kirjoitettuja julistuksia, sekä kansallisten ainesten että taistelevien osapuolten vuoksi. Yhteistyötä tehtiin esimerkiksi julkaisemalla samat lehtiset myös sanomalehdissä, jotta sanoma leviäisi mahdollisimman laajalle ja useassa eri muodossa.

¹²⁹ Puna-armeijalaisten toinen konferenssi”, Wapaus 8.2.1920.

¹³⁰ Palmunen 1967, 73, 81.

¹³¹ Antikainen 1930, 67–68; Hyvönen 1968, 60–62; Ks. myös Jaakkola 1977, 467–468.

Aunuksessa levinnyt ”Käsky numero 1” ilmestyi paitsi rintamalla myös *Wapaudessa* vain yhtä päivää myöhemmin, mikä kertoo osaltaan läheisestä ja nopeasta yhteydenpidosta taistelevien puna-armeijaosastojen ja massamedian välillä.¹³²

Lentolehtisillä oli toisinaan myös varsinaisen taistelun kulussa merkitystä, sillä joskus lentolehtisiä käytettiin myös yhteyden varmistamiseen omien joukkojen välillä: kun lähetti toi tullessaan omien joukkojen levittämättömiä lentolehtisiä, tiedettiin, että yhteys joukko-osastojen välillä oli saavutettu.¹³³ Paitsi avustusta painotuotteiden levittämisessä, suomalaiset kommunistijärjestöt lähettivät muistelmien perusteella myös useita agitaattoreita valkoisten suomalaisten joukkojen selustaan, ja aiheuttivat toistuvasti ainakin hetkellistä sekaannusta miehistön keskuudessa avoimella agitaatiollaan, ”taisteluelpöisyyttä masentavilla” toimillaan.¹³⁴ Sekä suomalaiskommunistien agitaattoritoimintaa että muuta propagandatoimintaa pidetään melko onnistuneena eri sotilasjoukkojen keskuudessa ja tärkeänä koko luoteisten raja-alueiden neuvostovallan puolesta taistelussa vuosina 1918–1920.¹³⁵

Puna-armeijan propagandatyöskentely Karjalassa sisällissodan aikana yhdistettynä Aunuksen lääninkomitean propaganda- ja valistustyöskentelyyn muodosti Karjalaan suhteellisen tiheän vaikuttamisverkoston, jolla saatettiin useita tuhansia karjalaisia jatkuvan propagandavyöryn alle. Mobilisoidut karjalaiset olivat tehokkaimmin puna-armeijan rakenteellisesti toimivan propagandakoneiston alla, mutta myös siviilit joutuivat tekemisiin propagandan kanssa muun muassa rintamaviikkojen ja muiden hätäapuprojektien aikana. Sota mahdollisti puna-armeijan laajat valtaoikeudet ja jo osittain bolshevistista näkemystä noudattaneiden puolueen jäsenten ja kandidaattien ”jalostumisen” puna-armeijan joukko-osastoissa. Ei ole salaisuus, että suuri osa neuvostojohtajista ja esimerkiksi Karjalan poliittisista voimahahmoista hankki kannuksensa paramilitaristisissa joukoissa, maanalaisessa toiminnassa tai puna-armeijan joukkovahvuudessa¹³⁶.

¹³² ”Käsky nro. 1 – Karjalan alueen väestölle”, LL 1919, ”Kljavs-Kljävin”; sama suomeksi *Wapaus* 1.8.1919.

¹³³ Leso, 1932, 177.

¹³⁴ Herten 1919, 57; Letonmäki 1931b, 143.

¹³⁵ Churchill 1970, 166–167; Vihavainen 1988, 157.

¹³⁶ Esim. *Front* 1970, 165–181; Harjula 2006, 342–622; Reese 2000, 23.

Aunuksen läänin propaganda- ja valistustyön kehittyminen kaikista vaikeuksista huolimatta oli tärkeää koko neuvostovallan Karjalaan istuttamisen näkökulmasta. Ilman Anuksen läänin säilymistä edes näennäisen bolshevikikontrollin alaisuudessa olisi koko Karjalan propagandatoiminta pitänyt organisoida muista lääneistä ja puolueorganisaatioista käsin, mikä olisi merkittävästi hidastanut Karjalan työkansan kommuunin perustamista vuonna 1920 ja sen instituutioiden luomista. Koko Karjalan neuvostokuvasto olisi pitänyt luoda käytännössä tyhjästä, jos nytkään asia oli niin yksinkertainen. Sota ja suomalais-karjalais-venäläisten puna-armeija-osastojen tulikaste Karjalan maaperällä loi sankaritarustoa ja yhteenkuuluvuutta, mikä oli elinehtona neuvostonationalististen ja -patrioottisten ajatusten syntymiselle Punaisen Karjalan yhteisestä menneisyydestä ja taistelusta neuvostovallan puolesta (ks. lisää luku 4).

Selvää on kuitenkin se, että Karjalan karjalaisten sijasta bolshevikit laittoivat valtaosan propaganda- ja valistustyön ruplistaan venäjänkielisten kääntämiseksi asiansa puolelle, mikä häiritsi Karjalan kommunistien toimintaa vielä seuraavalla vuosikymmenelläkin. Tärkeintä neuvostovallan näkökulmasta oli kuitenkin, että Karjalan propaganda- ja valistustyöinstituutiot saivat vuosien varrella arvokasta näkemystä, tieto-taitoa ja käytännön harjoitusta Karjalassa sisällissodan aikana, mitä tarvittiin pian uusissa haasteissa ympäri Karjalaa – niin sodassa kuin rauhassa.

3.3. Partisaanijoukoista työn rintamalle - Karjalan stabilisoimisen aika 1920–1922

Keväällä 1920 Karjalan tilanne oli hyvin erilainen kuin vielä puoli vuotta aikaisemmin, jolloin koko Karjalan omistussuhde oli vielä täysin avoinna. Bolshevikkien asema oli vahvistunut Karjalassa sodan myötä ja puna-armeijalla oli enää viimeiset haasteet suoritettavanaan Karjalan erämaissa. Karjalan asema Neuvosto-Venäjän raja-alueena muuttui sotilaallisesti ja poliittisesti mutta samalla myös keskeisesti propaganda- ja valistustyön näkökulmasta. Propaganda- ja valistustyön vahvistaminen etenkin Vienan alueella muodosti olennaisen osan koko Karjalan saattamiseksi rauhan tilaan ja siten suotuisaksi neuvostovallan perustamiseen. Kivääreiden ja voimakkeiden sijasta taistelussa päätettiin käyttää kynää ja paperia jokaisen ”tietämättömän kansalaisen sielun

puolesta”, kuten Neuvosto-Venäjän koulutuksesta vastannut komissaari Anatoli Lunatsharski totesi¹³⁷.

Uutta suhtautumista Karjalaan ja karjalankielisten huomioimiseksi edusti Grigori Zinovjevin¹³⁸ henkilökohtainen pyyntö lähettää Vienan Karjalaan kymmenhenkinen työryhmä perustamaan *VKP(b):n Suomalaisen Järjestöjen Keskustoimiston* alaista agitaatio- ja propagandatoimistoa. Propagandatoimiston nimeksi tuli lopulta *Karjalan-Muurmannin poliittinen osasto (lyh. agitprop-osasto)*, mikä oli samalla lähtölaukaus suomalaiskommunistien jalansijalle Karjalassa. Toimiston tehtävänä oli propagandatyön tekeminen seudun suomen- ja karjalankielisen väestön keskuudessa, mitä voidaan pitää bolshevikkien ensimmäisenä organisoituna propagandatyön siviilihallinnon toimintona Vienan alueen karjalankielisen väestön keskuudessa. Toimiston perustaminen oli ilmeisen läheisessä yhteydessä kansallisten vähemmistöjen keskuudessa tapahtuneen propaganda- ja valistustyön uudelleenorganisointiin ja kohdentamiseen VKP(b):n puoluelinjauksissa vuosien 1919–1920 taitteessa.¹³⁹

Jaakko Mäen¹⁴⁰ johtamaksi tullut työryhmä suuntasi maaliskuun lopulla 1920 junalla Vienan Kemiin, jossa ryhmä koulutti Kemin rautatieaseman sivuraiteella rautatievaunussa vähän yli viikon kestäneen kurssin aikana agitaattoriryhmän, joka lähti saman tien tekemään työtään Karjalan kyliin. Ensimmäisten agitaattorikurssien jälkeen Mäki toimitti raportin ylimmille neuvostoviranomaisille senhetkisestä Karjalan poliittisesta ja taloudellisesta tilanteesta, mikä vaikutti osaltaan Karjalan kysymyksen kehittymiseen kevään ja kesän aikana 1920. Neuvostovallan kontrollin lisääminen Karjalan alueella otettiin viimein vakavan harkinnan alle ja lopulta myös varsinaisten toimien kohteeksi. Neuvostovallan lopullisessa istuttamisessa Karjalaan suuren osan

¹³⁷ ”Taistelu sielusta”, KK 20.12.1921, ”A. Lunatsharski”.

¹³⁸ Grigori Jevsejevitch Zinovjev (Григорій Евсеєвич Зинів'єв) 1883–1936, vaikutusvaltainen neuvostopoliitikko, Petrogradin puoluejohtaja ja Kommunistisen puolueen (b) politbyroon jäsen. Teloitettiin Moskovassa vuonna 1936.

¹³⁹ Churchill 1970, 176–177; Mäki 1997, 59; ”Puoluetöy kansallisten vähemmistöjen keskuudessa (uusi ohjesääntö)”, Wapaus 11.5.1920.

¹⁴⁰ Mäki 1997, 84–89 & www.eduskunta.fi - henkilötietomatrikkeli: Jaakko Mäki 1878–1938, ent. Suomen kansanedusta, punaupseeri ja pitkän linjan propagandatyöläinen Neuvosto-Venäjällä, Karjalan keskeisissä toimielimissä vuodesta 1920 vuoteen 1937, jolloin pidätettiin vastavallankumouksellisuudesta, todistusaineistona mm. hänen perustamansa agit-prop-toimisto vuonna 1920. Mäki teloitettiin vuonna 1938.

saivat suomalaiskommunistit, jotka lähtivät omien sanojensa mukaan ”järjestämään Karjalan asiat”.¹⁴¹

Suomalaiskommunistien painoarvo propagandatyön järjestämisessä karjalankielisten keskuudessa kasvoi koko kevään, ja kesäkuussa 1920 lähti jo kolmas retkikunta suomalaisia puolue- ja neuvostotyöntekijöitä sekä ”spesialityöläisiä” eri aloilta Neuvosto-Karjalan luomis- ja rakennustyöhön. Edvard Gyllingin 25 hengen retkikunta vei mukanaan kirjapainon ja ”tarpeellisen määrän paperia” sekä muita välttämättömiä ”työkapineita”, mikä kuvaa erinomaisesti propagandatyön merkitystä karjalaisten käännättämiseksi neuvostovallalle suopeiksi.¹⁴² Painotuotteiden keskeinen osa suomalaiskommunistien neuvostovallan vakiinnuttamiseen tähtäävässä työssä kertoo suomalaisten luottamuksesta painotuotteiden propaganda-arvoon, ja osaltaan siitä, mitä kokemuksia sisällissodan aikana oli saatu erinäisistä propagandamuodoista ja niiden tehosta kohderyhmien joukossa.

K. Visan mukaan Vienan Kemiin perustettavan kirjapainon avulla oli tarkoitus ryhtyä painattamaan valistusmateriaalia ja sanomalehtiä. Lisäksi retkikunnan ajatuksiin kuului Kemissä järjestettävät opettajakurssit kansankielisen opetuksen aloittamiseksi, kirjastojen perustaminen joka kuntaan ja kirjallisuuden laajamittainen levittäminen. Kommunistista puolueuutia oli jo organisoitu ja puolueosastoja oli syntynyt kyliin tehden niissä ”kasvatustyötä”. Luennoitsijat ja ”neuvostojärjestelmän opettajat” kiersivät useissa kunnissa retkikunnan oman ilmoituksen mukaan. Suomenkielinen eli ”kansankielinen” puolueuutia oli saatu alkuun Karjalan syrjäseuduilla, ja optimismi tulevaisuutta kohtaa oli huipussaan.¹⁴³ Venäjänkielistä valistus-uutia tehtiin F. Lemeshovin lehtiartikkelin perusteella Kemin alueella aktiivisesti puna-armeijan toimesta aina erinäisiä koulutuksellisia tavoitteita myöten, vaikka krooninen materiaali-pula ja Karjalan maaston haasteet hidastivatkin uutia merkittävästi.¹⁴⁴

Pian kuitenkin selvisi, että Vienan Kemin keskeinen asema karjalaisen kommunismin pesäkkeenä ei ottanut suunnitellusti tuulta alleen, ja myös suomalaisten hallinnolliset toiminnot kirjapaino-uutia ja valistuslaitoksineen tulivat keskittymään Petroskoihin;

¹⁴¹ Churchill 1970, 176–178; ”Kyllä ne isot miehet vielä tulee”, Wapaus 28.5.1929, ”M. A-n.”

¹⁴² ”Neuvosto-Karjala”, Wapaus 17.6.1920.

¹⁴³ ”Karjalan Työkansan Kommuuni”, Wapaus 18.6.1920, ”K. Visa”.

¹⁴⁴ ”На Мурмане после белых”, PP 16.5.1920, ”F. Lemeshov”.

kaupunkiin, jossa neuvostoinstituutiot olivat olleet tukevasti jo vallankumouksesta lähtien.¹⁴⁵ Aunuksen sisällissodan aikana hankkima asema neuvostovallan kivijalkana koko Karjalaa ajatellen jatkui paitsi eri instituutioiden rakentumisena lähtökohtaisesti Aunuksen alueelle, myös siten, että enemmistö vastaperustetun Neuvosto-Karjalan keskeisistä hallintoviroista meni Aunuksen läänin vanhoille neuvostovirkailijoille Karjalan työkansan kommuunin ensimmäisissä vaaleissa. Karjalaan syntyi eräänlainen kaksoisvalta, jossa toisaalta puhuttiin Aunuksesta ja toisaalta Karjalasta erillisissä yhteyksissä. Tähän kaksinaisuusuteen viittasi myös ensimmäinen Karjalan yhtenäisen puoluejärjestön nimi, *Karjala-Aunuksen aluekomitea*.¹⁴⁶ Yhtenäisestä puolueorganisaatiosta ja sen muodosta kiisteltiin Karjalan valtaapitävien välillä vielä pitkään, mikä vaikutti luonnollisesti myös propaganda- ja valistustyön kehitykseen.

Karjalan työkansan kommuunin yhteyteen vuoden 1920 syksyllä perustettujen hallintolaitosten joukkoon perustettiin myös oma kansanvalistusosasto, jonka alaisuudessa toimi erikseen omana haarakkeenaan poliittinen valistusosasto¹⁴⁷. Kansanvalistusosaston alaiseen koulutusjaostoon kuului lehtitietojen mukaan kaikki koulutoiminta ja varhaisnuorison koulutus puolue-neuvostokouluja lukuun ottamatta ja poliittisen valistusosaston alaisuuteen niin kutsuttu vapaa kansanvalistus, lukutaitokampanjat, lukutuvat, punanurkat, kirjastot ja muut vastaavat instituutiot, joihin saatiin työntekijöitä erityisesti poliittisen valistusosaston alaisista puolue-neuvostokouluista. Lisäksi oli kolmas alaosasto, lasten erikoisosasto, jonka alaan kuuluivat lastentarhat, lastensuojelu ja kasvatuksen valvominen. Eero Haapalainen toteaa muistelmissaan, että Karjalan propaganda- ja valistustyö jaettiin kokonaisuudessaan kahteen erilliseen, suomenkieliseen ja venäjänkieliseen jaokseen.¹⁴⁸

Hallinnon kaksinaisuusudesta johtuen kaksikielinen linjaus tarkoitti kärjistetyksi sitä, että Aunuksen alueen propagandatyö jäi entisille, venäläisille puoluevirkailijoille ja ”Karjalan” eli käytännössä Vienan propagandatyö jäi Neuvosto-Karjalan ideoineille

¹⁴⁵ Churchill 1970, 194.

¹⁴⁶ Kangaspuro 2000, 94–104; Kilin 1999, 38–52.

¹⁴⁷ Esim. Kommuna, 18.12.1920 ja KK 16.4.1921: Suomenkielinen osasto: ”K.T.K.K.V.O:n Suomenkielinen Poliittinen valistusosasto”, venäjänkielinen osasto: ”Агит-проп. Отд. К.О.К.-та”.

¹⁴⁸ Haapalainen 1933a, 34–36; ”Kansanvalistusosaston Suomenkielisen jaoston toiminta”, KK 24.2.1921; ”Karjalan nuoriso opintielle”, KK 11.12.1920; ”Neuvostopuoluekouluun”, KK 6.8.1921, KKO V Suomenkielisen hallinnon Polit.Val.Os.”; Hallintorakenne esim. Harjula 2007, 262–263;

suomalaisille kommunisteille. Esimerkiksi Mäen organisoima Karjalan-Muurmannin agitprop-osasto toimi vielä melko pitkään suomenkielisten keskuspropagandaelinten rinnalla¹⁴⁹. Kielikysymys eli edelleen Karjalan hallintotasolla, mutta pääsääntöisesti pyrittiin siihen, että karjalaiset olisivat itse saaneet valita opetuskielensä suomen ja venäjän väliltä. Neuvosto-Karjalan virallisen politiikan mukaan kummatkin kielet olivat tasavertaisia hallinnon näkökulmasta, joten pohja karjalaisten laaja-alaiseksi valistamiseksi heidän omilla ehdoillaan oli luotu kommunistien sisäisestä valtataistelusta huolimatta.¹⁵⁰

Karjalan alueen aseman muuttuminen poliittisesta kiista-alueesta omaksi itsehallinnolliseksi alueekseen merkitsi nopeita ja merkittäviä uudistuksia kommunistisen valistuksen toteuttamiseksi koko Karjalan laajuudelta. Joulukuun loppuun 1920 mennessä Petroskoissa toimi sekä suomenkielinen että venäjänkielinen opettajaopisto¹⁵¹, joissa koulutettiin neuvostovallalle uskollisia opettajia, etulinjan ”luokkataistelijoita”.¹⁵² Erityisesti suomenkielinen opettajaopisto otti tehtäväkseen ”Karjalan rahvaan” valistamisen kansankielisellä ohjelmallaan, mikä oli melko haastavaa, koska valistuksellinen neuvostotyö piti aloittaa täysin tyhjältä pöydältä. Ensimmäiset pikakoulutetut 30 suomenkielistä opettajaa opiston 109 opiskelijasta lähtivät lehtien perusteella Kemin kihlakunnan alueelle huhtikuussa 1921.¹⁵³ Osaavista opettajista oli yhtäläillä pulaa myös venäjänkielisillä alueilla, sillä osassa sisällissodan aikana toimineista kouluista ei ollut opettajia ollenkaan vielä keväällä 1921.¹⁵⁴

Nevalaisen mukaan suomenkielisestä opettajaopistosta valmistuneiden pikakoulutettujen opettajien laatu ei noussut ensimmäisinä vuosina kovinkaan korkealle.¹⁵⁵ Tämä havainto näyttäisi pitävän paikkansa myös venäjänkielisten keskuudessa, sillä keväällä 1921 Aunuksen kaupungissa järjestetyssä opetushenkilökunnan kokouksessa osa opettajista ei edes tiennyt jo kaksi vuotta toimineiden työväenkoulujen opetuksen päämääriä ja

¹⁴⁹ Ks. esim. ”Karjalan suomenkielisten naisten ensimmäinen konferenssi”, KK 25.3.1922; ”Karjalan nuoriso opinteille”, KK 11.12.1920; Ks. myös Kilin 1999, 50.

¹⁵⁰ Kangaspuro 2000, 101–104; Kilin 1999, 38–52.

¹⁵¹ Toimivat aluksi nimillä *Karjalan Työkansan Opettajaopisto* ja venäjäksi *Педагогический Техникум*.

¹⁵² ”Karjalan Työkansan valistusahjo avattu”, KK 16.11.1920;

¹⁵³ ”Karjalan rahvas opinteille”, KK 20.11.1920, ”V. I.-len”; ”KTK:n Suomenkielinen opettajaopisto”, KK 26.3.1921.

¹⁵⁴ ”Партийная работа в Олонецком уезде”, Kommuna 23.3.1921, ”Karolrosta”.

¹⁵⁵ Nevalainen 2006, 59.

opetusmetodeja. Vastaavan ”onnellisen tietämättömyyden” julkilausuminen opettajien konferenssissa oli varmasti vain jäävuoren huippu optimismin alla kyteneistä ongelmista.¹⁵⁶ Opettajien lähtökohtaisen kehnonuden lisäksi Karjalan perusopetusta haittasi ennen kaikkea materiaallinen puute paitsi opetustilojen ja opetusvälineiden kohdalla myös opetushenkilökunnan henkilökohtaisen elämän saralla vaatteita, jalkineita ja elintarpeita myöten.¹⁵⁷

Karjalaiseen ensimmäisen polven neuvostosivistyneistöön kuuluneen ja opettajaseminaarista valmistuneen Nikolai Jaakkolan¹⁵⁸ kuvauksessa suomenkielisen opettajaseminaarin arjesta on hyviä esimerkkejä opettajaopiston ensimmäisen kurssin ilmapiiristä. Oppilaat jaettiin Jaakkolan mukaan kahteen ryhmään: niihin, jotka osasivat aakkoset, ja niihin, jotka eivät osanneet. Varsinaiset kurssit käsittelivät kommunismin oppeja, samoja aiheita joita käytiin myös puolueuuevostokouluissa, ja kommunistisen perusopetuksen periaatteita. Koska kommunistiset koulut olivat ”itsekasvatuslaitoksia”, myös kurssilaiset saivat totutella tähän ajatukseen siivoamalla luokkahuoneet ja asuinpaikkansa itse. Lämmitykseen tarvittavat polttopuut oli itse hankittava ja kaikki kurssilaiset osallistuivat myös ruoanlaittoon alakerran keittiössä. Ruokaa ei Jaakkolan kertoman perusteella ollut paljon, ja monet opiskelijat jättivät opiskelunsa kesken jatkuvan nälän takia.¹⁵⁹

Ensimmäinen opettajakurssi päättyi Jaakkolan mukaan myös ennen aikojaan, koska ”Karjalan rahvaalle” oli näytettävä, että kommunistien lupaama itsehallinto oli totta eikä vain sananhelinää. Lopuksi saatiin päättötodistus ja komennuslappu käteen, ja laitettiin uudet punaiset opettajat junaan kohti syrjäisiä opetuspaikkakuntia. Mukaan tuli monen kilon painoinen paketti harmaalle paperille painettuja Mikko Himmin ”Aapisia” ja ”Laskuoppeja”, joista piti opettaa karjalaisille kansankielellä kommunismin alkeita.¹⁶⁰ Opettaja Himmin suunnittelemat koulukirjat muodostivat vielä pitkälle 1920-luvun alkupuolelle karjalaisten perusopetuksen keskeisen rungon korvaavien teosten

¹⁵⁶ ””Счастлиное” неведение”, Kommuna 10.4.1921, ”I.T.”.

¹⁵⁷ ”Valistuskonferenssit Kemissä”, KK 15.6.1921; ”Еще о школе”, Kommuna 10.4.1921, ”Ivolgin”.

¹⁵⁸ www.locallit.net: Nikolai M. Jaakkola 1905–1967, merkittävä neuvostokarjalainen kirjailija ja lehtimies, ensimmäisen polven neuvostokarjalaisopettaja, agitaattori ja nuorisoliittolainen.

¹⁵⁹ Jaakkola 1977, 568–569.

¹⁶⁰ Jaakkola 1977, 573–574.

puutteessa.¹⁶¹ Kansankielisiä opettajia ei luonnollisesti saatu aluksi tarpeeksi Karjalan omasta seminaarista, vaan lisäksi hankittiin opetusvoimaa Petrogradin alueen inkeriläisistä.¹⁶²

Opettajaopiston lisäksi Karjalassa toimi vuoden 1921 alkuun mennessä myös Petroskoin suomen- ja venäjänkieliset neuvostopuoluekoulut (*ven. Совпартикола*), joiden tehtävänä oli lehtitietojen mukaan kouluttaa ”tietoisia ja pystyviä” puolueyöntekijöitä, kuten muun muassa agitaattoreita Neuvosto-Karjalan palvelukseen. Kummatkin puoluekouluista oli julkaisemiensa tietojen perusteella kansanvalistusosaston alaisen poliittisen valistustyön osastojen vetämiä, ja kursseilla opiskeli kymmeniä ihmisiä kerrallaan. Vaatimukset puoluekoulua varten eivät olleet vaativat, sillä suomenkielisellä puolella riitti luku- ja kirjoitustaito. Myös puoluetoverien suosituksella saattoi päästä sisään opiskelemaan, ja venäjänkieliseen ohjelmaan rekrytoitiin jopa kahtena päivänä viikossa.¹⁶³

Puoluekoulujen itsensä mukaan luennoilla käsiteltiin lukuisia ajankohtaisia Karjalan aluepolitiikan ja Neuvosto-Venäjän yleisten linjausten mukaisia aiheita, kuten ”imperialismi”, ”kapitalismin rakenteelliset ristiriidat”, ”kommunistien maapolitiikka”, ”puolueorganisaatio”, ”historian materialistinen käsitys” ja ”sosialismin historia”. Luennoitsijat tulivat molempien kieliosastojen puolella pääsääntöisesti puolueen kokeneen kaartin keskuudesta, ja useimmissa tapauksissa luennoitsijat toimivat päällekkäisissä viroissa osin paikallishallinnossa, valtionhallinnossa ja muissa alueen luottamustoimissa ja viroissa.¹⁶⁴ Neuvostopuoluekoulut eivät kuitenkaan poistaneet poliittisen koulutuksen tarvetta myös pienimuotoisina kursseina, sillä kaksiviikkoisia, kahden puolueyöntekijän vetämiä ”luento- ja opastuskursseja” tuli järjestää

¹⁶¹ Ks. esim. Lehmus 1958, 94–97; Saarela 1996, 64–65; Kruhse & Uitto 2008, 155.

¹⁶² Letonmäki 1931b, 224–225.

¹⁶³ ”Neuvosto-puoluekouluun”, KK 16.4.1921 ”KTKKVO:n suomenkielinen poliittinen valistusosasto”; ”Uusia neuvostotyöntekijöitä”, KK 23.4.1921; ”Открытие Партийной Школы”, Коммуна 18.12.1920, ”Агит-проп. Отд. К.О.К.-та”, ”Suomenkielinen puolue-neuvostokoulu”, KK 14.5.1921.

¹⁶⁴ ”Открытие Партийной Школы”, Коммуна 18.12.1920, ”Агит-проп. Отд. К.О.К.-та”, ”Suomenkielinen puolue-neuvostokoulu”, KK 14.5.1921.

suomenkielisen poliittisen valistusosaston suunnitelmien mukaan useimmissa Karjalan kunnissa kesällä 1921.¹⁶⁵

Poliittinen valistustyö kylissä käsitti lehtitietojen perusteella Karjalassa muun muassa propagandajuhlia, kokouksia, iltamia ja ”retkiä” paikallisten kanssa. Juhlien aikana kylissä järjestettiin urheilukilpailuja kuten juoksukilpailuja, myös naisille ja lapsille. Usein propagandajuhlissa nähtiin myös teatteriviihdettä, mikä vetosi venäjänkielisten mukaan etenkin nuoreen väkeen. Lisäksi kuultiin puheita ja muita alustuksia puoluejäsentekijöiltä. Lopuksi saattoi olla tanssit tai muu huvitus paikallisessa virastorakennuksessa, koulussa tai muussa vastaavassa rakennuksessa. Aina ei ollut valmista rakennusta tarjolla, vaan tarvittiin paikallisten apua tilojen järjestämisessä, ja jos muuta vaihtoehtoa ei ollut, niin kylän kirkko voitiin kesästä 1921 lähtien valjastaa ilman korvauksia esimerkiksi luento- ja kokousten pitämiseen. Muita lehdissä esiteltyjä yleisiä propagandamuotoja Karjalassa olivat talkoot, joista kieltäytyminen oli puoluejäseniltä kiellettyä, sekä tietenkin propagandakirjallisuuden levittäminen. Yleinen työntekijöiden ja materiaalien puute kaikessa suhteessa oli toistuva ongelma onnistuneen toiminnan ylläpitämisessä, aivan kuten Karjalan opetustoiminnankin kohdalla.¹⁶⁶

Propaganda- ja valistusmateriaalivajetta yritettiin paikata esimerkiksi materiaalikeräyksin, kuten Aunuksen alueella keväällä 1921 lehdistön avulla lanseerattu ”taiteellisen propagandan kilpailu” (*вен. конкурс на составление художественных агитационно-пропагандистских произведений*) pyrki tekemään. Valistustyön keskeisenä osana nähtiin kilpailun järjestäneen tahon näkökulmasta satiiristen ja humorististen tarinoiden, laulujen, lavaesiintymisten kuten draaman ja komedian esittäminen, kuvien, karttojen, taulukkojen liittäminen julisteiden yhteyteen ja muiden vastaavien propagandatuotteiden tuottaminen.¹⁶⁷ Myös modernien hienouksien kuten gramofonien käyttö propagandatarkoituksissa ymmärrettiin puolueväen keskuudessa, ja vuoden 1921 aikana poliittisen valistustyön osasto pyrki lehtitietojen mukaan

¹⁶⁵ ”Poliittinen valistustyömme”, KK 9.4.1921, ” KTKKVO:n suomenkielinen poliittinen valistusosasto”; ”Valistuskonferenssi Kemissä”, KK 25.6.1921.

¹⁶⁶ ”Karjalan ensimmäiset kesäjuhlat”, KK 9.7.1921; ”Лодейное поле”, Коммуна 20.3.1921, ”Karolrosta”; ”Poliittinen valistustyömme”, KK 9.4.1921, ” KTKKVO:n suomenkielinen poliittinen valistusosasto”; ”Kirkkojen käyttäminen”, KK 2.7.1921; ”Kemin ujesdikonferenssi”, KK 13.1.1921.

¹⁶⁷ ”Олонецкая губернская чрезвычайная комиссия по ликвидации безграмотности..:”, Коммуна 11.3.1921.

lähettämään 160 levyä puoluejohtajien puheita juhlien, kokoontumisten ja esitysten iloksi. Vastaavaa materiaalia aiottiin tuottaa vielä 600 uutta levyllistä tulevaisuutta varten.¹⁶⁸

Merkittävä osa Karjalan ensimmäisten itsehallintovuosien aikana tapahtuneesta aikuisväestöön kohdistuneesta propaganda- ja valistustyöstä oli lukutaitokampanjoita ja niiden tukemiseen tarkoitettujen laitosten perustamista. Neuvostokouluista valmistuneiden pääsääntöisinä tehtävinä oli lehdistön julkaisemien tietojen mukaan perustaa ja hoitaa talonpoikaisklubeja, kirjastoja, lukutupia ja antaa itsekkin opetusta lukutaidottomille sekä sen lisäksi olla esilukijoina lukuuvissa. Lukutaidottomuuden poistaminen oli samalla ”yhteiskunnallisen tietämättömyyden” poistamista laajojen kansanjoukkojen keskuudesta. Puolueytyöntekijöiden puutteessa ja kyläorganisaatioiden ollessa vielä varsin heikkoja lukutaitoiset kyläläiset mobilisoitiin selvittämään lukutaidottomille kaikki neuvostovallan asetukset ja säännöt, jottei mikään neuvostovallan ”sisäistä rakennetta” koskeva seikka olisi jäänyt ymmärtämättä.¹⁶⁹

Kuntien valistusosastot eivät vielä vuoden 1922 kesään mennessä juuri häikäisseet laadullaan ja sen myötä esimerkiksi lukutupien perustaminen oli reilusti jäljessä suunnitellusta. Vienassa suomenkielisiä lukutupia oli ennen Vienan sotatoimia parisenkymmentä ja koko Karjalassa 29, mutta näiden toimintateho ei kuitenkaan lehtitietojen mukaan ollut kovin hyvällä tasolla lähinnä työntekijöiden puutteen vuoksi. Ratkaisua puolueytyöntekijöiden vähyyteen haettiin opettajien poliittisen valistuksen lisäämisellä, jotka olisivat voineet ottaa lukutuvat ja klubit hoitaakseen. Varat olivat yleisesti tiukassa kovasta valistuksen tarpeesta huolimatta ja ”lukutaito laahasi perässä” tavoitteista.¹⁷⁰ Erilaisia lukutaidon opetuskouluja toimi suomalaisten valistustyöntekijöiden hallussa heidän julkaisemiensa tietojen perusteella vuoden 1922 alussa 38, mutta kuten muutkin valistusahjot Vienan alueella, nämä myös jäivät jyrän alle Karjalan kapinan seurauksena, ja työ jouduttiin aloittamaan taas alusta.¹⁷¹ Merkittäviä

¹⁶⁸ ”Художественная агитация”, Коммуна 19.4.1921.

¹⁶⁹ ”Kansanvalistuksen kohottaminen Karjalassa”, KK 19.10.1921, ”Suomal. Kollektiivien konferenssin päätöslauselma”; ”Neuvostopuoluekouluun”, KK 6.8.1921, ”KKOV Suomenkielisen hallinnon Polit.Val.Os.”; ”Agitatsioonitoiminta terävämmäksi”, KK 27.11.1920.

¹⁷⁰ ”Kansanvalistustyö Karjalassa III”, KK 7.2.1921, ”Asarias”.

¹⁷¹ ”Valistuksen viholliset”, KK 12.1.1921.

parannuksia vienalaisten lukutaitoon ei siis ehtinyt vuoden 1922 kesään mennessä tapahtua.

Puolueytöntekijöiden elämä lukutaidottomuuden kitkemisen parissa ei ollut kovinkaan ruusuista edes paremmista lähtökohdista ponnistaneiden venäjänkielisten virkailijoiden kohdalla. Sanomalehtien sivuilta selviää, kuinka usein innostuneina kentälle lähteneet opettajat saivat todeta, ettei heillä ollut tarpeeksi opetusmateriaalia tai poliittista kirjallisuutta jaettavaksi. Jos poliittista kirjallisuutta saatiin kerjättyä esimerkiksi kihlakunnan varastoista, saattoi materiaali olla liian vanhaa NEP-kauden vaatimuksiin tai yksinkertaisesti täysin sopimatonta opetustarkoituksiin. Parhaimmillaankin tilatut materiaalit saattoivat tulla kylään samaan aikaan, kun opettajat olivat jo lähdössä pois toisiin tehtäviin, eivätkä opettajat koskaan saaneet mahdollisuutta kunnolla tutustua opetusmateriaaliksi suunniteltuihin aapisiin tai erilaisiin aakkosvihkoihin.¹⁷²

Lukutaidottomuutta poistettiin lukutaidottomuutta vastaan taistelleiden tahojen mukaan kiinteiden laitosten ohella erilaisten teemaviikkojen aikana, mutta venäjänkielisten kokemuksissa näidenkin toimien vaikutukset olivat heikkoja. Useimmat lukutaidottomuuden likvidoinnin teemakampanjat olivat viranomaisten mukaan keskittyneitä liikaa kaupunkeihin, ja silloin juuri pääkohderyhmä eli syrjäinen maalaisväestö jäi kampanjoiden ulkopuolelle. Lisäksi väestön vanhat, tsaarin aikana saadut negatiiviset kokemukset koulutuksesta haittasivat uusien lukutaitokampanjoiden tehoa. Aunuksessa kaivattiin lehtitietojen perusteella erityisesti taiteellisen lukutaitovalistuksen lisäämistä kansan keskuudessa, eikä niinkään kielioppiin tai teoriaan liittyviä kampanjoita.¹⁷³

Karjalassa valistuksen kohteeksi nähtiin paitsi kylien ja kaupunkien neuvostokansalaiset myös puolueen oma miehistö, jossa oli tietämättömyyttä ja suoranaisia ”lurjuksia” jäseninä.¹⁷⁴ Puoluejäsenten tietoutta marxismin kysymyksistä testattiin lehtitietojen mukaan puolueen toimesta muun muassa neuvostopuoluekoulujen yhteydessä olevilla erityiskomissioilla ja jokaisen puoluekoulussa opiskelevan puoluejäsenen tuli ottaa säännöllisesti osaa erilaisiin agitaatioiskuihin ja siten kasvattaa tietämystään puolueen

¹⁷² ”О ликвидации безграмотности”, Коммуна 15.12.1920, ”Каролроста”.

¹⁷³ ”Олонецкая губернская чрезвычайная комиссия по ликвидации безграмотности..:”, Коммуна 11.3.1921.

¹⁷⁴ ”Puolue puhtaaksi”, КК 30.8.1921, ”-o”.

toiminnasta. Puolueen julkaiseman tiedon mukaan puoluepäivät pidettiin neljä kertaa kuussa aina maanantaisin, jolloin sekä neuvostovirkailijat että ammattiliittojen jäsenet saivat mahdollisuuden esittää raporttejaan maakuntien ja kaupunkien osalta.¹⁷⁵

Karjalan propaganda- ja valistustoiminta sai aikaiseksi sisällissodan jälkeisinä vuosina paitsi kansankielisiä valistuslaitoksia ja järjestelmällisempää propagandan jakelua siviili-instituutioiden kautta myös laajempia mahdollisuuksia painotuotteiden valmistamiseen ja levittämiseen. Karjalassa oli lehtitietojen mukaan toimivia kirjapainoja keväällä 1921 Vienan Kemissä, Aunuksen kaupungissa sekä Muurmannin rautatien omistuksessa ja Petroskoissa kaksi kappaletta eli kummatkin Karjalan aluekirjapainot. Suomalaiset kommunistit laittoivat Haapalaisen sanoin entisen ”Katzin kirjapainon” kuntoon syksyllä 1920, josta tuli sen myötä Karjalan toinen aluekirjapaino. Suomalaiset alkoivat painaa siellä muun muassa Karjalan ensimmäistä ”kansankielistä” sanomalehteä, *Karjalan Kommuunia*. Kirjallisuutta kirjastoja varten tuli ennen kaikkea lahjoituksina erityisesti amerikansuomalaisilta kommunisteilta suuret määrät.¹⁷⁶

Varsinaista kirjallisuutta itse Karjalan kommunistit eivät saaneet vielä pitkään aikaan järjestelmällisesti tuotettua, vaan edelleenkin turvauduttiin keskuselinten tuotoksiin ja erityisesti Petrogradin painotuotteisiin¹⁷⁷. Lentolehtisiä ja muita pienpainatteita kuitenkin monistettiin syrjäseutujen valistustarpeita varten, ja esimerkiksi Repolan alueen väestölle ja naisille tarjottiin sanomalehtimateriaalin lisäksi informaatiota lentolehtisten kautta.¹⁷⁸ Myös suurimmat valtionhallinnon ilmoitukset ja julistukset sekä esimerkiksi ”Karjalan työkansan kommuunin taskukalenteri” painettiin pienpainatteille, joita voitiin viedä vaikkapa lukutupien kokoelmiin esille.¹⁷⁹ Varsinainen suomenkielinen painotuotanto Karjalassa alkoi vasta vuonna 1923, jolloin *Suomalainen Kustannusosuuskunta Kirja* perustettiin suomalaiskommunistien julkaisukanavaksi, mikä lopulta vilkastutti kansankielistä julkaisutoimintaa huomattavissa määrin.¹⁸⁰

¹⁷⁵ ”В Карельско-Олонецком Комитете РКП”, *Kommuna* 26.4.1921, ”Oblastnik”.

¹⁷⁶ ”Kirjapainoasiat”, *KK* 29.4.1921; Haapalainen 1933a, 34–36; ”Poliittisesta valistustyöstä”, *KK* 10.5.1922.

¹⁷⁷ Ks. esim. ”Poliittisesta valistustyöstä” *KK* 10.5.1922; Lue lisää Lehmus 1958, 94–97.

¹⁷⁸ ”Karjalan naiselle”, *LL* 1921; ”Repolan ja Porajärven asukkaille”, *LL* 1921; Lue lisää Uitto 2008, 152–160.

¹⁷⁹ Karjalan Työkansan Kommuunin taskukalenteri vuodella 1921, 1920; Suomenkieliset pienpainatteet: Uitto, 2008, 152–160; Venäjänkieliset pienpainatteet: Shevtsova 2006, 165–168.

¹⁸⁰ Uitto 2008, 26–27; Letonmäki 1931b, 211.

Karjalan propaganda- ja valistustyön suurin ero vuosien 1918–1920 väliseen tilanteeseen oli käytännön mahdollisuudet institutionaalisen ja organisoidun propagandan levittämiseen koko Karjalan alueella legitimiteetin suojassa. Tämä olisi vain tarvinnut maaseudun paikallisneuvostojen suhteellisten vahvuutta toteutuakseen, mutta näin ei ollut vielä 1920-luvun alussa. Vain harva neuvosto toimi sillä tasolla, että se olisi voinut ratkaisevasti auttaa valistusosaston työn järjestämisessä tai ylempien viranomaisten määräysten noudattamisessa. Esimerkkinä toimii Petroskoin ympäristössä olleet, Aunuksen lääninkomitean vaikutuksen läheisyydessä vuosia sijainneet puoluejärjestöt, joiden toiminta oli lehtitietojen mukaan vielä vuoden 1921 keväällä ”aloittelevaa” ja järjestöjen jäsenmäärä alhainen. Esimerkiksi Tiutian kollektiivissa oli 14 jäsentä ja pääsääntöinen puolue toiminta koostui talkoista ja kokouksista. Jalguban järjestössä oli 12 jäsentä, toimintaa olivat myös talkoot ja kokoukset sekä ”Kommunismien aapisen”¹⁸¹ lukeminen, mutta uskonnolliset käsitykset sekoittivat siellä vielä puoluejäseniäkin. Valtaosa alueen järjestöistä kaipasi ohjausta tai toiminnan tehostamista, ja jäsenluvut liikkuivat pienimmillään kolmessa hengessä ja suurimmillaankin vain 25 hengessä.¹⁸²

Puoluejärjestön heikkoudesta johtuen propaganda- ja valistustoiminnan ulkoiset mahdollisuudet eivät suuresti kohentuneet Karjalan laajalla pinta-alalla vuoden 1920 lähtötasoon verrattuna. Osansa valistuslaitosten heikkoon tilaan vuonna 1922 jättivät Karjalan kapinan aiheuttamat suuret aineelliset tuhot. Vuosien 1922–1923 aikana Karjalassa toimi muistelmissa ja lehdissä julkaistujen tilastojen mukaan punanurkkia 56 kappaletta, lukutupia vain 6 kappaletta, erilaisia kerhoja 67 kappaletta, näytelmäpiirejä 11 kappaletta, teattereita 8 kappaletta, elokuvateattereita kolme kappaletta, kirjastoja 66 kappaletta ja klubeja 27 kappaletta. Lukutupien määrä oli laskenut lähes kuusi kertaa lähtötasosta alhaisemmalle tasolle, mikä kertoo pääasiassa sodan aiheuttamista tuhoista, mutta myös mahdollisesta tilastovirheestä. Suomalaisia kirjastoja oli keväällä 1922 kuitenkin jo noin 30 kappaletta, mikä oli selvä parannus kapinaa edeltäviin yhdeksään kirjastoon. Merkittävää nousua oli lukujen valossa tapahtunut myös kerhojen ja valistusyhdistysten kohdalla, joiden määrä nousi lähes kaksinkertaiseksi vuoden 1920 tasoon verrattuna.¹⁸³

¹⁸¹ Lue lisää Luukkanen 2004, 147: *Kommunismien aapinen* (1920), ”uuden yhteiskunnan tärkein oppikirja”.

¹⁸² ”Ujestikokous”, KK 21.5.1921.

¹⁸³ Grishkin 1931, 242; ”Poliittisesta valistustyöstä”, KK 10.5.1922; ”Valistuksen viholliset”, KK 10.1.1922.

Valistuslaitosten toiminta oli ollut vähäistä aina vuoden 1921 kevääseen saakka alueen sekavan poliittisen tilanteen takia. Esimerkiksi Petroskoin kommunistisen keskusklubin (*ven. Рабоче Коммунистический Клуб*) toiminta oli sen oman ilmoituksen mukaan ollut sotavuosina täysin lamaantunutta, ja sen toiminnan elvyttämiseen ja jäsenten aktiivisempaan osallistumiseen kiinnitettiin voimavaroja kevään 1921 aikana.¹⁸⁴ Samoin Petroskoin kirjastoja inventointiin ja uudelleen järjestettiin kevään aikana. Petroskoin keskuskirjastossa laskettiin päivittäisen kävijämäärän olevan 120 henkilöä ja kirjaston kokoelmien kooksi noin 30 000 nidettä. Muurmannin rautatien kirjasto, jossa oli 10 000 nidettä, muutettiin keskuskirjaston varastoksi. Onegan tehtaan työläisiä palveli Petroskoin rautatieaseman kirjasto 2 000 niteen kokoelman avulla. Petroskoin kommunistisen keskusklubin kirjastoksi ilmoitettiin 4 200 nidettä ja kävijämääräksi 220 lukijaa päivässä, mikä kertoo siitä, että kommunistien keskuudessa koettiin tarpeelliseksi käydä klubilla edes näyttäytymässä. Suomalaisessa keskuskirjastossa oli lehtitietojen perusteella noin 500 nidettä ja käsikirjastossa 300 nidettä pääosin tietokirjoja vuoden 1922 keväällä.¹⁸⁵

Perusasteen kouluja Karjalassa oli vuonna 1921 402 kappaletta ja vuonna 1924 vain 326 kappaletta, joissa oppilasmäärätkin olivat noin 6 000 henkeä vähemmän kuin kolme vuotta aikaisemmin. Vienassa suomenkielisiä kouluja oli ennen sotatoimia vähän yli 50 kappaletta¹⁸⁶. Oppilasmäärien raju lasku kolmen vuoden tarkastelujaksolla on melko erikoinen, mutta osa selittyyne karjalaisten massapakolaisuudella Suomeen Karjalan kapinan seurauksena. Se ei riitä kuitenkaan perusteluksi pitkäkestoisille ongelmille, joita karjalaisten valistusprojekteilla oli pitkin 1920-lukua. Vuoden 1921 aikaiseen oppilasmäärien tasoon ja ohitse päästiin vasta vuonna 1930 lukuisten säädösten jälkeen.¹⁸⁷ Ammattiin valmistavia kouluja, kuten esim. opettajaopisto, sen sijaan saatiin vuosina 1921–22 perustettua 21 kappaletta aikaisemman 6 sijaan, ja sen seurauksena oppilasmäärät saatiin kasvamaan lähes kolminkertaiseksi. Lisäksi osa Karjalan asukkaista sai koulutusta Karjalan ulkopuolisissa laitoksissa.¹⁸⁸

¹⁸⁴ ”В Рабоче Коммунистическом Клубе Работа оживает”, *Kommuna* 19.4.1921, ”G”.

¹⁸⁵ ”Библиотеки-читальни”, *Kommuna* 28.4.1921; ”Poliittisesta valistustyöstä”, *KK* 10.5.1922.

¹⁸⁶ ”Valistuksen viholliset”, *KK* 12.1.1922; ”Karjalan suomenkielisten naisten ensimmäinen konferenssi”, *KK* 25.3.1922; Ks. myös Nevalainen 2006, 59

¹⁸⁷ Grishkin 1931, 233.

¹⁸⁸ Grishkin 1931, 250.

Varsinaisten kommunististen keskus- ja aluekomiteoiden ja järjestöjen ulkoreunoilla toimineet propaganda- ja valistustyötä organisoineet järjestöt vahvistuivat asteittain sisällissodan taisteluiden tauottua vuonna 1920. Oma osansa Karjalan aluehallinnon stabilisoinnissa oli Karjalan Komsomolilla, joka palasi siviilityön pariin vastuullisista rintamatoimistaan parin vuoden tauon jälkeen. Karjalassa ryhdyttiin Shereskovin ja Suden muistelmien mukaan aluksi hankkimaan uusia jäseniä 12–15 ikävuosien keskuudesta, ja varsinaisen nuorisoliiton oheen päätettiin perustaa *Nuorten kommunistien järjestö*, jonka jäsenvahvuus oli kesällä 1920 jopa noin 1 200 jäsentä. Sen vahvuusalue oli erityisesti venäjänkielisellä maaseudulla. Nuorisoliiton parissa suoritettiin lehtitietojen perusteella pääasiassa yleistä organisatorista vahvistustyötä sodan jälkeisenä aikana, ja pyrittiin käynnistämään solujen välinen työ toiminnan laajentamiseksi. Tavoitteena oli järjestää nuorisosolut jokaiseen neuvostolaitokseen ja yritykseen.¹⁸⁹

Karjalan työkansan kommuunin myötä perustettiin luonnollisesti myös kansankielinen nuorisojärjestö, jonka nimi oli myöhemmin *Suomalais-karjalainen nuorisojärjestö* mutta aluksi vain *Suomalainen nuorisojärjestö*. Kuten venäläinen rinnakkaisjärjestö myös suomalainen nuorisojärjestö rakentui Petroskoin kaupungin varaan, toimien siellä lehtitietojen mukaan vaatimattomalla näkyvyydellä.¹⁹⁰ Venäläisellä organisaatiolla oli myös paljon ongelmia toimintansa tehostamisessa kautta vuoden 1921, ja yleisin lehdissä mainittu ongelma oli työntekijöiden puute. Maaseudun valloittaminen kävi hitaasti, ja ratkaisuna työvoimapulaan Karjalan Komsomol kurkotti puolueen suuntaan ja pyysi sieltä ”organisaattoreita” kenttätöihin. Komsomolin ilmoituksen mukaan puoluejäsenten turvin saatiinkin soluja pystyyn aina syrjäseuduille saakka.¹⁹¹

Suomalainen nuorisosolu nähtiin maaseudulla vuoden 1921 aikana. Esimerkiksi Uhtualla saatiin lehtitietojen mukaan pystyyn nuorisosolu toveri Paanasen esitelmöityä 35 henkilölle Komsomolin tehtävistä ja päämääristä. Uhtualla syntyi esitelmän myötä 10 henkinen nuorisosolu. Syrjäinen nuorisolu edellytti yhden Kemissä työskentelevän toverin omistautumista materiaalien ja ohjeiden toimittamiseen työtä varten.¹⁹² Maaseudun toimintaa kehitettiin eri ryhmäprojektien varrella, joita olivat muun muassa

¹⁸⁹ Shereskov & Susi 1931, 115–116; ”Организация ячеек РКМ в городе”, Коммуна 13.4.1921, ”VIK.”.

¹⁹⁰ ”Petrosavodskin nuorisojärjestö perustettu”, КК 12.10.1920; ”Suomenkielinen nuorisotyö Karjalan Kommuunin alueella”, КК 11.4.1922, ”K.V-to”; Shereskov & Susi 1931, 177.

¹⁹¹ ”В городской организации РКМ” & ”Смена идет”, Коммуна 24.8.1921, ”Karolrosta”.

¹⁹² ”Одной больше”, Коммуна 13.4.1921, ”M.A.”

retkeily kyliin ja luentojen ja lukutupien järjestäminen poliittis-valistuksellisen toiminnan kasvattamiseksi. Retkien eli ”tutkimusmatkojen” yhteyteen liitettiin myös urheilua.¹⁹³

Nuorisoliitolla oli paikallista merkitystä Karjalassa sen suhteellisen heikosta järjestörakenteesta huolimatta. Merkitystä sillä oli lähinnä näkyvyyden kannalta varsinkin Aunuksen alueella. Esimerkiksi maaseudun kunnissa, joissa muut kommunistisolut ja järjestöt olivat heikkoja, alle kymmenen hengen ryhmiä, saattoi nuoriso-osastoon kuulua lehtitietojen perusteella jopa 50 henkeä. Nuorisokommunistit, joista osa oli myös opettajia, vetivät mukaansa muita jäseniä, ylläpitivät osittain lukutupia ja punanurkkia ja olivat muutenkin joustavampia omaksumaan neuvostopropagandan heille suomien ajatuksia. Koska nuorisoliittojen toiminta tapahtui Karjalassa pääasiassa kansantaloilla ja lukutuvissa, niin voisi sanoa, että nuorisoliittolaiset olivat näiden laitosten vakiokäyttäjiä, tienraivaajia, ja siten näkyviä tekijöitä arkipäivän neuvostoinstituutioiden järjestörakenteessa.¹⁹⁴

On kuitenkin luonnollista, että suhteellisen ennakkoluulottomien, oppimishaluisten ja poliittisesti aktiivisten rajaseutujen nuorisoliittolaisten joukossa myös valkoisten vastapropaganda toimi paremmin kuin monen muun valveutumattomamman karjalaisen kohdalla. Vastapropaganda ja ”pikkuporvarillinen ideologia” häiritsi erityisesti suomenkielisen nuorisoliiton toimintaa Vienassa vuosina 1920–1922, sillä osa ”sangen epätyydyttävistä” nuorisoliittolaisista toimi neuvostovaltaa vastaan. Suomenkielinen nuorisoliitto vaipui unholaan hetkellisesti Karjalan kapinan aikana nuorisoliittolaisten omien sanojensa mukaan osittain yrittämisen puutteesta, mutta ennen kaikkea sotatoimien vuoksi. Myös venäläisen järjestön ”torpedointi” suomalaisia kohtaan ”jostain selittämättömästä” syystä vaikeutti toimintaa. Toiminta alkoi uudelleen sotatoimien jälkeen keväällä 1922, jota nuorisoliittolaiset nimittivät ”toiseksi kaudeksi”.¹⁹⁵

Komsomolilla oli Karjalassa syksyllä 1921 yhteensä 144 järjestöä. Näistä suomalaisten ylläpitämiä oli vain seitsemän kappaletta, joissa oli jäseniä kuitenkin 225 henkeä. Myöhemmin suomalaisten nuorisosolujen määräksi ennen sotatoimia 1921 ilmoitettiin

¹⁹³ ”Nuorison kesätoiminta Karjalassa”, KK 2.7.1921, ”Nuori Punikki”; ”Karjalan-Aunuksen puoluekonferenssi”, KK 29.6.1921.

¹⁹⁴ ”Ujestikokous”, KK 21.5.1921; ”Karjalan-Aunuksen puoluekonferenssi”, KK 29.6.1921; ”Karjalan-Aunuksen puoluekonferenssin päätöksiä”, KK 24.8.1921.

¹⁹⁵ ”Suomenkielinen nuorisotyö Karjalan Kommuunin alueella”, KK 11.4.1922, ”K.V-to”; ”Nuorisoliike Neuvosto-Karjalassa”, KK 28.10.1922, ”Vorna”.

”useampi kymmen” ja jäsenmääräksi ”neljäntäsataa” henkeä, missä on mukana oletettavasti ”ajan kultaamia” lisäarvoja ja ylimääräisiä jäseniä.¹⁹⁶ Karjalan sotatoimien päätyttyä keväällä 1922 laskettiin lähteestä riippuen koko Karjalan Komsomolin jäsenmääräksi 450–600 jäsentä useissa eri järjestöissä, mikä kuulostaa melko realistiselta arviolta. Karjalan Komsomolissa oli sota-aikana Samuil S. Hesinin mukaan noin 1 000 jäsentä kokonaisuudessaan, missä on mitä ilmeisimmin ”haamujäseniä” mukana useampi yksilö todelliseen tilanteeseen nähden.¹⁹⁷

Ammattiliitot pyrkivät myös järjestämään rivinsä ja tehostamaan organisaatioidensa toimintaa kaikilla aloilla. Erityinen merkitys ammattiliittojen propaganda-arvossa oli NEP-kauden vaatimusten ja Karjalan teollisuuden suunnitelmien täyttämässä. Pelkästään maan talouden kohentaminen oli yksi tärkeimpiä Neuvosto-Karjalan alkuaikojen propagandatoimia.¹⁹⁸ Averkijevin mukaan toisessa yleiskarjalaisessa kokouksessa ammattiliittojen valistustyön tehtäviksi annettiin ensimmäiseksi läheinen työskentely Karjalan kansanvalistuselimien kanssa, toiseksi ammatillisen liikkeen aatteiden ja tehtävien tunnetuksi tekeminen ”mitä laajimpien työläisjoukkojen keskuudessa”, kolmanneksi kulttuurityön painopisteen siirtäminen työläisklubeihin ja neljänneksi ammatillisen koulutuksen kaikinpuolinen kehittäminen.¹⁹⁹

Valistustoiminta ei vielä vuosina 1920–1922 noussut vaatimustasolle saakka, ja esimerkiksi klubit olivat yleensä pieniä ja massavalistukseen sopimattomia. Työläisklubeja oli ammattiliittojen itsensä mukaan Karjalassa vuoden 1924 aikana vasta noin 21 kappaletta, joten kovin montaa klubia ei vuoden 1922 kesään mennessä voinut olla pystyssä. Ammattiliittojen merkitys propagandan levittämisessä oli tarkasteluvuosina lähinnä sen jäsenistössä, joka oli suhteellisen suurijoukkoinen muihin Karjalan järjestöihin verrattuna. Ammattiliitot kärsivät nekin Karjalan kapinasta menettäen useita jäseniä sotarintamien tueksi, mutta vuoden 1922 lopussa ammattiliitoissa laskettiin Averkijevin muistelmien mukaan olleen noin 15 000 jäsentä, mikä oli selvä parannus

¹⁹⁶ ”Karjalan-Aunuksen puoluekonferenssi”, KK 29.6.1921; ”Nuorisoliike Neuvosto-Karjalassa”, KK 28.10.1921, ”Vorna”.

¹⁹⁷ Shereskov & Susi 1931, 116–118; Vrt. ”Ensimmäinen yleiskarjalainen puoluekonferenssi”, 25.3.1922; Hesin 1949, 94.

¹⁹⁸ Averkijev 1931, 102; Ks. esim. ”Kauko-Karjalan tulevaisuus”, 2.7.1920, ”J.R.”.

¹⁹⁹ Averkijev 1931, 104.

aikaisempaan tasoon. Ammattiliittojen valistustyön asettuminen suunnitelmien mukaiseen tasoon tapahtui vasta 1920-luvun jälkipuoliskolla, jos silloinkaan.²⁰⁰

Erona vuosien 1918–1920 tilanteeseen oli Karjalan naisliikkeen asteittainen nousu Karjalan kommunistijärjestöjen keskeisten toimijoiden joukkoon. Toki naisia oli muun muassa Komsomolissa ja ammattiliitoissa, mutta omana järjestöinään Karjalan alueen naisosastot alkoivat näkyä enemmän lehtien sivuilla syksystä 1920 lähtien. Venäjänkielinen naisosasto oli kevääseen 1921 mennessä saanut kasaan seitsemän naisen keskuskollegion, joka toimi moottorina naisasioiden eteenpäin viemisessä myös maakuntatasolla. Kollegion tehtäviin kuului lehtitietojen perusteella kirjanpito jäsenistöstä ja osaavien työläisnaisten ohjaaminen jatkokoulutukseen, kuten puoluekouluun, josta heitä lähetettiin takaisin tekemään puolue työtä naisten parissa. Työn muotona puolueen naisilla oli poliittiset luennot maakuntakeskuksissa. Venäjänkielinen naisosasto lähetti oman ilmoituksensa mukaan lisäksi jäseniään Petroskoin ulkopuolisiin kihlakuntiin työskentelemään ja tukemaan jo olemassa olevia, itsenäisiä naisosastoja.²⁰¹

Suomenkielinen naisosasto oli toiminnassa syksystä 1920 alkaen käytännössä Petroskoin alueella. Keväällä 1921 naisosaston toiminnasta erotettiin oma elin huolehtimaan naisten valistamisesta. Naiskolmikko lähetettiin lehtitietojen mukaan huhtikuussa 1921 valistustöihin Karjalan-Muurmannin-osaston yhteyteen puoleksi vuodeksi. Se järjesti siellä naisten toimintaa aktivoivan kampanjan, joskin huonolla menestyksellä. Karjalaiset naiset eivät syttyneet naisliikkeen ajatuksille ainakaan aluksi, aivan kuten eivät ”pääkallopaikalla” Petroskoissakaan. Ortodoksian ja kansanuskon sävyttämän karjalaisen perheyhteisön sisältämä patriarkaalisuus oli varsinkin protestanttisen työetiikan muovaamille suomalaiskommunisteille vaikea ymmärtää²⁰². Naisille oli tarjolla kuitenkin suuri rooli, sillä heidän tiedettiin vaikuttavan nuorempiin sukupolviin ja miehiin kotioloissa melkoisen paljon. Naisosaston toimintoja hajautettiin myöhemmin maakuntiin, myös Uhtualle, mutta yleinen lehdissä näkynyt valituksen aihe oli työvoimapula, kuten niin monen muunkin toimijan kohdalla aiemmin.²⁰³

²⁰⁰ Averkijev 1931, 105–108.

²⁰¹ ”К итогам работы среди женщин К.Т.К. и Олонии с марта г. 1921”, *Kommuna* 16.8.1921.

²⁰² Kangaspuro 2000, 156; Ks. myös alaluku 4.3.

²⁰³ ”Karjalan suomenkielisten naisten ensimmäinen konferenssi”, *KK* 25.3.1922; ”Karjalan naiselle”, *LL* 1922.

Useimpien siviili-instituutioiden propaganda- ja valistustyön katkaisi yli vuoden jälkeen Karjalan kapina, suomalaisittain kansannousu, syys-talvella 1921²⁰⁴. Puna-armeijan vastuu propagandantuottajana ja eri valistusmateriaalien levittäjänä nousi hetkellisesti korkeammalle tasolle sitten vuoden 1920 alkupuolen, mutta varsinaista valistustyötä se ei normaalien valistusperiaatteidensa lisäksi ehtinyt järjestää Karjalassa muutaman kuukauden sotatilan aikana. Siviilihallinto kietoutui kuitenkin tiivisti sotilashallinnon puolelle, kuten aikaisemmin Karjalan rintamalla, ja puna-armeijaan liittyi joukoittain Karjalan alueen kommunisteja ja jäseniä muun muassa ammattiliitoista. Sotatila vaikutti väestöön myös siten, että osa karjalaisista jäi taas avoimen Suomesta tulvineen valkoisen suomalais-propagandan vaikutuspiiriin.

Karjalan puoluekoneisto mobilisoi reilusta 800 jäsenestään noin 520 henkeä rintamatöihin, mikä oli noin 70 % puolueorganisaation vahvuudesta, ja sotatoimia johdettiin osin Moskovan ja osin Karjalan puoluejärjestön vetämänä joulukuun loppupuolelta aina helmikuun loppuun 1921.²⁰⁵ Sotatapahtumien aikana Karjalan neuvostohallitus, etunenässä juuri perustettu *Karjalan-Muurmannin sotilaallinen vallankumouskomitea*,²⁰⁶ ja puna-armeijan poliittinen osasto lähettivät lukuisia kovasanaisia ukaaseja lentolehtisinä ja sanomalehtien osana kapinoimaan alkaneille karjalaisille ja heidän läheisilleen. Lentolehtisistä selviää, että osan oli allekirjoittanut Edvard Gylling, osan *Karjalan alueen poliittinen osasto* ja osan Karjalan neuvostojoukkojen ylipäällikkö Aleksander Sedjakin. Tuhattamäärin painetut julistukset ja lentolehtiset tuli kiinnittää näkyville paikoille suomen- ja venäjänkielisinä sekä mahdollisuuksien mukaan myös karjalaksi²⁰⁷

Kaikkia tahoja tarvittiin julistusten ja määräysten valmistamiseksi ja toimittamiseksi salomaiden asukkaille ja metsien kätköissä lymyäville sissijoukoille pimeän keskitalven vallitessa. Karjalan alueen poliittinen osasto alistettiin Pietarin sotilasalueen poliittisen

²⁰⁴ Heimosotien osaksi luettava Karjalan kansannousu, metsäsissikapina tai neuvostoliittolaisittain Karjalan bandiittikapina käytiin lokakuusta 1921 helmikuulle 1922. Sotajoukot koostuivat aikaisemmista heimosodista poiketen pääosin karjalaisista, mikä oikeuttanee kansannousu-nimityksen. Sota päättyi valkoisten tappioon.

²⁰⁵ Harjula 2007, 245; Hesin 1949, 93.

²⁰⁶ Valta siirtyi KTK.:n ja Muurmannin alueella 18.12.1921 Sotilaalliselle vallankumouskomitealle, johtajana Gylling ja sotilasasioiden johtajana A. Sedjakin; Lisää ”Pakollinen määräys”, KK 22.12.1921, ”Gylling”.

²⁰⁷ ”Pakollinen määräys”, LL 1921, ”Gylling” ja ”Pakollinen määräys”, KK 22.12.1921, ”Gylling”; ”Päiväkäsky nro.3”, KK 22.12.1921, ”Sedjakin”; ”Vihollisillemme”, KK 31.1.1922, ”Karjalan alueen poliittinen osasto”; Hesin 1949, 101–102.

hallinnon alaiseksi joulukuun lopussa 1921, mikä yhdisti lopullisesti siviili- ja sotilashallinnon propagandatoiminnot ja keskitti keskeisiä propagandatoimintoja enimmäkseen armeijan hallittavaksi. Rintaman poliittisen valistusosaston johdossa oli sotatoimien ajan toveri Gusjev. Valistustyön rinnastaminen sotilas-operatiivisen toiminnan kanssa sinetöitiin lehtitietojen mukaan esimerkiksi viidellä aluekomitean lahjoittamalla valistustyöntekijällä. Puna-armeijan poliittisen osaston palveluksessa toimivat myös ”miltei kaikki” suomenkieliset poliittiset voimat.²⁰⁸ Puna-armeija otti lähes kahden vuoden tauon jälkeen taas vastuulleen ”hankalien karjalaisten” hankkimisen puolelleen ja ”hyökkäysintoisten suomalaisten” karkottamisen Karjalan alueelta.

Sotajoukkojen mukana kulki alusta alkaen puna-armeijan sääntöjen mukaisesti myös agitaattoreita sekä miesvahvoja Tshekan osastoja, joita käytettiin muun muassa rangaistustoimissa. Rangaistavia kapinoivassa Karjalassa riitti yllin kyllin. Poliittinen toiminta puna-armeijan joukoissa ei kuitenkaan aluksi ollut kovin tehokasta, sillä osa Tshekan joukoissa olleista oli huonosti koulutettu sekä poliittisesti että sotilaallisesti. Osassa Tshekan erikoisjoukkoja ei ollut poliittisia työntekijöitä kuin yksi prosentti kokonaisvahvuudesta, mikä ei Hesinin neuvostohistorian mukaan ollut järin suuri lukema sotaoloissa. Sotatoimien alussa juuri poliittisten työntekijöiden puute joukko-osastoissa oli yksi suurimpia puna-armeijan voitettavia haasteita.²⁰⁹

Poliittinen työskentely puna-armeijassa kuitenkin koheni sotatoimien edetessä. Hesinin mukaan kommunistivirkailijoiden määrä lisääntyi armeijassa alun hankaluuksien jälkeen, ja jokaisessa joukko-osastossa järjestettiin luentoja, keskusteluja ja raportteja Karjalan tilanteesta. Painotuotantoa yhdisteltiin onnistuneesti siviilihallinnon toimintojen kanssa, ja neuvostojoukkojen etenemisreittien varrelle luotiin sisällissodan oppien mukaan erityisiä ”propagandapisteitä” (*ven. Агитпункт*), joiden painoarvo propagandan välittämisessä oli Hesinin mukaan merkittävä. Petroskoin juna-aseamalla propagandapiste järjesti esimerkiksi esityksiä saapuville junille, järjesti kokouksia, jakoi lippuja teatteriin ja ohjasi agitaattoreita eteenpäin uusiin tehtäviin, kirjoitti vetoamuksia väestölle ja tuotti materiaalia sanomalehdistöä varten. Karjalan poliittisen valistusosaston sotajaoston

²⁰⁸ Hesin 1949, 101; ”Suomalaiset rosvojoukot häviön partaalla”, Wapaus 8.2.1922; ”Mistä johtuu?”, KK 5.1.1922, ”Y.S.”; ”Poliittisesta valistustyöstä”, KK 10.5.1922.

²⁰⁹ Hesin 1949, 65; Harjula 2007, 245.

järjestämät teemaillat ja teatterinäytökset ”Karjalan kapinasta” keräsivät satoja innostuneita puna-armeijalaisia osaston oman ilmoituksen mukaan.²¹⁰

Siviilipuolen teatterit, mukaan lukien teatteri ”Punatähti” (*ven. Красная Звезда*), ja elokuvateatterit toimivat läpi sotatoimien piristäen ja valistaen puna-armeijalaisia pääosin ilmaiseksi ja myös erilaisia avustuksia puna-armeijalaisille keräten.²¹¹ Epäsuoraa, spontaania agitointia puna-armeijan sisällä tapahtui puna-armeijalaisen Sahin muistelmissa muun muassa siten, että junassa kohti rintamalinjaa kerrottiin sotatarinoita poikaporukassa. Mukana junassa oli myös karjalaisia nuoria, jotka muistelivat Aunuksen sodan aikaisia tarinoita. Mitään erikoista poliittista työtä ei ollut organisoitu miehistön keskuudessa, mutta tarinoita riitti hyvin, ja kaikilla oli joku juttu ”lahtariterrorista” tai ”punikkisankareiden urotöistä”. Kertomukset sytyttivät muistelmien mukaan miehistön keskuudessa halun ja innostuksen taisteluun, ja Sahi alleviivaakin muistelmissaan, että ”kummallisia agitaattoreita olivat kaikki”. Kollektiivisten kokemusten merkitys korostui taistelun ollessa edessä, olivat sitten tarinat totta tai eivät.²¹²

Hesinin mukaan Karjalan-Muurmannin sotilaallinen vallankumouskomitea organisoi erityisiä ”vallankumoustroikkia” (*ven. Тройка*) eli kolmehenkisiä vallankumouskomiteoita, joissa oli yksi henkilö sotajohdosta, yksi hätätilakomissiosta ja yksi paikallisten työläisten joukosta. Troikkien tuli muodostaa vahva vallankumouksellinen hallinto kuntiin sodan ajaksi, järjestää kaikki voimat selustan suojaamiseksi ja vallankumoustroikan työn turvaamiseksi, toimia täydellisessä yhteistyössä puna-armeijan kanssa, taistella ”valkobandiittien” maanalaisia joukkoja vastaan ja perustaa jokaiseen vapautettuun kuntaan uusi, toimiva vallankumouskomitea eli luotetuista kommunisteista koostuneita eräänlaisia punakaartilaisjoukkoja, joilla oli väliaikainen ylin toimeenpanovalta. Hesinin kuvauksen mukaisia kolmihenkisiä vallankumouskomiteoita oli toiminnassa lehtien mukaan Repolan ja Porajärven kunnissa ja Harjulan mukaan myös monissa muissa Karjalan rajakunnissa kevättalvella 1922.²¹³

²¹⁰ Hesin 101–103; Taylor 2003, 202; ”Из деятельности Карисполитросвета”, KarKom 28.1.1922; ”Карисполиросвет”.

²¹¹ ”Из деятельности Карполитпросвета”, KarKom 19.1.1922, ”Mihnov”; ”Из деятельности Карполитпросвета”, KarKom 28.1.1922, ”Карисполитпросвета”.

²¹² Sahi 1932, 239.

²¹³ Hesin 1949, 90–92; Harjula 2006, 230; ”В Реболах & В Порос-озере”, KarKom 25.1.1922.

Puna-armeija agitoi myös paikallisen väestön keskuudessa ja taistelutoimien ohessa laittoi pystyyn lukutupia, klubeja ja jopa kirjastoja, järjesti esiintymisiä, iltamia ja poliittisia keskusteluja. Erityisesti nuoret olivat sanomalehtien kertomusten mukaan innostuneita ”punaisten aatteiden hengestä”. Paikallisväestöön pyrittiin säilyttämään kaikin puolin ystävälliset suhteet sotatoimien aikana. Paikallisten arkiaskareissa pyrittiin auttamaan kuten aikaisemminkin sotarintamalla, ja muun muassa joukko-osastojen lääkehuoltoa tarjottiin paikallisten hyväksi, koska lääkkeitä oli kova pula kylissä. Puna-armeijalaiset veloitettiin myös ratkomaan riitoja ja muita ongelmia kyläyhteisön keskuudessa. Lehdistön mukaan Karjalan kapinan ratkaiseva voitto tapahtui nimenomaan selustassa, paikallisen väestön keskuudessa, talonpoikien kääntyessä punasotureiden puolelle muun muassa puna-armeijan onnistuneen propagandatoiminnan ansiosta.²¹⁴ Toimet paikallisväestön keskuudessa noudattivat siis samoja linjauksia, joita oli tehty puna-armeijalaisten ohjesäännöiksi jo sisällissodan aktiivivuosina.

Harjula kertoo myös, että erilaisia karjalaisista ja suomalaisista luotuja solutustehtäviin varustettuja erikoisosastoja suunniteltiin puna-armeijan johtoportaassa, mutta niiden toiminnasta Karjalassa ei ole varsinaista näyttöä olemassa.²¹⁵ Kyse ei ehkä ole samoista erikoisosastoista, mutta jotain näyttöä soluttautumisesta vihollisen keskuuteen sentään on. Puna-armeijassa taistellut Toivola kertoo muistelmissaan, että punaiset soluttautuivat paikallisten kyläkuntien jäsenistöön ja päättäviin elimiin esimerkiksi Kontokissa, ja siten jouduttivat vastahakoisella käyttäytymisellä valkoisten tappiota kylä- ja kuntatasolla.²¹⁶ Näyttöä näiden toimien saavutuksista kaivataan lisää irrallisten muistikuvien tueksi, mutta olettaa sopii, että jos solutusjoukkojen toimista ei ollut kovin suurta apua puna-armeijalle, niin ei myöskään merkittäviä haittavaikutuksia.

Karjalan sisällissodassa opitut loputkin menetelmät paikallisväestön aktivoimiseksi otettiin Hesinin mukaan käyttöön myös Karjalan kapinassa, sillä Karjalan alueella järjestettiin laajaa yhteistoimintakampanjointia, kuten vaatteen ja tarvikkeiden keräämistä sekä rahakeräyksiä. Lisäksi autettiin haavoittuneita sotilaita kyläkollektiivien avulla ja sairaaloissa lukuisten vapaaehtoisten kautta. Naiset järjestivät omia keräyskampanjoita puna-armeijan hyväksi erityisesti Petroskoissa, luonnollisesti siellä missä organisaatiokin

²¹⁴ Hesin 1949, 102–104; ”Красная Армия и население”, КарКом 31.1.1922; ”Враг сломлен”, КарКом 7.2.1922, ”D. Lededev”.

²¹⁵ Harjula 2007, 245.

²¹⁶ Toivola 1932, 196.

pääasiassa omasi kannatuspohjaa. Kotirintaman avustustoimintaa järjestettiin aina Petrogradissa saakka, missä kerättiin kaikenlaista tavaraa ja lahjoja puna-armeijalaisia varten esimerkiksi lehdistön julkaisemien keräysten kautta.²¹⁷

Karjalan Komsomol mobilisoi taas kaikki 1 000 jäsentään rintamatoihin, ja tälläkin kertaa nuorisoliittolaiset suorittivat erikoistehtäviä puna-armeijan yhteydessä tai järjestivät esimerkiksi eri kohteiden vartiointia. Lisäksi Komsomol järjesti muistelmien mukaan perinteisen rintamaviikon, jonka kautta saatiin puna-armeijalaisille vaatetusta, tupakkaa, saippuaa ja muuta tärkeää materiaalia. Ammattiliittolaiset ”luovuttivat” tai ainakin antoivat osan palkastaan sotatoimia varten, järjestivät rahakeräyksiä ja tekivät ylitöitä valmistaakseen vaatteita puna-armeijalaisille sekä antoivat jäseniään suoraan rintamatoimintaan. Lisäksi ammattiliittojen kautta toimitettiin agitaattoreita sotajoukkojen käyttöön.²¹⁸ On syytä muistaa, että ”vapaaehtoinen auttaminen” tehtiin kapinan aikana käytännössä pakolliseksi, sillä lentolehtisenä julkaistun käskyn mukaan marraskuun 1921 lopusta saakka kaikki kansalaiset, jotka *vähääkään* hidastivat puna-armeijan sotatoimia, ammuttiin ilman oikeuslaitosten tuomiota.²¹⁹

Verisesti nujerretun Karjalan kapinan jälkeen puna-armeijan vastuu propagandatoiminnasta loppui samassa yhteydessä kuin itse sotatilakin Karjalan alueella. Vuoden 1922 kevään aikana Karjalan propaganda- ja valistusorganisaatio keskittyi sodan jälkien korjaamiseen ja kokonaisvaltaisen järjestörakenteen korjaamiseen maakunnista ylimpiin viranomaisiin. Karjalassa riehunut sota oli tuhonnut valtavan määrän eri valistusinstituutioita, ja esimerkiksi alkeiskouluverkosto piti rakentaa Vienan alueelle alusta alkaen uudestaan opettajineen kaikkineen.²²⁰ Kehitysaskeleet propaganda- ja valistustyön optimaaliseen tilaan otettiin hitaasti koko 1920-luvun, eikä vielä 1930-luvun alussakaan voitu olla täysin tyytyväisiä Karjalan kansan valistukselliseen ja poliittisen tietoisuuden tilaan.²²¹

²¹⁷ Hesin 1949, 94–95; ”Внимание Карельскому Фронту”, PP 24.1.1922; ”Подарки героям Карелии”, PP 26.1.1922.

²¹⁸ Shereskov & Susi 1931, 116; Averkijev 1931, 103; Hesin 1949, 94–95; ”Трудящиеся Карелии на помощь фронту”, PP 17.1.1922.

²¹⁹ Ks. erit. ”Karjalan piirin sotajoukkojen komentaja päiväkäsky”, LL 23.11.1921, ”Meschevyn”.

²²⁰ ”Viena herää”, KK 16.5.1922; ”Ensimmäinen yleiskarjalainen puoluekonferenssi”, KK 25.3.1922; ”Porajärven kouluolot”, KK 18.5.1922.

²²¹ Esim. Kangaspuro 2000, 147–169; Grishkin 1931, 254–258.

3.4. ”Ratto raatajarahvahan” - Karjalan lehdistön kehitysaskleet 1918–1922

Bolshevikkien valistus- ja propagandatoiminta Karjalassa rakentui pääpiirteittäin samojen keinojen ja metodien varaan kuin se rakentui muulla Neuvosto-Venäjällä. Propagandatoiminnan kokonaisuus muodostui pienistä osasista, joiden tarkoituksena oli luoda tiheä, porvarillisen propagandan kestävä valistuksen verkko työläisten, talonpoikien ja puna-armeijalaisten keskuuteen. Oli tilanne neuvostovaltiossa mikä tahansa, rauha tai sota, vain harvalla bolshevikkien propagandavälineellä oli niin monimuotoinen tehtävä propagandatyön keskeisenä tekijänä kuin lehdistö omasi heti vallankumouksen alkuhetkestä lähtien. Tärkeän osan Neuvosto-Venäjän propagandakanavana ja vallankumouksellisen sanoman kollektiivisena levittäjänä saaneella lehdistöllä oli suuri merkitys myös Karjalassa, mikä jatkoi Neuvosto-Venäjän kokonaiskuvan heijastumista Karjalan sisäisen kehityksen kautta²²².

Karjalan lehdistöllä ei ollut ennen bolshevikkeja kovinkaan suurta merkitystä karjalaisten keskuudessa, mikä ei ollut yllättävää koko Venäjän alueella paikallisten vähemmistökansojen kohdalla²²³. Lukutaidottomuuden lisäksi lehdistöä vaivasi erityisesti jakeluinfrakstruktuurin kehittymättömyys. Kuten muunkin propaganda- ja valistustoiminnan kohdalla, osa Karjalasta oli erittäin heikossa yhteydessä ulkomaailmaan ja erikoisesti myös sisäisesti, oman hallintoalueensa aluekeskuksiin. Väinö Forstenin käsityksen mukaan posti kulki Karjalassa läänien keskuksista kuntien keskuksiin *parhaimmillaan* kahdesti viikossa kahdella hevosella ja kerran viikossa kuljetettiin yhden hevosen voimin kirjeitä ja sanomalehtiä. Tämä tuskin toteutui Vienan Karjalan alueella (ks. tiedonkulun osalta alaluku 5.1.). Koska mitään varsinaista keskusorganisaatiota postin jakeluun ei ollut, jäi lehtien levikki postinjakelun piirissä olevien kuntien alueella *hyvin* alhaiseksi. Postitoimistoja Karjalassa oli ennen bolshevikkivallankumousta vain 12 kappaletta.²²⁴

Tyhjästä bolshevikkien ei kuitenkaan tarvinnut lehdistöä Karjalaan perustaa, sillä tärkeää tulevaisuuden kannalta oli se, että painotaloja ja tietämystä lehtien painamiseen oli

²²² Ks. esim. Kenez 1985b, 132–134; Afanasjeva 1970, 65.

²²³ Kenez 1985a, 21–25.

²²⁴ Forsten 1933, 120–123; Letonmäki 1931b, 62–64; Lääninlehden levikki 1800-luvun lopussa 16–73 lehteä.

olemassa jo ennen vallankumousta. Aunuksen ja Arkangelin alueen maakuntalehtien²²⁵ lisäksi, karjalaisille tarjottiin mahdollisuus tutustua sanomalehtiin Karjalaisen veljeskunnan kautta, joka julkaisi muiden propaganda- ja valistustoimien ohella omaa lehteään nimeltä *Карельская Известия* (*Karelskija Izvestija*, suom. *Karjalan Uutiset*). Veljeskunnan muiden painotuotteiden tapaan lehdessä oli Kangaspuron mukaan myös karjalankielistä materiaalia²²⁶. Lehteä levitettiin myös varsinaisen postinjakelun ulkopuolella sijaitseviin kuntiin ja kyliin, ja siinä ajettiin luonnollisesti samaa päämäärää kuin koko Karjalaisen veljeskunnan ohjelmassakin: kirkollismonarkistista oikeauskoisen Venäjän ideaalimallia.²²⁷ Lehti toimi vastapainona erityisesti suomalaisten välittämille kansallismielisille lehdille, joita toimitettiin Wienan-Karjalaisten liiton toimesta runsaasti Viaan ja osin Aunukseenkin ennen 1910-lukua.²²⁸

Bolshevikkien lehdistö Karjalassa rakentui vanhojen rakenteiden päälle. Afanasjevan mukaan aikaisemmin ilmestyneet sosialistilehdet sulautettiin bolshevikkilehdiksi asteittain vuoden 1918 kevääseen mennessä. Varsinainen porvarillinen lehdistö oli tuhoutunut Karjalassa helmikuun vallankumouksen seurauksena 1917, mutta kuten yleinen neuvostovallan vakiintuminen Karjalassa, ei myöskään sanomalehtien bolshevistinen sävy ollut itsestänselvyys. Vallankumouksen alkuaikoina vuonna 1917 alueella ilmestyi kaksi pääsääntöistä sanomalehteä: Aunuksen läänin alueneuvoston äänenkannattaja *Известия Олонецкого губернского Совета* (*Izvestija*) ja Muurmannin rautatieläisten lehti *Мурманский Путь* (*Murmanskij Put*), jotka kummatkin pitivät profiiliaan sosialistisena. Näiden lisäksi Aunuksen läänissä ilmestyi vielä kaksi aikakauslehteä, kuten esimerkiksi *Вестник Олонецкого губернского земства* (suom. *Aunuksen Kuvernementtizemstvon Uutisia*), joiden ideologia pohjautui vielä vanhoihin, osin porvarillisiin arvoihin.²²⁹

Karjalan lehdistö siirtyi virallisesti bolshevikkien valvontaan vuoden 1918 alussa, jolloin lehdissä toimineet menshevikit ja sosialistivallankumoukselliset erotettiin toimituksista. Toisin kuin usein muualla Neuvosto-Venäjällä, bolshevikeille vihamielisiä lehtiä ei vielä aluksi suljettu kokonaan. Niiden johtokunta vaihdettiin bolshevikkeihin, ja toimitukselle

²²⁵ SlaKS 1982, 19–20: esim. Aunuksen läänissä vuoteen 1917 saakka ilmestyneet *Олонецкая неделя* ja *Олонецкая губернская ведомости*; Ks. myös Letonmäki 1931b, 62–64.

²²⁶ Kangaspuro 2000, 100.

²²⁷ Letonmäki 1931b, 88–92.

²²⁸ Nevalainen 2006, 26.

²²⁹ Afanasjeva 1970, 65–67.

annettiin selvät ohjeet sulkemisen uhalla, mitä lehdissä piti kirjoittaa ja mitä sävyä noudattaen. Afanasjeva toteaa, että aluekirjapaino ja molemmat yksityiset kirjapainot Petroskoissa kansallistettiin vuoden 1918 alussa kaikkine irtaimistoineen Neuvostovallan käyttöön. Muut julkaisutoimintaan liittyvät toiminnot, kuten alueella olleet paperivarat, kansallistettiin myös saman vuoden keväällä ja liitettiin valvonnan alle. Näillä toimilla taattiin bolshevikkien yksinoikeus tiedostustoiminnan säätelyyn.²³⁰

Lehdistöstä koitui kuitenkin harmia neuvostoviranomaisille vielä pitkään, sillä lehdet eivät tahtoneet alistua annettuihin määräyksiin. Lehdet jatkoivat Afanasjevan mukaan aina kesään 1918 neuvostovastaista kirjoitteluaan, kuten keskushallinnon arvostelua ja paikallisneuvostojen perustamisen vastustamista sekä kirkon valtaoikeuksien puolustamista. Määrätyt rajoitukset ja muut pakkotoimet eivät tuottaneet tulosta toivotulla tavalla. Lehdistön lopullinen muuttaminen pelkästään kommunistiseksi koko Neuvosto-Venäjän alueella kevään ja kesän aikana vuonna 1918 näkyi Karjalassa täysin samalla tavalla kuin muuallakin: osa lehdistä lakkautettiin lopullisesti ja osa jatkoi toimiaan uudelta pohjalta ja uusitulla henkilökunnalla. Tähän ryhmään kuuluu myös Petrogradissa julkaistu ja Karjalaan toimitettu suomalaisemigranttien lehti *Wapaus*, joka omien sanojensa mukaan muuttui kommunistiseksi vasta heinäkuussa 1918.²³¹

Kesästä 1918 lähtien Karjalassa ilmestyneet lehdet toimivat Afanasjevan näkökulmasta entistä enemmän uuden vallan lujittamiseksi alueella: bolshevististen periaatteiden mukaisesti. Esimerkiksi *Izvestijan* palstatilasta ensimmäiset kaksi sivua menivät suurelta osin eri säädösten, ilmoitusten ja neuvostovallan julistusten julkaisuun. Neuvostoauktoriteetin määräyksien liittämällä lehden yhteyteen pyrittiin viemään ajankohtaista tietoa myös sinne, missä ei aikaisemmin ollut toimivia neuvostovallan instituutioita olemassa. Asetusten ja määräysten ohella paikallislehtien oli levitettävä poliittista tietoisuutta ja tuotettava sekä propagandaa että paljastettava vastapropagandaa. Lisäksi lehtien tuli selvittää Neuvosto-Venäjän käytäntöjä ja politiikka saadakseen talonpojat ja työläiset neuvostovallan viranomaismääräysten tukijoiksi.²³²

Lehdistön ilmaisukeinoja selkeytti Neuvosto-Venäjällä aikaisemmin valmisteilla ollut venäjän kielen oikeinkirjoitusuudistuksen lanseeraus syksyllä 1918, jolloin kielestä

²³⁰ Afanasjeva 1970, 66–68; Kenez 1985a, 37–39.

²³¹ Afanasjeva 1970, 67–69; Vihavainen 1988, 47–48; Ks. myös *Wapaus* 31.7.1918.

²³² Afanasjeva 1970, 69–70; Lehti-esimerkki: *Izvestija* 22.8.1918; Ks. myös Eibon 1987, 41.

poistettiin tarpeettomiksi käyneitä kirjaimia. Uudistus käytännössä yksinkertaisti aiemmin kimurantteja sanoja, mikä selkeytti tietyiltä osin myös sanomalehtien painojälkeä ja nopeutti oletettavasti sanojen ulkoista ymmärtämistä vähälukutaitoisten kohdalla. Samalla uudistus tuotti kuitenkin hankaluuksia Karjalan lehdille, joiden vanhat kirjeenvaihtajat lähettivät lehtijuttujaan vanhassa kieliasussa, mikä hidasti juttujen painokuntoon laittamista niin, että lehdet joutuivat huomauttelemaan oikeinkirjoitussäännöstä toistuvasti ja tuhoamaan jo valmiita uutisia pelkästään muodon vuoksi. Neuvostoaika toi mukanaan myös runsaasti uusia termejä, eräänlaisia yhdyssanoja, joissa sanojen ensimmäiset kirjaimet leikattiin irralleen ja yhdistettiin uudeksi ”sanaksi”, malliin *Sovnarkom* eli kokonaisuudessaan *Совет народных комиссаров*.²³³

Lehdistöllä oli joka tapauksessa paljon optimistisesti asetettuja tavoitteita, joiden toteuttaminen ei ollut yksinkertaista. Ensimmäinen selvä ongelma oli lehtien ulkoasu. Neuvostovallan alkuaikoina ei ollut merkkejä juuri näkyvissä siitä, että valtaosa puoluejohdosta oli journalistiikan rautaisia ammattilaisia. Sama asia on nähtävissä paikallislehtien sivuilta. Määräyksiä ja asetuksia pursuavat lehdet tyrmäsivät lukijansa heti ensimmäiseltä sivulta lähtien omalla kömpelyydellään. Neuvostoinstituutiot näyttivät sekavilta, monimutkaisilta ja kovin kankeilta lehtien haurailla sivuilla. Mainoksia ei ollut, eikä juuri ”sielunruokaa” tai kevyitä uutisia muutamien vallankumouksellisten runojen lisäksi. Painojälki oli yleisesti huonoa ja fontit epäselviä, ja paperi niin ohutta, että kovin suurta kulutusta lehdet eivät ole kestäneet lehdenjakajien matkassa. Piirustuksia saati kuvia oli turha odottaa Karjalan paikallislehtien sivuilla muutamia harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta. Kuvat ja piirrookset olivat suhteellisen vähäisiä suurempien lehtienkin sivuilla; ja myöhemmin todellisia harvinaisuuksia sisällissodan pitkittyessä ja paperivarantojen ehtyessä.²³⁴

Karjalan paikallislehtien tukena olivat myös keskushallinnon päälehdet, kuten tutkielman osa-aineistona toimiva *Петроградская Правда* (*Petrogradskaja Pravda*), *Правда* (*Pravda*) ja *Известия ВЦИК* (*Izvestija VTsIK*). Päälehdistä haettiin vaikutteita ja suoria lainauksia oman aloittelevan lehdistön käyttötärpeisiin. Afanasjevan mukaan erityisesti ideologisten kirjoitusten kohdalla kirjoitusten imitoimisella oli myös tarkoituksena tuottaa yhtenäisyyttä koko Neuvosto-Venäjän uutisointia silmällä pitäen. Kommunistisen

²³³ www.helsinki.fi; ”От редакции”, МР 17.8.1918; ”Редакция известии...”, *Izvestija* 29.8.1918.

²³⁴ *Izvestija* 8.8.1918 ja 22.8.1918; Kenez 1985a, 45.

puolueen linjausten mukaisen ”oikean” ja ”totuudenmukaisen” informaation tuottaminen esimerkiksi sisällissodan tapahtumista ei olisi ollut mahdollista ilman jatkuvaa kopiointia ylempien, arvovaltaisten puoluemiesten kirjoituksista, joille loppujen lopuksi myös Karjalan lehtimiehet olivat vastuullisia.²³⁵

Aunuksen varsinainen päälehti *Izvestija* ilmestyi aluksi kolme kertaa viikossa, mutta 1918 keväällä se alkoi ilmestyä päivittäin. Toisen viikoittain ilmestyneen sanomalehden, rautatieläisten *Murmanskij Putin* lisäksi alueella alkoi ilmestyä syksyllä 1918 köyhälistölle suunnattu *Олонецкая Беднота* (*Olonetskaja Bednota*, suom. *Aunuksen Köyhälistö*). *Olonetskaja Bednotan* elämänkaari jäi kovin lyhyeksi, mutta olennaisempaa on, että maaseutuköyhälistö huomioitiin aikaisempaa selvemmin lehdistön suunnalta. Afanasjevan mukaan Anuksen *Izvestijan* keskeisiä toimijoita olivat paikallistasolla muun muassa Anuksen aluekomitean voimahahmo Petr Anohin ja Lev Gershanovitsh²³⁶, joka työskenteli vielä pitkään Karjalan lehdistön parissa. Afanasjeva toteaa, että paikallisten puoluemiesten lisäksi Karjalan lehdistö sai laajaa organisatorista tukea Petrogradin puolueväeltä ja puna-armeijalta, aivan kuten muunkin propagandatoiminnan kohdalla.²³⁷

Bolshevikkien lehdistöpropagandan keskeisenä ajatuksena oli maaseutukirjeenvaihtajien laaja verkko. Karjalassa kirjeenvaihtajien verkosto saatiin myös alulle vuoden 1919 alkuun mennessä muutamilla pysyvillä kirjeenvaihtajilla sekä maalla että kaupungissa. Kirjeenvaihtajien avulla saatiin oletettavasti laajennettua paikallislehtien levikkiä työläisten parissa ja lisättyä lehtijuttujen vaikutusta ja uskottavuutta kansan parista tulevien ”reportterien” vuoksi. Sama tarkoitus oli myös aikaisemmin mainituilla köyhälistökomiteoilla, joiden kautta levitettiin niille toimitettuja sanomalehtiä mahdollisuuksien mukaan. Kirjeenvaihtajaverkko jäi kuitenkin erittäin suppeaksi sisällissodan oloissa muun muassa Aunusta halkovan rintamalinjan takia, mutta lisäksi toiminnan pienuuteen vaikutti yleinen lukutaidottomuus ja kirjeenvaihtajien kokemattomuus heille osoitetuista tehtävistä.²³⁸

²³⁵ Afanasjeva 1963, 25–26; Afanasjeva 1970, 72–73; Ks. uutisointia esim. ”Финляндия и тринадцать других”, PP 2.9.1919, ”Trotski” & ”Suomi ja kolmetoista muuta”, Wapaus 4..9.1919, ”Trotski”.

²³⁶ Karelija Ensiklopedija 2007, 249: Lev Grigorevitsh Gershanovitsh (Лев Григорьевич Гершанович) 1880-1943, metsänhoitaja ja myöhemmin journalisti sekä yhteiskunnallinen vaikuttaja. Siirtyi Anuksen aluelehden toimittajaksi vuonna 1917 ja toimi samoissa tehtävissä vielä vuonna 1922. Haavoittui Anuksen sodassa 1919.

²³⁷ Afanasjeva 1984, 156; Afanasjeva 1970, 73–74; ”Олонецкая Беднота”-mainos, *Izvestija* 17.9.1918.

²³⁸ Afanasjeva 1984, 156; ”Среди деревенской бедноты”, 3.10.1918 *Izvestija*, ”L. Gershanovitsh”.

Izvestija ja *Murmanskij Put* tulivat tiensä päähän vuoden 1919 alussa. Afanasjeva toteaa, että pääsyyinä lakkauttamiselle oli paikallislehdistön toinen yleinen ongelma, ammattitaitoisten toimittajien puute. Osasyynä oli myös todennäköisesti paperin puute, mikä vaivasi koko Neuvosto-Venäjää.²³⁹ Lehdet oli pakko yhdistää yhdeksi suuremmaksi mutta myös suhteellisesti laadukkaammaksi paikallislehdeksi. Samalla uusi lehti muuttui Afanasjevan mukaan myös valistuksellisesti tehokkaammaksi kaikkien voimien yhdistyessä yhden lehden tuottamiseen. Lehden toimitukseen koottiin Karjalan johtavat kommunistit eli myös *Izvestijan* keskeiset hahmot. Lisäksi muun muassa toimintaansa aloittelevat proletaaritaiteilijat ryhtyivät jakamaan lehtien sivuilla ajatuksiaan Karjalan kommunistisesta rakennustyöstä.²⁴⁰ Luonnollisesti myös yhden lehden linjaa oli helpompi valvoa ”saman katon alla”.

Karjalan uuden ja ainoan paikallislehden nimi oli *Олонецкая Коммуна* (*Olonetskaja Kommuna*). Se sai Afanasjevan mukaan vuoden 1919 lehdistölinjausten mukaisesti palstatiloilleen enemmän paikallispolitiikkaa, maataloutta, talonpoikaistietoutta ja puolue-elämää osion, jossa tarkasteltiin puolue toimintaa maalla ja kaupungissa. Puolue-elämää osio tuli kiinteäksi neuvostolehdistön osaksi puoluepropagandan levittämisen suhteen. Eri väestöryhmiä ja etenkin maalaisia pyrittiin ottamaan aikaisempaa enemmän huomioon. Lehtien sivuilta selviää, että valtaosa *Olonetskaja Kommunan* uusista palstoista oli saanut vaikutteensa suurista päälehdistä, mikä jatkoi ylempien viranomaisten kopiointia Karjalan lehdistön perinteissä.²⁴¹

Vuoden 1919 suurena vaikuttimena oli lehden muovautuminen sisällissodan vaatimuksiin. Aivan kuten muunkin propaganda- ja valistustoiminnan kohdalla, siviili- ja sotilashallinnon välinen ero kapeni merkittävästi kevään 1919 aikana. *Olonetskaja Kommuna* sai Afanasjevan mukaan vakituisen jäsenen toimitukseensa seitsemännen armeijan poliittisesta osastosta, ja ryhtyi painamaan puna-armeijalle varattua osiota. Taistelut ulkomaisia interventiojoukkoja vastaan saivat näyttävän osan lehden sivuilla. Lehden sivuilta selviää, että se kertoi muun muassa sotatapahtumista ja paikallishallinnon halusta vastustaa interventionisteja. Lisäksi se pyrki innostamaan paikallisia taisteluun

²³⁹ Afanasjeva 1970, 74; Kenez 1985a, 44–45.

²⁴⁰ Afanasjeva 1970, 74.

²⁴¹ Afanasjeva 1970, 75; Esim. ”Партийная жизнь” РР 6.3.1919 ja ”Партийная жизнь” Коммуна 4.10.1921.

”verenhimoisia valkokaartilaisia” vastaan painamalla iskulauseita ja julistuksia. Puna-armeija ja lehdistö ruokkivat toinen toisiaan taistelussa neuvostovallan puolesta.²⁴²

Käytännön esimerkki lehdistön propagandatoiminnan merkityksestä bolshevikkien itsensä mielestä oli ennen Viteleen hyökkäystä kesäkuussa 1919 järjestetty propagandatempaus, jonka aikana Aunuksen lehdistö levitti ”vähemmän tietoisten kansalaisten rauhoittamiseksi ja vihollisen harhaanjohtamiseksi” tietoja siitä, että Petroskoihin keskittynyt Äänisen laivasto tulee viimeiseen asti puolustamaan Petroskoita. Tosiasiassa laivaston päävoimat kiersivätkin Syväriä pitkin Viteleeseen, jossa lopulta koko Aunuksen sota sai käännekohtansa. Tämän osin vahvistamattoman kuvatun kaltaisen propagandatempauksen todellinen arvo oli mitä todennäköisimmin olematon kokonaisuuden kannalta, sillä Vahtolan mukaan varsinaista ”yllätyshyökkäystä” Viteleeseen ei edes tapahtunut. Tärkeintä ehkä olikin omien joukkojen luottamus propagandan onnistuneeseen levittämiseen ja sitä kautta saatu adrenaliinipiikki itse taistelutilanteessa.²⁴³

Osittain militarisoidun siviililehdistön ohella Karjalassa toimi sisällissodan aikana vuonna 1919 seitsemännen armeijakunnan poliittinen osasto, joka toimitti omasta kirjapainostaan lehtiään Äänisjärven venäjänkielisiin kyliin, kuten Puudosiin, ja Aunuksen kaupunkiin. Afanasjeva pitää tätä Karjalan aluelehdistön varsinaisena syntyhetkenä, mikä ei ole kovinkaan liioitellusti sanottu, vaikka pienet lehdet olivatkin Karjalassa arkipäivää vasta 1920-luvun puolivälistä lähtien. Pitävänä todisteena tästä toimii lehti *Звезда Пудожя*²⁴⁴ (*Zvezda Pudozha*, suom. *Puudosin Tähti*), jota on painettu eri nimillä vuodesta 1919 lähtien aina tähän päivään saakka suhteellisen säännöllisesti. Lehteä valmistettiin erityisesti sotatarkoituksiin kuten mobilisointiin, ja sen tuottamiseen osallistuivat puna-armeijan poliittinen osasto ja paikallispuoluesolut. Yhteistyössä puoluesolujen kanssa puna-armeijan lehdet saatiin syrjäisiin kyliin tehokkaammin kuin mihin postilaitos olisi Karjalan tiettömillä taipaleilla pystynyt.²⁴⁵

²⁴² Afanasjeva 1970, 75–76; Esim. ”Быть на страже”, ОК 4.5.1919; ”Зверства белых”, ОК 27.5.1919, ”Stepan Kostin”.

²⁴³ Pansershanski 1932, 113–114; Kaupunginpuolustuspropagandasta esim. ”Все в Красную Армию!”, ОК 24.6.1919, ”Beratys”; Vahtola 1997, 419–421.

²⁴⁴ Journalist.karelia.ru: ilmestyy nykyisin nimellä *Пудожский вестник* (*Pudozhkij vestnik*).

²⁴⁵ Afanasjeva 1970, 77–78; 7. armeijan joukko-osastolehden mainos: ”Боевая Правда”, РР 6.9.1919.

Puna-armeijan painamien lehtien yhtenä erikoisosana oli niiden ulkoasu, jossa pyrittiin seinälehtimäisyyteen ja julistemaisuuteen eli pääpaino materiaalisissa oli suurissa otsikoissa, iskulauseissa ja julistuksissa. Lehdet laitettiin yleensä seinille luettavaksi. Paikallislehdet jatkoivat samoja teemoja kuin mitä *Olonetskaja Kommuna* tuotti päälehtenä, eli pyrittiin edesauttamaan mobilisaatiota, mustamaalaamaan vihollista ja levittämään ”oikeaa tietoutta” sisällissodan tapahtumista. Yhdessä *Olonetskaja Kommunan* kanssa pienet paikallislehdet olivat merkittävässä osassa poliittisen valistusmateriaalin tuottamisessa sekä siviiliväestön että puna-armeijalaisten keskuudessa Karjalan sotatoimien aikana. Puna-armeijan julkaisemat paikallislehdet olivat myös tärkeä vastaisku Äänisen pohjoispuolella levinneille valkokaartilaislehdille, kuten lehdelle *Мурманский Вестник* (*Murmanskij Vestnik*, suom. *Murmanskin Uutiset*), jota toimitettiin muun muassa Sekezhän asemalla keväällä 1919.²⁴⁶

Sanomalehdet olivat odotettuja virkistystuotteita puna-armeijalaisten keskuudessa. Erityisen suurina juhlapäivinä varsinkin suomalaisten joukkojen keskuudessa pidettiin päivää, jolloin tuotiin Petrogradista kirjeitä ja sanomalehtiä luettavaksi, vaikka tiedot olivat usein vanhentuneita ja arvonsa monessa suhteessa menettäneitä. Silti saatiin aikaiseksi ”väittäilyitä ja politikointia” sanomalehdissä olleitten uutisten johdosta. Varsinaisissa armeijan joukko-osastolehdissä oli viihdyttävää sisältöä, kuten karikatyyreja, usein enemmän kuin keskiverto paikallislehdessä, mikä oletettavasti lisäsi lehtien suosiota miehistön keskuudessa.²⁴⁷ Myös sotavangeille jaettiin lehtiä, vaikka teoriassa lehtien antaminen vankien luettavaksi oli kiellettyä. Viljo Heinonen kuvaa muistelmissaan punaisten sotavankeusaikana saaneensa ”hyvältä hengeltä” säännöllisesti *Wapautta* ja *Pravdaa* luettavakseen. Vaikka lehdet olivat joskus jopa kaksi kuukautta vanhoja, lukivat sotavangit Heinosen mukaan lehtiä mielellään toimitettomassa tilassa.²⁴⁸

Sisällissodan materiaali- ja resurssipulan aikana Karjalaan rantautui myös Neuvosto-Venäjän uusi propagandamuoto, *Rosta* ikkuna- ja seinälehdet. *Rosta*-lehdet käsittelivät kuvin ja sanoin ajankohtaisia asioita, lyhyesti mutta ytimekkäästi, mikä vetosi erityisesti maalaisiin ja työväkeen. Karjalaan organisoitiin aluekomitean määräyksellä oma haarakonttori Rostalle kesällä 1919, juuri kiivaimpien taisteluiden riehussa Aunuksen

²⁴⁶ Afanasjeva 1970, 78; ”Почему не везет белым на севере”, ОК 29.4.1919, ”Berztyts”.

²⁴⁷ ”Kuulumisia Arkangelista”, Wapaus 4.5.1920; Esim. ”Боевая Правда”, PP 6.9.1919: lehdessä oma kuvaosio ja huumorisivusto ”Punainen rumpali”, jossa oli muun muassa piirustuksia ja karikatyyreja.

²⁴⁸ Heinonen 1924, 23, 27, 39, 52.

alueella. Säännöllisesti Karjalan Rosta alkoi toimia Karjalassa syksyllä 1919, ja se jatkoi ilmestymistään aina 1921 vuoden loppuun saakka, jolloin seinälehtien julkaisu jouduttiin rahapulan vuoksi lopettamaan. Karjalan Rosta oli läheisessä yhteydessä Petrogradin Rostan keskustoimiston kanssa. Afanasjevan mukaan Rosta-lehtiä ilmestyi alun perin Petroskoissa päivittäin, mutta paperinpuutteen takia Rosta-lehdet ilmestyivät pääosin kolme kertaa viikossa.²⁴⁹

Rosta-lehdet olivat keskeinen propaganda eri teemaviikkoja ja tapahtumia Karjalassa ja etenkin kaupungeissa. Aluekeskuksiin ja maaseudulle Rosta-lehdet veivät pääasiassa puna-armeijalaiset, jotka laittoivat lehtiä muun muassa kaikkien Muurmannin rautatieasemien seinille. Rosta-lehtien laaja-alaisen levittämisen propaganda-arvon tunsivat myös Aunuksen puoluemiehet, ja erinäisiä parannuksia lehtien levittämiseksi pyrittiin tekemään vuosien 1919–1920 aikana. Esimerkiksi kylissä piti olla yksi vastuullinen, joka hoiti Rosta-lehtien vastaanottamisen ja kiinnittämisen näkyville paikoille. Myöhemmin Rostalle perustettiin aluekonttorit Poentsaan ja Kemiin, ja Afanasjeva toteaa, että useille syrjäisille kylille Rostalla oli suuri merkitys neuvostovallan propaganda- ja uutistuotannon onnistuneessa levittämisessä.²⁵⁰ Rosta-lehtien julkaisun loputtua vuonna 1921 lisättiin *Karelskaja Kommunan* painosmäärää, jotta sen irtolehtiä voitiin liimata näkyville paikoille entisten Rosta-lehtien tilalle niin maaseudulla kuin kaupungeissakin.²⁵¹

Kuten aikaisemmin alaluvuissa 3.2. ja 3.3. tuli ilmi, valistukselliset toimet paikallisväestön joukossa koskivat lähinnä Karjalan venäjänkielistä väestöä aina vuoteen 1920 saakka. Lehdistö ei ollut poikkeus. 1920 vuoden alussa oli jo viimeistään selvää, että myös karjalankielinen väestö oli otettava paremmin huomioon joukkoviestinnässä. Karjalankielinen, siis livvinkielinen kokeilu tehtiin tosin jo vuonna 1919 Aunuksen sotatoimien ollessa jo aluillaan: puna-armeijan painattamien lehtien joukossa oli myös lehti *Олонецкая Звезда* (*Olonetskaja Zvezda*, suom. *Aunuksen Tähti*), jonka yhtenä erikoisuutena oli osittain karjalankielinen sivusto. Tämän sivuston tarina päättyi jo yhdessä kuukaudessa kielivaikeuksien takia. Tämä tarkoitti lopulta suomenkielisen

²⁴⁹ Afanasjeva 1970, 85–86; ”Стенная Роста приостанавливается”, KarKom 21.1.1922; Lue lisää Rosta-ikkunalehdistä Neuvosto-Venäjällä: Ward 2007, 18–25.

²⁵⁰ Afanasjeva 1970, 85–86.

²⁵¹ ”Стенная Роста приостанавливается”, KarKom 21.1.1922.

propagandan lisäämistä alueella, sillä varsinainen karjalankielinen agitaatio ei ollut laajamittaisena operaationa mahdollista tai edes mielekästä kirjakielen puuttuessa.²⁵²

Suomenkielinen propaganda Karjalassa oli aluksi vuonna 1920 pääosin Karjalan-Muurmannin agitprop-osaston vastuulla, mutta varsinaista lehdistötoimintaa se ei vielä saanut pystyyn pitkään aikaan.²⁵³ ”Kansankielisiä” agitaattoreita ja puolueyöntekijöitä kuitenkin voitiin valmistaa entistä tehokkaammin neuvostovallan käyttöön, ja heidän pääsääntöisenä materiaalina olivat muun muassa sanomalehdet ja niiden sivuilla annetut aihepiirit. Venäjänkielisen lehdistön lisäksi propagandisteilla ja agitaattoreilla oli käytettävissä suomenkielistä materiaalia. Esimerkiksi Petrogradissa jo vuodesta 1918 julkaistu suomalaiskommunistien päivälehti *Wapaus* soveltui hyvin myös Karjalan propagandatyöhön, sillä Karjala liikkui usein lehden palstoilla ja yleinen puoluemateriaali oli hyvin sovellettavissa karjalaistenkin valistamiseen.²⁵⁴

Varsinainen suomenkielinen aluelehdistö Karjalaan tuli Karjalan työkansan kommuunin perustamisen ja uuden aluepolitiikan myötä vuoden 1920 syksyllä. Kansallisen tietoisuuden kehittämiseksi suomalaiskommunistit toivat Karjalaan mukanaan kirjapainon jo keväällä 1920, mutta painotoiminta alkoi todenteolla vasta syksyllä, jolloin suomalaiset alkoivat julkaista Karjalan aluekomitean suomenkielistä äänenkannattajaa, *Karjalan Kommuunia (KK)*, ”rattoa raatajarahvahan”. Ensimmäistä kertaa historiassa karjalaiset tulivat saamaan suomenkielistä propaganda- ja valistusmateriaalia idästä päin. Samaan aikaan myös venäjänkielinen *Olonetskaja Kommuna* vaihtoi nimekseen pelkistetysti *Коммуна (Kommuna, suom. Kommuuni)* ilmentääkseen Karjalan yhdistymistä saman neuvostolipun alle. Vuoden 1922 alusta *Kommuna* vaihtoi nimensä identtiseksi suomenkielisen version kanssa, eli venäläisittäin sen nimeksi tuli näin ollen *Карельская Коммуна (Karelskaja Kommuna, suom. Karjalan Kommuuni)*. Karjalan Kommuuni ja Kommuna toimivat vaihtelevin nimin Karjalan alueellisina sisaruslehtinä koko Neuvostoliiton ajan.²⁵⁵

²⁵² Afanasjeva 1970, 82–83; Kangaspuro 2000, 100.

²⁵³ Churchill 1970, 174–175.

²⁵⁴ ”Piirteitä kommunistisesta valistustyöstä Inkerissä”, *Wapaus* 29. & 30.1.1919; Ks. myös Churchill 1970, 166–167; Saarela 1996, 64–65.

²⁵⁵ Kangaspuro 2000, 169; Morozova & Nizhnjova 1990, 366–267 (Leninskaja Pravda); ”Karjalan Kommuunille!”, *KK* 23.10.1920, ”Juho Iisakkila-Ignatjeff”; Nevalainen 2006, 58.

Karjalan paikallislehtien kehitys 1920-luvuna alussa eteni uuden kulttuuriautonomian rakentamisen ehdoilla. Huterana ja osin kyseenalainen neuvostovalta pyrittiin stabilisoimaan rauhanomaisin keinoin. Lehtien sivuilla uutisoitiin taloudesta, elintarviketilanteesta, poliittisista päätöksistä eri puoluekokouksissa kuin myös jaettiin käytännön ohjeita muun muassa maataloutta koskien. *Karjalan Kommuuni* ja *Kommuna* julkaisivat osin samoja uutisia, mutta erona venäjänkieliseen versioon oli *Karjalan Kommuunin* keskittyminen Vienan alueeseen, kun *Kommuna* valvoi enemmän Aunuksen kehitystä. Valtaosa neuvostovallan pääuutisista kulkeutui paikallislehtien kohdalla ylhäältä alas eli Neuvosto-Venäjän päälehtien palstoilta aluelehtien sivuille. Näitä uutisia olivat erityisesti puoluepoliittiset päätökset, ideologiset kirjoitukset ja eri määräykset, joita sateli tasaiseen tahtiin eri paikallisneuvostojen toimeenpantavaksi.²⁵⁶

Kolumneissa tuotiin kuitenkin esiin alueen erityisnäkökulmia. Fokus *Kommunalla* ja *Karjalan Kommuunilla* vaihteli kirjoittajan mukaan, mutta yleisesti voidaan sanoa, että suomenkielinen lehti käsitteli Karjalaa ja karjalaisuutta irrallaan venäläisyydestä useammin kuin venäjänkielinen sisarlehti. Tämä näkyi erityisesti Karjalan kansankielisen opetuksen ja valistuksen esillä pitämisessä *Karjalan Kommuunin* artikkeleissa.²⁵⁷ Karjalan vallanjakokysymys venäläisten ja suomalaisten kommunistien välillä ei ratkennut vielä vuoden 1922 kesään mennessä, ja siksi Karjalan tilanteen käsittelyssä vuosina 1920–1922 ei voida vielä lehtien sivulla puhua kollektiivisesta, harmonisesta näkökulmasta tai varsinaisesta kommunistisen puolueen ”yhdestä äänestä”.

Olellisena osana paikallisuutisointia olivat maaseudun kirjeenvaihtajat, jotka kirjoittivat säännöllisesti paikallisen elämän kehittymisestä.²⁵⁸ Karjalan kirjeenvaihtajaverkko ei vain päässyt sotakommunismien vuosina kehittymään kovinkaan elinvoimaiseksi, vaikka venäjänkielisellä lehdellä kirjeenvaihtajaverkko oli olemassa ainakin paperilla. Afanasjevan mukaan nekin kirjeenvaihtajat, jotka olivat lehdistön palveluksessa, joutuivat sekavaan tilanteeseen uuden autonomisen alueen tullessa luoduksi vuoden 1920 syksyllä. Vuoden 1922 keväällä venäjänkielistä *Karelskaja Kommuunaa* huomautettiin usean kerran siitä, ettei se ollut organisoinut toimivaa yhteyttä kaupunkikeskusten ja maaseutupitäjien välille. Vuoden 1923 alussa paremmista lähtöasetelmistä ponnistaneella *Karelskaja Kommunalla* oli vasta 18 vakituista kirjeenvaihtajaa, joiden joukossa myös

²⁵⁶ Esim. *Kommuna*, 6.2.1921 & 6.3.1921; Afanasjeva 1970, 84; Ks. myös Kenez 1985a, 229–230.

²⁵⁷ Ks. esim. ”Karjalan rahvas opinteille”, KK 20.11.1920, ”V. I-len” tai ”Mistä johtuu?”, KK 5.1.1922, ”Y.S.”

²⁵⁸ Esim. ”Реболы и Порос-озеро”, *Kommuna* 15.4.1921, ”Virtanen”; Kenez 1985a, 229–235.

ensimmäiset modernit maaseutukirjeenvaihtajat. Afanasjeva toteaa, että suomenkielisen kirjeenvaihtajaverkko syntyi vasta vuoden 1924 aikana; samaan aikaan, jolloin myös venäjänkielisen lehden kohdalla kirjeenvaihtajaverkko kasvoi voimakkaasti.²⁵⁹

Agitaation ja muun suullisen propagandan tarve ei suinkaan pienentynyt kulttuuriautonomian aikana, vaan työtä jatkettiin siinä missä ennenkin poliittisten osastojen toimesta. Keskeisenä osana agitaattoreiden aineistoa olivat sanomalehdissä julkaistut teesit, aihealueet, joista tuli puhua tietyissä tilanteissa. Ne muodostivat ikään kuin sen pohjatiedon, jolla saattoi toimia työläisten ja talonpoikien keskuudessa. Teesit julkaistiin osittain myös pienemmissä painatteissa, jotka oli helpompi kantaa mukana kenttätöissä. Teesien avulla usein vähän kouluttautuneiden agitaattorien oli helpompi rajata laajoja asiayhteyksiä ja opetella ulkoa kunkin ajankohdan vaatimukset propagandan näkökulmasta. Koska Karjalan kommunistien julkaisutoiminta oli vielä olematonta 1920–1922, oli sanomalehtien säännöllinen ilmestyminen agitaattoreiden ammatillisen osaamisen mahdollistava olennainen tekijä. Agitaattorien vastuulla oli ohjesäännön mukaan paitsi lukea lehtiä myös levittää sanomalehtiä eteenpäin kunnallisina ”asiamiehinä”, jos erillistä asiamiestä esimerkiksi opettajien joukosta ei saatu palkatuksi.²⁶⁰

1921–1922 vuosien taitteessa lehdistö valjastettiin hetkellisesti sotakäyttöön palatakseen pian rauhantilaan, tällä kertaa pysyvästi. Karjalan kapinan aikana puna-armeija sai taas omaa tilaa Karjalan lehtien sivuilta, sillä julistukset ja muut kirjoitukset puna-armeijan poliittisen johdon toimesta julkaistiin myös sanomalehdistön kautta. Puna-armeijalla oli myös oma lehdistötoimintaa kuten aikaisemmin sisällissodan aikana ja muutamia sotakirjeenvaihtajia, joista aktiivisimmat jopa painoivat lehtitietojen mukaan omia pieniä joukko-osastolehtiä.²⁶¹ Yhdessä lentolehtisten ja muiden painotuotteiden kanssa sanomalehtien sivuilla rakennettiin ”kapinan” virallista neuvostotulkintaa, jonka seuraukset tuntuivat vielä pitkään Karjalan historian varrella. Karjalan lehdistö sai

²⁵⁹ Afanasjeva 1984, 157–158; Forsten 1933, 120.

²⁶⁰ Esim. ”Тезины для агитаторов по учету и бронировко семян у производителя”, Коммуна 22.3.1921; Tietoja ja ohjeita W.K.P:n..., 02/1921; ”Karjalan Kommuunin tukeminen”, KK 18.5.1922.

²⁶¹ Ks. Esim. ”Уголок Красноармейца”, KarKom 4.2. & 7.2.1922; ”Устная газета”, KarKom 9.2.1922, ”А.В.

moraalista ja käytännön tukea esimerkiksi Petrogradin lehdistöltä, jonka uutisoinnin ulkoasua venäjänkielinen *Karelskaja Kommuna* kopioi estoitta koko konfliktin ajan.²⁶²

Karjalan lehdistötoiminnan suuri ongelma oli infrastruktuurin kehittymättömyys, jota pyrittiin 1920-luvun alussa parantamaan esimerkiksi rakentamalla teitä syrjäseuduille.²⁶³ Lukutupia ja punanurkkia pyrittiin pystyttämään kasvavaan tahtiin, vaikka tämäkään työ ei hankalissa olosuhteissa ottanut kunnolla tuulta alleen Karjalan työkansan kommuunin alkuvuosina.²⁶⁴ Ongelmia matkan varrella oli riittämiin. Lehtien levikit jäivät hyvin pieneksi Karjalan autonomian alkuvuosina eikä esimerkiksi lukutaidottomuus ollut nopeasti poistettavissa (ks. luku 5). Resursseista oli huutava pula kaikilla toimialoilla, myös propaganda- ja valistustoimialalla. Kaikki propaganda- ja valistustyön hankaluudet koskettivat automaattisesti myös lehdistön kehitystä. Edes kaikista tietoisimmat neuvostovirkailijat eivät aina välittäneet perille saakka toimitettujen ja jo luettujen lehtien sanomaa eteenpäin: he eivät vieneet sanomalehtiä muiden luettavaksi esimerkiksi seinälehdiksi kiinnitettyinä tai tienneet, mitä tehdä sanomalehdillä muita valistaakseen.²⁶⁵

Kenez on tutkimuksissaan todennut, että suuri ongelma Neuvosto-Venäjän lehdistöllä oli kilpailun olemattomuus, mikä näkyi esimerkiksi kotimaan uutisten paljoudessa ja välinpitämättömyydessä ihmisläheiseen uutisointiin.²⁶⁶ Karjalassa tilanne oli toinen: Karjalan asema punaisen ja valkoisen maailman rajalla, ikään kuin saumakohdassa, aiheutti jatkuvaa uutisointia lähialueista eli erityisesti Suomesta. Tämän saman huomion on tehnyt myös Pennonen tutkiessaan suomenkielistä valistustyötä Pietarin läänissä, mitä voidaan pitää vertailukelpoisena tuloksena.²⁶⁷ Karjalan valtataistelu ja johtavan osan kaksinapaisuus pitkälle vuoteen 1922 oli syynä ei-kollektiivisen näkemyksen syntymiseen. Myös lehdistön jakautuminen suomen- ja venäjänkielisiin leireihin aiheutti luontaista kilpailua lehtien sisällä lukijoiden huomiosta. Lisäksi Karjalan autonomia, kansallisten piirteiden kehto, oli itsessään äärimmäisen vahva propaganda-ase, mitä ei jätetty käyttämättä lehdistöpropagandan retoriikassa.

²⁶² Vrt. uutisointia esim. ”События в Карелии” KarKom 25.1.1922 ja PP 17.1.1922; ”Päiväkäsky No. 3”, KK 22.12.1921 ”Sedjakin” ja sama LL ”Päiväkäsky No. 3”, 1921 ”Sedjakin”.

²⁶³ Forsten 1933, 120–121.

²⁶⁴ Haapalainen 1933c, 70; Laine 1998, 215.

²⁶⁵ Kangaspuro 2000, 169; ”Побольше агитаторов”, Kommuna 19.4.1921, ”Kudzhijev”.

²⁶⁶ Kenez 1985a, 231–233.

²⁶⁷ Pennonen 2004, 57.

Vaikka Karjalan laaja-alaiset ongelmat estivät Karjalan lehdistön nopean kasvun ideaalitalanteeseen, muodostaa lehdistömateriaali kaikista yhtenäisimmän, säännöllisimmän ja vertailukelpoisimman aineiston Karjalan propagandan sisällöllisen luonteen seuraamiseen. Jos lehdistö ei vielä tarkasteluvuosina ollut lähtökohtaisesti täydellisissä voimissaan, niin se ei tarkoita sitä, ettei sanomalehtien toimintaan olisi panostettu suuria toiveita ja todellisia resursseja. Vaikeudet oli tehty voitettaviksi. Lehdistön keskeisyydestä propagandakanavana kertoo se, että suuri osa lehtien toimituksessa toimivista henkilöistä oli myös puolue-opistojen, opettajaseminaarien ja poliittisten valistusosastojen vastuutehtävissä samanaikaisesti²⁶⁸. Karjalan lehdistöä voidaan painavin syin pitää koko Karjalan propaganda- ja valistustoiminnan peilikuvana.

Nyt on aika siirtyä tarkastelemaan, mitä tämä heijastuma kertoo sekä mitä ja miten se on asiansa halunnut ilmentää aikalaisille, Karjalan ”raatajarahvaalle”. Seuraavassa luvussa tulen tarkastelemaan Karjalan lehdistön sisällöllistä puolta eli propagandan käytännön toteutusta lehtien sivuilla, kuten käsitteitä ja eri teemoja, ja pyrin sen myötä avaamaan Karjalan lehdistön ominaispiirteitä tarkasteluajaksolla vuosina 1918–1922.

4. VALISTUSTA JA KAUKUKUVIA - KARJALAN LEHDISTÖ TAISTOJEN TIELLÄ

4.1. ”Tieto voi varjot karkoittaa, valistus pimeät peikot voimattomiksi vaimentaa” - Karjalaiset ja Karjala lehtien sivuilla

Karjalan asema propagandatyön näkökulmasta oli vaihteleva vuosien varrella. Voidaan sanoa, että kiistanalaisesta ”ei kenenkään maasta” siirryttiin kansalliseen rakennustyöhön ja kohti kommunistista ideaalivaltiota. Tämä valtio tuli aluksi luoda, jotta propagandalla olisi rajattu kohde. Joukkonormeihin vetoaminen ja kollektiivisen tunteen luominen kohderyhmän keskuudessa niin kutsutun resonanssin aikaansaamiseksi palvelee propagandistin tarkoituksia ja mahdollistaa toivottujen mielikuvien luomisen, mikä johtaisi halutun päämäärän toteutumiseen.²⁶⁹ Sygmunt Baumanin ajattelussa kansakunta

²⁶⁸ Ks. esim. ”Открытие Партийной Школы”, Kommuna 18.12.1920: Vasili Kudzhijev oli puoluejohtaja, agitprop-osaston vastuuhenkilö, lehden päätoimittaja ja luennoitsija samanaikaisesti.

²⁶⁹ Jowett & O'Donnell 1986, 15–16, 163–166.

on aina kuviteltu yhteisö, on se olemassa vain niin kauan kuin sen jäsenet samaistavat itsensä tunnetasolla sille osoitettuun ryhmään. ”Kansanluonne” kuvitellaan todeksi, jotta se myös henkistyisi todeksi ja loisi uskottavan myytin yhteisestä *kansanluonteesta*. Anthony D. Smith katsoo samoin, että myyttien, symboleiden ja arvojen jatkuvalla toistamisella luodaan edellytykset kansalliselle identiteetille.²⁷⁰ Karjala tuli luoda symbolisesti, jotta sekä propagandistit että propagandan kohteet voisivat aktiivisesti työstää omaa mielikuvaansa itsestään ja Karjalasta, sen haasteista ja mahdollisuuksista.

Karjala oli sisällissodan alussa vielä melko mystinen alue etenkin suomalaiskommunistien näkökulmasta. Karjalaa pidettiin lehtien sivuilla köyhänä, ”pimeänä” ja sivistymättömänä alueena, missä ei ollut toimivaa koulujärjestelmää eikä lukutaitoa. Mainittiin, että Aunus oli lähes täydellinen ”pakanamaailma sivistyneen Euroopan kolkassa”, mikä aiheutti alttiutta ”kaikenlaiselle humpuukille ja provokatsioonille”. Edes aunukselaisten vapaa-aika ei tuonut lieventäviä asianhaaroja ”pimeyteen”, sillä esimerkiksi nuorison ainoana huvina oli tanssi, tai oikeastaan ”hyrrän tavoin pyöriminen pimeän pirtin permannolla”. Vienan Karjala ei juuri valoisammalta näyttänyt, vaikka sitä vähemmän kuvattiin lehtien sivuilla epäsuotuisan sotatilanteen vuoksi. Lehdissä kuvattiin ihmetellen, että taikauskoiset vienalaiset olivat kauhusta sekaisin, kun olivat nähneet englantilaisten lentokoneen syksyllä 1918 kaartelemassa kotikylänsä yllä. ”Ristinmerkkejä tehden” paikalliset luulivat ilmeisesti ”viimeisen tuomion tulleen”.²⁷¹

Karjalan mystisyyttä suomalaisten retoriikassa korosti kielellinen erilaisuus valtaväestöön nähden, mikä liitettiin osaksi sivistymättömyyden syytä. Aunuksen seudulla puhuttiin murretta, joka oli ”sekoitusta kaiken maailman kielistä”, eikä sitä voinut parhaimmalla tahdollakaan pitää ”sivistyskielenä” kirjallisen kulttuurin täysin puuttuessa. Positiivisena Aunuksen tilanteessa nähtiin se, että köyhimmän väen elämä oli niin ”sääliänsä, että luokkasorto oli selvästi nähtävissä”. Heidät oli vain saatava tietoiseksi siitä, mistä todellinen ”pelastus oli tuleva”.²⁷² Karjalaiset olivat suomalaisten mielestä tietyllä tapaa tsaarin heitteille jättämiä, eksyneitä lampaita, jotka toivoivat pelastusta, vaikka eivät ehkä olleetkaan pelastuksen tarpeestaan täysin tietoisia. Ajatus karjalaisten pelastamisesta oli

²⁷⁰ Bauman 1997, 212–214; Smith 2003, 24–25; Ks. myös Kangaspuro 2000, 148.

²⁷¹ ”Aunuksesta”, Wapaus 17.1.1919, ”Kulkija”; ”Kauko-Karjalan tapahtumat”, Wapaus 6.11.1918; ”Ääniä Karjalasta”, Wapaus 19.10.1918.

²⁷² ”Aunuksesta”, Wapaus 17.1.1919, ”Kulkija”.

samalla kommunistinen, mutta myös hyvin suomalainen ajatusmalli²⁷³. Kuvataessa karjalaisia uskonnollisesti ja kielellisesti erikoisiksi kirjoittaja toisti samalla opittua, myyttistä kuvastoa karjalaisista suhteessa omaan kansallisuuteensa, suomalaisuuteen.

Suomalaiset myös puhuivat Karjalasta usein ”Kauko-Karjalana”²⁷⁴, mikä toi oman sävynsä karjalaisten käsittelyyn. Karjalaiset olivat kaukaisia ja erilaisia kuin he itse olivat, ja osa karjalaisten maailmankatsomuksen kulmakivistä herätti suoranaista väheksyntää suomalaiskommunistien keskuudessa. Venäjänkieliset kollegat Karjalan aluelehdistössä korostivat myös karjalaiset ”syvässä ja pinttyneessä tietämättömyydessä ja moraalisisessa orjuudessa”²⁷⁵ eläväksi kansaksi, mutta heille karjalaiset eivät olleet niin kaukaisia ja myyttisiä kuin Petrogradin suomalaisemigranteille. Karjalaiset kyllä kuuntelivat uusia vallanpitäjiä, vaikka olivatkin hieman varautuneita. Kirjoittaja oli heidän joukossaan, yksi heistä, eikä heitä kaukaa tarkkaileva ”kulkija”, etäinen muukalainen. He ymmärsivät toisiaan. Kun suomalaiset puhuivat ”Kauko-Karjalasta” saattoi venäjänkielinen kollega puhua ”meidän Aunuksesta” luoden samalla kollektiivisuuden ja samastumisen tunteita.²⁷⁶

Suomalaisten etäinen mutta osin jopa äidillinen suhtautuminen karjalaisuutta kohtaan on ymmärrettävää symbolisen ajattelun kautta. Venäjänkielisen puhuessa ”moraalisesta orjuudesta” voi päätellä, että kyse oli ennen kaikkea karjalaisten sidoksista tsaariin, kirkkoon ja keisarikunnan jälkeensä jättämiin sosiaalisiin ongelmiin, kuten lukutaidottomuuteen. Itse kansankulttuuriin tai kieleen venäjänkieliset eivät puuttuneet: ”orjuus” oli syntynyt heidän näkökulmastaan väärän yhteiskuntajärjestelmän eikä venäläisyyden vuoksi. Sen sijaan suomalaisten ajattelussa on nähtävissä Kangaspuron havaitsemia piirteitä ”punaisesta karelianismista”, suomalaiskommunistien halusta yhdistää karjalaiset osaksi suomalaista kulttuuriperintöä²⁷⁷. Karjalaista kulttuuria käsiteltiin säälien ja vähätellen kuin hiomatonta timanttia, jota suomalaiset olisivat implisiittisesti halunneet kiillottaa ylempiarvoisella eurooppalaisella sivistyskulttuurillaan itäisen, venäläisen kulttuuripiirin vaikutuksessa eläneiden karjalaisten hyväksi.

²⁷³ Esim. Kangaspuro 2000, 41–42, 152–153.

²⁷⁴ Esim. ”Kauko-Karjalan tapahtumista”, Wapaus 6.11.1918.

²⁷⁵ ”Среди деревенской бедноты”, Izvestija 3.10.1918, ”L. Gershanovitsh” (käännös: ”- - деревня пробудилась и выходит из состояния глубокого невежества и нравственного порабощения - -”)

²⁷⁶ Ibid.

²⁷⁷ Kangaspuro 2000, 143–144.

Karjalaiset eivät missään nimessä olleet toivottomia tapauksia, vaikka idän pimeydessä elivätkin. Karjalan tilanteesta nähtiin paljon mahdollisuuksia, ja varsinkin venäjänkieliset kuvasivat karjalaisia ”unessa oleviksi”, jotka olivat ”heräämässä” vuosisataisesta koomastaan. Vaikka karjalaiset eivät aina tienneet mitä neuvostovalta oikein on, saatettiin samassa yhteydessä todeta, että karjalaiset ovat kuitenkin neuvostovallan kannalla, kun heitä vähän vain rohkaistaan olemaan ”oikeassa suhteessa” asiaan nähden. Karjalaisissa oli myös sivistyneistöä (*ven. интеллигенция, intelligentsija*) köyhälistön ohella, mutta ikävä kyllä nämä ”pohatat” ja ”kauppiaat” agitoivat vain neuvostovaltaa vastaan, joten heistä ei ollut apua kommunistisessa rakennustyössä. Tsaarin ajan perintönä jäänyt taantumus ja ”leipää piilottelevat karjalaiset kulakit” nähtiin yleisesti asioina, jotka pitäisi mahdollisimman nopeasti hävittää Karjalasta, jotta ”Karjalan kansalla” olisi mahdollisuus tietää mitä neuvostovalta merkitsee.²⁷⁸

Venäjänkielisiä tovereitaan selvemmin suomalaiskommunistien näkökulmasta karjalaiset olivat eräänlaisessa vallankumouksesta alkaneessa liminaalitulassa, jota haittasivat erityisesti paikalliset ”keinottelijakulakit” ja ”Ruotsin herrut” eli valkoiset suomalaiset, heidän kätteettomine lupauksineen ja ”mesikielinen”.²⁷⁹ Karjalaiset etsivät itseään ja suomalaiskommunistit olivat huolissaan Karjalan ”työätekevien” puolesta länsimielisten kulakkien ja ”ruotsien” vuoksi. Viittaamalla karjalaisten tapaan kutsua suomalaisia ”ruotseiksi” suomalaiskommunistit halusivat vedota karjalaisten historiallisiin kaunoihin länttä kohtaan²⁸⁰ ja samalla siirtää itsensä suomalaisina idän puolelle, neuvostovenäläisten turvalliseen joukkoon. Tilanteesta on nähtävissä liittymäkohta suomalaiskommunistien tapaan rakentaa karjalaisten myyttisyyttä suomalaiskansallisten keinojen varaan neuvostovenäläiseen ulkoasuun verhottuna. Pintapuolisesta naamioimisesta huolimatta punaisilla oli yllättävän paljon ”ruotsalaisia” piirteitä toiveissaan.

Suomalaiskommunisteilla oli esimerkiksi ajatuksena, että sitten *kun* Karjala omaa ”kommunistisen tietoisuuden” on mahdollisuus Suomen ja Karjalan työväenluokkien yhdistämiseen, jolloin suomensukuiset kansat yhdistyisivät kommunistiseksi ”Suur-Suomeksi” poistaen ”keinotekoiset rajat” työätekevien kansojen väliltä. Tämä ”Suomen kansojen valtioliitto” oli tarkoitus luoda Neuvosto-Venäjän avustuksella, mutta ajatusta

²⁷⁸ ”Воззвание”, Izvestija 21.8.1918, ”АККОКПР”; ”Ääniä Karjasta”, Wapaus 19.10.1918; ”Среди деревенской бедноты”, Izvestija 3.10.1918, ”L. Gershanovitsh”,

²⁷⁹ ”Itä-Karjala Suomen imperialismin päämääränä”, 10.3.1919, ”Toveri”.

²⁸⁰ Ks. esim. Laasonen 2005, 153.

”Suur-Suomesta” ei haluttu yhdistää heimoaatteen mukaiseen imperialismiin. Karjalan omat pyrkimykset muun muassa erillisen itsenäisyyden suhteen sidottiin suomalaiskommunistien keskuudessa työväenluokan vallankumoukseen, sillä Karjalan ”varsinainen isäntä”²⁸¹ Neuvosto-Venäjä ei luovuttanut Karjalaa ”vieraille riistäjäkansoille”. Karjalaiset ”itsenäisysharrastajat” Vienan Karjalan miehitysjoukkojen vaikutuspiirissä tulivat myös tulevaisuudessa tekemään ”selvää puuhistaan” Karjalan isännän edessä.²⁸² Rohkeita, punakarelianistisia ajatuksia pehmennettiin siis vetoamalla samalla neuvostoauktoriteettiin, ”isäntään”, jolla olisi oikeus päättää karjalaisten asiat heidän puolestaan.

Karjala oli sanomalehtien sivuilla vuoden 1919 alkupuolella osittain saavuttanut sen tilan, että voitiin puhua vallankumouksen puolustamisesta. Tosiasialliseen isäntään, miehitettyjen alueiden vapauttamiseen ja vallankumouksen puolustamiseen viittaaminen kertoo siitä, että pimeydessä vaeltaneiden karjalaisten siirtymävaihe tsarismista neuvostovaltaan koettiin osin päättyneeksi. Esimerkiksi karjalaisten puna-armeijaan liittyminen ”kommunistisen periaatteen mukaisesti” takaisi *jo saavutetun vapauden*, vallankumouksen aikaansaaman uuden olotilan²⁸³. Voidaan tulkita, että Victor Turnerin määrittelemän *siirtymäriitin*²⁸⁴ mukaisesti karjalaiset olivat kommunistien näkökulmasta siirtyneet jo liminaalitalan yli, mutta huolta kannettiin samanaikaisesti siitä, että myös itse karjalaiset tämän ymmärtäisivät ”omaksi parhaakseen”. Kommunistien näkökulmasta karjalaisten siirtymävaihe monarkiasta kommunismiin oli alkanut lokakuun vallankumouksesta²⁸⁵, ja nyt nopeassa aikataulussa oltiin kiinnittymässä uudistuneeseen olotilaan, jota täytyi puolustaa.

Suomalaisen retkikunnan laajamittainen offensiivi, sitä seuranneet paikallisväestön kapinat ja englantilaisten samanaikainen eteneminen syvemmälle Karjalaan vuoden 1919 keväällä nostatti tummia pilviä siirtymäriitin onnellisen loppuunsaattamisen ylle.

²⁸¹ Tästä eteenpäin viitataan ”isännällä” neuvostoauktoriteettiin suhteessa karjalaisiin; Vrt. Siltala, 2009, 188–200.

²⁸² ”Karjalan Englannin alusmaana”, Wapaus 5.4.1919, ”Toveri”; ”Itä-Karjala Suomen imperialismin päämääränä”, 10.3.1919, ”Toveri”.

²⁸³ ”Ääniä Karjalasta”, Wapaus 19.10.1918.

²⁸⁴ Turner 2007, 106–128: Siirtymäriitti erotellaan kolmeen vaiheeseen, irrottautumiseen, liminaalitalaan (kynnykseen, sisäänkäyntiin) ja takaisin liittämiseen. Liminaalitalassa ollessa henkilö ei ole mitään; hänestä karsitaan kaikki entiset ominaisuudet, jotta hän voi muovautua riitin myötä uudenslaisiksi. Edeltävä status on tuhottava, luotava tabula rasa, johon kirjoitetaan uusi tieto ja viisaus.

²⁸⁵ Ks. myös Kangaspuro 2000, 87.

Aunuksen taisteluissa oli kyseessä ”taistelu elämästä ja kuolemasta”, mikä tuotiin selväsanaisesti esille. Koko Neuvosto-Venäjän elinehtoihin kuului se, että ”Aunusta ei riistetä sen yhteydestä”. Aunus oli siis koko ajan ollut Neuvosto-Venäjän yhteydessä, ja nyt sen rakennustyötä tultiin häiritsemään ulkomailta käsin. Tämä näkökulma korostui erityisesti venäjänkielisten uutisoinnissa. Aunuksen työtätekevä väestö nähtiin vapaaksi, yhtenäiseksi luokaksi, joka tulisi ”känsäisin käsin” puolustamaan työväenluokan oikeuksiaan ja ”isänmaataan Aunusta”, punaista ”kotipesäänsä” (*ven. своих насиженных родных гнезд*). Karjalaiset proletariaatit kuvattiin lehdissä viattomiksi ja syyttömiksi, osin syyntakeettomiksi, mutta samalla myös päättäväisiksi taistelijoiksi neuvostovallan puolesta, kunhan kommunistitoverit vain ensin näyttivät heille mallia, miten puolustaa ”lokakuun vallankumouksen saavutuksia”.²⁸⁶

Uskoa luotiin karjalaisten kansallistunnon löytymiseksi sotatoimien pyyhkiessä yli salokyläen, ja huomattavaa on, että kiinnittymiskohdat olivat enemmän venäläisnationalistisissa symboleissa kuin kommunistisissa. Kommunistiset symbolit oli ripoteltu kansallisiin ”isänmaahan” ja ”kotipesään” eli Venäjään liittyvien mielikuvien joukkoon. Karjalan venäjänkielinen lehdistö ei nähnyt varsinaisesti erillistä kysymystä Aunuksen omistussuhteesta, mutta suomalaiskommunistit pohtivat Aunuksen tulevaisuutta myös laajemmassa viitekehyksessä, kun avoin sota oli syttynyt. Suomalaiskommunistit olivat toki täsmälleen samaa mieltä, että Aunus ”kuuluu” Neuvosto-Venäjälle, mutta samalla he loivat ”Neuvosto-Karjalan” käsitteenä, vaikka sitä ei vielä konkreettisesti ollut olemassakaan.²⁸⁷ Venäjänkieliset eivät viitanneet kirjoituksissaan miehitettynä olleeseen Vienan Karjalaan, mutta suomalaiset näkivät sodan seurauksena mahdollisesti syntyvän karjalaisten neuvostovallan käsittävän sekä Vienan että Aunuksen maakunnat. Ajatus yhteisestä Karjalasta on yksi esimerkki suomalaiskommunistien lähtökohtaisesta pyrkimyksestä rakentaa Karjalan kansallista identiteettiä suomalaiskansallisen mytologian varaan.

Kyseisellä tarkemmin määrittelemättömällä Neuvosto-Karjalalla oli lehtien mukaan myös oma, kollektiivinen tahto kriittisellä hetkellä: ”järjestää asiansa Venäjän Sosialistisen

²⁸⁶ ”Время к оружию”, ОК 9.5.1919; ”Aunuksen taistelut”, Wapaus 3.5.1919, ”Toveri”; ”Ко всем гражданам Олонии”, ОК 1.5.1919, ”Jakobson”.

²⁸⁷ ”Aunuksen taistelut”, Wapaus 3.5.1919, ”Toveri”; ”Aunus kuuluu meille”, Wapaus 8.5.1919, ”Aunukselainen”. ”Крестьянская беднота, бойея кулаков!”, Izvestija 22.8.1918.

Neuvostotasavallan myötävaikutuksella”.²⁸⁸ Karjalan tahdon ilmaisijana ja Aunuksen puolustajana toimi retorisesti työväenluokka, ”rehelliset kansalaiset”. Eric Hobsbawmin teorioiden mukaisesti Victoria Bonnell katsoo, että bolshevikkien sisäisessä logiikassa proletariaatilla oli oikeus tuhota ”väärä”, vastakkainen luokka matkalla *valituksi kansaksi*. Tällainen tuhottava luokka oli tässä ajatusmallissa erityisesti kulakit.²⁸⁹ Karjalaiset kulakit olivat väestöryhmä, joka ei soveltunut Neuvosto-Karjalan eikä edes pelkän Aunuksen yhteyteen, mikä ei poikennut Neuvosto-Venäjän yleisestä suhtautumisesta kulakkeja kohtaan. Kulakkeja kohtaan hyökättiin painavin sanoin ja teoin viimeistään syksystä 1918 lähtien, mutta Aunuksessa riehunut sota, ”kulakkikapina”, antoi vapaat kädet koko tarkemmin rajaamattoman kulakkiluokan hävittämiseksi. Kulakiksi kävi Karjalassa kuten muuallakin Neuvosto-Venäjällä käytännössä kaikki, jotka vastustivat neuvostovallan perustamista.²⁹⁰

Ryhmäkoheesion todisteena, työväenluokan valta-aseman alleviivaamiseksi vedottiin muun muassa siihen, että 80–85 % Aunuksen väestöstä oli työtätekevää väestöä, työläisiä ja työtätekeviä talonpoikia, ja vain he saivat puhua Aunuksen puolesta. Heidän mielipiteensä oli kuulemma se, että ”Ruotsin herrat on ajettava maasta, ja että Aunus oleva neuvostovallan”. Aunus oli vain ”työtätekevien luokkien maa”. Kaikki muut Aunusta hamuavat ryhmät, mukaan lukien karjalaiset kulakit, oli kommunistien mukaan ”armotta tuhottava”.²⁹¹ Lehtien näkökulmasta kulakit paitsi sotivat neuvostovaltaa vastaan myös myrkyttivät ”yksinkertaisten” ja ”hyväuskoisten” karjalaisten mielet vastavallankumouksellisella agitaatiollaan. Osa väestöstä oli kuin lumoutuneena näiden kulakkien lupausten seurauksena, mutta kotikyliin tulleet raa’at sotateimet ja levottomuudet saivat lehtien mukaan osan köyhistä talonpojista ”ymmärtämään”, että mikä ero on neuvostovallalla ja ”kulakki-parasiittien vallalla”.²⁹² Heidän kuvattiin parantuvan kulakkien langettamasta lumouksestaan, katuvaan virheitään ja palaavan valitun kansan yhteyteen neuvostovallan puolelle.

²⁸⁸”Aunus kuuluu meille”, Wapaus 8.5.1919, ”Aunukselainen”.

²⁸⁹ Bonnell 1999, 1–3; ”Время к оружию”, ОК 9.5.1919.

²⁹⁰ ”Крестьянская беднота, бойея кулаков!”, Izvestija 22.8.1918; ”Что несут нам белофинны”, ОК 10.5.1919, ”O. Eshmont”; ”Aunuksen taistelut”, Wapaus 3.5.1919, ”Toveri”.

²⁹¹ ”Aunus kuuluu meille”, Wapaus 8.5.1919, ”Aunukselainen”.

²⁹² ”Дождались”, ОК 27.5.1919, ”M. Tshumenkov”; ”Кое-что о Корелах”, ОК 10.5.1919, ”Koreljak”.

Kaikki eivät palanneet ”harharetkeltään”. Vienan Karjalan kulakit ja ”suurkapitalistit”, jotka olivat ”itsenäisyshommissa” samaan aikaan kotiseudullaan, kun Aunuksessa sodittiin sankarillisesti neuvostovallan tulevaisuudesta. Kulakkien itsenäisyshaaveet viitattiin olevan vain rosvovaltioiden, ”Lahtari-Suomen” ja Englannin, aikaansaamia tilapäisiä mielenhäiriöitä, jotka jäisivät joka tapauksessa ”Karjalan työväen neuvostovallan” jalkoihin tulevaisuudessa. Lehtien mukaan ”lahtareilla” oli pyyteitä alistaa Karjalan alueita omiin ”rosvopyyteisiinsä”, vastoin karjalaisten omaa tahtoa. Sotaa käytiin suomalaiskommunistien näkökulmasta koko Karjalasta, ei vain Aunuksesta.²⁹³ Suomalaiskommunistien lanseeraama Neuvosto-Karjala-käsite liitettiin siis hyvin kiinteästi karjalaisten ”kulakkien itsenäisyshaaveiden” kumoamiseen, eräänlaiseksi vastavoimaksi vaarallisille, Venäjältä irtaantuville ajatuksille.

Kulakit esitettiin samalla pelottaviksi, muita terrorisoiviksi karjalaisiksi, mutta samalla heidät kuvattiin alistetuiksi ja orjuutetuiksi, jotka saivat käskynsä muualta. Karjalaiset neuvostovaltaa vastustavat poliittiset toimijat ristittiin yleensä ”lahtareiden sätkynukeiksi”, jotka tekivät sitä, mitä suuremmat käskivät. Usein nämä karjalaiset kulakit olivat jo ”lahtareille” menetettyjä yksilöitä, jotka *tulivat* ulkomailta pystyttämään uudelleen tsaarinaikaiset instituutiot ja ”riistäjävallan”. He olivat siis jo ulkopuolisia, proletariaatin henkisesti jättäneitä yksilöitä, jotka eivät olleet oikeutettuja pääsemään neuvostovallan sisäpiirin osaksi. Työväestö, ”rehellinen kansa” ei yleensä lehtien mukaan auttanut heitä millään tavalla, vaan vastusti heitä verrattain aktiivisesti.²⁹⁴ Karjalaisten omaa tahtoa, halua hallita omaa maataan omista lähtökohdistaan ei juuri kunnioitettu kommunistien keskuudessa. Ryhmäkoheesioon vedoten kuvattiin, että nämä harhaan menneet, vastapuolella harhailleet kulakit olivat vain pieni, mitätön vähemmistö, jonka sanat eivät olleet merkityksellisiä suuren kokonaisuuden kannalta.

Karjalaisten representointi oli olennainen osa karjalaisten etnisen kuvaston luomista²⁹⁵. Oli kyseessä sitten kulakki tai työtätekevä talonpoika, karjalaisten kohdalla toistui kaava kuvata heidät uneliaiksi ja johdateltaviksi. Kaikki neuvostovaltaa vastustaneet karjalaiset, aktiiviset toimijat ulkoistettiin lehdissä toisten isäntien käskyläisiksi ja siirrettiin pois ”oikeiden aunukselaisten” joukosta. ”Oikea aunukselainen” oli jotain muuta, esimerkiksi

²⁹³ ”Sota Karjalasta”, Wapaus 12.5.1919, ”-t.”.

²⁹⁴ ”В белой Олонии”, ОК 11.6.1919 ja PP 6.6.1919, ”V.B.”; ”Белофинны несут нам рабство”, ОК 25.6.1919, ”D. Danilov”; ”Из последних событий”, ОК 13.5.1919, ”Plavtshenok”.

²⁹⁵ Smith 2003, 25, 31; Kangaspuro 2000, 152–153.

”silmiään siristelevä löntystelijä”, joka ei aikaisemmin ollut saanut aloitettuja asioita loppuun saakka hoidetuksi. Karjalaisten mainittiin venäjänkielisten näkökulmasta tosin olleen kehittyneempiä kuin aikaisemmin, ja nykyisin he sarkastisesti sanottuna jopa ”erottivat vasemman käden oikeastaan”. Karjalaisista tehtiin kuitenkin usein lähes lapsen asemassa olevia, raskaan työn raatajia ”kiittämättömällä maaperällä”, joiden omalähtöistä aktiivisuutta pidettiin epäuskottavana. Kuvattiin, että he saattoivat myydä sielunsa paholaiselle yhdestä leipäpalasta pohtimatta seuraamuksia sen kummemmin. ”Yksinkertaisuudessaan” nämä ”harmaat karjalaiset” eivät aina tajunneet, milloin nousta aseisiin puolustaakseen omaa parastaan, neuvostovallan tulevaisuutta.²⁹⁶

Karjalaisten ”pimeys” oli kuitenkin kaksiteräinen miekka. Sen sanottiin tuovat apua neuvostojoukoille, koska karjalaiset eivät lämmenneet kulakkien ja valkokaartilaisten sotakutsuille. Samalla karjalaisten ”pimeyden” vuoksi jouduttiin olemaan varpailaan selustassa, sillä kulakkien puheet saivat epätietoisia kyliä nousemaan kapinaan. Pimeät kylät olivat lehtien mukaan vastavallankumouksellisia pesiä, joiden ”läpipääsemätöntä pimeyttä” vastaan tuli hyökätä ”tietoisuuden valaisevalla salamalla”.²⁹⁷ Karjalaiset olivat toisaalta saamattomia, mutta samalla myös harmaalla alueella liikkuvia, arvaamattomia toimijoita, jotka myös pelottivat neuvostovirkailijoita. Karjalaisten toivottiin muuttuvan joiksikin vahvemmiksi, päättäväisemmiksi, mutta samalla pelättiin, että karjalaiset muuttuisivat ”lahtareiden” kaltaisiksi neuvostovallan vihollisiksi.

Karjalaisten kaksi vuotta kestänyt liminaalitila ei siis ollut ohi, kuten ennen sotaa ja osin sodan aikana kuviteltiin ja uskoteltiin. Karjalaisia käskettiin Aunuksen sodassa tarttua aseisiin vihollista vastaan, mutta suunnatessaan kiväärin neuvostovaltaa vastaan, karjalainen sai päällensä kuolemantuomion ”petturina” ja ”kavaltajana”.²⁹⁸ Kehitystä oli tapahduttava vain yhteen, neuvostovallan suuntaan. Muut suunnat olivat virheellisiä ja todisteita siitä, että karjalainen ei ole vielä oppinut ”kommunistisia periaatteita”. Sota toimi siten puhdistavana, opettavaisena kokemuksena, jonka avulla liminaalitila saataisiin vihdoinkin loppumaan. Sodan myötä ”yksinkertaisen” karjalaisen tuli vapautua kahleistaan ja ymmärtää, että ”suomalaiset lahtariherrat apureineen olivat hänen pahimpia vihollisiaan”

²⁹⁶ ”Suomen antimet Aunukselle”, Wapaus 24.6.1919; ”Ne kansalliset nousut”, Wapaus 5.6.1919; ”Кое-что о Корелах”, ОК 10.5.1919, ”Korel’jak”; ”Откуда к нам хлеб придет?”, ОК 29.4.1919.

²⁹⁷ ”Фронт и тыл”, ОК 5.6.1919.

²⁹⁸ ”Karjalan alueen väestölle – käsky nro. 1”, Wapaus 1.8.1919; ”Karjalan alueen väestölle”, LL 1919.

ja vain neuvostovalta antoi hänelle turvan kehittyä kansallisesti vahvemmakeksi kokonaisuudeksi.²⁹⁹

Taistelu sieluista ei kuitenkaan loppunut Aunuksen sotatoimiin. Karjalaiset olivat vielä siteissä etenkin ”Lahtari-Suomeen” kevättalvella 1920, jolloin sotatoimet Karjalassa olivat jo pääosin rauhoittumassa. Karjalaisten omat pyrkimykset niin kutsutun *Uhtuan hallituksen* kautta lytättiin lehdissä täysin ulkoapäin ohjailtuna yrityksenä varastaa Karjalan metsävarat ”suurkulakkien” haltuun. Neuvostovalta ei voinut jättää ”omia alueitaan varkauden haltuun”, ja todisteeksi omistussuhteesta nostettiin jälleen Karjalan enemmistön, työtätekevän väestön kulakkivastaiset mielipiteet. He eivät halunneet ”omaa maatansa” myytävän ulkomaalaisille pankkiireille. Karjalaisten mainittiin olevan valmiit taistelemaan aseina ”saalistajiaan” vastaan, jos Suomi yrittäisi ottaa Karjalan itselleen.³⁰⁰ Lehdissä esitetty karjalaisten ohjailtavuus ja jatkuva kykenemättömyys tehdä omia päätöksiä merkitsi isännän astumista päättäjän rooliin. Isäntä, neuvostovalta, kertoisi, mikä olisi parasta karjalaisille.

Karjalan työtätekevän kansan ”taloudelliset, henkiset ja valtiolliset kahleet” katkesivat viimein ”isojen miesten saapuessa” paikalle. Neuvostosotilaat, nuo ”isot miehet”, olivat ”pelastajia, riistettyjen ja sorrettujen vapauttajia”. He edustivat lehdissä mainittua isäntää. Karjalan työtätekevä kansa täytyi ”pelastaa vaanivan imperialismien kynsistä” katkomalla ”Lahtari-Suomen kynnet”. Kynnet katkottiin ja ”isot miehet” toivat kuvauksissa esiintyneille heikoille, pelokkaille, ”eksyneille” ja pienille karjalaisille isällistä turvaa, minkä suojissa saattoi rakentaa omaa tulevaisuuttaan. Karjala oli ollut halukas rakentamaan kommunismia, mutta vasta puna-armeijan lopullisen voiton jälkeen sillä oli siihen *todellinen mahdollisuus*, kun ”ententen suurustamien ajokoirien hampaiden louskuttaminen” vaiennettiin punasotureiden voimin koko Karjalan alueella.³⁰¹ Erityisesti tätä isällistä otetta karjalaisiin korostivat taas suomalaiskommunistit, joiden symboliset tehokeinot ammensivat vaikutteita vastapuolella propagandaansa levittävien valkoisten suomalaisten heimoaatteellisesta maailmasta.

²⁹⁹ ”Aunuksen lahtarirosvot syyttelevät toisiaan”, Wapaus 8.8.1919, ”Karjalainen”; ”Дождались”, ОК 27.5.1919, ”M. Tshumenkov”.

³⁰⁰ ”Rosvot pohjoisessa”, Wapaus 24.2.1920; ”Kauko-Karjalan itsenäistyminen”, Wapaus 10.2.1920; ”Финляндия и карельский вопрос”, РР 18.5.1920, ”N. Kuzmin”.

³⁰¹ ”Kyllä ne isot miehet vielä tulee”, Wapaus 13.5.1920, ”M. A-n.”; ”Lahtari-Suomen pitkät kynnet poikki”, Wapaus 4.5.1920, ”Kynäsoturi”.

Karjalan ”unohdetun, pimeyteen upotetun, monenmoiseen kurjuuteen painetun ja sorretun” työtätekevälle kansan toivoma ”valoisampi tulevaisuus” julistettiin virallisesti alkaneeksi kesällä 1920. ”Punaiset vapaudentuojat, tukijat” olivat tulleet ja aukaisseet ”uuden uran” pelkällä läsnäolollaan. Se oli ”uuden elämän lähtökohta”, lähtölaukaus ”työn valtakunnalle”. Karjalan työtätekevä kansa sai äänensä kuuluviin puna-armeijan voittoisien aseiden suojellessa heitä ”rosvojen” ja ”vale-kansanedustajien” vaikutteilta. Sen todellinen ääni sanoi, että ”kaikki yhtenä miehenä sulkeutuvat lujaksi renkaaksi punaisen lipun ympärille”.³⁰² On huomattava, että karjalaisista puhuttiin kevästä 1920 lähtien yhtenä kansana etenkin suomalaiskommunistien kirjoituksissa. Karjalan ”pimeän” ja ”sivistymättömän”, heterogeenisen väestön kuvailu kollektiivisena kokonaisuutena tähtäsi ryhmäkoheesiota lisääväksi vastapropagandaksi³⁰³ heidän harhailuilleen erilaisten neuvostovastaisten instanssien hyppysissä. Lehtien kuvauksissa karjalaisille oli jo luotu Smithin korostamia kansallidentiteetille tärkeitä etnisyyden sekä yhteisen historian ja myyttien symbolista kuvastoa, ja kevään 1920 aikana myös yhteisön ja yhteisöllisyyden tietoinen korostaminen nousi asteittain esiin³⁰⁴.

Laajalle alueelle levittäytyneen hajanaisen väestön yhdistäminen ei ollut haasteetonta. Kommunistien mielestä oli kuitenkin selvää, että kun ”Karjalan salojen lahjakas kansa” pääsee ”*omin* käsivarsin ja *omin* aivoin luomaan *omaa* elämänsä”, niin syntyy tämän ”uuden elämän” kautta sellainen ”vakuutus”, ettei se halua vaihtaa sitä millään hinnalla ”porvarillisten heimoveljien rihkamaan”. Aunukselaiset olivat ilmaisseet omaa lojaaliuttaan neuvostovallalle jo pitkään³⁰⁵, mutta myös ”eksyksissä olleet” vienankarjalaiset saivat nyt mahdollisuuden vakuuttaa olevansa neuvostovallan puolella. ”Vienan kansa” ilmoitti lehtien sivuilla yksimielisesti haluavansa elää yhteistyössä Neuvosto-Venäjän kanssa ”uuden kommunistisen maailman luomisessa”. ”Todellisen Karjalan” tahto soi eri sävelessä kuin Suomeen paenneen ”pienen pakolaisjoukon” väitetyt

³⁰² ”Uusi kausi Karjalan työtätekevän kansan historiaan”, Wapaus 28.5.1920; ”Karjalan työtätekevän kansan ääni”, Wapaus 13.6.1920; ”Karjalan kysymys”, Wapaus 28.5.1920.

³⁰³ Ks. esim. ”Karjalan Työkansan Kommuunin alueilta”, Wapaus 26.6.1920; Ks. myös Kangaspuro 2000, 153.

³⁰⁴ Smith 2003, 25–31.

³⁰⁵ Ks. esim. ”Рабочие о защите Олонии”, ОК 13.5.1919.

valheet. ”Neuvostoaatteen elähdyttämä” yhtenäinen Karjalan kansa näytti seisovan jaloillaan ja hereillä kautta Karjalan – vihdoin ja viimein.³⁰⁶

Smithin mukaan kansakunta tarvitsee maantieteellisen alueensa muodostuakseen pyhäksi koetuksi kokonaisuudeksi.³⁰⁷ Karjalan työtätekevä kansa sai ”työn valtakuntansa” Karjalan työkansan kommuunin (KTK) myötä syksyllä 1920, jolloin autonominen alue aloitti virallisesti toimintansa. Vuosien varrella Karjalan ”kansaa oli kaatunut, kyliä hävitetty ja karjaa viety” valkoisten joukkojen toimesta, mutta tästä syystä kerrottiin myös valkoisten ryhmittymien tulleen vihatuiksi Karjalassa. Viha ”miehittäjiä” kohtaan ja käsitys kansan kärsimyksistä jaettiin homogeenisesti, yhtenä ryhmänä. Taloudellinen kehittymättömyys, köyhyys ja sivistymättömyys asettivat tosin suuria haasteita ”kehittyneemmille” opastajilleen, suomalaisille ja venäläisille ”tovereille”. Karjalaisten tuli kehittyä ja viisastua, jotta he olisivat voineet kantaa vastuuta maastaan. Karjala oli elävä, hengittävä kokonaisuus, jota piti hoivata. Karjalan verenkierto oli ehtynyt vuosisatojen aikana. Karjalan korpiin tulevaisuudessa rakennettava uusi tieverkosto nähtiin olevan ”välttämätön, elämää kohottava suonisto”. ”Huolen ja hoivan” seurauksena ”vastasyntyneen lapsen veroinen” Karjala saattoi nousta jaloilleen ja ”kävellä”, kuten ”Karjalan työkansan onnela” vain voi kävellä.³⁰⁸

Karjalan työkansan kommuunin tuli vahvistua paitsi omaksi parhaakseen myös vastustaakseen ”Valko-Suomen kiihoitusta” karjalaisten keskuudessa. Polviltaan noussut sorrettu kansa ei vielä ollut tarpeeksi vahva kestääkseen vastuuta oman neuvostovaltansa ylläpitämiseksi. Erityisesti heikkous kosketti Vienan Karjalaa, joka ”kallisteli korvaansa” Suomen valkokaartilaisille neuvostovaltan tarjoamasta ”todellisesta hyvinvoinnista” huolimatta.³⁰⁹ Itsemääräämisoikeuden käytännön toteutuminen sidottiin ”rauhallisen työn ja sivistyksellisen toiminnan” tuomiin hedelmiin. Sivistys toisi karjalaisille vapauden ja valon. Karjalaan vietiin suomalaisten toimesta ensimmäisten asioiden joukossa uusi

³⁰⁶ ”Kauko-Karjalan tulevaisuus”, Wapaus 2.7.1920, ”J.R.”; ”Karjalan sydänmailta”, Wapaus 4.7.1920; ”Vienan-Karjalan kansan ääni”, Wapaus 8.7.1920; ”Yleiskarjalaisen Pohjolan Edustaja-(perustava)kokouksen koollekutsumista varten asetetun Järjestelytoimikunnan julistus...”, P-K 1925, 6–7.

³⁰⁷ Smith 2003, 31: ”pyhä kansakunta” tarvitsee muodostuakseen historian, alueen, yhteisön ja kohtalon.

³⁰⁸ ”Karjalan Työkansan Kommuuni”, Wapaus 18.6.1920, ”K. Visa”; ”Sortajista vapauduttua”, Wapaus 10.9.1920; ”Uuden Karjalan rakentaminen”, 7.12.1920, ”Väkivasara”.

³⁰⁹ ”Karjalan Työkansan Kommuunin alueilta”, Wapaus 26.6.1920; ”Karjala Työkansan Kommuunin väestölle”, KK 9.10.1920, ”K.T.K.”.

kirjapaino, ja pian olivat myös kansankieliset punaiset opettajaopistot, puoluekoulut ja muut vastaavat instituutiot tuomassa lisää ”valoa Karjalaan”. Karjalan tuli pystyä vastustamaan ”kaikkien pimeiden voimien tunkeutumista keskuuteensa”. Karjalan täytyi siis ”syntyä uudestaan” vaimentaakseen nämä ”pimeät peikot” keskuudessaan.³¹⁰

Suomalaiskommunistit käsittelivät Karjalaa kokonaisuutena ja käyttivät runsaasti uuden alun, ”syntymän” kaltaisia kielikuvia. He *tulivat* Karjalaan ulkopuolisina, jotka ryhtyivät elvyttämään ”täydellisessä pimeydessä” eläneitä karjalaisia. Lehtikirjoittelu antaa kuvan, että suomalaiset aloittivat tyhjältä pöydältä täysin uuden projektin syrjäisessä, unohdetussa korvessa. Suomalaiset tulivat antamaan ”kuolettavan iskun kaikelle entisyydelle”.³¹¹ Voidaan tulkita, että Kangaspuron havaitseman punaisen karelianismin mukaisesti suomalaiset tulivat myös tappamaan venäläisvaikutteisen etnisyyden. Venäjänkieliset kollegat suhtautuivat kiihkottomasti kollektiivisen, ”uuden” Karjalan rakentamiseen. He olivat olleet Aunuksen puolueorganisaation parissa kaikki vuodet aina sisällissodan alusta Karjalan työkansan kommuunin perustamiseen saakka, eivätkä he halunneet vähätellä omia saavutuksiaan karjalaisten parissa. He jatkoivat työtään perustamalla uusia puoluekouluja ja jatkamalla lukutaidottomuuskampanjoita siitä, mihin he olivat aikaisemmin jääneet. He eivät voineet täysin tappa entisyyttä, eivätkä varsinkaan etnisyyttä, sillä he olivat osa sitä.³¹²

Karjalaisuutta käsiteltiin molemmissa kieliryhmissä jakautuneesti. Puhuttiin ”Karjalasta”, jolla viitattiin lähinnä Vienan Karjalaan, ja ”Aunuksesta”, jolla viitattiin vanhaan Aunuksen puoluejärjestön toimialueeseen (ks. alaluku 3.3.). Karjalaisilla saatettiin tarkoittaa kaikkia Karjalan alueen asukkaita kielelliseen orientaatioon viittaamatta, mutta joskus karjalaisilla tarkoitettiin lähinnä karjalan kieltä osaavia Karjalan alueen asukkaita. Juuri *karjalankieliset karjalaiset*, ”harmaat karjalaiset”, kuvattiin usein myös ”pimeimmiksi” ja arvaamattomimmiksi kansalaisiksi, joiden ”valaisemisen” suomalaiskommunistit tunsivat lähes pyhäksi velvollisuudekseen. Karjalankieliset karjalaiset olivat ”Karjalan rahvasta”, jotka olivat viettäneet aikaansa ”joikuja laulaen ja itkuvirsiä itkien”. Nämä ”kylän tietomiehet, partasuut urohot” olivat laulaneet

³¹⁰ ”Открытие Партийной Школы”, Коммуна 18.12.1920; ”Neuvosto-Karjala”, Wapaus 17.6.1920; ”Valoa Karjalaan”, Wapaus 1.1.1921, ”J.A.R.”; ”Karjalan rahvas opinteille”, KK 20.11.1920, ”V.I-len.”.

³¹¹ ”Valoa Karjalaan”, Wapaus 1.1.1921, ”J.A.R.”.

³¹² ”Открытие Партийной Школы”, Коммуна 18.12.1920; ”О ликвидации безграмотности”, Коммуна 15.12.1920, ”Karolrosta”.

nuorimmille ”Kalevalan tietomiehistä” laadullisen koulutuksen sijaan.³¹³ Juuri heidän piti vahvistua eniten, juuri he olivat suurimmassa lapsen asemassa tietoisempien edessä. Silti heitä käytettiin samanaikaisesti tärkeänä välikätenä karjalaisten myyttisyyden rakentamisessa. ”Kalevalan tietomiehet” olivat eläviä esimerkkejä Smithin linjausten mukaisesta mytologian ja etnisen historian varaan rakennetusta Karjalan *kultaisesta aikakaudesta*, nationalismin ytimestä³¹⁴.

Myyttisten karjalaisten tarttumista ”tiedon valtakunnan” haasteisiin kuvattiin usein optimistisessa asussa. ”Karjalan ukot tuuheine Väinämöisen partoineen” tunsivat vastuunsa neuvostovallan tuomaa vapautta kohtaan. Lehtien kuvauksissa he tunsivat ”Karjalan korpien” keskuudessa, keitä he olivat ja mitä oli tehtävä: ”olen karjalainen työläisraataja ja pidän kielestäni ja kansastani, sillä se on minun pyhä velvollisuuteni”. Vain karjalaiset naiset, ”kotiorjat”, eivät olleet vielä tajunneet aikakauden muuttuneen ja välttelivät ”pyhää velvollisuuttaan” kotipirteissään.³¹⁵ Kalevala-kuvastoon, etniseen historiaan ja *pyhään* kansallistuntoon vetoaminen ei kuitenkaan toiminut niin kuin olisi pitänyt. Karjalan rahvas oli kuin koomassa, se oli noussut pystyyn, mutta käveli vielä silmät kiinni. Rahvas tiesi, että ”oppi on valoa ja oppimattomuus pimeyttä (*ven. ученье свет, неученье тьма*)”, mutta se ei täysin herännyt vuosisataisesta unestaan eikä tarttunut toimeen, vaan pakoili velvollisuuksiaan.³¹⁶

Yleensä kuvattiin, että kannatus järjestelmää kohtaa oli vakaa, ja muun muassa vuoden 1921 keväällä Karjalaan liitetyt Porajärven ja Repolan kunnat saatettiin mainita jo pian liitoksen jälkeen vahvoiksi pesäkkeiksi ”taantumuksellisia voimia” sekä ”valkoista terroria” vastaan. Kansan ”todellista heräämistä uuteen elämään” saatettiin havaita paikoittain, mutta silti karjalaisiin suhtauduttiin epäillen. Lehtien tuli muistuttaa talonpoikien vastuusta neuvostovaltaa kohtaan, ja että heidän tuli pitää silmänsä auki valkoisten vakoilijoiden varalta, jotka pyrkivät hyötymään ”kurin hetkellisestä

³¹³ ”Karjalan rahvas opinteille”, KK 16.11.1920, ”V. I-len.”; ”Кое-что о Корелах”, OK 10.5.1919, ”Koreljak”.

³¹⁴ Smith 2003, 172–173, 212–217.

³¹⁵ ”Karjalan Työkansan valtiopäiviltä”, KK 16.2.1921, ”Virtolainen”; ”Karjalan työläisrahvaalle”, KK 19.2.1921, ”Sallijeff”.

³¹⁶ ”Олонецкая губернская чрезвычайная комиссия по ликвидации безграмотности...”, Kommuna 11.3.1921; ”Tilanne rajapitäjissämme”, KK 15.6.1921.

löystymisestä”.³¹⁷ Kurin löyhyys ja karjalaisten aikaisempi taipumus ”uneksia, soittaa kannelta ja hyristä itkuvirsiään” liitettiin negatiivisessa sävyssä laiskuuden ruumiillistumaksi. Karjalaiset olivat ”henkisesti sokeita” ja he eivät tehneet työtä ”kuin väkipakolla” ja valittivat lisäksi kaikesta. Suurena syynä tähän laiskuuteen nähtiin suomalaiskommunistien mielestä erityisesti ortodoksiuskonto, jolla ”tsaari turmeli ja myrkytti ihmisten aivot”.³¹⁸

Karjalaisten valaiseminen ja Karjalan näennäinen vakaus ajautui vakaviin ongelmiin Karjalan autonomian ensimmäisenä vuotena. Rajaseutujen eristäminen Suomesta ja erityisen ”Uhtua-keskuksen” luominen Karjalan ”sydämeen” neuvostovallan vahvistamiseksi ei lehtien mukaan saanut karjalaisten ”väärinkäsityksiä” Karjalan työkansan kommuunista katoamaan.³¹⁹ Syksyllä 1921 saatettiin jo puhua ”vastavallankumouksellisesta blokista”, ja siitä, että rauhallisen rakennustyön ympärillä leijuivat pahat henget, jotka pyrkivät saamaan karjalaiset taas pimeyden polulle. Länneestä tullut ”uusi uhka” toisi taas ”verilammikot” ja ”tuhkakasat” Karjalaan. Kuvauksissa karjalaiset olivat olleet yleisesti rauhanomaisia ja lojaaleja neuvostovaltaa kohtaan, mutta jälleen kerran pieni osa huonoa ainesta harhaili väärällä tiellä valtaväestön kustannuksella. Pelot ”herrojen kelkkaan lähteneistä, sokeista” karjalaisista osoittautuivat pian todeksi. ”Valkoisen vallan mustat kätyrit” oli taas kerran tuhottava viimeiseen mieheen, jotteivät ”petetyt karjalaiset” tuhoaisi ”järjettömästi itse itseään”.³²⁰

Heti taisteluiden alettua syystalvella 1921 julistettiin lehdissä, että kyseessä ei missään tapauksessa ollut ”Karjalan kansannousu”, kuten porvarilehdet väittivät, vaan puhtaasti suomalaisten nationalististen valkokaartilaisien yhdessä Suomeen paenneiden karjalaisten kulakkien kanssa suunnittelema ”rosvoretki” legitiimiä valtiota kohtaan. ”Rajantakaiset konnat” olivat ”kuiskutelleet” ja saaneet ”eksyneet veljet” syöksymään ”sokeina erheen ja turmion tielle”. Lehtien mukaan ”raatajarahvaan” ulkopuolelta tulleet ”kansannostattajat”

³¹⁷ ”Поднимают голову”, Kommuna, 6.3.1921, ”Tsasovennij”; ”Реболы и Порос-озеро”, Kommuna 15.4.1921. ”Virtanen”; ”Puutteita ja toivomuksia”, KK 18.6.1921.

³¹⁸ ”Kirje Muurmannista”, KK 25.6.1921, ”U. Karjalainen”; ”Puutteita ja toivomuksia”, KK 18.6.1921; ”Mitä nykyinen hetki vaatii?”, KK 15.6.1921, ”K. Sallijeff”; ”Долг советского гражданина”, Kommuna 8.5.1921, ”V. Kudzhijev”; ”Valoa Karjalaan”, Wapaus 1.1.1921, ”J.A.R.”; Ks. myös Kangaspuro 2000, 153.

³¹⁹ ”Uhtua keskus”, KK 29.10.1921; ”Puutteita ja toivomuksia”, KK 18.6.1921.

³²⁰ ”Контр-революционный блок”, Kommuna 11.8.1921, ”B. Куджиев”; ”Punainen Karjala nousee”, KK 17.12.1921; ”Lahtarien liikehtimiset Karjalassa”, KK 7.12.1921; ”Punainen Karjala”, KK 7.12.1921, ”Karjalan kävijä”.

eivät saaneet kannatusta sisäpiiriltä, ”punaiselta Karjalalta”.³²¹ Koska Vienan Karjala näytti pikaisesti olevan näiden ”verenhimoisten rosvojoukkojen” terrorin alla, muodostettiin kollektiivisen vastarinnan kuva Aunuksen talonpoikien ympärille. Aunuksen talonpoikien ”into ja uhrautuvaisuus” olivat takeena ”raatajarahvaan yksimielisestä noususta”.³²² Valheellinen kansannousu korvattiin pian *todellisella*, ”raatajarahvaan” kansannousulla rosvojoukkiota vastaan.

Karjalan sotatoimissa 1921–1922 toistuu kaava kuvata karjalaiset voimattomiksi, ohjailtaviksi ja alistaiseksi ulkomailta eli tässä tapauksessa Suomesta tulleiden ”terrorin” alla. Karjalaiset ”pakotettiin” tarttumaan aseisiin neuvostovaltaa vastaan paikallisten tai ulkomaalaisten ”lahtareiden” toimesta. Karjalaisten mahdolliseen itsenäiseen toimijuuteen ei edelleenkään juuri uskottu, vaan lehtien mukaan paikallisista mobilisoidut sotajoukot olivat pääsääntöisesti ”pyhästä maasta” tulleiden suomalaisten upseereiden hallinnassa, heidän langettamansa lumouksen syövereissä.³²³ Itsenäiset karjalaiset toimijat ristittiin jälleen kulakeiksi, jotka olivat tulleet ”vainolaistensa esiliinana” hankkiutumaan entiseen asemaansa ”kyläkulakkeina” riistämään omaa kansaansa. Karjalaiset kulakit olivat läpeensä turmeltuneita, viimeistään Aunuksen sodasta lähtien ulkoistettuja muukalaisia, ”jotka petkuttivat koko maailmaa”.³²⁴

Kapinan tielle harhautuneet karjalaiset eivät olleet ”tovereita” vaan ”hajallaan juokseva lammaslauma”, joka oli taas kerran *ohjattu* tappamaan ”oman kansan jäseniä”. Toistuvaa Aunuksen sodan kuvauksiin on se, että osa harhateille lähteneistä selvisi vihollisten langettamasta lumouksestaan ja palasi ”yksinkertaisten ja vilpittömien” työläisten ja talonpoikien luokse. Ryhmäkoheesio kuvauksena valkoisten joukoissa taistelleiden ulkoistettujen metsäsissien jälkeensä jättämät perheet, Karjalan ”oikea” väestö, kuvattiin

³²¹ ”Punainen Karjala”, KK 7.12.1921, ”Karjalan kävijä”; ”Kansannostattajat Vienan Karjalassa”, KK 15.12.1921, ”E.H.”; ”Общегражданский митинг в "триумфе", КарКом 11.1.1922; ”К событиям в Карельском Коммуне”, PP 7.12.1921, ”Пленум Петроградской Совет”.

³²² ”Punainen Karjala nousee”, KK 17.12.1921; ”Aunuksen talonpojat”, KK 24.12.1921; ”Съезд кретьян Олонии против Финских бандитов”, PP 17.12.1921.

³²³ ”Состав бандитских отрядов”, PP 27.1.1922; ”Все красноармейцы в один голос”, КарКом 13.1.1922, ”Vorobjev”; ”Tietoja rosvoilikkeestä Kemin kihlakunnassa”, KK 27.12.1921; ”Karjalan kansalle”, KK 12.1.1922, ”Pekka Lipkin”.

³²⁴ ”Karjalan kansalle”, KK 12.1.1922, ”Pekka Lipkin”; ”Разочерование Финляндии”, КарКом 25.1.1922; ”Karjalan kulakit maailmaa petkuttamassa”, KK 10.1.1922.

katuvina ja katkerina kiroamassa omaa ”herkkäuskoisuuttaan”.³²⁵ Kulakkien ja ulkomaalaisten voimien syyttely ja ”eksyneiden” karjalaisten hetkellinen harhailu oli aikaisemmin opittu ja hyväksi havaittu tapa perustella levottomuudet pienen väestönosan aiheuttamaksi tilapäisongelmaksi. ”Pyhästä maasta” tuleviin ”vainolaisiin” viitattaessa toistuu myös suomalaiskommunistien mielellään käyttämä historiallinen selitys Karjalan kärsimyksistä vuosisatojen aikana heimoveljien kanssa käytyjen rajasotien seurauksena.

Karjalan kapinointi hyytyi puna-armeijan nyrkin alle helmikuussa 1922. ”Rosvosodan” opetuksena pidettiin sitä, että tällainen seikkailu kehittyi niin pitkälle vain Karjalan rahvaan tietämättömyyden, lukutaidottomuuden ja koko ”vuosituhantisen pimeyden” vuoksi. Tuhannet Karjalan fyysisesti jättäneet karjalaiset lokeroitiin osin mielenhäiriössä karanneiksi, osin pakolla Suomeen viedyiksi. Vastaavien ongelmien ja kapinoinnin estämiseksi kylissä kaivattiin paitsi taloudellista kehitystä kurjuuden poistamiseksi myös erityisesti lisää kansanvalistusta, jotta ”vieraat voimat” eivät saisi enää ”pimeitä Karjalan miehiä” puolelleen. Sitä ei peitelty lehdissä, että ”muutama sata kunnollista valistustyöntekijää” eli suuri määrä koulutettuja ja kansankielisiä agitaattoreita Karjalan alueilla tuli halvemmaksi ylläpitää kuin ”muutama kymmentä tuhatta sotilasta”.³²⁶

Kommunistien kuherrusvuosi potentiaalisen mutta arvaamattoman ”raatajarahvaan” kanssa oli ohi. ”Rosvosota” oli opettavainen kokemus, kuten oli ollut Aunuksen sotakin. Virheet tiedostettiin ja voimia karjalaisten valaisemiksi lisättiin entisestään. Optimismi Karjalan rahvasta kohtaan kaikkosi osittain ja suurimmat toiveet kiinnitettiin mieluummin tuleviin sukupolviin, jotka olivat oppineet sodassa ”heimorakkauden veriset aakkoset”, ja siten oppineet kummalle puolelle ”taistelevia osapuolia” heidän tulisi kuulua. Opintien kautta oli kehitettävä uusi sukupolvi, joka tunnustaisi vain ”yhden luokan, proletariaatin oikeuden nousta hallitsevaksi luokaksi”. Karjalan punaisen nuorison tuli ”takoja luja, punainen panssari lännen rosvohyökkäyksiä vastaan”, eikä sitä panssaria tullut lävistämään yksikään ”heimonsa petturi”. Todettiin selväsanaisesti, että ”ainoastaan kommunismi ja kommunistinen nuorisoliike” saattoi pelastaa Karjalan joutumasta

³²⁵ ”Отбившиеся от стада”, KarKom 1.2.1922, ”KarObTseka”; ”Lahtarien julmuuksia Repolassa”, KK

17.1.1922, ”Partanen”; ”Työvätekevän Karjalan vastalause”, KK 14.1.1922; ”Elämä Tunkuella juuri nyt”, KK 29.12.1921; ”Karjalan kansalle”, KK 12.1.1922, ”Pekka Lipkin”; ”Kirje Karjalasta”, KK 25.3.1922, ”J. Muuri”.

³²⁶ ”Totuuksia Karjalan noususta”, KK 20.12.1921; ”Kansanvalistustyö Karjalassa III”, KK 7.2.1922, ”Asarias”; ”Об агитации на Карельском языке”, KarKom 15.2.1922, ”Kareljak”; ”Karjalan pakolaiset”, KK 9.3.1922, ”E.H.”.

”verenhimoisten kapitalistien raadeltavaksi”.³²⁷ Karjalan rakentaminen jatkui edelleen konditionaalissa, tulevaisuuteen kurkottaen ja parasta toivoen.

Vanha kapinoiva sukupolvi koettiin kommunistien keskuudessa osittain epätoivoiseksi, menetetyksi tai ainakin uhkan aiheuttavaksi, vaaralliseksi ryhmäksi tulevien tietoisten neuvostokansalaisten joukossa, jotka eivät enää olisi yhtä heikkoja ja johdateltavia. Kesällä 1922 kotiin palaavia karjalaisia pakolaisia, eräänlaisia isäntänsä luokse palaavia lapsihahmoja varten tuli lehtien mukaan pitää silmät auki ja kysyä heiltä ”olivatko he ystäviä vai salamurhaajia”. Heissä piili mystinen, arvaamaton riskitekijä, mikä näkyi pelkona, että karjalaiset ”pettäisivät” taas ”heimonsa”. He olivat hauraita ja kyyryssä kulkevia, mutta samalla pelottavia, aivan kuten aina ennenkin kommunistien näkökulmasta. Heidän kohdallaan vallankumouksesta alkanut limiinalitila ei ollut vielääkään päättynyt. Neuvostovalta karjalaisten isäntänä päästi heidät kuitenkin takaisin kotiin ja jopa ”jakoi leipänsä heidän kanssaan”. Lehdet tosin uutisoivat, että jos he osoittautuivat *tällä kertaa*, opitun läksyn jälkeen ”pettureiksi” oli vain yksi ratkaisu: ”säälimätön tuomio”.³²⁸

Voidaan todeta, että Karjalan kansalliseen identiteettiin liitettiin lehtien sivuilla kansakunnalle rajattu alue, historia ja yhteisö, jotka muodostivat Smithin sanoin ”pyhän kansakunnan” neuvostopatriotismin asuun verhottuna. Kansallisvaltion neljäs tarvittava tekijä Smithin mukaan on yhteinen *kohtalo*, jota ei voida koskaan tarkasti tietää. Kansallisidentiteetti muodostettiin Karjalassa osin suomalaiskommunistien käyttämien suomalaiskansallisten myyttisten symboleiden ja uskomusten varaan, jotka olivat tosin päällystetty bolshevismin punaisilla koristeilla vallankumousideologian mukaisesti. Venäjänkielisten tapa luoda Karjalan todellista olemusta kiinnittyi taas enemmän venäläisnationalistisiin perinteisiin kuten kotiseutuun ja yhteisöllisyyteen. Venäjänkielisten uskontoon kiertyneeseen etnisyyteen kiinnittyvät päämäärät näkyvät erityisesti venäläistyneemmän, uhrivalmiuttakin esittäneen Aunuksen tarkoituksellisessa esille nostamisessa separatistisia merkkejä näytelleen Vienan vastakohtaksi.³²⁹ Baumanin näkökulmasta vienankarjalaiset edustivat tässä suhteessa ensin venäläisen, sittemmin

³²⁷ ”Rosvosodan opetus”, KK 2.3.1922, ”J.J.”; ”Kansanvalistustyön merkitys”, KK 8.3.1922; ”Nuorisoliike Neuvosto-Karjalassa”, KK 28.10.1922, ”Vorna”; ”Karjalan nuorisolle”, KK 11.2.1922, ”Orvo”; Ks. myös Siltala 2009, 143–155.

³²⁸ ”Kapinaan nousseiden paluu”, KK 2.6.1922; Ks. myös Bauman 1997, 218–220.

³²⁹ Smith 2003, 25, 31, 186, 218; Ks. myös Suominen 2010, 23, 38–44.

vallankumouksesta alkaneen bolshevistisen kulttuuriassimilaation ulkopuolelle jäänyttä ”vieraiden ryhmää”, jota edes muodollisen yhdistymisen läpikäynyt väestönosa kohteli kansallisesti vieraina ja jopa pelottavina.³³⁰

4.2. ”Valistuksen viholliset” - Karjalan viholliskuvien luominen

Karjalan asemaa koskevissa lehtikirjoituksissa oli keskeisenä osana viholliskuvien luominen, erilaisten uhkien ja vaarojen kuvailu. Viholliskuvien luominen ja uhkaavan ilmapiirin korostaminen on olennainen osa propagandan sisäänrakennettua logiikkaa. Osuvan viholliskuvan luominen mahdollistaa oman agendan läpiajamisen propagandan kohteen joukossa, sillä luonnollisena vastaparina ”väärälle” valinnalle, jota viholliskuva edustaa, on ”oikea” valinta, jonka taakse propagandan levittäjä haluaa suurten massojen liikkuvan. Viholliskuvan luomiseen liittyy useita propagandan klassisimpia piirteitä, kuten myyttien ja ennakkoluulojen korostamista sekä sympatian hakemista myös puolueettomilta osapuolilta kuten toisilta mailta.³³¹

Bolshevikit tiesivät varsin pian valtaan noustua, että heidän piti välittää heikkolukutaitoisille talonpojille ja työläisille mahdollisimman yksiselitteinen ja mustavalkoinen kuva hyvän ja pahan taistelusta. Bolshevikkien ajattelu rakentui Victoria Bonnellin mukaan yksinkertaistaviin binäärimalleihin eli omalla ”oikealla” puolella oleviin sankareihin ja ”väärällä” puolella olevaan laajaan vihollisten, *tuhottavien* ryhmään. Binääriajattelulle oli luotu pohja marxilaisessa historiantulkinnassa eli luokkien välisessä taistelussa sekä venäläisessä perinteessä viimeistään keskiajalta saakka, jolloin maailma jaettiin itään ja länteen, oikea- ja vääräuskoisiin ja pyhään ja saatanalliseen. Bolshevikeille nämä perinteet helpottivat valitun luokan tiellä olevien esteiden säälimätöntä tuhoamista, sekä retorisesti että fyysisesti.³³²

Vuoden 1918 syksyllä neuvostovallan vihollisia oli vielä runsaasti, sillä vanhan maailman rakenteet oli raivattavana pois edistyksen tieltä. Vuosien varrella viholliskuvat vaihtelivat, mutta tietyt staattiset piirteet seurasivat vuodesta toiseen tehokeinojen joukossa, eikä

³³⁰ Bauman 1997, 216–218.

³³¹ Jowett & O'Donnell 1986, 154–156; Huhtala 1937, 16–17, 31–36.

³³² Bonnell 1999, 1–3, 187–188.

”mustista voimista” koskaan päästy täysin eroon. Neuvostojen perustamista kiusasivat bolshevikkien mukaan alkuaikoina erityisesti suurtilojen omistajat, joilta bolshevikit ”ottivat maan” ja ”antoivat” talonpojille, tehtailijat, ”kaupunkitalojen isännät”, pankkiirit ja ”koronkiskurit”, porvarit, kulassit eli keinottelijat ja ”virkanyrkit”, jotka kaikki olivat nostaneet korkoa, ”maanneet toimettona” ja riistäneet vuosikaudet nälkäisiä. Tsaarivallalle uskolliset upseerit, kenraalit, virkamiehet ja santarnit sekä ”urkkijakätyrit” eli salaisen poliisin edustajat, jotka olivat rääkänneet talonpoikia ja työläisiä muun muassa lukuisissa sodissa, olivat halveksittavia vanhan maailman jäänteitä, joista oli päästävää pikaisesti eroon.³³³

Erityisen merkittävä viholliskuvan rakentamisen kulmakivi oli syksyllä 1918 julkaistu piirros tsaarista, papista ja kulakista. Samaisen piirroksen selittävä, laajahko tekstiosa julkaistiin myös sanomalehdissä. Bonnell pitää tätä bolshevikkien keskuskomitean julkaisemaa ensimmäistä kuvausta pysyvistä kahdesta vihollisesta, *papista* ja *kulakista*, käännteentekevänä tapahtumana. Kulakkien, rikkaiden talonpoikien, fyysiset piirteet kuvattiin eksplisiittisesti, mikä viitoitti kulakin ulkoista kuvausta aina 1930-luvulle saakka. Papit, jotka saivat rikkautensa tsaarilta, ja kulakit, jotka ”nylkivät kansaa” ja käärivät verotuloja köyhiltä, tukivat tsaaria, pahan ruumiillistumaa. Nämä kolme, eräänlainen pahan kolminaisuus, pitivät suojeluksessaan muita pienempiä vihollisia, joita Bonnelliin mukaan oli sisällissodan loppuun mennessä kuvattuna yli 50 kappaletta.³³⁴

Karjalan viholliset olivat pääsääntöisesti samoja, joita olivat neuvostovallan viholliset. Edellisessä luvussa selvisi, että Karjalan työtätekevän kansan ”todellinen ääni” kannatti neuvostovaltaa, mikä oikeutti karjalaisten valtaväestön sijoittamisen neuvostovallan tukijoihin, Bonnelliin sanoin ”valittuihin”, eikä niiden vastustajiin. Pitkäaikaisten vastustajien joukossa olivat pääasiassa kulakit, joita vastaan hyökättiin keskuskomitean viitoittamalla tiellä syksystä 1918 lähtien. Samoja retorisia apuja käyttäen kulakit kuvattiin lehdissä elelevän aivan nenän alla, odottavan neuvostovallan luhistumista, jolloin he pääsisivät taas niskan päälle ”imemään työläisten verta”. Väitettiin, että jos kulakkeja ei tuhottaisi köyhäinkomiteoiden kautta (ks. alaluku 3.2.), kulakit ”söisivät” köyhät talonpojat elävältä. Kulakin kuvattiin nappaavan ”saaliin pesäänsä” kuin

³³³ ”Kuka taistelee Neuvostovaltaa vastaan Venäjällä?”, Wapaus 10.8.1918.

³³⁴ Bonnell 1999, 188–190, 225; ”Царь, поп и кулак”, PP 17.8.1918.

hämähäkki. Heidät kuvattiin yleensä äärimmäisen viekkaiksi ja säälimättömiksi huijareiksi, joita kohtaan talonpoika ei saanut tuntea pienintäkään sääliä.³³⁵

Kylien sivistyneistö eli usein heikkolukutaitoiset entisen vallan edustajat koettiin uhkaaviksi, riistoa ylläpitäviksi vihollisiksi. Nämä ”entiset ihmiset”, joihin kuuluivat myös kulakit ja papit, edustivat yleensä täysin uuden yhteiskunnan ulkopuolelle suljettavia väestöryhmiä. Kunnollisten työläisten ja talonpoikien kuvattiin elelevän ”intelligentsijan joukossa”, millä viitattiin luokkataistelun ilmapiirin olemassaoloon ja uhkan jatkuvaan läsnäoloon.³³⁶ Suorien henkilökuvien ja näkyvien uhkakuvien lisäksi myös kasvoton ja maanalainen pelko vaani kaikkialla. Vastavallankumous oli usein käytössä ollut termi, jolla kuvattiin, kuinka köyhälistön parasta ajava neuvostovalta joutuu taistelemaan jatkuvasti maan alla työskenteleviä rosvoja vastaan. Esimerkiksi Leninin murhayritys syksyllä 1918 oli näyttävästi esillä myös Karjalan lehdissä. Edes neuvostovallan johtaja ei ollut turvassa jatkuvilta salaliitoilta, joihin lehtien mukaan myös kulakit ja papit aktiivisesti tähtäsivät salaisilla toimillaan.³³⁷

Salaliittojen takana mainittiin olevan paitsi Venäjän alamaisia, kuten poliittisia vastustajia, valkokaartilaisia ja muita porvareita, niin myös ulkomaalaisia ”kätyreitä”. Nämä samaiset kätyrit olivat myös selvä fyysinen uhka, mikä ruumiillistui Leninin murhayritykseen, sosialistisen vallankumouksen isään ja ”työläisten johtajaan”. Karjalaa uhkasivat niin saksalaiset, englantilaiset kuin ranskalaisetkin ”imperialistit”, jotka osittain ohjasivat pitkällä kädellään myös Venäjän sisäisiä uhkatekijöitä. Interventiojoukot uhkasivat lehtien mukaan viedä Karjalan työläisiltä heidän tehtaansa ja saavutetun 8-tunnin työpäivän. Talonpojilta he veisivät sekä leivän että maan ja tappaisivat heidät tarkoituksella nälkään. Kansainväliset roistot kaikkine muotoineen tuli murskata Karjalan ja koko neuvostovallan puolesta, mikä liitti Karjalan viholliskuvat osaksi Neuvosto-Venäjän suurta narratiivia.³³⁸

³³⁵ ”Крестьянская беднота, бойея кулаков!”, *Izvestija* 22.8; ”Воззвание”, *Izvestija* 21.8., ”ГПКОККВО”; Ks. myös ”Царь, поп и кулак”, *PP* 17.8.1918.

³³⁶ ”Среди деревенской бедноты”, *Izvestija* 3.10., ”L. Gershanovitsh”; Bonnel 1999, 191–192.

³³⁷ ”Убийство тов. Урицкого и покушение на тов. Ленина”, *MP* 1.9.1918; ”О состоянии здоровья Ульянова-Ленина”, *Izvestija* 5.9.1918: Ks. myös ”Mustat voimat liikkeellä”, *Wapaus* 6.9.1918.

³³⁸ ”Английския банды совместно...”, *Izvestija* 8.8.1918; ”Их лицемерие”, *Izvestija* 16.8.1918; ”К белому террору”, *MP* 5.9.1918, ”Peters”; Ks. uutisointia *Petrogradskaja Pravdassa* esim. ”Товарищи крестьяне...”, 13.8.1918 (iltalehti).

Karjalan yksi näkyvimmistä ja säännöllisimmistä vihollisista oli sen rajanaapuri Suomi. Suomella oli Neuvosto-Venäjän näkökulmasta myös kansainvälistä merkitystä lähinnä Petrogradiin kohdistuvan hyökkäyksen suhteen, mutta Karjalaan suomalaisten ”lahtareiden” kataluutta propagoitiin äärimmäisen ahkeraan jo hyvissä ajoin ennen Aunuksen sotatoimia. Suomalaiskommunistit loivat kuvaa valkoisista suomalaisista verenhimoisina raakalaisina, jotka hamusivat vain Karjalan luonnonrikkauksia ja halusivat tuoda poistetun riiston takaisin karjalaisten elämään. Suomi oli yksi imperialismiin ruumiillistumista, millä viitattiin ”koko maailman porvariston” keskeiseen vihollisasemaan neuvostovallan näkökulmasta. Valkoiset suomalaiset liitettiin usein muiden ulkoisten vihollisten kanssa samaan ”riistäjien” palettiin, mikä helpotti kommunistien työtä samastaa ulkoinen vihollinen yleiseen pääoman edustajien massaan, joka uhkasi vallankumouksen uskottuja saavutuksia.³³⁹

Aunuksen sotatoimet keväällä 1919 saivat karjalaisten viholliskuvan kääntymään entistä enemmän sisäisistä vihollisista ulkoisiin vihollisiin. ”Imperialismin mätänemistila” konkretisoitui valkosuomalaisten hyökkäyksessä ”rauhallisten” karjalaisten kimppuun. Valkosuomalaisten raakalaisluonteen alleviivaaminen ja vihollisen dehumanisointi kasvoi asteittain sodan edetessä. Kuvattiin, että Suomi oli vetänyt ”raatelevat kissankyntensä piiloon”, mutta ”kärjet silti näkyivät” ennen kuin lopulta selvisi, että valkosuomalaiset joukot olivat todella hyökänneet Aunukseseen. Avoin hyökkäys todisti kommunistien näkökulmasta ”lahtarien verenhimon”, ”saaliinhimon”, heidän halunsa ”teurastaa” ja ”kiduttaa” viattomia kansalaisia. Edes naiset ja lapset eivät jääneet turvaan julmalta räähkäämiseltä, jota myös paikalliset kulakit lehtien mukaan avustivat.³⁴⁰ Kommunistien kuvitelma heitä ympäröivästä imperialistien uhkasta ja heidän äärimmäisestä raakuudestaan, säälimättömyydestään, näytti siis käyvän toteen.

Juha Siltala on tulkinnut, että Suomen sisällissotaa värittänyt punaisten paranoia ja julkituotu uskomus vastapuolen suunnittelemasta verilöylystä aiheutti sen, että syyllistetty vastapuoli alkoi jännittyneessä ilmapiirissä myös käyttäytyä odotusten mukaisesti.

³³⁹ ”Suur-Suomi-puuhat eivät saa kannatusta Aunuksessa”, Wapaus 11.10.1918; ”Ääniä Karjalasta”, Wapaus 19.10.1918; ”Itä-Karjala Suomen imperialismiin päämääränä”, Wapaus 10.3.1919, ”Toveri”; ”Meidän vihollisemme”, Wapaus 12.12.1918.

³⁴⁰ ”Откуда к нам хлеб придет?”, OK 29.4.1919; ”Suomi pullistelee”, Wapaus 26.4.1919, ”Kynäsoturi”; ”Aunuksen taistelut”, Wapaus 3.5.1919, ”Toveri”; ”Lahtarien verenhimo Aunuksessa”, Wapaus 9.5.1919; ”Suomalaiset lahtarirovot ryöstämässä ja murhaamassa Aunuksessa”, Wapaus 14.5.1919, ”Nomo”.

Fantasia ikään kuin muuttui todeksi, vereksi ja lihaksi, mikä oikeutti yhtäläiset vastatoimet sitä ”pelänneeltä” osapuolelta: ”syövän” puhdistamisen valuttamalla paha veri pois. Siltala kutsuu tätä vainoharhaista tilaa massapsykoosiksi.³⁴¹ Massapsykoosin oireet on nähtävissä myös Karjalassa, jossa monet Siltalan kuvaamat ilmiöt toistuvat. Taisteluiden alettua Aunuksessa, kuvattiin taisteluita ”erinomaisen kiivaiksi” eli ”sanan täydessä merkityksessä luokkasodaksi”, sodaksi punaisten ja valkoisten välillä. Tämä näkyi erityisesti siinä, että valkoiset osoittivat *taas* luonteensa ”julmilla teloituksilla”. Juuri julmuudet suomalaiskommunistien mukaan osoittivat, että valkoiset olivat ”nimensä arvoisia”: ”lahtareita”, ”verenhimoisia köyhän kansan mestaajia”.³⁴² Suomen sisällissota jatkui Karjalassa henkisesti ja käsitteellisesti ”lahtareiden” ja jatkuvien mestausten sävyttämänä: revanssimaisuus syntyi sen myötä lähes itsestään.

Lahtarit eivät pettäneet punaisten odotuksia, vaan toimivat kuten odottaa sopi, mikä aloitti todellisen ”luokkasodan”, bolshevikkien perimmäisen tavoitteen. Fantasia vihollisen äärimmäisestä julmuudesta ja sen oikeuttamasta puhdistusrituaalista ei ollut vain suomalaiskommunistien yksinoikeus. Myös venäjänkielinen lehdistö oli kehitellyt ajatusta vihollisesta, joka tulee väkivalloin tuhoamaan vapauden Aunuksessa. Valkosuomalaiset toivat lehtien näkökulmasta mukanaan kuoleman, vakavan nälän ja piilossa olleet ”ruoskat”, millä viitattiin porvarilliseen haluun orjuuttaa työläisiä. Aunuksen kuvattiin muuttuvan suureksi, kylmäksi ”hautausmaaksi”, jossa ”känniset” rosvolaumat mellastavat ja tappavat naiset, lapset ja sairaat sääliä tuntematta vieden mukanaan karjalaisten ”onnellisuuden” ja harmonian. Lehdistä välittyy tunnelma, että kulakkien yhdessä valkokaartilaisien kanssa hautoma, odotettu vastavallankumous, ”avoin taistelu” oli nyt todella alkanut; ja sotatoimet oikeuttivat samalla bolshevikkien ankarat vastatoimet.³⁴³ On huomioitava, että venäjänkieliset ottivat slavofiilisen perinteen³⁴⁴ mukaisesti esille yhteisöllisen kärsimyksen, ”onnen” ja rauhan tuhoutumisen sen sijaan, että olisivat ennen kaikkea eksplisiittisesti viitanneet julmuuksilla henkilökohtaisiin veritekoihin.

Yhteisöllisen ja yksilöllisen kuvauksen erot näkyvät, kun kuvitelmien paholaisista tehtiin myös todellisuudessa paholaisia, mikä mahdollisti kasvottoman vihollisen fyysisen

³⁴¹ Siltala 2009, 230—235.

³⁴² ”Aunuksen taistelut”, Wapaus 13.5.1919, ”Juhani”; ”Puna-upseerin muistikirjasta”, Wapaus 9.10.1919.

³⁴³ ”Ко всем гражданам Олонии”, ОК 1.5.1919, ”Jakobson”; ”Время не ждет”, ОК 4.5.1919; ”К приходу в Олонец бело-финских банд”, ОК 14.5.1919, ”А. Куняжев”.

³⁴⁴ Ks. esim. Smith 2003, 186.

tuhoamisen. Paha muutettiin Siltalan tulkintojen mukaisesti fyysiseksi ominaisuudeksi, joka ruumiillistui vihollisen olemuksessa, ja etäännytetttiin omasta ”hyvästä” ja ”terveestä” olemuksesta.³⁴⁵ Suomalainen ”lahtari” kuvattiin myös Karjalassa mahdollisimman epäinhimilliseksi ja eläimelliseksi ilmestykseksi, usein täysin parantumattomaksi henkilöksi. Aunuksen rintamalla oli perääntymistilanteessa esimerkiksi eräs punasotilas raadeltu vain 15 minuutissa niin, että molemmat käsivarret oli ”lyöty poikki”, silmät kaivettu ”pistimen terällä silmäkuopista ulos”, ”korvien taakse lyöty syvät pistimen reiät” ja pyssynperällä isketty päähän niin, että aivot olivat ”valuneet päästä ulos”. Toiselta punasoturilta oli samoin lyöty ”aivot ulos” ja eräältä siviililtä oli kuristamisen jälkeen ”piirrely kasvot” pistimen terällä ”erittäin pahoin”.³⁴⁶ Yksilöllinen kärsimys nostettiin esimerkiksi kaikkia punasotilaita kohtaavasta uhkasta.

Kollegat Karjalassa kuvasivat myös usein valkoisten mitä mielikuvituksellisimpia tapoja kiduttaa uhrejaan. Heidän kohtalonsa, jotka jäivät *elävänä* ”juopottelevien” ja ”eläimellisten” valkoisten vangiksi kohtasivat kuvailuissa ”mitä monimuotoisinta” kidutusta ja ”pahoinpitelyä”. Nämä ”julmat kostotoimet” (*ven. дикой расправы*), järkyttivät karjalaisia niin, että harhapoluille ja vihollisen lupauksiin uskoneet ihmisetkin huusivat pian sotatoimien alettua puna-armeijaa apuun.³⁴⁷ Venäjänkielisten ilmaisussa kollektiivinen valkoisten pahuus aiheutti siis kollektiivisia kärsimyksiä. Erityisen julmana yhteisöllisenä kidutuksena nähtiin venäjänkielisten lehdissä valkosuomalaisten oletetut pyrkimykset tappaa *kansa* nälkään. Usein korostettiin, että bolshevikeilla olisi kyllä ollut leipää tulossa ihmisten iloksi, mutta juuri viholliset estivät nämä toimitukset sotatoimillaan ja veivät kansan viimeisetkin leipämurut omien kansalaistensa ”mässäiltäviksi”.³⁴⁸ Nälkä oli Venäjällä tuttu ilmiö varsinkin sisällissodan aikana³⁴⁹, mutta samalla vihollisten aiheuttaman nälän uhkan lietsominen lehtien sivuilla voidaan myös nähdä liittyvän Karjalan asemaan idän ja lännen kohtauspaiikkana vuosisatojen aikana,

³⁴⁵ Siltala 2009, 320–325; Ks. myös Bonnell 1999, 194–197.

³⁴⁶ ”Pietarin läheisiltä rintamilta”, Wapaus 11.6.1919, ”Juhani”.

³⁴⁷ ”Выслушайте все!”, ОК 6.5.1919, ”Jakobson”; ”Что несут нам белофинны”, ОК 10.5.1919, ”O. Eshmont”; ”Пока не поздно”, ОК 23.5.1919.

³⁴⁸ ”Зверства белых”, ОК 27.5.1919, ”S. Kostija”; ”Откуда к нам хлеб придем?”, ОК 29.4.1919; ”Suomen antimet Aunukselle”, Wapaus 24.6.1919, ”Feminini”.

³⁴⁹ Ks. esim. ”Хлеб и контр-революция”, РР 14.9.1919.

jolloin taistelut länsimaiden kanssa olivat aiheuttaneet myös paljon inhimillistä kärsimystä karjalaisille.³⁵⁰

Suomalaiskommunistien mielestä ”oikeille lahtareille” murhaaminen ja ryöstäminen olivat osa ”luonnollista” käyttäytymistä. Olivathan ”lahtarinulikat” ”saatanallisempia ihmispetoja” kuin minkään ”raakalais- tai sivistyskansan” riveissä taistelleet ”sotalaumat” olivat koskaan olleet, vaikka kantoivatkin mukanaan ”papin kirjoittamia jumalaisia veisuja.³⁵¹ Suomalaiskommunistien sarkastinen tapa käsitellä uskontoa merkinä kaksinaamaisesta uskontoon tukeutuvasta väkivaltaihanteesta samassa yhteydessä sivistyksen ja raakalaisuuden käsitteiden kanssa on kuvainnollinen. He tunsivat edustavansa korkeammalla sivistysasteella olevia suomalaisia, joita eivät uskonnolliset harhakäsitykset sekä porvarillinen orjuus enää muodollisesti haitanneet. Niin kauan kuin heidän ajatussisältönsä ei kajottu, olivat he turvassa ja valkoisten yläpuolella. Siltalan mukaan ajatussisältö ei kuitenkaan ollut punaisten ajattelumalleissa koskemattomissa.

”Saatanallisten ihmispetojen” julmuuksien ja niiden yksityiskohtien erittely on paitsi sotapropagandalle tyypillistä demonisointia, ”kauhupropagandaa”, niin myös samankaltaista kuin Siltalan havainnot kauhutarinoiden olemuksesta punaisten retoriikassa. Esimerkiksi pään yksityiskohtaisen tuhoutumisen, aivonkappaleiden erittelyn, voidaan nähdä viittaavaan pelkoon ajatusten tuhoutumiseen, bolshevismin valumiseen pääkopasta ulos, ja hyökkäyksenä *ajatussisältöä* vastaan.³⁵² Myös Karjalassa bolshevismin nähtiin olevan osa henkilön fyysistä olemusta, josta ”puhdistuakseen” valkoisten kuvattiin tappavan kaikki, joita he ”epäilivät bolshevikeiksi”, siis kuvainnollisesti ”jo saastuneiksi” valkoisten näkökulmasta. Symbolisesti valkoisten kuvattiin vievän kommunisteiksi epäilemiään metsään ammuttaviksi, kauas ”saastumattomista”, bolshevismin ulottumattomissa olleista. Siltalan tulkintojen mukaisesti vihollisen kuviteltiin myös pyrkivän sulautumaan kommunisteihin, syömään heidän aatteensa, ja muuttumaan joksikin tunnistamattomaksi ja vaikeammin tuhottavaksi. Pyrkimällä tappamaan kaikki ”porvariston kouluvesat”, eli valkosuomalaisten jälkipolvi,

³⁵⁰ Laasonen 2005, 99–103; Kangaspuro 2000, 38–42.

³⁵¹ ”Suomalaiset lahtarirovot ryöstämässä ja murhaamassa Aunuksessa”, Wapaus 14.5.1919, ”Nomo”.

³⁵² Siltala 2009, 298–301; Huhtala 1937, 19–20.

olisi Karjalassa saavutettu selvärajainen tila, eräänlainen harmonia, jolloin fuusioitumista ei enää olisi tarvinnut pelätä.³⁵³

Vaikeammin määriteltävä ja tuhottava vihollinen oli myös karjalaisia vuosisatoja piinannut ”pimeys” (ks. alaluku 4.1.), joka oli usein syynä harmaalla alueella liikkuneiden, osittain fuusioituneiden karjalaisten kulakkien onnistumisille ”tyhmien talonpoikien keskuudessa”. Imperialistiset sotajoukot, johon Suomi siis myös kuului, oli helpompi rajata koskemaan kaikkia ulkomaalaisia, ulkoistettuja muukalaisia, mutta karjalaisten keskuudessa vallinnut vaikeasti rajattava ”tietämättömyys” asetti bolshevismiin suureen vaaraan. Tämä näkyi muun muassa selustan ”harmaiden kylien” kapinointialttiutena. Samaan viholliskategoriaan liitettiin myös rintamakarkuruus, joka vahingoitti vakavasti koko puna-armeijan rintamatoimintaa. Karkurit liitettiin tsaaria tukeviin ryhmittymiin, mikä teki heistä paitsi vaarallisia myös koko työväenluokan kollektiivisia vihollisia.³⁵⁴

Viholliskuvien luomisessa sotatilanteessa ei käytetty pelkästään kauhukuvia kulakeista ja lahtareista ”orjuuttajina” ja verenhimoisina ”ihmispetoina”, vaan kuten muualla Neuvosto-Venäjäällä, liitettiin viholliskuviin samanaikaisesti myös satiiria ja huumoria. Vapaaehtoisten joukkojen mainittiin olevan kaikkea muuta kuin uskottavia sotilaita ja kulkevan ”Aatamin asussa”, jotkut ilman housuja ja jotkut parittomissa kengissä tai jopa ilman kenkiä. Housuttomuus otettiin esiin myös suomalaisretkikunnan peräännyttyä Vitelestä, jolloin jääkärimajuri von Hertzenin mainittiin *juosseen* Suomeen karkuun ilman housuja ja kenkiä. Samassa yhteydessä mainittiin, että kapteeni Kuisma ei voinut osallistua tähän näytelmään, kun makasi sarkastisesti jo ”verissään, jalat mäsänä”. Aunuksen retkikuntaa kutsuttiin toisinaan juopottelevaksi ”retkueeksi” ja sen johtajia

³⁵³ ”В плену у белых”, ОК 23.5.1919, ”J. Lagodin”; ”Miten Aunusta valloitettiin”, Wapaus 5.8.1919, ”Из дневника мобилизованного коммуниста”, ОК 4.5.1919, ”Mogikan”; ”Karjalan vapautuksen uhrin”, Wapaus 25.6.1919, ”Punikki”.

³⁵⁴ ”Фронт и тыл”, ОК 5.6.1919; ”Дождались”, ОК 27.5.1919, ”M. Tshumenkov”; ”Дезертыри помощники и слуги белофиннов”, ОК 12.6.1919; ”Suomalaiset lahtarirovot ryöstämässä ja murhaamassa Aunuksessa”, Wapaus 14.5.1919, ”Nomo”; ”Aunuksen lahtarirovot syyttelevät toisiaan”, Wapaus 8.8.1919, ”Karjalainen”.

raukoiksi tai ”jänishousuiksi”, jotka usein pakokauhun vallitessa tekivät mitä sattuiivat, eivätkä punaisten iloksi edes osanneet ampua tarkasti.³⁵⁵

Vihollisista pyrittiinkin tekemään samaan aikaan kauhistuttavia raakalaisia sekä koomisia, vähäpätöisiä ”räksyttäjiä”. Bolshevikit omaksuivat satiiriset tyylikeinot propagandaansa jo aikaisin Venäjän pitkän satiirin perinteen seurauksena.³⁵⁶ Koomisiksi viholliset muuttuivat viimeistään sitä mukaa, kun puna-armeija onnistui heidät kukistamaan, usein jo aikaisemminkin taisteluiden aikana. Karjalassa ilmestyneissä sanomalehdissä ei ollut mukana kuvallisia tehokeinoja kuten piirroksia, joita oli esimerkiksi *Petrogradskaja Pravdassa* vuonna 1919. Symboliikka ja mielikuvia luotiin ainoastaan sanojen avulla. Karjalaan suunnattu propaganda jatkoi kuitenkin samaa kaksinapaista perinnettä, mitä suuremmat lehdet ja Neuvosto-Venäjän päänarratiivi ilmensivät. Valkoisista tehtiin yleisesti julmia ”veriparoneita”, leivästä tapeltiin nälkäkuoleman partaalla, mutta silti proletariaatti kulki voitosta voittoon kohti sosialismin aurinkoa jättäen ”huvittavat” porvarit jalkoihinsa (Liite 2).³⁵⁷

Vuoden 1920 alkupuolella valtaosa Neuvosto-Venäjän arkkivihollisista, kuten kenraalit Anton Denikin ja Nikolai Judenitsh sekä amiraali Aleksandr Koltshak, olivat jo kukistuneet puna-armeijan puristuksessa. Tämä ”kukistunut kolmiyhteys” melko messiaanisesti kuvattuna, virui vankiloissa tai karkuteillä, ja kommunistit lupasivat pikaisia ”sielunmessuja” heidän kannattajilleen, viitaten valkokenraalien tukeutumisesta uskonnollisiin Pyhän Venäjän periaatteisiin.³⁵⁸ Viholliskuvassa siirryttiin hiljalleen aikakauteen, jolloin pääpaino siirtyi sotarintamilta työn rintamalle, ulkoisista vihollisista sisäisiin vihollisiin. Aunuksen sotatoimet olivat jo aikaa sitten loppuneet, mutta karjalaiset eivät suinkaan olleet päässeet eroon kaikista ulkoisista vihollisistaan, erityisesti Suomen ”lahtareista”, jotka lehtien mukaan odottelivat sopivaa tilaisuutta anastaa Karjala itselleen.

³⁵⁵ ”Белофинны несут нам рабство”, ОК 25.6.1919, ”D. Danilov”; ”Lahtarien selkäsauna Aunuksessa”, Wapaus 2.7.1919; ”Lahtarien saalistusretki Aunukseseen”, Wapaus 11.7.1919; ”Puna-upseerin muistikirjasta”, Wapaus 9.10.1919; ”Aunuksen lahtarirovot syyttelevät toisiaan”, Wapaus 8.8.1919, ”Karjalainen”.

³⁵⁶ Ks erit. Bonnell 1999, 200–204;

³⁵⁷ ”Жалкие усилия” – piirros, РР, 18.9.1918 (iltalehti); ”У белых”, РР 16.7.1919; ”Хлеб и контр-революция”, РР 14.9.1919.

³⁵⁸ ”Колчак, Юденич, Деникин.”, РР 31.1.1920; ”Кукistunut kolmiyhteys”, Wapaus 1.2.1920, ”-o”; ”Koltshak kommunistien käsissä”, Wapaus 27.1.1920.

Valkoiset suomalaiset halusivat kommunistien näkökulmasta edelleen Karjalan ”hongikkoja” heimokansan vapauttamisen valesussa. Heimoaatetta ironisoiden ja dehumanisoinnin keinoin Suomen ”lahtareista” luotiin kuvaa ”vaanivasta, kyyristelevästä kissasta”, joka odotteli tilaisuuttaan ”vetää kynnet esiin saaliin napatakseen”. ”Petomaiset” ja ”veriset” valkosuomalaiset hakivat ”rohkuryyppyjä” Euroopan ”lahtaripesistä” ratkaistakseen Itä-Karjalan kysymyksen mielensä mukaan.³⁵⁹ Neuvostovalta puuttui peliin. Lehdissä karjalaisten kuvailtiin eläneen ”katkerien kokemusten, ankaran sorron, ahneitten imperialistien, vielevää nimeä kantavien sortajan ja raa’an ”heimoveljen” helskähte-riistäjän kuristuksen ja vainon alla”, mikä oikeutti neuvostovallan omasta mielestään ”vapauttamaan” karjalaiset nälän, orjuuden ja ”pimeyden” säälimättömästä kurimuksesta. Ulkoiset viholliset, joilla itselläänkään ei ollut bolshevikkien tarkoittamaa ”todellista vapautta”, yrittivät estää karjalaisia saavuttamasta vapauden olotilan, mutta nyt tämä julma leikki oli vihdoon lopussa.³⁶⁰

On nähtävissä, että erityisesti suomalaiskommunistit iskivät toistuvasti valkoisten suomalaisten rehellisyyteen ja pyyteettömyyteen väittäen suomalaisia valehtelijoiksi ja ”vieleviksi” tukkihuijareiksi. Veriset ja eläimelliset suomalaiset olivat kuin susia lampaan asussa, mikä on toki hyvin tyypillinen aikakauden tapa kuvata leimallisesti imperialistiksi kuvattuja länsimaita. Suomalaisten haukkuessa suomalaisia tilanteessa on kuitenkin oma syvyytensä. Irina Takala on tutkimuksessaan tulkinnut, että karjalaisilla oli vielä ennen neuvostovaltaa suomalaisista juuri päinvastainen kuva: karjalaiset pitivät suomalaisia pääosin erittäin rehellisinä, ahkerina, huolellisina ja luotettavina.³⁶¹ Yhdistettynä muihin suomalaiskommunistien käyttämiin tehokeinoihin ”lahtareiden” luonteesta voidaan päätellä suomalaiskommunistien ennen kaikkea muovanneen ja toistaneen omaa mielikuvaansa valkoisista suomalaisista, heidän vastustajistaan Suomen sisällissodassa. Karjalan vapauttaminen sidottiin osin suomalaisten omaan pettymyksen käsitteistöön Suomen ”vapauttamisen” epäonnistumisessa vuonna 1918.

Puolan ja Neuvosto-Venäjän sodan riehussa vuonna 1920 etelämpänä, saatiin Neuvosto-Karjalan peruskivi muurattua ja parempi tulevaisuus laitettua alulle, Suomen sinnikkäistä

³⁵⁹ ”Rosvot pohjoisessa”, Wapaus 24.2.1920; ”Lahtari-Suomen pitkät kynnet poikki”, Wapaus 4.5.1920, ”Kynäsoturi”; ”Финляндия и карельский вопрос”, PP 18.5.1920, ”N. Kuzmin”.

³⁶⁰ ”Karjalan sydänmailta”, Wapaus 4.7.1920; ”Karjalan väestön tervehdys Suomen proletariaatille”, Wapaus 6.7.1920, ”Gylling, Kudzhijev, Mäki”; ”Vienan Karjalan kansan ääni”, 8.7.1920.

³⁶¹ Takala 2009, 277–281.

pyristelyistä huolimatta. Karjalan ulkoiselta pääviholliselta siis ”katkottiin pisimmät kynnet”, ja päästiin keskittymään sisäisten vihollisten laajaan kirjoon. Koska viholliset olivat lehtien mukaan pitäneet karjalaiset täysin pimennossa vuosien varrella, merkitsi uusi aika paitsi ”sorrosta vapautumista” myös karjalaisten vastuun kasvamista: heidän tuli kasvattaa suojamuuri naapurimaan ”verenimijöitä” vastaan, ajaa ”omat kulakit” Suomen rajan taakse ja ottaa heille tarjottimella ollut työväenvalta omiin käsiinsä. Vihollisten vastustaminen edellytti näkymättömien vihollisten, tietämättömyyden ja lukutaidottomuuden ”likvidointia”, sillä ”henkilö, joka ei ollut poliittisesti tietoinen, oli kommunistien mielestä vaara työväen valtiolle ja kuollut kommunismille”.³⁶²

Karjalan uhkakuvien totaalinen poistaminen oli kovan työn takana, mutta samalla muistutettiin neuvostovallan voimasta ja jo tuhotuista vihollisista. ”Esi-isien luokse” olivat tulleet lähetetyksi useat entiset tsaarin kenraalit, kuten kenraali Kornilov ja amiraali Koltshak, ja osa muista vastustajista oli karkotettu ulkomaille ”työttömyyteen”. Saman ”kunniaattoman lopun” olivat Neuvosto-Venäjällä kohdanneet myös abstraktit viholliset kuten kolera, joka ”menehtyi” Nevan ja Volgan veteen; pilkkukuume, joka katosi ”täiden puutteeseen”; rokko, joka voitettiin rokotuksilla ja nälkä sekä kylmyys, joiden *lopullinen* tuhoaminen edellytti vielä työväen ”rynnäköintiä” erityisesti talouden saralla. Karjalaistenkin tuli kerätä auransa, kirveensä ja sahasa ja lähteä työn rintamalle ahertamaan, sillä ”nälän valta” piti voittaa uudessa sodassa, jossa laiskat olivat työväenvallan vihollisia.³⁶³

Töitä myös oli tarjolla kaikille kynnelle kykeneville, sillä ”työtaistelu” oli samalla koko ”maailman työn ja pääoman välistä kamppailua”. Sotaisin termein käsitellystä työtaistelusta piti iloita, sillä muissa maissa olot olivat kaikkea muuta kuin hohdokkaat. Sisällissodan alusta saakka oli luotu kuvaa maailmantilanteen jatkuvasta räjähdysalttiudesta, maissa kytevästä vallankumouksellisista kapinoista, jotka vain

³⁶² ”Yleis-venäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean julistus Karjalan kansalle”, KK 5.10.1920, ”Jenukidze ja Kalinin”; ”Karjalan talonpojalle”, KK 11.11.1920, ”Andreinpoika”; ”Uusia uria kansanvalistuksen alalla”, KK 7.12.1920; ”Ликвидация безграмотности в Олонецкой губ.», Kommuna 11.8.1921.

³⁶³; ”Muistettavia”, KK 11.11.1920, ”Krasnaja Gazeta”; ”Venäjän kaikille työtätekeville”, KK 27.1.1920; ”Karjalan veljet ja siskot”, KK 21.12.1920, ”Karjalan Onni”; ”Sota alkaa”, Wapaus 23.2.1920, ”Talonpoika”.

odottivat oikeaa hetkeä kumota kapitalistinen riistovalta pois valtaistuimeltaan³⁶⁴. Tällä tiellä jatkettiin, ja lehdissä pyrittiin aktiivisesti näyttämään ulkomaat epämiellyttävinä paikkoina, jossa ei ollut työtä, ruokaa eikä omalähtöistä toivoa. Ulkomaisen kärsimykset johtuivat lehtien mukaan ennen kaikkea järjestelmällisestä heikkoudesta suhteessa sosialistiseen Neuvosto-Venäjään. Valtaosa ulkomaan uutisista käsittelikin kapitalistisen järjestelmän heikkouksia, ja sitä miten työväki joutui niissä kärsimään rikkaiden kustannuksella, toisin kuin esimerkiksi sosialistisessa Neuvosto-Karjalassa.³⁶⁵

Ulkomaista kirjoittaessa ei ollut juurikaan merkitystä, mitä maat todellisuudessa edustivat, vaan minkälaisiksi kommunistit halusivat ulkomaat kuvata. Suomen erityisasema Karjalan rajanaapurina liitti Suomea kohtaan mielikuvan, että siellä vain rääkätään ja kiusataan hyväuskoisia karjalaisia pakolaisia, jotka olivat paenneet Suomeen sotateimien myötä. Kirjoitettiin, että Suomeen paenneet karjalaiset katselivat ”katumapäällä” rajalinjalta Karjalan puolelle ”alakuloisina ja masentuneina” ja ”toivoivat” pikaista kotiin pääsyä.³⁶⁶ Suomalaiskommunistien kuvatessa karjalaisten kotiinkaipuuta ja masentuneisuutta Suomessa asuessaan näkyvät merkkejä paitsi suomalaisten antipatioista valkoista Suomea kohtaan myös omista toiveista päästä vielä voittajina takaisin Suomeen, kotimaahansa. Juuri Suomen läheisyys teki sen käsittelystä niin tunteenomaisen, että Suomi haluttiin näyttää vieläkin karmeampana paikkana kuin useimmat muut ulkovallat.

Työn rintaman ja ”pimeyden” poistamisen ohella viholliskuvaa muovasi Kronstadtin kapina keväällä 1921, joka nosti pinnan alla kyteneet pelot vastavallankumouksesta esille. Polttoaine- ja elintarvikepuolaa hyväksikäyttäen olivat työväenvallan viholliset, kuten vakoilijat ja oppositiopuolueiden jäsenet, houkutelleet kansaa vastavallankumouksen tielle ”mustalla propagandallaan”, mutta aseelliseen vastarintaan nousivatkin matruusit eivätkä tietämättömät talonpojat. Matruusit uskoivat lehtien mukaan ”suteen lampaan asussa”, eli opposition ja ulkomaalaisten vakoilijoiden ”valheisiin”, mikä velvoitti puna-armeijan

³⁶⁴ Esim. ”Революция в Европе”, PP 22.11.1918; ”Революция в Германии”, PP 12.11.1918; ”Sosialistinen Neuvosto-Wiro”, Wapaus 3.12.1918; ”Революционное движение в Европе”, PP 19.6.1919; ”Puolan vallankumouksellisen hallituksen julistus”, Wapaus 17.8.1920.

³⁶⁵ ”Työnrintamalta”, Wapaus 16.1.1921; ”Työttömyyttä muualla, työtä täällä”, KK 3.2.1921; ”Ylellisyys ja kurjuus Yhdysvalloissa”, KK 18.6.1921; ”Безработица в Англии” ym. ulkomaan uutiset, Kommuna 14.4. & 26.4.1921; ”Maailman taloudellinen pula”, Wapaus 30.6.1921, ”Trotski”.

³⁶⁶ ”Punaset soturit talonpojan turvana”, KK 11.12.1920; ”Olot Repolassa ja Porajärvellä”, KK 7.9.1921, ”Iivo”. ”Suomen lahtarit kiduttavat Aunuksesta vietyjä työläisiä”, Wapaus 4.8.1919; ”Aunukselaiset palaavat kotiinsa”, Wapaus 3.6.1920.

kukistamaan ”kansalaissodan liekkejä palamaan puhaltaneen” kapinan. Kapinoitsijoiden synkkä kohtalo, osan teloittaminen ja osan pakeneminen Suomeen bolshevikkien sanoin kohdeltavaksi ”kuin koirat”, tuli toimia esimerkkinä heille, joita ”yllytetään kohottamaan kätensä” neuvostovaltaa vastaan.³⁶⁷ Ruodusta poikkeaminen eli kapinan tielle lähteminen kuvataan varsinkin venäjänkielisten lehdissä lähes pahimmaksi mahdolliseksi petturuudeksi, mikä on yksi esimerkki venäjänkielisten tavasta korostaa yhteisöllistä piirrettä oikean käytöksen perikuvana.

Sisällissodan hiilloksen hehkuessa jo kuolleeksi ristittyjä vihollisia heräsi muitakin uudestaan eloon. ”Kylvökamppailun” vaisu eteneminen ”henkisesti viljelemättömässä” Karjalassa oli vasta alkusoittoa Volgan aluetta ravistelleesta erittäin vakavasta nälänhädästä vuoden 1921 jälkimäisellä puoliskolla. Yleisiä ruokanormeja jouduttiin pienentämään Karjalassa jo kesän 1921 alussa, mikä altisti talonpojat taas valkosuomalaisten ”lahtariagitatsioonille”³⁶⁸. Nälkäkuoleman lisäksi karjalaisia uhkasivat tsaarin haamun aiheuttamat valistusihanteet, joilla oli päntätty nuorison päähän ”kaikenlaisia uskonnon taikataruja” ja peloteltu ”haudantakaisilla helvetintulilla”. ”Jumaluustarut” olivat ”vaurioittaneet” muun muassa karjalaisten käsitystä ahkeruudesta, mikä oli esteenä sekä työn rintaman menestyksekkäälle hoitamiselle että ”pimeyden” karkottamiselle.³⁶⁹ Juuri suomalaiskommunistit kokivat karjalaisten uskonnollisen vakaumuksen erityisesti laiskuuden aiheuttajaksi vastakohtana omalle ahkeruudelleen, minkä ajatusmallin myös Kangaspuro on havainnut omissa tutkimuksissaan.³⁷⁰

Nälänhädän riepotellessa Venäjää kaikki propagandakanavat alistettiin uhkaavan tilanteen ratkaisemiseksi. Syy nälänhädästä, kuten oli tehty myös yleisen heikon taloustilanteen kohdalla, vyörytettiin ”seitsenvuotisen imperialistisen sodan” sekä ”tilanherrojen” ja ”muiden kapitalistien” niskaan. Sisällissota jatkui siis edelleen nyt nälkää vastaan

³⁶⁷ ”Поднимают голову”, Коммуна 6.3.1921, ”S. Tshasovennyi”; ”Хороший урок”, Коммуна 20.3.1921, ”S. Tshasovennyi”; ”Kronstadtin työläisille, merimiehille ja puna-armeijalaisille”, Wapaus 6.3.1921, ”PTPAEN”; ”Varoittava esimerkki”, KK 16.4.1921, ”Iivo”; ”Kronstadtin kapinoitsijoiden tuomio”, Wapaus 25.3.1921.

³⁶⁸ ”Oma apu paras apu”, KK 7.5.1921; ”Ensimmäiset kyntäjät ja kylväjät lähetetty”, KK 27.4.1921;

”Elintarviketilanne Karjalassa”, KK 28.5.1921; ”Elintarviketilanne ja lahtariagitatsiooni”, KK 1.6.1921.

³⁶⁹ ”Karjalan nuorisolle”, KK 6.7.1921, ”M. Jaakkola”; ”Kirje Muurmannista”, KK 25.6.1921, ”U. Karjalainen”; ”Mitä nykyinen hetki vaatii?”, KK 15.6.1921, ”K. Sallijeff”; ”Uskonnonvastainen propagandatyö”, Wapaus 15.4.1921, ”Lyyli. L.”.

³⁷⁰ Kangaspuro 2000, 152–156.

taistelemisena.³⁷¹ Neuvosto-Venäjän nälänhätä sai ulkomaiden ”riistopolitiikan” erikoiseen valoon, kun vanhoista vihollisista tulikin yhtäkkiä auttajia. Nälkä, näkymätön vihollinen, oli niin pelottava vihollinen, että sen kimppuun oli pakko käydä ulkomaiden kanssa; samojen maiden, joiden kerrottiin tappavan Venäjän työväki nälkään sisällissodan aikana. Runsaslukuisten avustuslaitosten sävyä tosin usein pehmennettiin korostamalla työväenluokan osuutta ulkomailta saapuvista avustuksista, sillä porvareiden nähtiin vain hyötyvän koko tilanteesta toisin kuin tukea omille vallankumouksilleen ”toivova” kansainvälinen proletariaatti.³⁷²

Samalla kun Volgan varren asukkaat yrittivät lehtien mukaan täyttää vatsansa mullalla ja savella, ja siellä missä oli onnea syömällä ”saviheinää” ja tammenterhoja, vastavallankumouksen uhka leijui sekä Petrogradissa että Karjalan salokylillä. Kronstadtin aiheuttama kuumeinen tila rönsyili kesällä ja syksyllä 1921 lukuisina vastavallankumouksellisten kapinoiden järjestely-yritysten ”paljastamisina” ja niiden tukahduttamisina. Näiden salaliittojen liitokset sidottiin imperialistiin maihin, jotka olivat lehtien perusteella yhdessä venäläisten valkokaartilaisten kanssa soluttautuneet tuhoamaan neuvostojärjestelmää sisältä päin.³⁷³ Samaan salaliittojen mereen kuuluivat lehtien sivuilla huteraa sisäpoliittista tilannetta hyväksikäyttäneet Karjalassa liikkuneet ”naamioituneet vakoojat”, jotka ”liittoutuneiden valkokaartilaisten” leivissä valkosuomalaiset etunenässä pyrkivät järjestämään uuden ”kansannousun” paikallisen ”kulakkiväestön” keskuudessa levittämällä muun muassa vaarallisia lentolehtisiä.³⁷⁴

Sisällissodan lehtien sivuilla jatkunut käymistila Karjalassa räjähti lopulta loppusyksystä 1921, kun karjalaiset ”eksyneet veljet kallistivat korvansa rajantakaisten konnien kuiskailuille”. Sotatilan syttyminen Karjalassa oli kolmen keskeisen vihollisen

³⁷¹ Taloustilanteesta: ”Kansainvälinen taloudellinen tilanne ja Venäjän Neuvostotasavalta”, Wapaus 15.7.1921, ”Lenin” ja ”Kapitalismiin palaaminen”, Wapaus 6.7.1921; Nälänhäädästä: ”Tasavallan eräitä osia kohdannut kato”, KK 24.8.1921, ”Lenin”.

³⁷² ”Tasavallan eräitä osia kohdannut kato”, KK 24.8.1921, ”Lenin”; ”Nälänhätää kärsivien avustaminen”, Wapaus 16.9.1921; ”Помощь из-за границы”, PP 29.7.1921; ”Помощь голодающим и международная классовая борьба”, PP 17.8.1921; Iskulause ”Граждане Республики!”, Kommuna 18.10.1921.

³⁷³ ”Hätä Volgan varsilla”, KK 14.9.1921; ”Salaliittojen paljastus”, Wapaus 30.7.1921; ”Neuvostovalan vastaisesta salaliitosta”, Wapaus 7.9.1921; ”Русский контр-революционный заговор на польской территории”, PP 7.7.1921; ”Раскрытие и ликвидация белогвардейского заговора”, Kommuna 7.9.1921.

³⁷⁴ ”Контр-революционный блок”, Kommuna 11.8.1921; ”V. Kudzhijev”; ”Lahtarit valmistavat uutta ”kansannousua” Karjalassa”, Wapaus 7.10.1921.

yhdistelmän – nälän, karjalaisten tietämättömyyden ja valkosuomalaisten ”lahtareiden” toiminnan – seurausta, mikä ilmensi kommunistien mielestä samalla imperialistien yhteistä salajuontaa Neuvosto-Venäjää vastaan. ”Kaikenkarvaiset lahtaripedot” käsittivät myös karjalaisia pakolaisia, joiden kuvailtiin vielä aikaisemmin kaipailevan Karjalaan rauhallisin aikein. ”Ryövärit” saivat lehtien mukaan samalla paikallisia ”vähätietoisia” karjalaisia mukaan taisteluihin, jotka välittömästi julistettiin lehtien sivuilla symbolisesti ”raatajarahvaan vihollisiksi” ja heidät omaisuutensa takavarikoitiin. Kuvattiin, että ”rajan takaa” tulvinut ”valkoinen vaino” oli taas kerran tuhottava, millä viitattiin erityisesti heimosotien aikaansaamaan vuosikausia kestäneeseen olotilaan.³⁷⁵

Karjalan kapinan aikana propagandan tyyli suoraviivaistui ja muuttui melko samankaltaiseksi kuin Aunuksen retken aikana. Vihollinen uhmasi tälläkin kertaa rauhallista elämää, ”vapautta”, ja tappoi raa’asti käsiinsä joutuneet, vei ihmisiä vankityrmiin ja käänsi aseella uhaten viattomat taistelemaan ”veljiänsä” vastaan – aivan kuten kommunistit olivat odottaneet pitkin kesää ja syksyä. ”Valkoinen rosvoliike” tuhosi, mellasti ja ”mässäili” sekä repi mukaan ”kaiken minkä irti saivat”: hevoset, karjan, viljan ja jopa ihmiset omiin tarkoituksiinsa. Äärimmäinen tuhoamisvimma liitti kuvastoon olettamuksen, että karjalaisiin ja suomalaisiin ”pyöveleihin” ja ”juudaksiin” liittyi ”irstauden” ja ”vetelehtimisen” piirteitä. ”Valkohurtat” ikään kuin raikasivat vallankumousta toimillaan ja jättivät jälkeen ”raunioituneen” Karjalan. Mutta kuten aikaisemmin, lehtien mukaan ”tätä lahtarit olivat tarkoittaneetkin”. Sodan jäljissä kulki vielä kertomusten perusteella mustarokko, joka tappoi varsinkin lapsia joukoittain. Vain nopea voitto ”rosvojoukoista” saattoi Gyllingin mielestä pienentää tästä mellastuksesta johtuvia kärsimyksiä, ”Vienan kansan kauheaa kohtaloa”.³⁷⁶

”Lahtarien” tuhovimman ja totaalisen sodan kuvailun lisäksi yhtäläisyys Aunuksen oli se, että vihollisesta tehtiin taas todellinen paholainen, joka oli lehtien mukaan ”petoeläintäkin julmempi”. Yksityiskohtiin menneissä kuvauksissa kerrottiin kuinka

³⁷⁵ ”Автономная Карелия и белая Финляндия”, Коммуна 4.10.1921, ”Kudzhijev”; ”На борьбу с бандитами!”, Коммуна 1.12.1921, ”Klishko”; ”Pakollinen määräys...”, KK 10.12.1921, ”Gylling”; ”Punainen Karjala”, KK 7.12.1921, ”Karjalan kävijä”; ”Победа в Карелии”, PP 12.1.1922, ”V. Ks.”.

³⁷⁶ ”Julistus Karjalan väestölle II.”, KK 22.12.1921, ”Gylling”; ”Suksille!”, KK 20.12.1921; ”Julistus Repolan kunnan asukkaille”, KK 24.12.1921, ”Romanov”; ”На борьбу с бандитами!”, Коммуна 1.12.1921, ”Klishko”; ”Uikujärveltä” ja ”Elämä Tunkuella juuri nyt”, KK 29.12.1921; ”Vihollisillemme”, KK 31.1.1922, ”Karjalan alueen pol.- os.”; ”Ребольцы”, KarKom 21.1.1922, ”L. Gershanovitsh”.

Ontajärvellä oli ”petomaisesti” murhattu elintarviketarkastaja pistelemällä rinta ”puhki” pistimillä, viiltelemällä ”aivan verille” ja kaivamalla silmät päästä ulos. Eräässä kylässä oli 32 miestä silvottu siten, että useimmilta oli pää leikattu irti ruumiista. Julmimmin oli kuitenkin murhattu komppanianpäällikkö ja kommunisti, jonka irtileikattu pää oli ”pistelty täyteen reikiä”, korvat leikattu irti, silmät puhkaistu ja rintaan ”leikattu” puukolla ”noin 10 senttimetrin levyinen neuvostotähti”. Kauhupropagandan ilmentämät raakuudet tuntuvat voimistuvan ja raaistuvan entisestään Karjalan kapinan aikana, mikä voi viitata sotaväsymykseen ja sen aiheuttamaan oletettuun kykyyn vastaanottaa raakaa ja julmaa propagandaa stressitöntä rauhantilaa paremmin.³⁷⁷

Siltalan tulkinnat ajatussisältöä vastaan hyökkäämisestä ja sen tunteen luomasta ahdistuksesta viholliskuvauksissa vahvistuvat erityisesti kommunisteja vastaan tehtyjen veritekojen alleviivaamisena. Esimerkiksi eräässä Aunuksen sotaan liittyneessä kauhutarinassa kylän kommunisti oli pakotettu katsomaan, kun valkosuomalaiset ampuivat seitsemän puna-armeijalaista hänen edessään, jonka jälkeen mies yhdessä puna-armeijalaisten teloitettujen kanssa ”nostettiin puuhun roikkumaan” ja ammuttiin ”täyteen reikiä”, jonka jälkeen ”sitkeä” kommunisti vasta ”lopetettiin”, hänen ajatuksena vaimennettiin.³⁷⁸ Erona Aunuksen retken propagandaan onkin se, että valkoisten tuhovimma kohdistui useissa kerrotuissa tapauksissa juuri valistusinstituutioihin ja niiden parissa työskenteleviä ”tietoisia” kuten opettajia vastaan. Valkoisen Suomen kerrottiin haluavan ”säästää” Karjala ”bolshevismin tartunnalta”, jotta se ”nöyräniskaisemmin” alistuisi Suomen kapitalisien ”riistettäväksi. ”Vapaus” ei enää ollut vain abstrakti asia, vaan rakennettu olotila ”tietoisimmissa” kansalaisissa, joita suomalaiset ”lahtarit” nyt jahtasivat pitkin Karjalan metsiä, ruumiillistaen koston ja vihan bolshevismia vastaa.³⁷⁹

Uusi sota vanhan ”vainolaisen” yhdessä suomalaiskommunistien kanssa vaikutti myös siten, että lahtari-sanana suoraan uusiokäyttöä venäjänkielisessä kontekstissa ilmeni ensimmäisen kerran Karjalan historian aikana. Valkosuomalaisten ”tyypillinen” halu orjuuttaa Karjalaa suursuomalaisessa mielessä loi venäjänkielisten mukaan ”ideologiset kasvot *lahtareille*” (*ven. mon. лахтары*), mitä selvennettiin kertomalla mitä lainasana

³⁷⁷ ”Ruumiiden silpominen”, KK 4.3.1922; ”Kuulumisia Karjalasta”, KK 27.12.1921; ”Julistus Repolan kunnan asukkaille”, KK 24.12.1921, ”Romanov”; Sotaväsymyksestä esim. Huhtala 1937, 17.

³⁷⁸ ”Зверства белофиннов”, Коммуна 1.12.1921 ”N. Loginov”; Siltala 2009, 298–301.

³⁷⁹ ”Valkoterroriako Kauko-Karjalaan?”, KK 10.1.1922, ”Ontrei”; ”К разгрому белой Ухты”, КарКом 10.2.1922, ”L. Gershanovitsh”; ”Lahtarien julmuudet Karjalassa”, KK 31.12.1921.

tarkoitti venäjän kielen sanalla ”живодер” (*suom. nylkyri tai julmuri*).³⁸⁰ Erikoisuutena venäjänkielisessä aineistossa ilmenee Karjalan luonnon, sen ”laajuuden” ja karuuden kuvailua enemmän kuin suomenkielisessä aineistossa. Taistelu ”bandiittien” kanssa koettiin puna-armeijalaisten mielestä muuttuneen helmikuuhun 1922 mennessä enemmänkin ”taisteluksi Karjalan luontoa vastaan”.³⁸¹ Karjalan luonto paljasti siis myös ”kyntensä” ja uhkasi puna-armeijan voittoa laajojen salomaiden syleilyssä. Mahdollisesti Karjalan erämaaluonnon kuvaus tähtäsi Smithin ajatusten mukaisesti samalla Karjalan kansalliskuvaston luomiseen ja luonnon paikalliseen mytologisointiin erotuksena Venäjän yleiseen kansallismaisemaan, aroihiin ja tundraan.³⁸²

”Rasvanaamoineen” ja ”hyllyvine vatsoineen” Karjalan metsiä himoavat valkosuomalaiset ja ”syntymävikana karvankääntämisen” ja petturuuden saaneet karjalaiset kapinoitsijat saivat tilaa karikatyyrisissä kertomuksissa kuten aikaisemminkin konfliktien aikana. Sarkastisuus ja dehumanisointi pääsivät ehkä pisimmälle lehdissä julkaistussa tarinassa pikkupojista, jotka lähtivät ”metsästämään lahtareita” ”vain yhdellä kiväärillä ja kymmenellä patruunalla”, mutta päätyivät sen sijaan ampumaan kolme karhua, jotka kuulemma pelottivat selvästi enemmän kuin ”Suomen lahtarit”.³⁸³ Kommunistien fantasioissa pelottomat lapsetkin olivat halukkaita keräämään lahtareilta päänahkoja voitonmerkeiksi. Karjalan viholliset olivat kaikesta kansainvälisyydestä ja moninaisuudesta huolimatta kasvottomia, vaikeasti tuhottavia, jo pitkään Karjalan ”harmoniaa” haitanneita ongelmia, joiden rakentavassa käsittelyssä eivät karikatyyrit juuri auttaneet.

Karjalan erityinen vihollinen oli ollut vallankumouksesta lähtien sen ”pimeys”, joka ristittiin keskeiseksi syyksi talven 1921–1922 sodalle hyvissä ajoin sotatoimien aikana. ”Pimeyden” seurauksena syntyi vain ”kuolemaa ja hävitystä”, kuten taas kerran nähtiin. Sotatoimet Karjalassa tuottivat valkosuomalaisille myös uuden lisänimen, ”valistuksen viholliset”.³⁸⁴ Tällä viitattiin valistusinstituutioiden tuhoamisiin, Karjalan punaisiin

³⁸⁰ ”Разочерование Финляндии”, KarKom 19.1.1922; ”Зверства бандитов в Ребольской волости”, KarKom 19.1.1922, ”Partanen”.

³⁸¹ Ks. erit. ”Борьба с бандитами затягивается”, KarKom 29.1.1922; ”D. Lebedev”.

³⁸² Smith 2003, 136–137.

³⁸³ ”Suksille!”, KK 20.12.1921; ”Kansannostattajat Vienan Karjalassa”, KK 15.12.1922, ”E.H.”; ”Repolan poikien lahtarimetsästys”, KK 26.4.1922, ”Luuska”.

³⁸⁴ ”Valistuksen viholliset”, KK 5.1.1922; ”Rosvosodan opetus”, KK 2.3.1922, ”J.J.”.

”valonlähteisiin”. ”Valon” tuominen Karjalan nähtiin lehtien mukaan ärsyttäneen valkosuomalaisia niin, että hyökkäyssota Karjalassa oli tullut ajankohtaiseksi. ”Lahtarihuuhkajat” eivät kommunistien mielestä sietäneet Karjalasta nousutta ”aamun valo”, ja siksi he halusivat tarkoituksella sammuttaa kajastaneen valon ”verihöyryihin” ja ”poltettujen kylien raunioista nousevaan savuun”.³⁸⁵ Aikaisemmin rakennettu kuva imperialistien motiivista pitää karjalaiset tarkoituksella pimennossa voitiin näin ottaa osuvasti uudelleen käyttöön tilanteessa, jossa ei juuri voinut muuta kuin toivoa parasta ja pelätä pahinta.

Ensimmäisinä neuvostovallan vuosina Karjalan viholliskuvissa toistui Bonnellin mainitsema binaariajattelu sekä venäjän- että suomenkielisten kohdalla, mutta varsinkin ”pimeyden” käsittelyssä on havaittavissa suomalaiskansallista ennakkoluuloisuutta sekä karjalaisuutta että venäläisyyttä kohtaan. Tämä teki viholliskuvista melko ristiriitaisia. Siltala on todennut, että kaikki bolshevismiin liittynyt sidottiin Suomessa sisällissodan myötä ”saastaisuuteen” ja ”epäjärjestelmällisyyteen”, jotka olivat tulleet Venäjältä. Venäläisyyden vastapainona oli suomalaisten ihannoima järjestelmällisyys, jonka koettiin tulleen Ruotsista ja Saksasta.³⁸⁶ On nähtävissä, että vaikka suomalaiskommunistit pyrkivät venäjänkielisten kollegoiden tapaan rakentamaan uutta sosialistista isänmaataan Karjalaan, he eivät täysin päässeet eroon näistä esiolettamuksistaan ja syntyjään nationalistisista ajatuksistaan³⁸⁷.

Tämä kaava näkyy erityisesti Karjalan ”uuden syntymän” kuvaamisessa suomalaisten tultua vallanpitäjäksi ja karjalaisten uskonnon ”turmeleman” työmoraalin ihmettelystä. Venäjänkieliset halusivat toki myös poistaa karjalaisten ”pimeyden” ja heikon työmoraalin, mutta suomalaiskommunistien tavoitteet olivat nähtävästi syvemmällä karjalaisuuden ja suomalaisuuden olemuksessa suhteessa venäläisyyteen. Suomalaiset eivät olleet täysin yksin ajatustensa kanssa, sillä Venäjän asteittainen länsimaalaistaminen oli myös Leninin ideaalina muun muassa teollisen vallankumouksen saavuttamiseksi.³⁸⁸ Idän ja lännen välimaastossa olleen Karjalan pahin vihollinen saattoikin lopulta olla paikallisten kommunistijohtajien vainoharhaisuus kaikkia ”puhdistettavia” ja ”sivistettäviä” kulttuuripiirteitä ja asioita kohtaan.

³⁸⁵ ”Hyvää uutta vuotta!”, KK 31.12.1922; ”Karjalan nousun surkea loppu”, KK 18.2.1922.

³⁸⁶ Siltala 2009, 475–479.

³⁸⁷ Ks. erit. Kangaspuro 2000, 43–44, 152–155, 232.

³⁸⁸ Kangaspuro 2000, 19–23.

4.3. ”Tulipa vihdoin turva, kaiken sorrannan perästä” - Neuvostovallan kuvan luominen

Yleisön odotuksiin, uskomuksiin ja taipumuksiin vetoaminen ilmenee muun muassa viholliskuvan ja kansallisen kuvaston luomisessa. Yleisön tarpeiden huomioiminen ja niiden yhdistäminen propagandistin tarjoamiin vaihtoehtoihin kuuluu propagandan perusolettamuksiin. Karjalan tapauksessa esimerkiksi heidän *oletetut* kansalliset tarpeensa, päästä vihdoin irti alistajistaan ja lunastaa vapautensa ikiaikaisen pimeyden jälkeen, tuli tehdä selväksi erilaisten propagandantuottajan luomien vastaparien avulla, joilla jäsennettiin elinympäristöä.. Sosiaalisen koheesion tunteen synnyttämisessä Karjalaan ”keksittyjen traditioiden” tueksi oli bolshevikeille erittäin keskeistä luoda oikeutus omalle ideologialleen, Bonnellin sanoin tehdä selväksi ”valitun luokan” asema johtavana yhteiskuntaryhmänä ja markkinoida omien arvojen ja uskomusten oikeellisuutta erona väärin, ”vihollisten” ajatuksiin.³⁸⁹

Bonnellin havainnot bolshevikkien sisäisestä logiikasta jakaa maailma binääripareihin, ”hyviin” ja ”pahoihin”, toimii luonnollisesti käänteisenä viholliskuvien luomiseen myös symbolisen sankarikuvaston luomisessa. Vaikka erityisesti Karjalan tapauksessa oli keskeistä luoda kansallista kuvastoa kansan koheesion luomiseksi nationalistisiin periaatteisiin tukeutuen, on olennaista muistaa, että omien sanojensa mukaan bolshevikit loivat Karjalaan ennen kaikkea luokatonta työläisten ja talonpoikien neuvostovaltaa, eivätkä kansallista, porvarillista ”maanomistajien ja tilanherrojen valtaa”³⁹⁰. Karjalan symbolinen kuvasto oli siis osa tätä bolshevikkien päänarratiivia: valitun luokan eli proletariaatin oikeutta kumota vääristynyt ja rappeutunut maailmanhistoriallinen järjestys, mihin käynnissä ollut sisällissota, *luokkasota* antoi täydet mahdollisuudet keinoista piittaamatta.³⁹¹

Päänarratiivin mukaista neuvostovallan kuvastoa luotiin lehdissä kaksijakoisissa tunnelmissa. Samalla kun neuvostovalta pyrki vapauttamaan kansoja ”kapitalismin ikeestä”, taisteli se myös entisiä ”orjuuttajia” vastaan, jotka pyrkivät vastatoimillaan

³⁸⁹ Jowett & O'Donnell 1986, 163–164; Bonnell 1999, 1–3.

³⁹⁰ Kangaspuro 2000, 19–21: Todellisuudessa bolshevikit suosivat olosuhteiden pakosta nationalistisia autonomioita vakauttaakseen valtansa reunamaiden kohdalla. Neuvosto-Venäjältä pyrittiin muodostamaan monietninen kansallisvaltio poliittisen ja ideologisen liittovaltioidentiteetin perusteella.

³⁹¹ Bonnell 1999, 1–3, 21–28, 187–188; Pipes 2003, 41–42; Ks. myös luku 2.

palauttamaan vanhan ”riistovallan” Neuvosto-Venäjälle, vallankumouksen kehtoon. Bolsheviceilla oli vastuullaan paitsi oman vallankumouksensa hedelmät myös koko maailman proletariaatin tulevaisuus. Sisällissodan lopullisena tavoitteena ollut kansainvälinen työväenluokan diktatuuri lunastettiin ”verisessä, kiduttavassa, mutta sankarillisessa taistelussa”, mitä käytiin lukuisia ”luokkavihollisia” vastaan.³⁹² Sodan ankaruutta korosti syksyn 1918 aikana runsaasti palstatilaa saanut vastavallankumousta vastaan taistellut Tsheka, jonka toimien seurauksena lehtiin tulivat laajat nimelistat pidätetyistä ja suoraan teloitetuista luokkavihollisista. Maanlaajuinen punaterrori lanseerattiin valkoterrorin vastavoimaksi ja Neuvosto-Venäjältä tuli ”sotaleiri”, mikä alleviivasi aikakauden ”voitto tai kuolema” mentaliteettia tyhjentävästi.³⁹³

Leninin murhayrityksestä viimeisen kipinänsä saanut punaterrori kosketti pian myös Karjalaa, jossa Tshekan julistukset ilmestyivät lehtien sivuille. Laukaus ”työväenvallan johtajaa” kohtaan oli laukaus ”koko työväenluokkaa kohti”, ja kaikki neuvostovallan vastapuolella olleet karjalaiset uhattiin joko ampua tai laittaa keskitysleireihin. Jokaisen valkoterrorin antaman ”iskun” tuli tuntua ”valkoisten itsensä keskuudessa”. Lokakuun vallankumouksen saavutukset, työläisille luovutetut tehtaat ja saavutettu kahdeksantuntinen työpäivä sekä talonpojille jalomielisesti annetut maat, esitettiin olevan kollektiivisen uhkan alla, jota vastaan koko Neuvosto-Venäjän proletariaatin oli yhdistyttävä voittaakseen. Karjala liitettiin osaksi kuvastoa, että koko maailman porvaristo, ”kansainväliset roistot”, oli myös Karjalan ilmeisenä ”vihollisena”, ja että Karjalalla oli oma tärkeä osansa taistelussa ”näinä vakavina aikoina”. Karjalaan liitettiin samalla ajalle tyypillisiä symboleita pajoista, tehtaista ja maataloista, joissa vapaat työläiset saivat vihdoin ahertaa vailla riistoa, ja joita oli syytä puolustaa.³⁹⁴

”Lujan työväenvallan” luominen tarkoitti vanhojen rakenteiden totaalista poistamista, mikä oikeutti kovan voimankäytön kaikkia ”vastavallankumouksellisia kohtaan”. ”Vallankumouksellisen voimankäytön” mainittiin olevan ”luja” ja ”ankara”, mutta

³⁹² ”Kommunistien (bolshevikkien) ohjelma – kansojen vapauttaminen”, Wapaus 4.9.1918; ”Гражданская война”, PP 17.8.1918; ”Товарищи крестьяне, беднота деревенская!”, PP 13.8.1918 (iltalehti).

³⁹³ ”Советская Россия - военный лагерь”, PP 6.9.1918, ”Praktik”; ”Ответ на белый террор”, PP 6.9.1918, ”Tseka”; ”Neuvosto-Venäjä julistettu sotaleiriksi”, Wapaus 7.9.1918.

³⁹⁴ ”К белому террору”, 5.9.1918, ”Peters”; ”Крестьянская беднота, бойея кулаков!”, Izvestija 22.8.1918; Iskulause ”Английския банды”, Izvestija 8.8.1918. ”Suur-Suomi puuhut eivät saa kannatusta Aunuksessa”, Wapaus 11.10.1918.

köyhälistön ”oikeudentunnetta tyydyttävä”, eikä joukkoterrorikaan ollut tabu oikeutta janoavan proletariaatin keskuudessa. Terrori ei kuitenkaan ollut retorisesti suunnattu ”raatajarahvasta” itseään, vaan ainoastaan ”roikalesakkia” kohtaan, minkä seurauksena sotatilan kaaoksen tilalle tuli syntyä järjestyksen olotila.³⁹⁵ Neuvostovallan kuva tässä suhteessa sisälsi olettamuksen Siltalan tulkintojen mukaisesta ”verikylyyssä” puhdistumisen kokevasta terveestä ja ehyestä työväenvallassa, joka järjestyy toimivaksi kokonaisuudeksi lukuisten, muttei turhien veriuhrin seurauksena.³⁹⁶

Veriuhrin mielekkyyttä kasvatettiin luomalla myyttistä ja vahvaa kuvaa työväenluokan etuja puolustaneesta puna-armeijasta, johon suostuteltiin myös karjalaisia joukoittain liittymään. Sanomalehdistössä luotiin kuva puna-armeijasta paitsi moraalisesti ylivoimaisena myös sotilaallisena jättiläisenä, johon kuuluminen oli itseoikeus tietoiselle proletariaatille. Sodan alkuvaiheessa puna-armeijan taisteluita kuvattiin hieman vähäisemmällä suitsutuksella, mutta sodan edetessä puna-armeijan sotilaallinen voima nousi entistä selvemmin esille suurin kirjaimin painetuissa voittouutisissa. Moraalinen ylivoimaisuus ja sotatoimien oikeutus luotiin sodan alkuvaiheessa korostamalla, että esimerkiksi maaseudulla kannatus oli korkea, ja että heti kun sotatoimet olivat ohi, niin onnellinen tulevaisuus ja sen rauhaisa rakentaminen oli vihdoinkin mahdollista. Voitto rintamalla ei vielä ollut läheskään varmaa, mutta itseluottamus lopulliseen voittoon oli aina läsnä neuvostokuvan luomisessa.³⁹⁷

Osana huteran järjestyksen demonstrointia ja bolshevikkien legitiimiyden korostamista oli erilaisten neuvostoinstituutioiden ja kommunistihallinnon poliittisten tavoitteiden esittelemine. *Petrogradskaja Pravdassa* oli ensihetkestä lähtien mukana lehdessä erityiset palstat työläisille, taloudelle, rautatieläisille, puna-armeijalaisille, kyläelämälle ja myöhemmin myös nuorisolle. Kiinteänä osana kaikkea toimintaa oli VKP(b), jonka kokoukset saivat yleensä suuren osan lehtien palstatilasta.³⁹⁸ Instituutioiden ja keskeisten toimijoiden, myös puna-armeijan, esittelyllä pyrittiin luomaan luottamusta auktoriteetteihin ja siihen, että sellainen oli ylipäätään olemassa levottomissa oloissa. Kuva yhdestä suuresta työläisten ja talonpoikien perheestä tarvitsi luonnollisesti

³⁹⁵ ”Agitaattorin muistikirjasta – työväen diktatuurin toimeenpano”, *Wapaus* 20.12.1918.

³⁹⁶ Ks. erit. Siltala 2009, 266–269.

³⁹⁷ ”Казань - наша”, *PP* 11.9.1918, ”Mgeladze”; ”Жизнь деревни”, *PP* 13.11.1918, ”Мы победим его”, *PP* 22.12.1918, ”Семченков”; *Iskulause* ”Английския банды”, *Izvestija* 8.8.1918.

³⁹⁸ Ks. esim. *PP* 11.9.1918, 1.3.1919, 16.4.1919, 5.2.1920, 26.10.1920; *Karjalassa esim. Izvestija* 8.8.1918.

ympärilleen institutionaaliset puitteet. Laaja yhteiskuntaryhmien huomioiminen lehtien palstoilla oli tarkoitus todistaa, että hallinto välitti kansastaan laaja-alaisesti ja pyrki edistämään heidän hyvinvointiaan, kun taas vastapuolet pyrkivät vain kumoamaan tämän kehityksen.

Sekä puna-armeijan merkitystä että institutionaalista rakennustyötä kuvatessa neuvostovallan olemuksen keskeisenä rakennusaineena oli tietämättömien ja ”pimeiden” kyläpahasten herättäminen ikaikaisesta horroksesta. Eri neuvostoinstituutioiden tunkeuduttua maaseudulle väestö ”heräsi pinttyneestä ja syvästä tietämättömyydestä ja moraalisesta orjuudesta”, johon viholliset olivat heidät tarkoituksella jättäneet. Neuvostovalta antoi keppiä viholliselle, mutta samalla se tarjosi toisella kädellä ”valo” pimeyteen perustamalla kouluja ja muita valistuslaitoksia.³⁹⁹ Kiteytetysti voidaan sanoa, että sivistys ja samanaikainen sääliämättömyys vihollista kohtaan, eli tiivistettynä *luokkatietoisuuden ihanne*⁴⁰⁰, muodosti vallankumouksen rungon myös syrjäisessä Karjalassa, kuten aikaisemmissa luvuissa on käynyt ilmi. Taistelujen ja veriuhrien kautta saatiin siten mahdollisuus rakentaa ”aidosti” vapaata työväenvaltaa, jota varten myös valtiolliset instituutiot pidettiin urheasti pystyssä lehtien sivuilla laajoista sotatoimista huolimatta.

*Kolmannen internationaalinen (lyh. Komitern)*⁴⁰¹ julistaminen maalikuussa 1919 tarkoitti maailmanvallankumouksen voiton ja ”kapitalismin kuoleman” aggressiivisempaa esilletuontia puoluepolitiikassa, mikä osui sopivasti Karjalan tilanteen sotilaallisen kärjistymisen kanssa. Muun muassa Lev Trotski sanoi, että on ”onni elää tällaisena aikakautena, kun koko maailmanhistoria kirjoitetaan uusiksi”.⁴⁰² Suomalaiskommunistit ottivat Komiternin opit vakavissaan, sillä pian maaliskuun kokouksen jälkeen vedottiin Valko-Suomen imperialistisiin pyrkimyksiin Karjalassa, mikä lopulta johtaisi Suomen ”riistovallan” romahtamiseen sekä karjalaisen ja suomalaisen työväenluokkien

³⁹⁹ ”Народный Университет”, МР 20.9.1918, ”Моел”; ”Народный Университет” – ilmoitus kurseista, Izvestija 17.9.1918; ”Среди деревенской бедноты”, Izvestija 3.10.1918, ”L. Gershanovitsh”.

⁴⁰⁰ Esim. Fitzpatrick, 1979, 4: sosiaalinen luokka Neuvosto-Venäjällä määriteltiin työtehtävän (occupation) ja ”tietoisuuden” eli poliittisen tietoisuuden kautta.

⁴⁰¹ Tunnetaan lyhennyksellä *Komitern*, joka tarkoitti kansainvälisten kommunistien liittoa tarkoituksena kumota kapitalistinen järjestelmä ja saada aikaan kansainvälinen Neuvostotasavalta, lopullisena tavoitteenaan valtioiden totaalinen lakkauttaminen.

⁴⁰² ”Великое время”, РР 8.3.1919, ”Троцкий”; Iskulause ”Капитализм умирает”, РР 8.3.1919.

toverilliseen yhdistymiseen saman neuvostopunalipun alle. Maailmanvallankumouksen ideaalin mukaisesti suomensukuiset kansat yhdistyisivät kommunistisessa ”Suur-Suomessa”, joka olisi läheisessä yhteydessä Neuvosto-Venäjään, mikä ratkaisisi samalla kaikki ristiriidat ja konfliktit osapuolten välillä.⁴⁰³

Kaavailtua sisällissodan muuttumista ”kansainväliseksi sisällissodaksi”, sodaksi luokkien välillä, oli havaittavissa Karjalassa Aunuksen retken aikana 1919, kun loputkin Karjalasta jäivät ”imperialistien” sotatoimien alle. Hyökkäys nähtiin nimenomaan ”mätänemistilassa” olevien suomalaisimperialistien viimeisenä hyökkäyksenä ennen Valko-Suomen totaalista romahtamista.⁴⁰⁴ Mahdollisuus veriuhrin antamiseen ja Karjalan ”puhdistautumiseen” tsaarin aikaisesta taantumuksesta tuli kuin tilauksesta omaa sotaisuuttaan ja voitontahtoaan korostaneille bolsheveikeille. Bolshevikkien symboliikka valitusta kansasta, joka tuhoaa edessään pyristelevät viholliset, sai käytännön mahdollisuudet todistaa voimansa ja synnyttää omaa neuvostokansalaisen identiteettiä vielä heikossa bolshevikkien otteessa olleeseen karjalaisväestöön. Tätä symboliikkaa ryhdyttiin viljelemään pian sotatoimien alettua korostamalla Karjalan neuvostovallalle uskollisen työväestön määrää ja toisaalta erittelemällä vihollisten moninaista ryhmää, jonka tuhoaminen tehtiin fyysisesti mahdolliseksi väkeviä viholliskuvia luomalla⁴⁰⁵.

Bolshevikkien suuren narratiivin mukaisesti tehtiin selväksi, että imperialistista uhkaa edustaneet ”suomalaiset tukkihuijarit”, jotka tulivat ”teloituttamaan” karjalaisia, oli ”*armotta tuhottava*”. Köyhälistön oli iskettävä heitä niin, että ”voihke kuului kautta Suomen” ja tuotettava ”raatoja” niin paljon, että hyökkäävät imperialistit ”ulvoisivat elinvoimansa kuiviin” Aunuksen maaperällä.⁴⁰⁶ Puna-armeija kaatoi suomalaiskommunistien mielestä maahan ”lahtarien kukkeinta nuorisoa ja sotaan tottunutta lahtarikermaa”, mikä koettiin ”hyväksi työksi” ihmiskunnalle, kuten aina kun ”suomalaisia lahtareita” toimitettiin pois maailmasta. Mitä enemmän Aunuksessa kaatui suomalaisten ”kouluvesoja” ja ”vallan tukijoita”, mitä enemmän ”nuorta ihmislihaa

⁴⁰³ ”Itä-Karjala Suomen imperialismin päämääränä”, Wapaus 10.3.1919, ”Toveri”; ”Karjala Englannin alusmaana”, Wapaus 5.4.1919, ”Toveri”.

⁴⁰⁴ ”Интернационал гражданской войны”, PP 8.3.1919; ”Aunuksen taistelut”, Wapaus 3.5.1919, ”Toveri”; Ks. myös ”Pietarin neuvosto”, Wapaus 6.5.1919.

⁴⁰⁵ Ks. erit. alaluvut 4.1. ja 4.2.

⁴⁰⁶ ”Aunus kuuluu meille”, Wapaus 8.5.1919, ”Aunukselainen”; ”Lahtariroikaleiden sopimukset Viron ja Aunuksen retkillä”, Wapaus 13.5.1919, ”Punikki”; ”Aunuksen taistelut”, Wapaus 13.5.1919.

työnnettiin kuulien syötäväksi”, niin sen parempi vallankumouksellisille.⁴⁰⁷ Sota oli erityisesti suomalaiskommunistien näkökulmasta Siltalan tulkinnan tapaista totaalista, täydelliseen puhdistumiseen tähtäävää toimintaa, mitä oli implisiittisesti pohjustettu vallankumouksen alusta saakka⁴⁰⁸.

Aunuksessa taistelun panoksena kerrottiin olevan ”voitto tai kuolema”. Taistelun luonteessa on selviä ristiretken piirteitä. Kuvattiin, että neuvostovalta joko voittaisi vihollisen ja asettaisi maan päälle ”valon ja onnen”, tai sitten kohtaisi synkkä, hirvittävä kuolema, ”ruoskineen” ja kidutuksineen. Talonpoikien muuttuessa vihdoin ”tietoisiksi” tästä suuresta tehtävästä, voitiin samalla luoda kuvaa myyttisistä ja urheista puna-armeijalaisista, jotka kuolivat kotirintamalla ”uskonsa puolesta”, ”kommunismien puolesta”, taistellessaan heidän vuoksi, jotka elivät vielä ”orjuudessa” tahtomattaan tai tiedostetusti. Kuolema ei ollut proletariaatille ”surun asia”, sillä hänen kuvattiin kuolevan ”uskossa kommunismien voittoon”, uskossa tulevaan ”paratiisiin”, jonne hän oli taistelullaan pyrkinyt. Kuolemalla tarkoitettiinkin kuolemaa ”ainoalle” olemassa olevalle ”pelastukselle” (*ven. спасение*).⁴⁰⁹ Elämä ilman kommunismia oli yhtä kuin syntisen kuolema, yhtä kuin raamatullinen helvetti.

On huomattava, että juuri venäjänkieliset käyttivät runsaasti uskonnollisia termejä kuvatessaan neuvostoaatteen suurta tehtävää talonpoikaisväestön keskuudessa. Paratiisin puolesta uskossa kommunismiin kuollut marttyyriin malli sopii erinomaisesti Bonnelliin tekemiin havaintoihin neuvostopropagandan tukeutumisesta uskonnollisiin perinteisiin ja erityisesti ikoneista tuttuihin teemoihin. Suomalaiskommunistien käsitellessä ortodoksisuutta lähinnä ongelmallisena ”laiskuutta” ja ”pimeyttä” aiheuttavana ilmiönä ymmärsivät venäjänkieliset kollegat paremmin ortodoksisen väestön samastavan uskonnon ja kansallisuuden lähes samaksi asiaksi. Smithin ajattelussa kansakunta rakentuu pyhille kokemuksille, ja vaikka bolshevismista pyrittiin tekemään itsessään

⁴⁰⁷ ”Karjalan vapautuksen uhrin”, Wapaus 25.6.1919, ”Punikki”; ”Aunus ei lohkee lahtareille”, Wapaus 30.6.1919, ”Kynäsoturi”; Ks. myös Saarela 1996, 72–76.

⁴⁰⁸ Siltala 2009, 266–269.

⁴⁰⁹ ”Еще белогвардейская жертва”, ОК 9.5.1919, ”I.M.”: toteamus uskosta kommunismiin (”Ты умер с верой в победу коммунизма, мы оставшиеся в живых будем верить в нее и победим”); ”Пока не поздно”, ОК 23.5.1919; ”Крестьян и рабочих обманывают”, ОК 8.5.1919.

pyhää, olivat propagandassa käytetyt symbolit vielä vuonna 1919 hyvinkin perinteisiä suhteessa niiden päivitettyyn sanomaan uudesta ”pelastuksesta”.⁴¹⁰

Ristiretken lomassa luotiin kuvaa ”käsäisin käsin” kivääristä tarttuvasta karjalaisesta talonpojasta ja työläisestä, joka ymmärsi vapautensa tulleen uhatuksi ja lähti puolustamaan isänmaatansa kuolemaa uhmaten. Tämä yleisneuvostolainen Bonnelliin tulkinnan mukainen ”*talonpoikaisseppä*”, jota luotiin vallankumouksesta lähtien neuvostoihmisen perikuvaksi⁴¹¹, jätti Karjalassa vihdoinkin ”työkoneensa” ja ”laitteensa”, ja otti kiväärin tähtäysasentoon kohti raivokkaasti hyökkäävää, ”kauheaa vihollista”. Horroksessa olleet sepät siis kääntyivät uskoon hädän hetkellä ja sanoivat ”ei” pirulle.⁴¹² Bolshevikit kuvittelivat myös kuulevansa pelastettaviensa, ”epätietoisien” avunhuudot, kun lahtarit räökkäsivät heitä lähes keskiaikaisin menetelmin. Eksyneet lampaat pyysivät lehtien mukaan anellen puna-armeijaa ”vapauttamaan” heidän kurimuksesta, kun pirun sormeen oli ensin tartuttu tilapäisessä mielenhäiriössä. Heitä tervehdittiin lehtien perusteella karjalaiskylissä ”vapauttajina”, ja kiitolliset neuvostokansalaiset jakoivat puna-armeijalaisten kanssa symbolisesti jokapäiväisen leipänsä.⁴¹³ Voidaan ajatella, että karjalaisten kohtalona oli antaa veriuhrinsa ja tulla ”pelastetuksi” puna-armeijalaisten, modernien uskonsotureiden toimesta.

Smithin tulkinnan mukaan juuri kansan yhteinen *kohtalo* on tärkeä osa kansallisidentiteetin luomisessa. Kohtaloa ei vain voida tietää etukäteen kansallisidentiteettiä luodessa, mutta Smithin mukaan kohtalon tunne löydetään usein *uhrautumisen* kautta, mikä myös sinetöi kansan pyhän ominaisuuden. Uhrautuminen voi olla henkistä mutta usein myös fyysistä valmiutta uhrautua korkeamman tarkoituksen kuten kommunismin puolesta. Se voi olla rakkaista asioista luopumista kansankunnan hyväksi. Smithin mukaan kolmas muoto uhrautumisesta tarkoittaa konkreettista itseuhrautumista, marttyyriutta, mikä ruumiillistaa aatteen: patrioottisen ”kunniallisen kuoleman” eli veriuhrin kautta kansakunta ja sen yksilöt saavat symbolisen

⁴¹⁰ Bonnell 1999, 4–5, 28–33; Smith 2003, 25; Suominen 2010, 23, 38–44, 47–49.

⁴¹¹ Bonnell 1999, 21–28.

⁴¹² ”Ко всем гражданам Олонии”, ОК 1.5.1919, ”Jakobson”; Iskulause ”Рабочие Петрозаводска!”, ОК 24.6.1919; ”Время к оружию”, ОК 9.5.1919.

⁴¹³ ”Пока не поздно”, ОК 23.5.1919; ”Suomen antimet Aunukselle”, Wapaus 24.6.1919, ”Feminini”; ”Lahtarien selkäsauna Aunuksessa”, Wapaus 2.7.1919.

kuolemattomuuden.⁴¹⁴ Myös Siltalan mielestä bolshevikkien ideologiassa keskeisessä asemassa ollut vanhasta maailmanjärjestyksestä puhdistuminen ja verikasteen suorittaminen eli uhrien antaminen kommunismin ”uskon” puolesta edustaa nationalismia maallisena kuolemattomuusjärjestelmänä⁴¹⁵.

Sota loi tarinoita neuvostopatriotismista paitsi annettujen veriuhrin kautta, myös kuvaamalla rohkeita punaisia talonpoikia, jotka miehitystilanteessakin juhlivat uhmakkaasti vappua ja lupasivat taistella porvareita vastaan tilanteesta riippumatta. Puna-armeijaan joko pakolla tai vapaaehtoisesti mobilisoitujen karjalaisten nähtiin suorittavan ”velkaansa” vallankumoukselle todistamalla uskollisuutensa taistelurintamalla, vuodattamalla verta neuvostovallan puolesta. Imperialistisen sodan kääntyminen retoriikasta käytännöksi suoraan kotioven edessä liitti Karjalan siis osaksi suurempaa narratiivia, ja heidän omat uhrinsa ”vapauden” tai Karjalan puolesta olivat Smithin ajatusten mukaisesti samalla uhreja suuremman, koko Neuvosto-Venäjää ja maailmaa koskevan tarkoituksen puolesta. Lehdissä kerrottiin, että puolustaessaan Petroskoita puolustettiin samalla myös Petrogradia, vallankumouksen kehtoa.⁴¹⁶

Sodan päättyminen kommunisteille voitokkaasti ei taatusti pienentänyt Aunuksen retken merkitystä neuvostovallan kuvan rakentamisessa pelastajan viittaa kantavana suojelijana, joka toi kauan kaivattua vapautta kansoille. Puna-armeijan esittäminen kaikilla sisällissodan rintamilla voittamattomana ja alati kasvavana laitoksena, joka tuhosi edessään uhoavat viholliset yksi kerrallaan, mahdollisti entistä suuremman legitiimiyden rakentamisen puna-armeijan ja bolshevikkien ympärille.⁴¹⁷ Bolshevikit mainostivat, että liittoutuneet valkokaartilaiset olivat ennustaneet Neuvosto-Venäjälle kahden viikon elinaikaa, mutta syksyllä 1919 oli neuvostomaa ollut jo kaksi vuotta pystyssä ja ”lopullinen voitto” häämötti aivan nurkan takana. Bolshevikit olivat olleet siis oikeassa koko ajan, mikä vahvisti heidän lehdissä esitettyä pätevyyskuvaansa. Bolshevikit olivat voimiensa tunnossa: leipään, vapauteen ja onneen tarvittiin vain viimeisten, osin jo

⁴¹⁴ Smith 2003, 218–231.

⁴¹⁵ Siltala 2009, 394–397.

⁴¹⁶ ”Рабочие о защите Олонии”, ОК 13.5.1919; ”Красные крестьяне готовы выступить в бой”, ОК 4.5.1919, ”М. L-v.”; ”Женщины, что нам делать”, ОК 8.5.1919, ”Jakobson”.

⁴¹⁷ Esim. ”Наша задача”, РР 25.10.1919; ”Puna-upseerin muistikirjasta”, Wapaus 9.10.1919, ”Omni K.”; ”Punaiset rintamat”, Wapaus 4.11.1919; ”Разгром белофиннов на Олонецком участке”, РР 29.6.1919; ”Пермь – наша”, РР 2.7.1919.

taipuneiden vihollisten kaataminen, mikä oli mahdollista yhtyneen työväenluokan avustuksella.⁴¹⁸

Kun valtaosa ”luokkavihollisista” oli kaadettu vuoden 1920 alussa, alkoi neuvostovallan kuva muuttua entistä enemmän pehmeiden arvojen eli alusta saakka mukana olleen bolshevistisen sivistysihanteen jakamiseen ”orjuutettujen”, heiveröisten kansojen elinympäristöön, kuten aikaisemmin on käynyt ilmi. Kun ”isot miehet”, punasotilaat, ”puhdistivat” lopullisesti Karjalan valkoisista joukoista, niin sitä kuvattiin vapautumisen kulmakivenä, sorrettujen äänen kuulumisena vahvan pelastajan rinnalla, sen isällisessä suojeluksessa⁴¹⁹. Vahva neuvostovalta tuhosi sen edessä turhaan pyristelevät vastustajansa ja toi mukanaan ”valon”. Isojen miesten, puna-armeijalaisten, lähes enkelimäiseen olemukseen ja suojeluun viittaaminen noudattaa yleistä neuvostopropagandan kuvastoa aikakaudella. ”Imperialistien louskuttava rakki” sai myös Karjalassa työläisen vasarasta ikimuistoisen opetuksen (Liite 3), mikä oli osittain mahdollista kuvata yhtä suurena kansan voittona Aunuksen sodan aikana vahvistetun narratiivin avulla neuvostovallasta kansan tosiasiallisena suojelijana ja puolustajana.⁴²⁰

Neuvostovallan legitiimiyttä kuvatessa on silmiinpistävää, kuinka kommunistit käyttivät usein samoja aseita kuin valkoiset kilpakumppanit perustellessaan oikeuksiaan tiettyjen alueiden hallintaan. Esimerkiksi karjalaisten ”kulakkien” Karjalassa vuosien varrella järjestämät kansankokoukset, joissa päätettiin joko Suomeen liittymisestä tai Karjalan itsenäistymisestä, ristittiin yleensä valkosuomalaisten vallankaappaushankkeiksi tai parhaimmillaankin epäuskottaviksi karjalaisten puuhailuiksi valkosuomalaisten yllyttäminä.⁴²¹ Kun puna-armeija ”katkoi kahleet” ja ”siteet” tukahdutettujen karjalaisten elämästä ja järjesti kansankokouksia Neuvosto-Venäjään liittymisestä, heidän äänensä oli hyvin samankaltainen kuin ”kulakkien itsenäisyshommissakin”, mutta nyt Suomeen liittymistä vastustettiin jyrkästi ja neuvostovallan suosio oli huipussaan. Tämä

⁴¹⁸ ”Хлеб и контр-революция”, PP 14.9.1919; ”Наша задача”, PP 25.10.1919; ”Kaksivuotispäivän tunnuslauseet”, Wapaus 6.11.1919; Iskulause ”Рабочий!”, OK 25.6.1919.

⁴¹⁹ ”Kyllä ne isot miehet vielä tulee”, Wapaus 13.5.1920, ”M. A-n.”.

⁴²⁰ Ks. esim. ” На цепь!” – piirros, PP 9.4.1919 (liite 3.).

⁴²¹ Esim. ”Suomen lahtarien puuhat Aunuksessa”, Wapaus 10.5.1919, ”N-i”; ”Sota Karjalasta (kulakit itsenäisyshommissa)”, Wapaus 12.5.1919; ”Kauko-Karjalan itsenäistyminen”, Wapaus 10.2.1920.

samankaltaisuus aikaisempaan kuitattiin sillä, että nyt puhuikin työkansa, valittu kansa eli ”raatajarahvas”, joka ei koskaan ollutkaan ”kulakkien” touhuissa mukana.⁴²²

Sama logiikkaa toistuu ajatuksessa ”vapaudesta”. Kulakkien tarjoama ”vapaus”, joka oli tosiasiasa riistoa ja alistamista, ei ollut yhtäläinen ”todellisen vapauden” eli kommunistien tarjoaman *aidon* vapauden kanssa, jonka puolesta punasoturit kuolivat sisällissodan rintamilla. He vapautuivat pääoman kuristavasta otteesta, kaiken pahan alkujuuresta. Kommunistit ”autoivat” ja ”tukivat” Karjalan työväen kehitystä, toisin kuin ”riistäjärosvot”, jotka eivät köyhälistöstä välittäneet. Karjalaiset työläiset saivat vasta bolshevikkien myötä vapaat kädet ja vapauden käyttää omia aivojaan ”uuden *kommunistisen maailman* luomisessa”, jota neuvostovalta lupasi tukea kaikin keinoin myötä- ja vastamäessä.⁴²³ Tämä ”vapaus” oli myös velvoittava, sillä sosialistisen Neuvosto-Karjalan ”vapaus” oli uhattuna jatkossakin niin kauan kuin vieressä seisoivat ”Lahtari-Suomi”. Oli selvää, että todellinen, kestävä rauha voitiin tehdä vain sosialistisen neuvostomaan kanssa. Maan, joka oli yhtä ”vapaa” kuin Karjala oli syksyllä 1920.⁴²⁴

Karjalan ”vapauden” mahdollistanut neuvostovalta ryhtyi lunastamaan pian lupauksiaan Karjalan paremmasta huomisesta tarjoamalla muun muassa valistusmahdollisuuksia. Eräänlaisena sotakirveen hautaamisena neuvostohallitus näytti hyvät aikeensa lopettamalla Karjalan alueella puna-armeijaan mobilisoinnin ja muuttamalla sen ”työmobilisoinniksi”. Tämä ”poikkeuksellinen erikoisoikeus” oli kommunistien mielestä mitä suurin ”vallankumousjuhlan lahja” Karjalalle. Nyt karjalaisen tuli korjata ”kotinsa” ja sulkea ovi ”valkoisilta yllyttäjiltä”. Neuvostovallan parhaita aikeita alleviivataksaan mainittiin lehdissä, että jos Karjalassa ei olisi ollut valkoisia ”häiritsijöitä”, ei olisi myöskään puna-armeijaa tarvittu. Aseiden laskemin tarkoitti ennen kaikkea ”kommunismin valon ja tiedon” päästämistä Karjala saloilta, joissa lapsetkin vielä ristittiin ”loitsuilla”, karjalaisten taikauskaisuutta ironisoiden.⁴²⁵ Samalla laskiessaan aseellista suojamuuria kaventaessa neuvostovalta joutui kuitenkin todistamaan todelliset kykynsä hallinnon ja asioiden mahdollistamisen alalla vuosikausien lupailun jälkeen.

⁴²² ”Karjalan työätekevän kansan ääni”, Wapaus 13.6.1919; ”Karjalan sydänmailta”, Wapaus 4.7.1920;

”Финляндия и карельский вопрос”, PP 18.5.1920, ”N. Kuzmin”.

⁴²³ ”Karjalan sydänmailta”, Wapaus 4.7.1920; ”Julistus Karjalan kansalle”, KK 5.10.1920, ”Kalinin”.

⁴²⁴ ”Sopimus Suomen kanssa”, KK 16.10.1920; ”Karjalan väestön tervehdys Suomen proletariaatille”, Wapaus 6.7.1920; Ks. myös ”Puolan vallankumouksellisen hallituksen julistus”, Wapaus 17.8.1920.

⁴²⁵ ”Rauhan työhön”, KK 11.11.1920; ”Karjalan rahvas opinteille”, KK 20.11.1920, ”V.I-len.”.

Neuvostovallan kuva mahdollistajana, kehityksen suojelijana tarkoitti propagandan lisäksi käytännön toimia ihmisten keskuudessa. Lehtien sivuilla näkyneet instituutiot ja neuvostotunnukset piti viedä konkreettisesti kansalaisten elämän osaksi, jotta yhtyminen annettuun neuvostokuvaan olisi mahdollista ajatuksen tasolla. Neuvostovallan juurruttaminen Karjalaan haluttiin näyttää yleensä positiivisessa valossa. Paitsi neuvostopuoluekouluun oli kertomusten mukaan runsaasti halukkaita, niin myös muut neuvostovallan symbolit kuten erilaiset juhlat ja tapahtumat kylissä kuvattiin positiivisiksi asioiksi, joita kylissä oli odotettu jo pitkään. Heti KTK:n perustamisen jälkeen pidettiin lehtiartikkelin mukaan Veskelyksen kylässä ensimmäinen vallankumousjuhla, jossa väki kerääntyi kuulemaan runoja ja puheita sankoin joukoin. Tila oli koristeltu neuvostohenkisesti köynnöksillä ja havuilla, ja toisaalla oli kannettu kulkueessa punalippua. Neuvostohenkisten laulujen ja teatteriesitysten voimalla pidetyt juhlat löivät lehden mukaan itsensä läpi myös ”valkoisilla alueilla” tietömien metsätaipaleiden takana. Paikalliset ”toverit” olivat jopa yllättävän innostuneita poliittisen valistusosaston vierailusta kotikylissään ja toimivat aktiivisesti neuvostovaltaa avustaen.⁴²⁶

Puna-armeija auttoi syrjäseutujen avustamisessa parhaansa mukaan. Eräs nimettömäksi jäänyt syrjäkylä, jossa ei ollut yhtäkään neuvostoinstituutiota aikaisemmin, päätti *Kommunan* mukaan puna-armeijalaisten avustuksella muuntaa papin asunnon teatteriksi. Kyläläiset ja etenkin nuoret olivat haltioissaan kaikesta uudesta, ja yhteiselo sujui vuorovaikutteisessa auttamisessa ja harmoniassa. Pian suunniteltiin kyläläisten kesken ”punavaunun” eli eräänlaisen agitaatiokärryn perustamista muiden lähikylien sivistämiseksi. Jo kuollut kylä oli näin ”herätetty uudelleen eloon”. Kuolemaa pelättiin myös konkreettisesti nälkäisissä kylissä, mutta puna-armeijan läsnäolo ja kotitöissä auttaminen ”pelastivat” useat kansalaiset nälkäkuolemalta. Lehtijuttujen kuolleista heränneissä kylissä oli usein puna-armeijalaiset mukana, jotka pukeutuivat ”siististi” ja toivat uutta tietoutta seesteisiin tunnelmiin. Kuvauksissa toistuu, että puna-armeijalaisten antama turva tuotti ihmisille vapaudentunteen, kun heillä oli vihdoin mahdollisuus rauhassa juhlia heille rakasta vallankumousta.⁴²⁷

⁴²⁶ ”Vallankumousjuhlanvietto Karjalassa”, KK 27.11.1920; ”Karjalan ensimmäiset kesäjuhlat”, KK 9.7.1921; ”Karjalan työkansan valitusahjo avattu”, KK 16.11.1920.

⁴²⁷ ”Как живут наши красноармейцы”, Kommuna 5.11.1920, ”Dorofejev”; ”Vallankumousjuhlanvietto Karjalassa”, KK 27.11.1920; ”Punaset soturit talonprojan turvana”, KK 11.12.1920; Ks. myös ”Праздник в деревне”, PP 13.5.1919.

Punainen valta pyrki huomioimaan nuoret, lapset, naiset sekä miehet uudella tavalla, tasa-arvoisemmin, sillä kaikkia tarvittiin työssä ja taistelussa vallankumouksen lukuisilla rintamilla. Nuoret saivat uuden vallan myötä muun muassa koulutusmahdollisuuksia ja nuorisoseuratoimintaa ja naisia aktivoitiin hereille kyläkokouksissa ja naisjärjestöjen toiminnan kautta. Etenkin lähes orjista alhaisempien naisten kohdalla tapahtunut suuri muutos aikaisempaan patriarkalismiin verrattuna tarkoitti mahdollisuuksia ja velvoitteita nousta miehen rinnalle ”poistamaan kurjuutta ja puutetta” ja rakentamaan ”paratiisia maan päälle”, halusivat naiset sitä tai eivät. Aikaisemmin ”tarkoituksella” tietämättöminä pidettyjen nuorten vastuulla oli taas ”pimeyden karkottaminen” lukutupien ja muun toiminnan kautta, sillä nuorten oli näytettävä esimerkkiä vanhemmille ”harmaahapsisille korvenraataja-ukoille”, jotka heräsivät hitaammin ”pimeyden kuilusta” uuteen aamuun.⁴²⁸

Neuvostovallan tarjoamat mahdollisuudet pitivät sisällään olettamuksen, että ihmiset saivat lahjoja vastaan myös velvollisuuksia aikaisempaa enemmän. Nimenomaan *saivat*, sillä nyt työläiset ja talonpojat tekivät työtä itselleen, omalle tulevaisuudelleen eivätkä ”riistäjille”. Sisällissodan jatkuessa aatteellisesti sirpin ja vasaran viitoittamalla aherruksen rintamalla, tarvittiin NEP-kauden työmoraaliin myös uusi neuvostoihminen. ”Kylvökamppailut” ja metsätyöt liitettiin taistelukuvastoon puhumalla kirjaimellisesti sodasta, jota varten piti karaistua ja sisäistää työskentelyn ”oikeat” menetelmät, ymmärtää, mikä oli ”neuvostokansalaisen vastuu” taisteluiden alla Rauhan aikana selvisi jokaisen kansalaisen ”todellinen luonne” ja tietoisuuden taso. Neuvostokansalaisen ”arvon” kantanut tuli *Kommunaan* kirjoittaneen Kudzhijevin mukaan olla ahkera, kärsivällinen ja pitkäjänteinen sankari, eikä tsaarin ajan ”loiseläjä”, joka totteli ”keppiä” ja kantoi ”uskollisen orjan nimeä”. Tietoisempien oli tehtävä ”sokeat näkeviksi” tarvittavasta työkurista vetoamalla ”miljoonien työläisten nimeen”.⁴²⁹

Samalla kun neuvostovalta joutui käyttämään voimaa kapinoivien kansanryhmien taltuttamiseen muualla Neuvosto-Venäjällä, rakennettiin Karjalassa perustuksia oman ”punaisen isänmaan” vakaammalle kasvulle työn moraaliin ja omaan parhaaseen vedoten. Neuvostoidentiteetin rakentaminen ei kuitenkaan ollut kovin yksinkertaista, ja lievää

⁴²⁸ ”Naiset mukaan”, KK 21.5.1921; ”Naisille!”, KK 8.3.1921, ”Miestoveri”; ”Karjalan nuorisolle”, KK 6.7.1921, ”N. Jaakkola”; ”Karjalan nuoriso opinteille”, KK 11.12.1920; ”Молодежь, исполни свой долг”, Коммуна 9.8.1921, ”Il. Gorssman”; Ks. myös Kangaspuro 2000, 156.

⁴²⁹ ”Долг советского гражданина”, Коммуна 8.5.1921, ”Kudzhijev”; ”Sota alkaa”, Wapaus 23.2.1921, ”Talonpoika”; ”Metsätyöt Kemin ujestissa”, KK 14.5.1921; ”Памятка крестьянина”, Коммуна 14.4.1921.

turhautumista hitaaseen kehitykseen oli nähtävissä lehtien sivuilla. Neuvosto-Karjala ei ollut vielä paratiisi, sillä ongelmia oli melkoisesti, joista pienimpiä ei ollut nälkä ja kaiken tarpeellisen puute. Karjalaan muuttavia siirtolaisia erityisesti Yhdysvalloista varoiteltiin, että Karjala ei ”vuotanut hunajaa ja rieskaa”, ja että saapuessa maahan tuli vastaan puutteellisuudet, työtaakka ja ”kieltäytyminen” mukavuuksista. Karjalan asetettujen tavoitteiden, nykytilanteen ja päämäärän välillä oli vielä paljon tekemistä, mikä tuli tiedostaa Smithin ajatusten mukaisen korkeamman tarkoituksen vuoksi. Kaikki apu otettiin silti ilolla vastaan, sillä oltiinhan ”kapitalismin raunioiden päälle” rakentamassa kommunistista yhteiskuntaa, minkä työmäärää ei peitelty puolueen taholta.⁴³⁰

Neuvostovallan kuvan kiillottamisen vaikeutta lisäsi entuudestaan osaamattomien neuvostovirkailijoiden toiminta tehtävässä kuin tehtävässä. Eräs kolumnisti valitti kesällä 1921, että ei löytänyt yhtään Neuvostotasavallan perustuslakia 15 Karjalan kunnasta, joissa hän oli käynyt vierailulla. Kuntien vastuulliset virkailijat olivat harvoin täysin tehtäviensä tasalla, ja usein tiedot esimerkiksi uudistuneesta elintarvikeverotuksesta kulki puskaradioita (*ven. сарафанная почта*) pitkin, kun kunnille toimitettuja materiaaleja ei ollut laitettu esille ollenkaan. Keskusjohtoisuus aiheutti ongelmia paikallisverotuksessa ja maanviljelyksessä, kun siemenviljaa toimitettiin olettamusten mukaan Moskovasta suoraan Karjalan arktisille alueille missä ei lähetetty siemenvilja ottanut itääkseen. Yleinen nälkä ja puute myös ajoivat neuvostovirkailijat väärinkäytöksiin muun muassa pakko-ottamalla elintarvikkeita suoraan kyläläisiltä, vaikka heidän piti saada ruokanorminsa Karjalan keskuskomitean varastoista.⁴³¹

Paratiisi siinsi kuitenkin tulevaisuudessa, johon uskottiin ongelmista huolimatta. Tämän takeeksi Karjalan päälle soviteltiin ”maailmanvallankumouksen etuvartion” viittaa kevään 1921 puoluekokouksessa. Karjala ei kommunistien näkökulmasta enää ollut vain ”vallankumouksen puskuri” länttä vastaan, vaan ”tietoinen taistelija”, joka ”vapauden säteiden” tuli valaista koko Pohjolaa ja sen riistettyjä työläisiä. ”Pimeä Karjala” säteili siis

⁴³⁰ ”Karjalan uutisviljelijä maa”, KK 18.5.1921; ”Долг советского гражданина”, Kommuna 8.5.1921, ”Kudzhijev”; Smith 2003, 226–230.

⁴³¹ ”Toisen neuvostokongressin jälkikonferenssi”, KK 22.10. & 26.10.1921; ”Побольше агитаторов”, Kommuna 19.4.1921, ”Kudzhijev”; ”Налог лучше чем разверстка”, Kommuna 14.4.1921; ”Karjala ennen ja nyt”, KK 6.7.1921, ”H. J.”.

kommunismiin valoa vain puoli vuotta perustamisensa jälkeen.⁴³² Säteiden lisäämiseksi kaikkien tuli olla selvillä tavoitteista ja ajan vaatimista tehtävistä. Valistuneiden, eli puoluejärjestöihin kuuluvilla, oli velvollisuus ”jälkeenjääneiden” herättämisessä. Lehdissä todettiin, että ”yö oli mennyt ja päivä vaati hereille”. Vastalahjana hien kyllästämästä aherruksesta olisi unelmien täyttymys, turva ”kaiken sen sorrannan jälkeen”, jota karjalaiset olivat kokeneet.⁴³³ Usko karjalaiseen kommunismiin eli vahvana taisteluissa kovettuneiden sanamuotojen sisällä, ainakin uskollisimpien puoluemiesten keskuudessa.

”Raatajarahvaan” usko taas heikkeni sitä mukaan kun leipä uhkasi loppua pirtin pöydältä syystalvella 1921. Asiaa ei helpottanut neuvostovallan taholta kuulunut syyllistäminen, että karjalaiset olisivat kuolleet ”sukupuuttoon” ellei Volgan seutu olisi auttanut heitä viljakuormilla kaikki ne vuosisadat, jotka karjalaiset olivat taistelleet olemassaolostaan. Nyt olisi *kerrankin* karjalaisten vuoro auttaa hädänalaisia ja todistaa, että työväen ja talonpoikien valittu luokka kuuluu kiinteästi yhteen.⁴³⁴ Osa karjalaisista ja Karjalan neuvostovirkailijoistakin päätti uskollisuutensa todistelun sijaan hakea apua sieltä mistä usein ennenkin, eli ”Lahtari-Suomesta”. Pelkkä henkinen ravinto, ”kommunistinen valo” ei enää riittänyt. Neuvostovallan vanhojen lupauksien sijaan odotettiin konkreettisia toimia, leipää ja muita elintarvikkeita, mutta sen sijaan neuvostovalta päätti kerätä Karjalan viimeisetkin leivänmurut Sisä-Venäjälle ja osoitella ”känsäisellä” sormellaan.⁴³⁵

Neuvostovallan näkökulmasta Karjalan kapinointiin johtanut tilanne oli juuri sitä, mihin imperialistit olivat seitsemänvuotisella sodalla ja provosoinnillaan koko ajan pyrkineet. Bolshevikit pyrkivät kääntämään nälänhädän ennen kaikkea porvareiden syyksi (Liite 4), mutta ongelmien syiden poiskääntäminen Neuvostovallasta itsestään ei enää auttanut. Etsikkoaika oli ohi.⁴³⁶ Karjalan talonpoikaissepät, symbolisesti luodut sankarit, nostivat

⁴³² ”Karjalan vallankumouksen etuvartiona”, Wapaus 3.3.1921; ”Karjalan työkansan kommuunin tehtävät”, KK 23.3.1921; Ks. myös ”Долг советского гражданина”, Kommuna 8.5.1921, ”Kudzhijev”.

⁴³³ ”Naiset mukaan”, KK 21.5.1921; ”Karjalan veljet ja siskot”, KK 21.12.1920, ”Karjalan onni”; ”Puolue puhtaaksi”, KK 30.8.1921, ”-o”.

⁴³⁴ ”Verojen suoritus nyt kaksinverroin tärkeä”, KK 7.9.1921, ”o”; ”Hätä Volgan varsilla”, KK 14.9.1921; ”Крестьяне области - на помощь!”, Kommuna 22.9.1921, ”S. Sobolev”.

⁴³⁵ Iskulause ”Крестьянин Карелии”, Kommuna 19.10.1921; ”Tilanne rajaritätäjissämme”, KK 15.6.1921; ”Jauhoja saapunut rajan takaa”, KK 7.9.1921; ”Kuulumisia Karjalasta”, KK 22.12.1921, ”Каролпуста хромает”, Kommuna 9.8.1921, ”Kudzhijev”; Nälänhäädästä Karjalassa esim. Kangaspuro, 2000, 112–113.

⁴³⁶ Esim. ”Tasavallan eräitä osia kohdannut kato”, KK 24.8.1921, ”Lenin”; ”Трезвый разчет”, Kommuna 9.9.1921, ”Kudzhijev”.

taas kiväärinsä tähtäysasentoon, mutta tällä kertaa itse kommunisteja kohti. Sankareista tuli hetkessä pettureita, joita kohtaan neuvostovalta näytti taas säälimättömän puolensa, ja jälleen ”viimeistä kertaa” ennen paratiisia. Viimeistään Kronstadtissa opittu tapa esittää kapina pääosin ulkomaalaisten järjestelmäksi otettiin käyttöön myös Karjalassa. Neuvostovalta pyrki näyttämään, että se yrittää parhaansa ja tekee kaikkensa parantaakseen kansalaistensa elämää, mutta ”muukalaiset” ”bandiitit” eivät sallineet tätä kehitystä.⁴³⁷ Neuvostovalta pyrki pääsemään eroon näistä häiritsijöistä, jotta se voisi *todella* näyttää hyvyytensä.

Kapinan kukistaminen Karjalassa mahdollisti uusien sankaritarinoiden nousun ja vanhojen tarinoiden uusiokäytön. Talonpoikaisseppän henkinen luominen Karjalaan ei ollut edennyt halutulla vauhdilla, mutta onneksi toinen vakiosankari, Bonnellin tulokinnan mukainen punasoturi, sai mahdollisuuden rakentaa symboliikkaa karjalaisen työväenluokan yhtenäisyydestä⁴³⁸. Väsyneen punasoturin kahlaamista halki kansalliskuvaston mukaisten ”lumikenttien”, ”läpi narskuvan jään”, vieden ruokatäydennyksiä korvessa itseään uhraaville tovereille, ei tultu lehtien mukaan ”unohtamaan koskaan”. Aatteelle uskoutuneet ja kauhistuneita siviilejä urheasti suojelleet sankarit jalostuivat sodan aikana salonkikelpoisiksi ikoneiksi, jotka alleviivasivat puna-armeijan esitettyä moraalista ja materiaalista ylivoimaa ja *oikeutta* turvata Karjalan väestöä. Sotatoimien aikana puna-armeijalainen kuvattiin lehtien tarinoissa eksplisiittisemmin kuin koskaan aikaisemmin Karjalan historiassa: tietoisena, vahvana ja valmiina kuolemaan ”uskonsa” puolesta luovuttamatta viholliselle edes ”nagaania” kuolleesta kädestään.⁴³⁹

Neuvostovalta oli Karjalan kapinan aikana osin voimaton mutta samalla myös ratkaisevasti vahvempi kuin koskaan aiemmin. Nälän ja muiden ongelmien heikentämä neuvostovalta luotti alusta saakka omaan voimaansa, vaikka voittoja syntyi huomattavasti hitaammin kuin Kronstadtissa. Kyky taltuttaa uhkaavalta näyttänyt kapina ja kääntää se omaksi voitoksi oli aikaisemmin opittua. Neuvostovalta oli selvinnyt kaikista sitä kohdanneista konflikteista, joten miten syrjäisten karjalaisten kapinointi voisi sen enää

⁴³⁷ ”Финляндия и карельские события”, РР 21.1.1922, ”R. Ragel”; ”Työtätekevän Karjalan vastalause”, КК 14.1.1922; ”Petroskoin väestön mielipide”, КК 12.1.1922; Iskulause ” В последний раз”, КарКом 13.1.1922.

⁴³⁸ Bonnell 1999, 21–28.

⁴³⁹ ”Последние дни”, КарКом 7.2.1922, ”А. Danelevij”; ”В бою под Кимовари”, КарКом 18.1.1922, ”S. Luzgin”; ”Борьба с бандитами затягивается”, 29.1.1922, ”D. Lebedev”; Наши успехи в Карелии”, РР 7.2.1922 ”V. Кс.”; ”Победа в Карелии”, РР 12.1.1922, ”V. Кс.”; ”Ruumiiden silpominen”, КК 4.3.1922.

kaataa. Kokemus oli myös opettanut kaikkien mahdollisten ongelmien työntämisen lehtien sivuilla kulakkien ja imperialistien niskaan: konflikteissa syntyneitä tuhoja voitiin aina syyttävästi pitää ”hyvänä oppituntina” tietämättömille talonpojille. Syksyn 1921 aikana Karjalassa havaitut potentiaaliset ”takinkääntäjät”, kunnollisten kansalaisen joukkoon soluttautuneet viholliset voitiin siten neuvostovallan korkeampaan tarkoitukseen vedoten tuhota eksplisiittisesti voimakeinoja piilottelematta, lopullisesti.⁴⁴⁰

”Takinkääntäjien” vainottu asema on Baumanin ajatusten valossa tyyppillistä assimilaatioon eli kulttuuriseen sulauttamiseen pyrittäessä. Karjalan väestönosa, joka ei vapaaehtoisesti samastunut sisällissodan aikana heille annettuihin myytteihin ja kuvastoon, lehtikolumnistin sanoin ”neuvostohenkeen” (ven. *советское настроение*)⁴⁴¹, pyrittiin käännättämään väkisin uuteen aatteeseen tyrkyttämällä heille kommunistista ”valoa” ja suomalaista sivistystä. Baumanin mukaan paranoia väkisin käännetyttä kohtaan syntyy, koska kansakunnan rajoiksi luodut määreet ovat todellisuudessa keinotekoisia, ja siten myös ylitettävissä, mikä pelottaa kansakunnan ”luonnollisuutta” puolustavia nationalisteja. Assimiloitumista teeskentelevät ihmiset ovat Baumanin mukaan kuitenkin kaikista vaarallisimpia valtaapitävien näkökulmasta, aivan kuten neuvostovaltaan kotikylissään muodollisesti kuuluneet mutta sekä separatististen että kapina-alttiiden karjalaisten kohdalla on havaittavissa.⁴⁴²

Lehtiutisoinnin perusteella voidaan todeta, että Karjalan yli talvella 1921–1922 pyyhkäissyt ”puhdistava sota” mahdollisti pitkään patoutuneiden negatiivisten tunteiden vapauttamisen, pitkän stressitilan helpottamisen hyvän tekosyyn varjolla. Vastään hangoittelijat oli neuvostovallan näkökulmasta likvidoitava ennemmin tai myöhemmin Karjalan *tulevan* paratiisin tieltä. Pelissä oli lisäksi neuvostovallan legitiimiys, joka vahvistettiin voittoisalla sotatantereella. Karjala sai sodan myötä lisää neuvostosankareita, joista kertoa lapsille, lisää pettureita, joita käyttää varoittavina esimerkkeinä, ja ennen kaikkea lisää konkreettisia kokemuksia taistelusta ”vallankumouksen etuvartiona” - verikasteensa saaneena kommunistimaana.

⁴⁴⁰ ”Враг сломлен”, KarКом 7.2.1922, ”D. Lebedev”; ”Kansannostattajat Vienan Karjalassa”, KK 15.12.1921, ”E.H.”; ”Что говорят крестьяне”, KarКом 17.2.1922; ”Oloista Karjalassa”, KK 4.3.1922, ”Karjalan nousun surkea loppu”, KK 18.2.1922; Vrt. Kronstadtin esim. ”Хороший урок”, Kommuna 20.3.1921, ”Tsasovenij”.

⁴⁴¹ ”Враг сломлен”, KarКом 7.2.1922, ”D. Lebedev”.

⁴⁴² Bauman 1997, 216–218; Ks. myös alaluku 4.1.

5. PROPAGANDA JA KARJALAISET RESEPTIOTEORIAN NÄKÖKULMASTA

5.1. ”Valheverkkoja” ja ”rosvojoukkoja” - Lehdistöpropagandan vastaanottamisen problematiikka

Neuvosto-Venäjän lehdistöpropagandasta voidaan poimia useita temaattisia kokonaisuuksia, joiden ympärille propagandakampanjoiden runko on rakentunut. Edellä olleissa luvuissa niistä esiteltiin kolme keskeisintä, eräänlaiset yläteemat niistä haarautuville pienemmille teemoille. Kirjoittajien intentioina on ollut vaikuttaa valittuun kohdeyleisöön, joka on päätetty propagandakampanjan alkuvaiheessa. Ryhmäkäyttäytymiseen vaikuttaminen ja yhteiskunnan eri kerrosten aktivoiminen edellyttää viestin lähettäjän intentioiden ja päämäärien lisäksi vastaanottajien suostumusta propagandistin tarjoamalle ideologialle. Vastaanottajien haluttu reaktio, toivottu merkityssisällön tuottaminen, edellyttää suotuisaa vastaanottamisen eli reseption lopputulosta.⁴⁴³ Seuraavaksi pureudutaan vastaanottamisen problematiikkaan Thompsonin *reseptioteoria*-käsityksen avulla Karjalan lehdistöpropagandan oletetun pääkohderyhmän, karjalaisten keskuudessa.

Reseptioteoria-analyysin havainnollistavana esimerkkinä toimii suomenkielisen eli toisin sanoen ”kansankielisen” *Karjalan Kommuunin* artikkeli, jossa pohditaan Karjalassa ilmenneitä levottomuuksia ja niiden syitä syksyllä 1921. Ajalle erittäin tyypillinen muttei suorasukaisin artikkeli ”*Valheverkko on revittävä*”⁴⁴⁴ ottaa kantaa valkoisten suomalaisten esittämiin väitteisiin, että Karjalassa olisi tapahtunut laaja kansannousu ja samalla vallankaappaus. Artikkelin rinnalla käytetään muita aikakauden samaa aihepiiriä sivuavia kirjoituksia erityisesti Gyllingiltä itseltään, mukaan lukien artikkeli ”*Julistus Karjalan kansalle II.*”, millä mahdollistetaan synkronisen ulottuvuuden eli kirjoittajan intentioiden ja uskomusten analyttinen tarkastelu aikakauden normistoon ja termistöön sidottuna.⁴⁴⁵

Analyysin kohteena olevan artikkelin kirjoittaja on vaikutusvaltainen suomalaiskommunisti ja filosofian tohtori, *Edvard Gylling*. Gylling oli tietävästi Neuvosto-Karjalan ja sieltä tapahtuvan skandinaavisen vallankumouksen ajatusten suurin

⁴⁴³ Jowett & O'Donnell 1986, 154–155 & 159–160; Thompson 1993, 248–265

⁴⁴⁴ ”Valheverkko on revittävä”, KK 10.12.1921, ”Gylling”.

⁴⁴⁵ Melve 2006, 401; Seuraa analyysin rinnalla erityisesti lukua 4.

yksittäinen vaikuttaja⁴⁴⁶, ja sen myötä myös erittäin näkyvissä rooleissa Karjalan neuvostotasavallan johtotehtävissä aina 30-luvun terroriin saakka, jolloin hänet syrjäytettiin tehtävistään ja tuomittiin kansanvihollisena ammuttavaksi. Gylling oli paitsi Neuvosto-Karjalan fyysinen keulakuva, myös *Sotilaallisen vallankumouskomitean* johtajana Karjalan kapinana aikana sekä Petroskoin puoluekoulun johtajana vuodesta 1921, joten hänestä voidaan puhua todellisena mielipidevaikuttajana Karjalan alueella tarkasteluaikajaksolla.⁴⁴⁷

Kirjoituksessa ilmenee heti aluksi ajan konventiot esittää karjalaisten arkkiviholliset, valkosuomalaiset, ryöstäjinä ja murhaajina. Pahaa aavistamattomat karjalaiset ja ”aseistamattomat neuvostoviranomaiset” olivat saaneet taas naapureidensa ”terrorin” niskaansa. Karjalaiset esitetään uhreina ja täysin syyttömiksi epäinhimillisen hyökkäyksen kohteeksi joutuneiksi rauhanomaisiksi neuvostokansalaisiksi. Gyllingin kauhukuva lännestä tulevasta tuhosta ja hävityksestä edellissyksyltä näytti käyneen olettamusten mukaisesti toteen: ”veljellinen rakennustyö” ei piitannut aikaisemmin terrorisoivista ”kulakeista”, mutta nyt tämä verkkaisesti edennyt rakennustyö oli katkaistu väkivaltaisesti neuvostovallan toimista riippumatta⁴⁴⁸. Neuvostovallan takaama ”järjestys”, organisoitu kehitystyö kommunistiseksi yhteiskunnaksi Vienan alueella oli hetkessä ”tuhottu” valkosuomalaisten aiheuttamien sotatoimien seurauksena.

Vaikean elintarviketilanteen aiheuttamia jännitteitä ilmennetään viittaamalla siihen, että suomalaiset ryöstävät karjalaisia varten hankitut muonat omiin taskuihinsa. Punainen hallitus oli pyrkinyt auttamaan nälänhätäisiä karjalaisia, mutta nyt ”valkosuomalaiset rosvojoukot” tekivät nämä yritykset hyödyttömiksi. Tällä ikään kuin siirrettiin vastuu pahevasta nälänhädästä valkoisten sotajoukkojen niskoille, vaikka ongelmat olisivatkin lähinnä rakenteellisia ja pitkäkestoisen kehityksen tuloksia. Gyllingin kirjoituksesta välittyy tunne, että kaikki, mitä neuvostovalta oli tehnyt karjalaisten hyväksi, oli mennyt piloille; kaikki oli ikään kuin nollattu tilanteeseen, mistä Karjalan työkansan kommuuni aloitti työnsä reilu vuosi takaperin. Tätä ajatusta hän laajensi puolitoista viikkoa myöhemmin julkaistussa julistuksessaan, jossa hän alleviivasi karjalaisten uhriasemaa,

⁴⁴⁶ Kangaspuro 2000, 46, 76, 91: Gyllingin yhtenä poliittisena tavoitteena 1920-luvun taitteessa oli levittää Karjalan kautta vallankumous Skandinavian maihin ja perustaa sen myötä Ruotsin, Norjan, Suomen ja Karjalan käsittämä neuvostovalta

⁴⁴⁷ www.eduskunta.fi - henkilötietomatrikkeli; Harjula 2007, 207–208; Yläräkkö 1976, 347–349.

⁴⁴⁸ ”Uutta provokatsionia valmistellaan”, KK 7.12.1920, ”E. Gylling”.

nälkäkuoleman partaalle liukuvan, ”avuttomina metsissä harhailevan” kansan kärsimysnäytelmää sodan jaloissa ja kulkutautien riepoteltavana.⁴⁴⁹

Gylling viittasi kirjoituksessaan valkoisten julmuuteen, ”terroriin”. Valkoisten lähtökohtainen julmuus, ”raa’at murhat” olivat kohdistuneet erityisesti *kommunisteja* kohtaan. Terrorisoimalla ja ”pakkomobilisoimalla” valkoiset *yrittivät* myös saada viatonta väestöä puolelleen, kommunisteja vastaan. Gylling halusi tuoda esille näitä kärsimyksiä ja valkosuomalaisten julmuutta erityisesti siksi, että Suomen media väittää koko Karjalan olevan kapinan aktiivisia tekijöitä ja että neuvostoviranomaiset on ajatettu pois Petroskoista. Hän halusi korostaa kapinan ja sotatoimien paikallista luonnetta, mikä kyllä aiheutti ongelmia ”paikalliselle väestölle”, mutta ei niinkään Neuvosto-Karjalalle kokonaisuudessaan. Tätä valhetta vastaan hän antoi omia todisteita asioista, joita porvarilehdet eivät olleet kertoneet Karjalasta, tai karjalaisille. Hän antoi sotatoimille tarkoituksella inhimilliset kasvot vedotakseen erityisesti ulkomaiden sympatiantunteisiin Karjalan nuorta neuvostovaltaa kohtaan ja saadakseen kansainvälisen hyväksynnän voimatoimilleen. Lisäksi hän toivoi tukea taistelulle neuvostohallinnon ylimmältä tasolta todistellessaan oman hallintonsa vakautta.⁴⁵⁰

Neuvostovallan haavoittuvaisuuden näillä sotatoimialueilla oli mahdollistanut punaisten joukkojen vähäisyys raja-alueella. Joukkoja ei ollut haluttu sijoittaa näille alueille ”väestön rasituksen lisäämiseksi”, ja tätä hyväksikäyttäen valkoiset olivat rikkoneet ”järjestyksen”. Kirjoittaja viittasi myös, että jos kyseessä olisi jokin muu kuin ”Työläis- ja talonpoikaishallitus”, niin alueella olisi ollut enemmän aseellisia joukkoja kuin nyt oli asian laita. Neuvostovallan humaaniutta korostettiin sotajoukkojen vähyydellä, mutta samassa virkkeessä kirjoittaja paljasti, että kapina-alueiden väestö piti ”raskaana” neuvostojoukkojen läsnäolon entisessä mittakaavassaan, siinä mittakaavassa, jolla neuvostovalta oli vakiinnutettu salokylin. Tämä asetti neuvostovallan legitimiuden hieman kyseenalaiseen valoon, vaikka kirjoittajan intentiona oli vierittää syy kapinasta valkosuomalaisten Tarton rauhansopimuksen vastaisen hyökkäyksen niskaan..

Valkosuomalaisten ”valhepropagandan” kumoamiseksi ja ennen kaikkea todistaakseen omille kansalaisilleen ja ulkomaille, että Neuvosto-Karjala oli edelleen tukevasti kommunistien käsissä, hän otti pian käyttöön Aunuksen sodan aikana yleisesti käytössä

⁴⁴⁹ Ks. myös ”Julistus Karjalan väestölle II.”, KK 22.12.1921, ”E. Gylling”.

⁴⁵⁰ Ibid.

olleen tyyllilajin⁴⁵¹: Aunuksen läänin esittämisen vakaana ja luokkatietoisena alueena, kommunismin järkkymättömänä kivijalkana Karjalassa. Aunukselaiset muistivat Gyllingin mielestä vuoden 1919 ”terrorin” ja ”rosvot”, mikä varmisti heidän halunsa tarttua aseisiin ja ”tuhota rosvot ”vapaaehtoisesti”. Aunuksen sotatoimet olivat luoneet neuvostoperinnettä ja jatkuvuutta taistelussa valkosuomalaisia ja kulakkeja vastaan, minkä Gylling koki tarpeelliseksi nostaa esille kriittisellä hetkellä todisteena Karjalan vallankumouksellisesta perinteestä⁴⁵². Hän etäännytti tiedostamattaan nykyisen vastavallankumouksellisuuden ”400–500 virstan päähän” Petroskoista, kommunistien vallan keskuksesta ja lohdutautui ajatuksella, että onneksi Aunus seisoi hänen tukenaan.

Gylling jatkoi neuvostovallan vakauden kuvailua ottamalla esille aikaisemmin opitun tyylin vähätellä ”kansannousua” paikalliseksi ilmiöksi. Gylling totesi, että ”rosvojoukkojen” ”menestyksetön” vaikutusalue sijaitti kunnissa, joissa ei asunut kuin 12–15 % koko Karjalan väestöstä. Toisin sanoen hän loi kuvan, että vähintään 85 % karjalaisista oli neuvostovallan tukena, mikä samalla loi uskoa neuvostovallan kykyyn ratkaista kapina omaksi edukseen. Tähän viittasivat myös vakuutellut Muurmannin radan täydestä toimivuudesta ja Ontajoen sillan nopeasta korjaamisesta, jolla hän viittasi kintaalla valkoisten huhuille Karjalan alueen oletetusta sekasorrosta. Neuvostohallituksen vakauden ja moraalisen ylivoiman korostamisen ohella Gyllingin toteamuksesta väestösuhteista ilmeni hänen oma lajitteluperusteensa jakaa karjalaiset osin uskollisiin kansalaisiin ja osin ”kulakkiainekseen”, jota kohtaan kommunisteilla oli alusta saakka suuria epäluuloja, osin syystäkin⁴⁵³.

Gylling näki konfliktin olevan ennen kaikkea kansainvälisen politiikan seurausta, jota varten hän vetosi erityisesti lähialueisiin. Hän totesi, että tämä valkosuomalaisten harjoittama ”suurrikollinen valhepeli” oli selvää Suomen kansalaisten ja ”jopa koko maailman” mielipiteen harhaanjohtamista⁴⁵⁴, jotta uudet aseelliset rosvojoukot saisivat oikeutuksen ryöstää Karjalaa. Tämä kapitalistien ”valheverkko” olisi revittävä alas, jotta Suomen työväki näkisi ”totuuden” kaikessa ”alastomuudessaan”. Karjalan tilannetta auttaisi siis Suomessa tapahtuva vallankumous, mikä poistaisi kapitalistisen uhan pitkältä länsirajalta, ja lisäisi vallankumouksen painetta muualle Skandinaviaan. Se vähentäisi

⁴⁵¹ Ks. erit. alaluku 4.2.

⁴⁵² Ks. myös ”Зверства белофиннов”, Kommuna 1.12.1921, ”N. Loginov”.

⁴⁵³ Kangaspuro 2000, 88.

⁴⁵⁴ Ks. myös ”Karjalan kulakit maailmaa petkuttamassa”, KK 10.1.1922.

valkoisten toistuvia tihutöitä, ”ryöstövaurioita” Karjalassa ja tuottaisi samalla kirjoittajalle henkilökohtaista kunniaa skandinaavisen kommunistivaltion idean promoottorina. Gylling ilmensi tällä tilannetta, jossa vastakkain oli vain kaksi maailmanmahtia: Neuvosto-Venäjä ja muu maailma, josta nämä ryöstökoplat tulivat Karjalaan⁴⁵⁵. Tätä tuki myös Kansainliiton mainitseminen sarkastisessa sävyssä, eli se, että kansainvälinen oikeus oli yhtä kuin valheellisuus, sillä ”totuus” ei Gyllingin mielestä merkinnyt ”kapitalistihallitusten kätyreille” mitään.

Gylling käänsi huomion pois päin omista ongelmista Karjalassa ottamalla esiin yleiseurooppalaisen sarron tilan. Vetoimuksessa on nähtävissä kytkökset paitsi *Komiternin* linjauksiin myös Suomen sisällissotaan, ja siellä punaisten kokemaan katkeraan tappioon. Kirjoittaja ei halunnut, että Suomessa koetut vääryydet toistuisivat Karjalassa, suomalaisemigranttien uudessa punaisessa kotimaassa. Karjala edusti kirjoittajalle idealistista tilaa, jossa unelma ”työväen ja talonpoikien hallituksesta” oli konkretisoitunut, mutta siltä hän tarkkailee edelleen rajan yli Suomeen, haikeasti ja toivoen parasta tulevaisuudessa. Karjala ei ollut vielä vuoden olemassaolonsa aikansa poistanut Gyllingiltä koti-ikävä⁴⁵⁶. Gylling korosti, että olisi suotavaa, että suomalaiset työläiset *vihdoin* tajuaisivat totuuden, ja sen myötä ”tekisivät tehtävänsä”: kumoaisivat ”sortajan vallan”; toisin kuin Gyllingin puoluetoverit Suomessa vuonna 1918.

Karjalan kapina edusti henkilökohtaisen koettelemuksen lisäksi Gyllingille samalla mahdollisuutta saavuttaa tämä kytenyt unelma laajentamalla sotatoimia länteen, yli Karjalan rajojen. Karjala oli liitetty jo hyvissä ajoin vuotta 1921 ”vallankumouksen etuvartioksi”, mikä tietyllä tapaa myös vapautti Karjalan kommunistien ajatukset aktiivisesta pyrkimyksestä kumota tulevaisuudessa kapitalistihallitukset lännessä. Vaikka Kangaspuron tulkinnan mukainen ”punainen karelianismi”⁴⁵⁷ oli ennen kaikkea suomalaiskommunistien ja Gyllingin vetämä aate, myöskään venäjänkieliset kollegat eivät aina peitelleet uhmakkuuttaan kääntäessään Suomen nootit Karjalan autonomian todellisesta tilasta toiseen suuntaan kysymyksellä, miten mahtoi olla ”Länsi-Karjalan” autonomian laita Suomessa.⁴⁵⁸ Karjalaisten kapinoinnin liittäminen maailmanvallankumouksen narratiiviin, vastapuolelta urheisiin kommunisteihin, jotka

⁴⁵⁵ Ks. myös ”Julistus Suomen ja Skandinavian työläisille”, KK 7.12.1921, ”E. Gylling”.

⁴⁵⁶ Ibid.

⁴⁵⁷ Kangaspuro 2000, 143–147.

⁴⁵⁸ ”Автономная Карелия и белая Финляндия”, Коммуна 4.10.1921, ”V. Kudzhijev”.

kuolivat sanat ”eläköön kolmas internationale” huulillaan valkosuomalaisia ja -karjalaisia vastaan taistellessaan, alleviivasi käsitystä Karjalan tärkeästä osasta suuremmassa kokonaisuudessa, johon Karjalan työkansan kommuuni mieluusti liitettiin Karjalan johtoportaan. Kapitalistien luoma ”valheverkko” vain esti Karjalan ”punaisen hehkun”⁴⁵⁹ kantautumisen länsinaapureille saakka, missä ”raatajarahvas” *todellisuudessa* odotti vapauttamistaan ”verihurttien” ikeestä.⁴⁶⁰

Artikkelissa toistuvat aiemmin eriteltyt teemat: viholliskuvan rakentaminen rajan takana vaanivista vihollisista, neuvostovallan kuva suojelijana ja karjalaisten asema uhreina, eräänlaisina heittopusseina, sekä Karjalan asema taistelevien ideologioiden välimaastossa. Gyllingin kirjoitus on siis eräänlainen kokoelma eri teemoja vuosien varrelta, ja osalle teemoista, kuten Aunuksen aikaisen valkoterrorin esiin nostamisella ja nälkäkuoleman mahdollisuuden korostamisella, löytyy suorat yhteydet aikaisempiin, erityisesti sisällissodan vuosina opittuihin malleihin Karjalaa ympäröivän maailman esittämiseksi. Näihin teemoihin oli turvallista vedota, sillä teemat oli rakennettu kestäväksi aikaa sosialistisessa maassa. Siitä piti huolen käytännön olettaen, että niin kauan kuin kapitalistimaita oli naapurissa, ei proletariaatti voinut laskea aseitaan: todisteena toimi Karjalan kapina, jossa vastavallankumous nosti taas päätään. Tämä ei vain saanut onnistua mistään hinnasta, olihan vaarassa koko Karjalan tulevaisuus.

Miten Gyllingin viestin voidaan olettaa menneen karjalaisille perille? Reseptiteorian näkökulmasta annetaan tekstin merkityssisällön tuottamisessa suuri merkitys itse yleisölle. Yleisö ottaa vastaan viestin, tulkitsee sitä ja tuottaa uudelleen sen merkityksen omia odotusarvoja käyttäen. Vastaanottamisen eli reseption esteenä tai vääristäjänä voi toimia useita eri tekijöitä, jotka haittaavat kirjoittajan intention toteutumista. Keskeisessä osassa intention onnistuneessa perille saattamisessa ovat yleisön realistiset mahdollisuudet saada viesti mahdollisimman koskemattomana itse tuottajalta itselleen. Tekstin välissä olevat instituutiot vaikuttavat tekstin tulkintaan ja tuottavat sen merkitystä uudelleen, mikä vääristää kirjoittajan alkuperäistä intentiota. Tekstin merkityssisällön tuottamisessa esimerkiksi tekstin muodolla, jakelumäärällä ja tekstin tulkintaympäristöllä on suuresti

⁴⁵⁹ Ks. erit. ”Пролетариям Карелии”, KarKom 10.2.1922, ”A. Pavlovskij”.

⁴⁶⁰ Ks. myös ”Julistus Karjalan väestölle II.”, KK 22.12.1921, ”E. Gylling”; Lue lisää vallankumousaikeista Suomessa 1921–1922: Kangaspuro 2000, 112–125.

merkitystä siihen, miten hyvin yleisö voi sisäistää hänelle tarjottuja signaaleja, tekstin sisäänrakennettua semiotiikkaa.⁴⁶¹

Ensimmäinen vastaanottamisen käytännön ongelma Karjalassa on havaittavissa lukutaitoa tarkastellessa. Karjalan alue oli Venäjän mittakaavassa ennen bolshevikkeja keskimääräistä⁴⁶² lukutaitoisempi 31 %:n lukutaidolla, mutta itse karjalaisista vain noin 10 % osasia lukea vuoden 1897 tilastojen mukaan. Venäjänkielisellä väestöllä tilanne oli selvästi parempi, mutta silti venäjänkielisilläkin alueilla saattoi olla seutuja, jossa vain 12 % osasi lukea.⁴⁶³ Karjalaisten lukutaito oli hieman kohentunut ennen vallankumousta, sillä Kustaa F. Karjalainen laski vuonna 1918 vienankarjalaisista olleen lukutaitoisia noin 15 % ja aunukselaisten kohdalla noin 25 %. Karjalan autonomian alussa vuonna 1920 Lauri Letonmäen arvioiden mukaan Karjalan lukutaito oli kokonaisuudessaan noin 48 % ja karjalaisten kohdalla lähes 19 %, mikä näyttäisi korreloivan Karjalaisen antaman kokonaislukutaidon (noin 20 % karjalaisista) kanssa erinomaisesti.⁴⁶⁴ Lukutaito itsessään oli toki väljä käsite, mutta olettaa sopii, että enemmistö lukutaitoisista karjalaisista tuli juuri Aunuksen alueelta, joka oli pysynyt sekä tsaarin että bolshevikkien tiukemmassa hallinnon otteessa vuosien varrella.

Reilun vuoden aikana vuodesta 1920 alkaen perustettiin lukutupia ja punanurkkia myös maaseudulle sekä pidettiin lukutaitokampanjoita, ja lukutaito alkoi sen myötä nousta, mutta hitaasti. Vertailun vuoksi vuonna 1926 on arvioitu, että 35–37 % karjalaisesta väestöstä oli lukutaitoisia, mikä oli tosin lähes kaksi kertaa enemmän kuin vuonna 1920. Lukutaitoisia miehiä oli edelleen selvästi enemmän kuin naisia, mikä kertoo muun muassa patriarkaalisen perheyhteisön vaikutuksesta. Lukutaitoisista karjalaisista suomea osasi lukea noin 24 % ja venäjää yli 76 % eli noin neljälle viidestä venäjä oli kirjakielenä. Letonmäen julkaiseman tilaston mukaan Karjalan kokonaisväestöstä lukutaitoisia oli vuonna 1926 noin 50 %; miehistä noin 61 % ja naisista noin 38 %. Kangaspuro antaa samasta vuoden 1926 väestönlaskupohjasta lukutaitoprosentiksi kokonaisuudessaan noin 71 % väestöstä; miehistä 86 % oli lukutaitoisia ja naisista 57 %. Todellinen lukutaitoprosentti on ilmeisesti lähempänä Kangaspuron antamaa, tuoreempaan julkaisuun

⁴⁶¹ Thompson 1993 250–256; Melve 2006, 391–392.

⁴⁶² Kangaspuro 2000, 160–161: Venäjän lukutaitoisuus vuonna 1897 oli 29,6 %, lukutaitokampanjoiden jälkeen vuonna 1926 noin 61 %. Laitamalla lukutaito oli huomattavasti alhaisempi, esim. Kirgisiassa v. 1897 n. 3 %.

⁴⁶³ Kangaspuro 2000, 160–162; Haapalainen 1933a, 4–5.

⁴⁶⁴ Karjalainen 1918b, 174–176; Letonmäki 1931b, 212.

pohjautuvaa lukutaitoprosenttia, mikä viittaisi kuuden vuoden aikana järjestettyjen lukutaitokampanjoiden vaikutuksiin kokonaisväestön kohdalla⁴⁶⁵. Tilastot kertovat, että venäläinen kantaväestö, joka asui yleensä suuremmissa asutuskeskuksissa, oli huomattavasti lukutaitoisempi, mikä korreloi suoraan Neuvosto-Venäjän yleisen lukutaitostatistiikan kanssa.⁴⁶⁶

Karjalaisten lukutaitoa tarkastellessa voidaan siis todeta, että karjalaisten lukutaito oli vuoden 1921–1922 taitteessa vähintään noin 20 % väestöstä. Esimerkiksi vuoden 1922 keväällä todettiin lukutaidottomuuden olevan Vienassa ”erittäin yleistä” valistustoimenpiteistä huolimatta. Tässä kyseissä tapauksessa on kuitenkin syytä katsoa yleistävien tilastojen taakse, sillä karjalaisten todellinen sivistystaso kapinan sotatoimialueella poikkeaa Karjalan yleisestä tasosta. Suomen rajalla olevissa Kemin kihlakunnan pitäjissä saattoi lukutaito olla erittäin hyvä, ”vain vähäisen osan väestöstä ollessa lukutaidotonta”. Näissä tapauksissa väestö osasi pääsääntöisesti suomea ja vain ”ani harvat venettä” eli venäjää. Syynä tähän oli pääasiassa vanhat kulkuyhteydet Suomeen ja valkoisten suomalaisten vetämä valistustyö ennen neuvostovaltaa. Kansankoulun käyneiden kerrottiin osaavan lukea myös venäjää.⁴⁶⁷ Polarisaatiota oli kuitenkin runsaasti eri väestöryhmien välillä ja sisällä, mistä kertoo sekin, että Oulangan kunnassa lukutaito oli taas alhainen, ja erityisesti naisten kohdalla olematonta, vaikka se oli myös ollut suomalaisvaikutteiden alla.⁴⁶⁸

Kapinakuntien kohdalla oli lukutaito joka tapauksessa huomattavasti korkeampi kuin kauempana Suomen rajasta sijainneissa karjalaiskunnissa. Lukutaito oli tapauskohtaista, ja paljon riippui siitä muun muassa siitä, oliko kunnassa ollut kouluja ja miten hyvin ne olivat toimineet, ja myös siitä, kuinka suuri prosentti tietyn kunnan miesväestöstä oli harjoittanut laukkukauppaa Suomessa tuoden mukanaan kirjoja ja muita painatteita luettavaksi ja opittavaksi⁴⁶⁹. Lukutaitoprosenteissa piilee myös ongelmana, että niihin

⁴⁶⁵ Lähes 20 % ero tilastoissa on merkillinen. Kangaspuron aineistona käyttämä Afanasjevan julkaisu on kenties lähempänä totuutta, mutta toisaalta tilastoissa voi olla vääristymää kummankin lukutaitoprosentin kohdalla.

⁴⁶⁶ Kangaspuro, 2000, 160–162; Haapalainen, 1933b/c, 32–36/66; Letonmäki, 1931b, 212; Kenez 1985a, 72–73.

⁴⁶⁷ ”Valistuksen viholliset”, KK 5.1.1922; ”Tilanne rajapitäjissämme”, KK 15.6.1921; ”Havaintoja Vienan-Karjalasta”, KK 12.10.1920, ”H.I.”; Suomalaisvalistuksesta esim. Nygård, 1980, 33–41.

⁴⁶⁸ ”Oulangan kunnasta”, KK 10.12.1921, ”A.K.”.

⁴⁶⁹ Naakka-Korhonen 1988, 265–268; Karjalainen 1918b, 174; Ks. myös ”Havaintoja Vienan-Karjalasta”, KK 12.10.1920, ”H.I.”.

sisältyvä individualistinen näkemys tietyn yksilön oletetuista taidoista unohtaa usein kollektiivisen käytöksen kokonaiskuvasta. Miten käy sukukeskeisen Karjalan suhteellisen lukutaidon, jos laitetaan perhekuntien jäsenet saman karjalaispirtin katon alle? Mervi Naakka-Korhonen toteaa tutkimuksessaan, että yleensä joka suvussa läntisessä Vienassa oli yksi lukutaitoinen, jota käytettiin apuna ruokakunnan kirjallisissa asioissa⁴⁷⁰. Myös aunukselaiset olivat tottuneet käyttämään tulkkia tilanteissa, joissa eivät ymmärtäneet vastapuolen puheita tai kirjoituksia⁴⁷¹. Lukutaidottomuutta ei koettu ongelmaksi myöskään sotatilanteessa, jolloin tiedustelutietoja saatettiin jättää lukutaidottomille kyläläisille, jotka sitten kuljettivat tiedot eteenpäin lukutaitoisille henkilöille kirjoitettujen tietojen ymmärtämiseksi⁴⁷². Lukutaidottomuuden kanssa tultiin siis toimeen melko hyvin, koska siinä olotilassa oli opittu elämään vuosisatojen aikana muusta tietämättä.

Nämä seikat eivät kuitenkaan poista lukutaidon yleisesti heikkoa tilaa Karjalassa. Laajan lukutaidottomuuden lisäksi yksi suurimpia ongelmia lehdistöpropagandan perille saattamisessa oli Karjalan liikenneolosuhteiden ja postiyhteyksien kehittymättömyys. Vienan Karjala oli periaatteessa täysin tietön alue, ja siksi vakituista postiyhteyttä ei siellä vielä vuoden 1921 loppupuolella ollut. Kemin kihlakunnan kiireellisinkin asia vei rauhantilassa Kemin kaupungista Uhtualle (noin 170 km suuntaansa) yhden kuukauden edestakaisin vuoden 1921 syksyllä; parhaimmillaankin puolta lyhyemmän ajan. Talviaika toi hieman parannusta asiaan talviteiden muodossa, mutta puolet vuodesta Vienan sydänalueet olivat eristyksissä ”Karjalan elämän valtasuonesta” eli Muurmannin rautatien läheisyydestä.⁴⁷³ Postiyhteydet muualla Karjalassa olivat tiettävästi hitusen parempia, mutta postiyhteyksien kehittymättömyys aiheutti luontaisesti suunnattoman suuri ongelmia neuvostojärjestelmän perustamiseksi kautta Karjalan. Tiekysymyksiä käsiteltiin useissa yhteyksissä, mutta vielä 20-luvun lopulla ehdotettiin hankalaan tiestötilanteeseen ratkaisua radioista.⁴⁷⁴

⁴⁷⁰ Naakka-Korhonen 1988, 204.

⁴⁷¹ Nevalainen 1998, 296–299.

⁴⁷² Ks. erit. Kosknen 1932, 219.

⁴⁷³ ”Karjalan ”nousu” ja sen merkitys”, Wapaus 19.1.1922, ”Sedjakin”; ”Toisen neuvostokongressin jälkikonferenssi”, KK 19.10.1921; ”Havaintoja Vienan-Karjalasta”, KK 12.10.1920.

⁴⁷⁴ ”Ehdotuksia Karjalan talonpoikain aseman parantamiseksi”, KK 18.11.1922; Kangaspuro 2000, 169–171; Haapalainen 1933b, 32–33.

Postiyhteyksien ongelmista kertoo jotain se, että rajapitäjiin saapui vielä kapinaan saakka enemmän postia Suomesta kuin Neuvosto-Karjalan suunnasta. Myös Muurmannin radan varrella olleessa Kemin kaupungissa havaittiin, että venäläisemigranttien painamat lehdet ilmestyivät lähes yhtä säännöllisesti kuin neuvostopostin tuotteet, eli edes rautatie ei poistanut postiyhteyksien ongelmavyöhyttä.⁴⁷⁵ On selvää, että postinyhteyksien kehouden vuoksi lähetetyn tekstin tarkoitettu merkityssisältö ja funktio saattoi muuttua ratkaisevasti pitkän matkan aikana. Kahden viikon toimitusaika oli pieni ikuisuus, ja vastapropaganda ei helpottanut asiaa millään tasolla. Huonoimmassa tapauksessa jo toimitukseen lähtenyt sanomalehti hukkui, likaantui tai kastui matkalla, ja koko viesti jäi näin ollen saamatta muodossa tai toisessa. Tämä oli hyvin tyypillistä Karjalan syrjäseuduilla, sillä Uhtualla saattoi osa tilaajista jäädä vuoden tilausjakson aikana *kokonaan ilman* lehtiä vielä 1920-luvun puolivälin jälkeen⁴⁷⁶. Erittäin vaikeat olosuhteet vaikuttivat suoraan alhaiseksi jääneeseen levikkiin erityisesti juuri suomenkielisen sanomalehden kohdalla, jota oli tarkoitus levittää karjalaisalueille tiettomien taipaleiden taakse.

Vuonna 1922 *Karjalan Kommuuni* ilmoitti lehdensä painomääräksi yleensä 2000–2200 kappaletta ja venäjänkielinen *Kommuna* ja sitä seurannut *Karelskaja Kommuna* keskimäärin noin 3000 kappaletta painosmäärien vaihdellessa reippaasti jopa tuhansilla⁴⁷⁷. Levikki kummallakin lehdellä oli selvästi pienempi. Afanasjeva väittää *Karjalan Kommuunin* levikin olleen vuonna 1921 noin 1350 kappaletta ja venäjänkielisen version noin 1600 kappaletta, mistä pudotusta aikaisempaan levikkiin oli kaksinkertaisesti lähinnä lehdistön ja koko Aunuksen läänin uudelleenorganisoinnin seurauksena⁴⁷⁸. Luvut kyllä korreloivat painosmäärien kanssa melko hyvin, mutta silti on syytä epäillä Afanasjevan neuvostoarkistotietojen pohjalta antamien lukujen paikkansapitävyyttä suhteessa todelliseen perille saakka toimitettuun levikkiin. Kangaspuro on nimittäin arvioinut, että *Karjalan Kommuunin* seuraajan *Punaisen Karjalan* levikki oli vuonna 1925 vain noin 760 kappaletta. Siitä 4/5 levisi Petroskoin kihlakunnan ja Uhtuan alueelle. Kangaspuron

⁴⁷⁵ ”Tilanne rajapitäjissämme”, KK 15.6.1921; ”Postiyhteys Uhtualle”, KK 25.3.1922; ”Контр-революционный блок”, *Kommuna* 11.8.1921, ”V. Kudzhijev”.

⁴⁷⁶ Kangaspuro 2000, 169.

⁴⁷⁷ Painosmäärät lehdistä: KK 10.1. & 18.5.1922, *Kommuna* 22.3.1921 ja *KarKom* 14.1.1922

⁴⁷⁸ Afanasjeva 1984, 157.

mukaan muiden kuntien osalta levikki laskettiin lähinnä kymmenissä. Venäjänkielisen version levikki samaan aikaan oli muutama tuhat lehteä.⁴⁷⁹

Karjalan kapinan jälkeen vuoden 1922 keväällä ilmoitettiin, että Uhtuan piiriin levisi *Karjalan Kommuunia* noin 200 kappaletta. Saman vuoden lopulla *Karjala aluepuoluekomitea* kertoi, että kymmenet tuhannet Karjalan asukkaat eivät ole ”tietoisia maailman menosta”, ja jos olivatkin, niin tietonsa he saivat ”valkoagitaattoreilta”. Painosmäärät suomenkielisessä lehdessä liikkuvat edelleen kolmannen tuhannen puolella, ja levikistä oltiin huolissaan.⁴⁸⁰ Näiden tietojen perusteella voidaan kuitenkin arvioida, että vuoden 1921 syys-talvella suomenkielistä lehteä saatiin Karjalan kyliin ainakin muutamia satoja ja venäjänkielistä versiota vähintään kaksin kolminkertainen määrä tästä. Tuntuisi erikoiselta, että epävakaisissa oloissa *Karjalan Kommuunin* todellinen levikki olisi ollut suurempi kuin vuoden 1925 tilanteessa, mutta toisaalta Karjalassa ei juuri muitakaan painotuotteita vielä ollut käytettävissä vuoden 1921 aikana, joista valistusmateriaalia olisi voinut ammentaa. Satunnaisesti Afanasjevan antamat luvut ovat voineet pitää hyvin paikkansa, mutta hyvin epätodennäköisesti säännöllisesti tarkasteltuna.

Karjalan lehdistön levikki säilyi kaiken kaikkiaan vaatimattomalla tasolla koko 1920-luvun ajan, eikä etenään suomenkielinen lehdistö missään vaiheessa saanut kunnan jalansijaa Karjalan valtaväestöstä lähinnä siksi, että valtaosa talonpojista osasi lukea vain venäjää⁴⁸¹. Reseptio suhteen merkittävää on kuitenkin se, että sanomalehdet eivät Karjalassa pääsääntöisesti menneet yksityisille tilaajille vielä vuoden 1922 kevääseen saakka. Maaseudulla punanurkat, kansantalot, kirjastot ja lukutuvat toimivat pääsääntöisinä lehtien sijoituspaikkoina ja lehdet niiden pääsääntöisenä materiaalina vielä pitkälle 1920-luvulle, ja tavoittelemisen arvoinen levikki olisi ollut jo se, että joka kylässä olisi ollut ”edes yksi” henkilö, joka olisi tilannut vuosikertalehteä koko kylän luettavaksi. Ideaalina oli, että lehti olisi myös jokaisen ”työläisen ja talonpojan pöydällä”, mutta tämä toive eli vasta haaveissa: juuri kollektiivisiin tilauksiin tuli kiinnittää ”erikoista huomiota”

⁴⁷⁹ Kangaspuro 2000, 169–171.

⁴⁸⁰ ”Viena herää”, KK 16.5.1922; ”Puoluelehtien levittäminen”, KK 14.12.1922.

⁴⁸¹ Kangaspuro 2000, 169–171; Laine 1998, 214–216.

talonpoikien altistamiseksi sanomalehdille.⁴⁸² Kannattaa siis taas välttää liiallista tilastosokeutta, kuten karjalaisten lukutaidon mittaamisen kohdalla.

Suomenkielisiä lukutupia oli Karjalassa vuonna 1921 lähes 30 ja venäjänkielisiä vieläkin enemmän. Suomenkielisiä lahjoitusvaroin koottuja kirjastoja toimi puhtailla karjalaisalueilla useita, ja venäjänkielisiä kirjastoja oli muun muassa Porajärvellä ja Repolassa, jossa kirjaston mainittiin olevan ”suuri ja arvokas”.⁴⁸³ Jos lehtien levikit suhteutetaan näihin määriin, niin voidaan päätellä, että useat karjalaisten alueilla olleista lukutuvista ja niihin rinnastettavista valistusahjoista oli jakelun piirissä rauhanoloissa, jos posti vain tuli perille saakka. Ajantasaista tietoa tuskin oli aina tarjolla, kun ottaa huomioon postiyhteyksien ongelmat. *Optimitapauksessa* kyläläinen saattoi kuitenkin saada Gyllingin artikkelin käsiinsä jonkin valistuslaitoksen kokoelmista. Vaikka suuri osa Vienan Karjalaa oli sotatoimien jaloissa, niin läheskään kaikki karjalaisten asuttamat kunnat eivät joutuneet totaaliseen kaaokseen, ja osa vallatuista kylistä ”vapautettiin rosvojoukoista” aina hetkeksi, jotta ne voitiin menettää taas pian uudelleen sisseille⁴⁸⁴. Juuri vallattuja alueita ympäröivät alueet oli syytä pitää passiivisena, ja näillä kunnilla oli myös konkreettinen mahdollisuus saada neuvostopostia käsiinsä.

Optimitilanteessakin Gyllingin viestin tulkintaa on vaikeuttanut se, jos henkilö ei ole osannut lukea. Tekstin sisäistäminen on saanut tällöin väliin toisen lukijan, joka on sen kyseiselle henkilölle ääneen lukenut omia käsityksiään noudattaen, ja näin mitä ilmeisimmin vaikuttanut tekstin merkitysisällön muuttumiseen. Esilukijat olivat Karjalan kaltaisella lukutaidottomalla alueella keskeinen osa lukutupien ja muiden valistusahjojen toimivuutta, mutta useinkaan ammattitaitoisia esilukijoita ei ollut tarpeeksi saatavilla⁴⁸⁵. Kuten luvussa 3.3. kävi ilmi, pyrittiin ennen kaikkea puolueuuvostokoulusta saamaan apua tähän työvoimapulaan, mutta vuoden 1922 alkupuolelle saakka puutteita oli vielä todella runsaasti. Jos kunnalla oli oma valistustyöntekijä, oli useinkin näillä muodollisesti pätevillä virkailijoilla runsaasti parannettavaa, sillä useinkaan ei ollut takuita, että virkailija olisi todella ollut osaava kommunistinen agitaattori. Erityisesti sanomalehtien

⁴⁸² ”Karjalan Kommuuni”, Wapaus 5.5.1922, ”Mäki”.; ”Puoluelehtien levittäminen”, KK 14.12.1922;

”Kansavalistustyö Karjalassa III.”, KK 7.2.1922, ”Asarias”; ”Sanomalehtipäivä”, Wapaus 5.5.1922.

⁴⁸³ ”Poliittisesta valistustyöstä”, KK 10.5.1922; ”Olot Repolassa ja Porajärvellä”, KK 7.9.1921; ”Valistuksen viholliset”, KK 12.1.1922

⁴⁸⁴ Harjula 2007, 230–254; Ks. myös ”Lahtarien liikehtimiset Karjalassa”, KK 7.12.1921.

⁴⁸⁵ ”Kansanvalistustyö Karjalassa II”, KK 31.1.1922 & ”III”, KK 7.2.1922, ”Asarias”.

valistuskäytössä nähtiin parannettavaa, koska kunnallinen neuvostovirkailija saattoi jättää itselleen tilatun sanomalehden omalla pöydälleen sen sijaan, että olisi vienyt tämän kallisarvoisen kappaleen lukupiirien luettavaksi tai seinälehdiksi.⁴⁸⁶

”Tehtävästään selvillä” ollut esilukija koettiin kyllä erittäin suotavaksi muttei pakolliseksi, sillä hätätapauksissa pelkkä ”tarmokkuus” saattoi riittää hoitamaan kunnan koulu- ja valistusasioita, jos esimerkiksi kylän opettaja piti henkilöä työhön sopivana. Luonnollisesti huonokin neuvostokoulun läpäissyt lukija oli parempi esilukijana kuin vähälukutaitoinen, kylän ”ainoa” tehtävään halunnut hännystelijä.⁴⁸⁷ Esilukijalla on ollut suuri vastuu. Ensiksi lukija on yrittänyt tulkita tekstiä, ymmärtää sen sanoman itse, ja sitten vasta pyrkinyt esittämään sen keskeisen sisällön yleisölle. Tekstin merkitys on tuotettu siis jo kertaalleen uudelleen, kun hän avaa ensimmäisen kerran suunsa asian tiimoilta. Pienikin painotusero artikkelin intention ohi on saattanut kuulostaa luotaantyöntävältä esimerkiksi Gyllingin nostaessa esiin nälän ja puna-armeijan joukot kylien riesana. Lukija on myös saattanut kääntää Gyllingin tekstin suomesta varsinaiskarjalaksi, livviksi tai venäjäksi, mikä mullistanut tilannetta entisestään, ja mahdollisesti samalla riisunut artikkelin eri nyanssit aseista. Esiluetut tekstit elivät pahimmillaan täysin omaa elämäänsä lukutupien pimeissä nurkissa.

Oli lukijana itse talonpoika, valistustyöntekijä tai puna-armeijalainen, heillä oli jokaisella edessään samanlainen tehtävä: tulkita tekstiin sisällytyt symbolit. Teksti tulkitaan reseptiteoriaan liittyvän pragmaattisen tekstiteorian näkökulmasta semioottisena järjestelmänä, jota tulkittaessa tulee tarkastella muun muassa lukijoiden odotushorisonttia, ihmisten kykyyn ymmärtää tekstistä löytyviä signaaleja ja merkitysyhteyksiä. Odotushorisonttiin on Bernhard Zimmermannin mukaan löydetty kolme vakioarvoa: ajalle tyypilliset poeettiset piirteet ja normit eli minkälaisin kielikuviin ja sanastoon lukija kokemusten kautta samastuu, tekstin implisiittinen yhteys muihin aikakauden teksteihin eli miten teksti keskustelelee muiden vastaavien tekstien kanssa sekä fiktion ja todellisuuden tapaisten asioiden erottamiskyky eli minkä lukija erottaa todeksi, minkä valheeksi. Reseption merkitystä korostava teoria tukee ajatusta, että tekstin merkityksen voi tulkita rajatusti, todennäköisin perustein, eikä rajattomuus tulkinnoissa ole esteenä tulkintojen tekemiselle. Odotushorisontteja on silti useita, yhtä paljon kuin on lukijoitakin,

⁴⁸⁶ ”Побольше агитаторов”, Kommuna 19.4.1921, ”Kudzhijev”; Ks. myös Takala 2009, 284–285.

⁴⁸⁷ ”Valistuskonferenssi Kemissä”, KK 25.6.1921; ”Kansanvalistustyö Karjalassa II”, KK 31.1.1922, ”Asarias”

mutta olennaista tämän tutkielman kannalta on tarkkailla keskivertokarjalaisen kykyä ymmärtää Gyllingin intentiot.⁴⁸⁸

Odotushorisonttia tarkastellessa Gyllingin käyttämä aikakauden konventio esittää valkosuomalaisten ja muiden imperialistien halusta alistaa työtätekevät kansat alleen toimi ehkä parhaiten juuri stereotypiana ja yleistävänä, tunteisiin vetoavana havaintona, joilla heräteltiin muistikuvia kaikista mahdollisista kärsimyksistä, joita karjalaiset olivat sisällissodan aikana kokeneet. Varsinkin Aunuksen asukkaat olivat tulleet tutuiksi bolshevikkien käyttämän kielen kanssa vuosien varrella, mistä kertoo nopeasti esiin nostetut tarinat aunukselaisten kokemasta ”valkoisesta terrorista”⁴⁸⁹. Voidaan katsoa, että suomalaisten johtamien retkikuntien toiminta Karjalan alueella toimi itsessään parhaana propagandana Neuvosto-Karjalan vihollisia vastaan. Perinteitä tällä saralla myös todella oli, vaikka Karjalan kapinassa oli myös karjalaisia johtajia runsaasti mukana. On selvää, että sotatoimialueilla aiheutuu aina suuri määrä inhimillistä kärsimystä, kuten talojen tuhoutumista, joukkojen varustelua pakko-otoilla ja myös syyttömien joutumista tulilinjalle, mihin saattoi helposti viitata omien raakojenkin vastatoimien oikeuttamisen valossa.⁴⁹⁰

Toisaalta Gyllingin esille nostama *tuleva* nälänhätä ja kommunisteihin kohdistuneet väkivallanteot eivät varmasti sotatoimialueen läheisen väestön keskuudessa herättäneet kuin lisäkaunaa näitä ajatuksia kohtaan. Mitä todennäköisimmin myös muualla Karjalan alueella, jossa leipää ei ollut liiemmin jaettavaksi. Vaikka Gylling vetosi mahdollisesti näillä ajatuksilla puolueettomiin ulkomaihin Suomea kohtaan suunnattavan kansainvälisen painostuksen aikaansaamiseksi, olivat kapinoivat karjalaiset ennen kaikkea lähteneet sotajalalle juuri näiden mainittujen asioiden vuoksi. Harjulan mukaan heillä oli jo nälkä ja he tunsivat olleensa jo puna-armeijan holhottavina, mikä aiheutti närää suomenmielisissä rajakuntalaisissa⁴⁹¹. Gyllingin mainitsema neuvostovallan takaama järjestys ja rauha olivat hyvin näennäistä ja osa kommunistijohtajan tarkoituksella käyttämää hämäystä.

”Uhtuan hallitusta” hätyyttelemässä käyneen Hjalmar Frontin muistelmat kertovat hyvin siitä ilmapiiristä, jossa suomalaiskommunistit joutuivat Karjalaa ”vapauttamaan” vuoden

⁴⁸⁸ Thompson 1993, 250–251, 260–263.

⁴⁸⁹ Ks. esim. ”Зверства белогиннов”, Kommuna 1.12.1921, ”N. Loginov”

⁴⁹⁰ Ks. esim. ”Oloista Karjalassa”, KK 4.3.1922; ”Valkoisten hävitystyö”, KK 4.3.1922.

⁴⁹¹ Ks. erit. Harjula 2007, 219–223.

1920 aikana. Kommunistit saivat elää jatkuvassa kuolemanpelossa lähinnä juuri siksi, että elintarvikkeita jouduttiin pakko-ottamaan suoraan väestöltä⁴⁹². Neuvostovirkailijoiden pakko-otoista raportoitiin myös neuvostolehdistä ennen kapinan alkua, kuten luvussa 4.3. selvisi, ja myös sen aikana.⁴⁹³ Tätä voisi kutsua Zimmermannin tulkinnan mukaisen fiktion ja todellisuuden välisen eron ymmärtämiseksi: Gyllingin esittelemä hyvää tarkoittava Karjalan neuvostovalta ei ollut todellisuutta kaikille karjalaisille, minkä karjalaiset myös tunsivat pakottavaksi epäkohdaksi, käytännön *valheeksi* lähtiessään sotatielle.

Gyllingin kehuma työläis- ja talonpoikaisvallan humanius ei siis varmasti herättänyt kovin suurta vastakaikua nälkäisissä karjalaisissa. Sen sijaan Aunuksen nostaminen luokkatietoiseksi ja uskolliseksi alueeksi herätti varmasti edes pientä ylpeydentuntoa osassa Aunuksen ja sen lähialueiden lukutaitoisia talonpoikia. Aunuksessa jo yli kolme vuotta kestänyt propaganda neuvostovallasta ja köyhälistön oikeudesta kumota muut ”riistäjäluokat” tuotti osittaisia tuloksia uuden sodan kynnyksellä, sillä aikalaismuistelmissa korostetaan juuri aunukselaisten suurta merkitystä erityisosastoiksi perustetuissa suksijoukoissa ja muissa joukko-osastoissa. Olivat ”vapaaehtoiset” sitten oikeasti luokkatietoisia tai vain runsaiden palkkioiden⁴⁹⁴ perässä juoksevia neuvostokansalaisia, niin valtaosa heistä kuului ainakin retorisesti Gyllingin mainitsemaan 85 % enemmistöön, onnellisten joukkoon, jotka eivät joutuneet ”oman toimintansa” vuoksi kohtaamaan tätä ”suunnatonta” tuhoa, jonka valkosuomalaiset toivat mukanaan.⁴⁹⁵ Pelkkä passiivinen osattomuus kapinasta oli jo tarpeeksi vallankumouksellista toimintaa tilanteessa, jossa Karjala näytti heiluvan muutaman säikeen varassa.

Nämä melko mustavalkoiset aikakauden ajatusmallit sorrosta, vallankumouksellisia vastaan kohdistuvasta inhosta ja jatkuvasta luokkasodan tilasta muodostavat artikkelin helpoimmin ymmärrettävän osan aikalaisille. Vuosien varrella levitetyt ja osin sisäistetyt lehtiartikkelit ja muut aikalaistekstit toistivat näitä tehokeinoja implisiittisesti luoden mahdollisuuksia tietyn narratiivin syntymiselle. Niistä tuli ajan myötä uusia Zimmermannin tulkinnan mukaisia normeja ja poeettisia piirteitä, jotka muovasivat yleistä odotushorisonttia ja joista tuli osa jokapäiväistä ymmärrystä. Tätä temaattista verkostoa

⁴⁹² Front 1970, 75–79.

⁴⁹³ Esim. ”Loppu lähellä”, KK 9.2.1922.

⁴⁹⁴ ”Karjalan Toimeenpanevan Komitean suksijoukko”, KK 20.12.1921: palkka 400 000 ruplaa kuussa.

⁴⁹⁵ ”Lahtarien ”kansannousu” Karjalassa”, Wapaus 21.1.1922; ”Aunuksen talonpojat”, KK 24.12.1921; Ks.

myös kuvaus Aunuksen retken merkityksestä sotajoukoissa: Sahi 1932, 239.

erittelin tarkemmin myös luvussa 4. Gyllingin tyyli edustaa pelkkien suoraviivaisten asioiden lisäksi myös korkealentoisempaa ajatusta, mikä osin johtuu siitä, artikkelin oli osin tarkoitus herättää vastakaikua Suomen työläisten keskuudessa. Tämä luo juuri sen tilanteen, että artikkelin sisäistäminen edellyttää myös ”tietoisempaa” käsitystä ympäröivät maailmasta. Erityisesti Gyllingin maailmanvallankumoukseen tähtäävä intentio edustaa abstraktia kokonaisuutta, jonka ymmärrys on vaatinut myös jonkin asteista kommunistisen teorian tuntemusta. Pelkkä ”lahtareiden” tappaminen ja koston hakeminen ei riittänyt saamaan Gyllingin haluamaa vallankumouksellista tunnetta aikaiseksi, vaikka siitä alustavaksi sytykkeeksi olisi voinut ollakin muissa yhteyksissä⁴⁹⁶.

Gyllingin vahvasti korostamana lähialueiden toverillinen yhdistyminen edustaa lisäksi Gyllingin henkilökohtaisia tavoitteita elämässään, minkä luonne oli etäistä myös ”tietoisille tovereille”. Esimerkiksi Gyllingin ajamalle kansallisuusprojektille, yhtenäisen kansankielisen puna-Karjalan luomiselle, eivät venäjänkieliset kollegat juurikaan lämminneet, ja tämä näkemysero näkyi paitsi virallisissa yhteyksissä myös lehtien sivuilla. Erityisesti venäläisnationalistinen Karjalan johtohahmo Vasili Kudzhijev osoitti usein syyttävän sormensa suomalaiskommunistien hallinnoimille alueille, mistä vastavallankumoukselliset ongelmat tunnetusti useimmiten kumpusivat.⁴⁹⁷ Nämä ristiriitaiset ja sekavat näkemykset koko Karjalan työkansan kommuunista heijastuivat kaikille sosiaalisille tasoille, mikä ilmeni tällä kertaa puhtaana kapinointina alueilla, joiden piti olla Gyllingin korpikylien kommunismin tukikohta ja hänen henkilökohtaisen kunnianhimonsa virstanpylväs.

Gyllingiä muistutettiin useasti eri yhteyksissä karjalaisten yleisestä nuivasta suhtautumisesta suomalaisia kohtaan ja suomalaiskommunistien heikosta, kirjaviisauteen pohjautuvasta Karjala-tietoudesta. Tällä nuivalla suhtautumisella tarkoitettiin varmasti paitsi aunukselaisia ja venäjänkielisiä karjalaisia myös omaa erillistä itsenäisyyttä ajaneita vienalaisia.⁴⁹⁸ Gylling korostaa maailmanvallankumouksen ja ”valheverkon” lisäksi sitä, että hän suomalaisena toivoisi suomalaisten heräävän unestaan pelastaakseen samalla myös Karjalan. Suomalaisen Gyllingin ajatukset Karjalan ruusuudesta tulevaisuudesta suomalaisten suojeluksessa saattoivat olla aivan yhtä suurta valloituspolitiikkaa sotia kärsineen karjalaisen näkökulmasta kuin valkoisten suomalaisten aseelliset

⁴⁹⁶ Ks. esim. ”Наша задача”, КК 1.12.1921, ”P. Sokolov.”

⁴⁹⁷ Kangaspuro 2000, 103–105, 146; ”Контр-революционный блок”, Коммуна 11.8.1921, ”В. Куджиев”.

⁴⁹⁸ Kangaspuro 2000, 104–105, 146; Takala 2009, 286–287.

retkikunnatkin. Tätä tukee Irina Takalan havainto suomalaiskommunisteja vastaan koetusta suoranaisesta vihasta Karjalan salokylillä 20-luvun alussa; juuri sen takia, että karjalaiset tunsivat olleensa ”suomalaisherrojen” alamaisia oman itsehallinnon sijaan.⁴⁹⁹

Tässä piilee juuri lähes absurdi käänteispsykologinen reaktio, että osittain kommunistien heikoksi jäänyt valistustoiminta Vienan länsipitäjissä oli tarpeeksi vahvaa nostaakseen separatistiset eli tässä tapauksessa nationalistiset taipumukset kansan keskuudessa esille, kun kommunistien lupaamat asiat eivät näyttäneet toteutuvan kovin nopeassa aikataulussa. Gylling tovereineen jatkoi tietyllä tasolla suomalais- ja karjalaisaktivistien ”Karjala karjalaisille” mentaliteettia tarjoamalla avaimet kansankieliseen kulttuuriin, lupaamalla, että on oikein haluta vapautta holhoajistaan, sortajistaan.⁵⁰⁰ On huomioitava, että jokainen uusi suomeksi lukeva karjalainen oli myös kykenevä lukemaan lännestä leviävää propagandamateriaalia, ja siten saattaa neuvostoartikkelin ristiriitaisen maailmankatsomuksen eteen – oli kyseessä sitten kuinka tietoinen neuvostokansalainen tahansa.

Vastaanottavaisimpien karjalaisten suhteen odotushorisonttia sekoittikin entisestään vastapropaganda, joka oli hyvin aktiivista vielä 1920-luvun alussa. Ei ollut salaisuus, että rajapitäjien postiliikenne oli suuntautunut pikemmin lännestä itään kuin toisinpäin. Vaikka Suomesta ei välttämättä pidetty valtaisasti kaikkien karjalaisten keskuudessa, niin Gyllingin mainitsemat ”suomalaisten valheet” ja agitaatio muovasivat ja olivat muovanneet etenkin vienankarjalaisten käsitte pohjaa ja ymmärrystä ympäristöstään.⁵⁰¹ Valkoisten toimittaman propaganda sisälsi valtavasti samankaltaisia teemoja kuin mitä käsitelimme luvussa 4. sekä tämän analyysin aikana, mutta terä oli käännetty vain itää ja kommunisteja kohti. ”Bolshevikan” luvattiin tuovan mukanaan vain ”verta, nälkää ja kurjuutta”, eikä ”kärsimyksille” luvattu koskaan loppua, jos karjalaiset eivät puolustaneet orastavaa vapauttaan sortajistaan. Bolshevikkien mainittiin myös vain valehtelevan ja piilottelevan ”kuolonsäveliä” ”svabodaan” eli vapautteen naamioiden, ”sokaisevan” hyväuskoiset karjalaiset ”kuiskuttelullaan”.⁵⁰²

⁴⁹⁹ Takala 2009, 286–288; Ks. myös Hakamies 1986, 14–15.

⁵⁰⁰ Kangaspuro 2000, 103–104.

⁵⁰¹ ”Kansanvalistustyö Karjalassa II”, KK 31.1.1922, ”Asarias”; ”Tilanne rajapitäjissämme”, KK 15.6.1921.

⁵⁰² ”Veljille ja tsikkoille Karjalassa”, KV N:o 12/8.9.1920, ”I.R.”; ”En usko ennenkun näen”, KV N:o 16/7.10.1920, ”Erkki Aro”; ”Ihmelääke svaboda”, KV N.o16/7.10.1920, ”Huotari Joutinki”.

Gyllingin mainitsema ”valheverkko” näytti siis verhoavan karjalaistalonpojan molempia puoliskoja niin idässä kuin lännessä. Vaihtoehdot näyttivät olevan karjalaisilla vähissä, kun molemmista suunnista tarjottiin ”svabodan ihmelääkettä”⁵⁰³ väärällä etiketillä varustettuna, ja tuloksena näytti olevan nälkäkuolema, teki sitten mitä hyvänsä. Erittäin olennaista Gyllingin julistuksen mahdolliselle onnistuneelle lopputulokselle ja suotuisalle reseptiolle oli juuri se, että neuvostovalta ei voinut taata Karjalan rajaseuduilla täydellistä mediakontrollia, mitä pidetään propagandakampanjan onnistumisen optimitilana.⁵⁰⁴ Tähän ongelmaan Gylling viittaa muun muassa mainitsemalla puna-armeijan vähäiset joukot kapina-alueilla katuvassa äänensävyssä, murehtien sitä, että raja olisi todella pitänyt saada kiinni Suomen suuntaan jo pitkän aikaa sitten. Gyllingin sanoman ymmärrettävin osa heikkolukutaitoiselle talonpojalle, vapauden ja uhkaavan nälän kaltaiset asiat, jäivät siis pahaan puristukseen tilanteessa, jossa neuvostovalta ei voinut olla inhimillisimmillään.

Pääpiirteittäin Gyllingin artikkelin, hänen sanomansa, välittäminen eteenpäin kohdeyleisölle sisälsi lukuisia karikoita, joista hänen intentionsa ei selvinnyt kolhuitta. Olen tiivistänyt reseptioprosessin Leidulf Melven kehittämään kaavioon, jonka verikaaliparametrin muovasin sopivaksi tähän yhteyteen korvaamalla pitkän ajallisen ulottuvuuden byrokratialla (Liite 5). Reseptio tapahtui optimaalisimmassakin tilanteessa lukuisten välikäsien kautta, ja mitä todennäköisimmin vastaanottajina oli joukko lukutaidottomia talonpoikia, jotka olivat kyllästyneet nälkään, lupailuihin ja pelkässä toivossa elämiseen. Gyllingin artikkelissa näkyvät hänen oma aatteellinen taustansa sekä hänen horisontaalinen ja vertikaalinen sosiaalinen kontekstinsa, eli lyhyesti sanottuna hänen aikalaisuutensa. Vastaanottajana mahdollisesti olleella agitaattorilla tai esilukijalla oli toki vielä omat arvonsa ja sosiaalisen kontekstinsa, mikä ilmeni heidän välittäessään viestiä eteenpäin talonpojille. Gylling kuitenkin vältti melkein pahimman karikon eli vaikean, teoreettisen neuvostotermistön viljelyn, mihin hänellä olisi voinut olla taipumus ajautua taustansa ja teoreettisen oppineisuutensa vuoksi.

Yksittäisen lehtiartikkelin merkitys ei luonnollisesti voi olla kovinkaan suuri karjalaisten vastaanottajien näkökulmasta. Artikkeleista muodostuneet teemat ja niiden merkityssisällön jatkuva toisto eri propagandakanavia pitkin tuotti kuitenkin jo näkyviä tuloksia, ja siksi onkin tarkasteltava propagandatyön kokonaiskuvaa Karjalan alueella,

⁵⁰³ ”Ihmelääke svaboda”, KV N.016/7.10.1920, ”Huotari Joutinki”.

⁵⁰⁴ Jowett & O’Donnell 1986, 160–162.

eikä niinkään yksittäisen artikkelin mahdollista vaikutusta. Useista lehtiartikkeleista muodostui kokonaisuus, artikkeleiden temaattinen verkosto, ja tämä verkosto muodosti pohjan muille propagandamuodoille, jotka kenties saavuttivat kohteensa paremmin kuin suhteellisen paljon paperia valmistuksessa vievä sanomalehti. Kun liitetään reseptioyhtälöön mukaan muut käytetyt, painetut propagandamuodot kuten kohderyhmältään rajatummalla lentolehtiset, niin tilanne reseptioprosessin laajassa mittakaavassa paranee huomattavasti, muttei tietenkään poista problematiikkaa lehtiartikkelin kaltaisen propagandasanomien kohdalta.

Gyllingin käyttämä helpohko yleiskieli ja viittaukset ”tuhoihin”, ”nälkään” ja muihin vihollisen tuomiin kärsimyksiin toistuvat moninkertaisina lentolehtisissä, joissa myös tapahtumista aiheutuneet tuhot laitettiin täysin hyväuskoisten karjalaisten omaan niskaan, asiaa sen kummemmin kaunistelematta. Gyllingin ohimennen kuvailemat kauhuskenaariot toistetaan uudestaan ja tehokkaasti, ydinsanoja korostaen.⁵⁰⁵ Gylling oli myös itse useimmissa virallisissa lentolehtisissä osatekijänä, jolloin hänen näkemyksensä ovat menneet uudessa asussa taas eteenpäin. Olennaista on, että hän saattoi näin varmistaa myös oman sanomansa etenemisen mahdollisen laajasti eri väestöryhmien keskuuteen. Lentolehtisten matkaa eivät myöskään postiyhteydet hidastaneet, sillä puna-armeijan resursseilla ja laajalla kokemuksella saatiin yksi liuska selväsanaista paperia, usein vielä kaksikielisenä menemään hankaliinkin paikkoihin, ehjänä ja ”ajallaan”. Lisättäessä lentolehtisten tuhatlukuiset painokset sanomalehdistön arvioituun levikkiin, oli yhden propagandaviestin kattavuusalue jo vähintään kaksinkertaistunut.⁵⁰⁶

On tärkeää yhdistää yksittäiset mikrotason propagandatyön osa-alueet yhteiseksi verkostoksi, kiinteäksi kokonaisuudeksi. Lehdistön tuottamaa materiaalia käytettiin eri propagandakeinojen polttoaineina, koska lehdistö tuotti nopeimmin ja säännöllisimmin uutta aineistoa neuvostopropagandan laajalle kentälle. Lehdistömateriaalin merkitys kokonaisuuden kannalta on ennen kaikkea *välillinen*, vaikka myös välittömiä vaikutuksia saattoi parhaimmillaan syntyä. Lehtiartikkelit tuottivat sanastoa, joiden jatkuva

⁵⁰⁵ Ks. esim. ”Karjalan piirin sotajoukkojen komentajan päiväkäsky”, LL 23.11.1921, ”Meschevyh”; ”Karjalan Työkansan Kommuunin väestölle”, LL 1922, ”Karjalan alueen poliittinen osasto”.

⁵⁰⁶ Shevtsov 2006, 165–166; Painosmääristä myös esim. ”Päiväkäsky 3.”, LL 1921, ”Sedjakin & Gylling”.

toistaminen eri medioissa tuotti neuvostovallan kuvastoa ja termistöä, sen poliittista identiteettiä, jota myös Gylling artikkelissaan käyttää hyväkseen ja jalostaa eteenpäin.⁵⁰⁷

Lehtien sivuilta opittuja aiheita vietiin kyliin esimerkiksi puna-armeijan tai agitaattoreiden toimesta, joilla ei koskaan ollut tarpeeksi aikaa keksiä kaikkia agitaatioaiheita omasta päästään. Lehdistä ponnahtaneet huhut vaikkapa suomalaisten valkoisten raakuudesta saattoivat levitä suullisesti kylästä kylään ja kasvaa matkalla entistäkin hurjemmiksi tarinoiksi. Sanomalehti koettiin Karjalan korkeimmassa johdossa ”säännöllisesti saapuvana agitaattorina, valistuksen levittäjänä ja työläisen jokapäiväiseen leipään kuuluvana kaivattuna aarteena”, kaikista perustavalaatuista ongelmista huolimatta. Sen merkityksen oli tarkoitus vain kasvaa tiellä kohti maailmanvallankumousta, kohti lopullista voittoa ”imperialistisesta maailmasta”⁵⁰⁸.

5.2. Karjalan kansan sieluntuntemustako? - Propagandatoiminnan kokonaistulosten arviointi

Mitä sitten voidaan päätellä tutkielman varrella esiintyneiden propagandamuotojen yhteisvaikutuksesta Karjalassa? Pitkäkestoisen lehdistöpropagandan mahdolliset yhteisvaikutukset muiden propagandakeinojen kanssa voidaan yrittää arvioida tunnetun kokonaiskuvan pohjalta. Propagandan vaikutusten mittaaminen tapahtuu yleensä kollektiivisen käyttäytymisen tarkasteluna, ja varsinkin historiallisessa kontekstissa, jolloin mielipidemittauksia propagandan suhteen on harvoin saatavilla.⁵⁰⁹ Karjalan suhteen olemme ”onnekkaassa” asemassa, sillä reseptiteoria-analyysin aikakausi vuodenvaihe 1921–1922 tuotti hyvää tilastoaineistoa karjalaisten joukkokäyttäytymisestä, mikä auttaa meitä ymmärtämään kokonaisuutta paremmin kuin yksittäisen propagandamuodon tarkka analyysi.

Karjalan kapinan vaikutukset näkyvät erityisesti massaliikehtimisena eli pakolaisuutena Suomeen. Valtaosa yli 11 000⁵¹⁰ itäkarjalaispakolaisesta lähti Suomeen viimeisen

⁵⁰⁷ Ks. erit. Kenez 1985a, 224, 233.

⁵⁰⁸ ”Karjalan Kommuuni”, Wapaus 5.5.1922, ”Jaakko Mäki”; Ks. juoruamisesta Jaakkola 1977, 415.

⁵⁰⁹ Jowett & O’Donnell 1986, 168.

⁵¹⁰ Nevalainen 1999, 34–35: Suomeen saapui 1917–1922 välisenä aikana arviolta 16 500 itäkarjalaista, mutta osa heistä vain hetkellisesti. Nygårdin arvio noin 11 200 pakolaisesta pohjautuu kevään 1922 tilastoihin.

aseellisen selkkauksen jälkeen vuoden 1922 keväällä. Heistä täysikäisiä miehiä oli noin 3000, naisia 2100, nuoria 16–20-vuotiaita noin 3600 ja alle 15-vuotiaita noin 2200 henkeä. Kuvaavaa on, että yleensä pakolaiset tulivat perhekunnittain ja läheltä Suomen rajaa olevista kunnista. Kyseessä oli ennen kaikkea totaalipakolaisuutta, kaikki sosiaaliset ryhmät kattanutta käyttäytymistä. Pakolaisiksi lähdettiin kunnista, joilla oli entuudestaan läheiset suhteet Suomeen. Pakolaisuuden perimmäisinä syinä olivat Toivo Nygårdin mukaan nälkä ja yleinen kurjuus, neuvostovalan sekasortoisen sisäpolitiikan vaikutus ja suurella osalla pakolaisia myös pelko kommunistien rankaisutoimenpiteistä kapinoivan väestön suhteen.⁵¹¹ Nämä pakolaisuuden perimmäiset syyt on erittäin helppo allekirjoittaa tämän tutkielman aineistoanalyysin aikana ilmenneiden havaintojen pohjalta.

Merkittävänä vertailuryhmänä toimii Aunukselta paenneet karjalaiset, joista suurin osa tuli Suomeen Aunuksen sodan jälkeen 1919. Heitä tuli tilastojen mukaan hieman alle 3000 henkeä, mutta merkittävintä vuoden 1922 pakolaisuuteen pienen määrän lisäksi on se, että Aunuksen pakolaiset eivät tulleet pääsääntöisesti perhekunnittain, vaan useimmiten yksittäisinä pakolaisina. Nygård pitää tätä pakolaisuuden poliittisuuden merkinä, eli Aunukselta lähdettiin pakoon ennen kaikkea poliittisista syistä. Tähän Nygård antaa oletetun syyn, että neuvostovalta oli tullut Aunuksen alueella aikaisemmin, mikä näkyi tyytymättömyytenä uusiin oloihin ja poliittisena liikehdintänä. Nygård havaitsi myös, että valtaosa Aunuksen pakolaisista kuului talollisiin, kun taas työläisiä ei taas juuri ollut pakolaisten joukossa. Työläiset, yhdessä vähäisten kauppiaiden ja virkamiesten kanssa, eivät ilmeisesti kokeneet neuvostovaltaa yhtä suureksi tappioksi kuin talolliset, ja jäivät pakolaisuuden sijaan paikoilleen.⁵¹²

Sekä Vienan että Aunuksen pakolaisten kohdalla tulee esille, että pakolaisuuden yhtenä keskeisenä laukaisijana olivat propaganda- ja valistustyön onnistumiset ja epäonnistumiset. Nygård havainnollistaa, että pakolaiset lähtivät Suomeen pääsääntöisesti kunnista, joissa oli ollut entuudestaan *valkoisten suomalaisten* ylläpitämiä valistuslaitoksia ja muuta aktiivista propagandatoimintaa⁵¹³. Aineistosta nousi selvästi esille, että massapakolaisuuden laukaisua perusteltiin neuvostolehdistä juuri valkoisten ”pelottelulla” puna-armeijan suorastaan eläimellisistä raakuuksista, jotka toimivat osan väestön kohdalla erittäin hyvin. Bolshevikit käsittivät valkoisen agitaation nimenomaan

⁵¹¹ Nygård 1980, 73–74, 80, 86; Nevalainen 1999, 40–41; Ks. myös Jaakkola 1977, 595.

⁵¹² Nygård 1980, 78–86; Ks. myös Nevalainen 1999, 40–41.

⁵¹³ Ks. erit. Nygård 1980, 36, 53, 79 ja 124–126.

aseena neuvostovaltaa vastaan, mikä ei ole yllättävää, kun tietää, miten bolshevikit käsittivät propagandan arvon omissa sotatoimissaan..⁵¹⁴

Tällaisen propagandan toimiminen karjalaisväestön keskuudessa kertoo siitä, että peloille oli olemassa perusteita ja että kommunistien propaganda ei pystynyt kääntämään tätä luotua mielikuvaa valkoisia vastaan, vaikka he kovasti sitä yrittivätkin. Heidän aseensa ei siis täysin toiminut. Tähän vaikutti esimerkiksi puna-armeijan huono huoltotilanne, mikä pakotti pakkolunastamaan elintarvikkeita nälkäkuoleman rajalla kiikkuneelta siviiliväestöltä⁵¹⁵. Nälkä ajoi hakemaan leipää sieltä, mistä sitä luultavammin saatiin, mutta juuri tämän mielikuvan luomisessa oli keskeinen osa onnistuneella propagandalla, jota valkoiset levittivät lännestä käsin kapinaan johtavan toiminnan arvoisesti.

Karjalasta vuosien 1921–1922 aikana suuntautunut noin 11 000 hengen pakolaisuus on selvä merkki neuvostopropaganda- ja valistustyön heikkoudesta alueilla, joissa myös sen instituutiot olivat heikoimmillaan. Myöhemmin Karjalan kansavalistuskomissaarina toiminut Yrjö Sirola korosti vuonna 1922 erittäin painavasti sitä epäkohtaa, että karjalankielisillä kapina-alueilla toimi pääosin vain venäjänkielisiä valistustyöntekijöitä täysin puoluelinjausten vastaisesti. Vienan alueelle yksinkertaisesti saatu panostettua tarpeeksi voimavaroja ennen sotatoimia, minkä huomasi myös alueen sotatoimista vastannut Sedjakin. Hän painotti sotatoimien kääntyessä jo voiton puolelle, että ”poliittisen vaikutuksen” painokohta oli vastedes siirrettävä Kemin kihlakuntaan ja sen ”epäluotettaviin kuntiin”. Valistustyön laiminlyönti Vienassa oli siis kapinan yksi keskeisimmistä syistä jopa sotilasjohdon näkökulmasta, eli karjalaisten ”rokottaminen agitaatiota vastaan” ei ollut onnistunut tarpeellisella tasolla.⁵¹⁶

Kuvaavaa neuvostopropagandan epäonnistumiselle Karjalan rajapitäjien keskuudessa on, että valtaosa karjalaisista pakolaisista kuului väestöryhmään, jota kohtaan neuvostojohtajilla oli jo lähtökohtaisesti vähintäänkin epäluuloinen suhtautuminen. Näitä Vienan alueelle asuneita ”lähes suomea puhuvia” tai suomenmielisiä ryhmiä Gylling nimitti autonomian alussa muun muassa ”kulakkiainekseksi”, mihin löytyy suora

⁵¹⁴ ”Valkoisten hävitystyö”, KK 4.3.1922; ”Uikujärveltä”, KK 29.12.1921; ”Отбившиеся от стада”, KarKom 1.2.1922, ”KarObTsheka”; ”Белая агитация”, KarKom 25.1.1922, ”Japskij”; Ks. myös Pastuhov, 1932, 243.

⁵¹⁵ ”Loppu lähellä”, KK 9.2.1922, ”Sedjakin”;

⁵¹⁶ ”Mistä johtuu?”, KK 5.1.1922, ”Y.S.”; ”Karjalan ”nousu” ja sen merkitys”, KK 19.1.1922, ”Sedjakin”; ”Kansanvalistustyöstä Karjalassa II.”, KK 31.1.1922, ”Asarias”.

yhtymäkohta jo Aunuksen sodan aikana tehdyistä laskelmista Aunuksen luokkarakenteesta.⁵¹⁷ Gyllingin arvioista voi päätellä, että jopa noin puolet vienankarjalaista eli noin 15 000 karjalaista oli epäluotettavien joukossa autonomian alussa. Aunuksessa tämä suhde oli huomattavasti pienempi, sillä valtaosa ”valkoisista” oli mennyt Suomeen vuoden 1919 jälkeen, kuten myös Nygårdin havainnot todistavat. Tämän vuoden 1921 kapinan paikallisen luonteen Gylling nosti esiin reseptiteorian yhteydessä, ja ”kulakkiaineksen” määrän arviointi korreloi melkoisen osuvasti hänen antamiensa prosenttilukujen kanssa kapinan aktiivisina osapuolina olleista kunnista (noin 12 – 15 % koko väkiluvusta). Arviot olivat siis pelottavankin konkreettinen todellisuus.

Sekä Gyllingin arvioissa että väkilukuun suhteutettuna karjalaispakolaisten osuus edusti kokonaisuutta ajatellen kuitenkin suhteellisen pientä osaa kokonaisväestöstä, noin 12 % karjalaisesta väestöstä ja alle 8 % koko Karjalan väkiluvusta⁵¹⁸. Tämä on erittäin olennaista propagandatoiminnan kokonaisuuden kannalta, sillä sekä kapinan levinneisyysalue että pakolaisuus näytti kumpuavan vain tiettyjen rajakuntien alueella. Gyllingin arviot ”kulakkiaineksesta” näyttävät osin myös, että neuvostopropaganda oli onnistunutta useiden tuhansien karjalaisten joukossa⁵¹⁹, joista kaikki olisivat olleet potentiaalisia pakolaisia kapinan kaaduttua mahdottomuuteensa. Kommunistien toimet aiheuttivat siis pakolaisuutta, pettymystä neuvostovaltaan, mutta myös mahdollisesti estivät sitä, kuten Aunuksen pakolaisten kohdalla on selvästi nähtävissä. Institutionaaliset resurssit propagandatyöhön selittävät paljon alueellisia eroja, mutta eivät poista selityksen tarvetta propagandan sisällöllisestä onnistumisesta valtaväestön kohdalla.

Havainnot pakolaisten koostumisesta pääosin talollisista ja aunukselaisten yksilöllisestä pakenemisesta näyttäisivät käyvän yhteen Bonnellin ajatuksen kanssa, että neuvostopropaganda kohdistui juuri ”talonpoikaisseppiin” eli proletariaatin oikeuksien korostamiseen, aivan kuten tutkielman aikana on käynyt ilmi. Aunuksessa oli tunnetusti pitkät perinteet kotiteollisuudessa, sillä tuotannosta riitti sepäntuotteita aina vientiin saakka vielä 1900-luvun alussa. Myös Petroskoin alueella oli vilkasta kotiteollisuutta, kun taas Vienan Karjala oli täysin poikkeava tässä suhteessa lähes koko Venäjän mittapuulla mitattuna. Vienassa seppiä ei juuri ollut, koska laukkukauppa piti miehet jatkuvassa

⁵¹⁷ Kangaspuro 2000, 88; ”Aunus kuuluu meille”, Wapaus 8.5.1919, ”Aunukselainen” (80–85 % proletariaattia).

⁵¹⁸ Letonmäki 1931b, 152, 373: noin 146 500 henkeä, joista karjalaisia noin 90 000 ja venäläisiä noin 54 700;

Vrt. Nygård 1980, 13 (laskelmissa mukana K.T.K:n ulkopuoliset alueet, mikä todellisuutta vasta v. 1923).

⁵¹⁹ 12–15 % väestöstä olisi ollut noin 17 600–22 000 pakolaista eli noin 2/3 Vienan karjalaisesta väestöstä.

liikkeessä ympäri vuoden. Tapio Hämynen on laskenut, että Aunuksen kuvernementin alueella oli lähes 1 000 työpaikkaa kotiteollisuudessa vuonna 1906.⁵²⁰ Talonpoikaisseppien narratiiviin kuuluivat luonnollisesti myös kaikki teollisuustyöläiset. Eri laskelmien mukaan Karjalassa oli 1900-luvun alussa kymmeniä tehtaita, joissa työskenteli noin 4 000 henkeä. Nämä tehtaot sijaitsivat pääsääntöisesti Aunuksessa tai Vienanmeren rantamilla. Ajankohdalle tärkeä, koko Karjalaa koskettanut työllistymismahdollisuus oli Muurmannin rautatien rakentaminen, jonka työmaalla työskenteli tuhansia ihmisiä.⁵²¹

Vienan suurin työllistäjä oli puuteollisuus, jonka lukuisilla sahoilla työskenteli noin 2 200 henkilöä vuonna 1904. Tukki- ja uittotyöt tuottivat sivuansioita kymmenille tuhansille Aunuksessa ja Vienassa ainakin tuhannelle miehelle vuosisadan alussa.⁵²² Merkittävää Vienan palkkatyömahdollisuuksien kannalta on sahojen sijainti, jotka olivat pääsääntöisesti Vienanmeren rantamilla, eli kaukana rajakunnista. Nygårdin mukaan yli puolet vienalaista sai osan tuloistaan muusta kuin maanviljelyksen aloilta ja tästä osasta 40 % tuli puunjalostusteollisuuden piiristä. Letonmäki toteaa, että vienalaisista kaikki ”kulakkiluokkaa lukuun ottamatta” hankki $\frac{3}{4}$ vuosituloistaan palkkatyön avulla, mikä on toki hieman liioiteltua, mutta alleviivaavaa, että melkoinen prosentti vienalaisista eli ”puoliproletaarisesti” jo ennen neuvostoaikaa. Letonmäki korostaa, että juuri uittotyöläiset olivat poliittisesti aktiivisimpia Karjalan väestöstä ennen vallankumousta, mikä on ymmärrettävää ottaen huomioon työväenliikkeen kohderyhmät.⁵²³

Hypoteesiani propagandan toimivuudesta työläisten tai niihin rinnastettavan ”seppäluokan” ja puoliksi teollisuuslaitosten palkkatuloilla eläneiden keskuudessa ilmentävät kartat pakolaiskuntien, kapinan levinneisyysalueen ja Karjalan teollisuus- ja sahalaistosten välillä (Liitteet 6 ja 7). On toki huomattava, että karjalankielinen kulttuurialue ja valkoisten suomalaisten agitaatio himmeni mitä lähemmäksi Muurmannin rataa päästiin ja väestö muuttui puhtaasti karjalaisista venäläisimmiksi. Mutta se ei poista tosiasiaa, että passiiviset alueet kapina-alueiden vieressä korreloivat melkoisesti itse teollisuuslaitosten läheisyyden kanssa. Siellä missä oli enemmän jonkin asteista

⁵²⁰ Hämynen 1998, 180–181; Lönnroth 1918c, 312, 325; Bonnell 1999, 28–31.

⁵²¹ Hämynen 1998, 204–205. Naakka-Korhonen 1988, 264; Letonmäki 1931b, 74; Harjula 2007, 24–25.

⁵²² Hämynen 1998, 204–205: 10 000 tukki- ja uittotyöläisiä; Letonmäki 1931b, 76–77: hakkuissa lähes 25 000 työläistä, uitoissa 6 600 työläistä; Lönnroth 1918b, 257: metsätyöläisiä yli 39 000 henkeä.

⁵²³ Nygård 1980, 17–18; Letonmäki 1931b, 76–77, 192; Hämynen 1998, 205.

teollisuutta, ei myöskään kapina saanut tuulta purjeisiin. Erityisesti Pohjois-Vienan ja Aunuksen joukkokäytös tukee tätä ajatusta. Kiinnittymiskohtia ”talonpoikaissepän” narratiiviin tukee myös se, että Nygård ei pysty esittämään tyhjentävää selitystä sille, miksi jotkut Vienan kunnat, kuten Oulanka, ja Porajärvi eivät luovuttaneet pakolaisia yhtä paljon kuin muut Vienan kunnat lähellä Suomen rajaa, vaikka ne olivat muuten samankaltaisia pakolaiskuntien kanssa⁵²⁴.

Pentikäisen mukaan Oulangan miehet siirtyivät laukkukaupasta yhä suuremmissa määrin palkkatöihin sahoille, tukinuittoihin ja merikalastuksen pariin 1900-luvun alkupuolella. Miehet olivat edelleen poissa kotoa, mutta nyt idässä eivätkä lännessä.⁵²⁵ Porajärveläisten kerrottiin kapinan alla vaeltavan itään lännen sijasta, mikä valaisee lisää Nygårdin havaintoa porajärveläisten suhteellisen pienestä määrästä pakolaisten joukossa ja osan väestön mahdollisesta ”politisoitumisesta” valkoisten suomalaisten hallinnon myötä vuosina 1919–1920.⁵²⁶ Porajärvellä oli entuudestaan ollut suuri venäläinen kirjasto, ja myös sen toimeenpaneva komitea toimi venäjäksi ennen kapinaa, mikä kertoo paikkakunnan itään päin kallistumisesta. Porajärvi oli myös huomattavasti köyhempi ja ”rähjäisempi” alue kuin Repola.⁵²⁷ Porajärvellä sijaitsi vielä 1900-luvun alussa Karjalan yksi tärkeimmistä metallivalimoista, *Valasmon tehdas*⁵²⁸, kuten liitteen 7. kartassa näkyy. Sen sijainti on kuvaava kokonaisuuden kannalta, vaikka tämän tarina oli käytännössä jo lopussa vallankumouksen aikaan. Alueella palkkatyöt olivat tutumpi käsite kuin Vienassa, mistä kertoo, että Porajärvi ei kuulunut enää aktiivisiin laukkukauppakuntiin, vaan teollisuuden tarjoamat keikkatyöt houkuttelivat enemmän leivän saannin turvaamiseksi.⁵²⁹

Bolshevikkien mukaan juuri Oulanka, Kieretti, Vitsataipale, Kantalahti, Sorokka ja suuri osa Kiestinkiä olivat kapinassa passiivisia, ja jopa auttoivat punaisia sotatoimissa. Voijärvi ja Suikujärvi olivat valkoisille ”vihamielisiä”. Sama pätee Paateneen pohjoisosaan, Seesjärven tehtaasta ylöspäin ja Rukajärven pohjoisosiin, jotka olivat punaisille myötämielisiä. Kaikki nämä kunnat ja niiden osat olivat lähempänä teollisuuslaitoksia kuin neuvostovallalle vihamieliset kunnat, ja uutisissa mainittiin muun

⁵²⁴ Nygård 1980, 80, 124–126; Vrt. Nevalainen 2006, 46.

⁵²⁵ Pentikäinen 1971, 62–63; Ks. myös Nygård 1980, 52.

⁵²⁶ Nygård 1980, 80; Ks. myös Nevalainen 2006, 40–46.

⁵²⁷ ”Olot Repolassa ja Porajärvellä”, KK 7.9.1921, ”Iivo”; Nevalainen 2006, 44.

⁵²⁸ Ks. esim. Annenkov 1886, artikkelin osat 3 & 4.

⁵²⁹ Nevalainen 2006, 44; Takala 2009, 288–289; Ks. myös Vahtola, 1988, 121.

muassa metsätöiden keskeytymisen ärsyttäneen etenkin Aunuksen talonpoikia suhteessa sotatoimiin. Oli tämä totta tai ei, niin ainakin se kertoo siitä, että eteläisten osien talonpojat olivat tottuneet saamaan ansioita palkkatyöstä, mikä mahdollisti propagandan levittämisen aiheesta. Tämä myös korreloi Letonmäen kertoman uittomiesten ”poliittisen luonteen” kanssa alueella, jossa kymmenet tuhannet olivat tienanneet puutöillä.⁵³⁰ Se miksi Pohjois-Aunuksen kunnat eivät lähteneet kapinaan mukaan kaikesta alttiudesta huolimatta, korreloi sen havainnon kanssa, että niiden ”valkoiset” olivat jo paenneet Suomeen, joten uusia halukkaita sotatoimiin ei enää ollut tarjolla sisseille.⁵³¹

Kaikessa tässä yleistävyydessä on syytä muistaa, että Karjalan suhtautumista propagandaan kuvaa silti termi *irrationaalisuus*. Nämä havainnot eivät anna tyhjentäviä vastauksia, mutta tekevät vastaukset todennäköisemmäksi. Vaikka tietyt tekijät voivat selittää kollektiivista käyttäytymistä, niin esimerkiksi kommunisteille myötämieliset kunnat saattoivat löytyä keskeltä suomalaismielisiä ja ”lähes suomenkielisiä” alueita. Erityisesti Kivijärven kylä aivan Suomen rajalla osoittautui useissa tapauksissa täysin punaisten otteessa olevaksi kyläksi, mikä näkyi sotatoimien hidastamisena ja punaisten joukkoihin liittymisenä. Karjalaiset valkoiset eivät olisi omien sanojensa mukaa saaneet sieltä edes ”lusikkaa lainaksi” vuoden 1920 keväällä. Kivijärvi oli laukkukaupan ja suomalaiskulttuurin yksi keskeisimpiä kyliä Vienassa sekä yksi varakkaimmista ja valistuneimmista kylistä raja-alueella⁵³². Myös Vuonniainen ja Latvajärvi esiintyvät usein punaisille myötämielisinä kuntina muutamien muiden kylien ohella, joiden ”nimiä ei kehdannut edes mainita” karjalaisten suomenmielisisissä piireissä.⁵³³

Mielipiteet neuvostovallasta vaihtelivat paitsi kylittäin myös kylien sisällä hyvinkin jyrkästi. Kiestingin puoluesolussa työskennellyt Kemov kertoo muistelmissaan, että kiestinkiläiset jaettiin kolmeen ryhmään vuonna 1920. Ensimmäisessä ryhmässä olivat Suomen porvariston lupaaman ”itsenäisyyden” kannattajat, toisessa vanhan hallituksen kannattajat, joihin kuuluivat myös kulakit ja kolmannessa ryhmässä olivat neuvostovallan kannattajat. Tämän mukaan jakautui myös itse kylä siten, että itsenäisyyden kannattajat

⁵³⁰ ”Lahtarien ”kansannousu” Karjalassa”, Wapaus 21.1.1922; ”Tietoja rosvoliikkeestä Kemin kihlakunnassa”, KK 27.12.1921; ”Kuulumisia Karjalasta”, KK 24.12.1921; ”Tietoja Sorokasta”, KK 29.12.1921.

⁵³¹ Kangaspuro 2000, 88; Porajärven pakolaisista Nevalainen 2006, 46.

⁵³² Naakka-Korhonen 1988, 60, 267.

⁵³³ Leso 1932, 176; Lesonen 1932, 181–182; ”Mitä voitetaan yksimielisyydellä?”, KV N:o 12/8.9.1920, ”Huoti Sinikivi”; ”Kiittämättömyydestä”, KV N:o 18/21.10.1920, ”Huotari Joutanki”; Harjula 2007, 208–209.

olivat Rannan kylänosalla, vanhan vallan kannattajat kylällä ja neuvostovallan kannattajat Kauromossa, joita kutsuttiin ”Kauromon bolshevikkeiksi”. Kemov ei kerro, mitkä näiden väestöryhmien määrälliset suhteet olivat, mutta ilmeisesti ei-neuvostomieliset olivat selvässä enemmistössä. Nämä yleistävät päätelmät ovat kuitenkin melko samankaltaisia Gyllingin arvioiden kanssa karjalaisten kansanluonteesta kokonaisuudessaan, mikä todistaa, että karjalaisten odotushorisontteja oli kuitenkin melko rajallinen määrä olemassa.⁵³⁴

Teollisuuden palkkatyökokemusten puuttuessa erityisesti Vienassa bolshevismi saattoi herättää innostusta juuri köyhemmissä talonpojissa, jotka eivät olleet rikastuneet laukkukaupalla. On selvää, kun kyse oli kulkukaupasta, että osalla kauppa sujui paremmin kuin toisella. Menestyjiä oli kuitenkin suhteellisesti vähemmän kuin huonommin pärjääviä renkejä, mikä saattoi herättää närää alueilla, missä juuret ”proletaarisesta toiminnasta” olivat juuri kaupassa ja missä isäntä- ja alistussuhteet olivat selvästi esillä.⁵³⁵ Myös kokemukset Suomesta ja ”rikkauksista” eivät aina olleet positiivisia, mistä kertoo juuri korkeasti valistuneen Kivijärven bolshevismimyönteisyys; aivan kuten kivijärveläisen Jaakkolan romaanin pessimistinen sävy myös antaa olettaa⁵³⁶. Rikkaan kylän sisällä oli epätasa-arvoa, mikä näkyi muun muassa rikkaiden antamana ruoka-apuna köyhemmille talonpojille.⁵³⁷ Kivijärven vieressä sijainnut rutiköyhä Latvajärvi mainitaan juuri kivijärveläisten kanssa harrastaneen vastarintatoimintaa valkoisia kohtaan⁵³⁸, mikä kuvastaa sitä, että lähikylien köyhälistö on voinut asettua yhteen tilanteessa, jossa yksimielisyys ei yleensä ollut karjalaisten suurimpia vahvuuksia.

Neuvostopropaganda pohjautui symboliikkaan, jota Karjalassa oli tarjolla rosoisen pinnan alla yllin kyllin. Neuvostopropagandan toimivuuden kannalta on myös olennaista ymmärtää, että neuvostoviranomaisilla oli takanaan rauhansopimuksessa vuonna 1920 tunnustettu auktoriteetti ja oikeus puolustaa alueitaan hyökkääjiä, sisäisiä tai ulkoisia vihollisia vastaan. Se vaikutti karjalaisten odotushorisonttiin, jonka puitteissa vastaanottaminen tapahtui. Vaikka neuvostovalta ei ollut vielä kovinkaan vakaalla pohjalla Karjalan syrjäkylissä, kyse oli enemmänkin suuremman tai pienemmän ”pahan”

⁵³⁴ Kemov 1932, 229; Kangaspuro 2000, 88.

⁵³⁵ Naakka-Korhonen 1988, 151–157; Nygård 1980, 18–19; Lönnroth 1918c, 319–320; Pietikäinen 1971, 61.

⁵³⁶ Naakka-Korhonen 1988, 209–228. Lue lisää Jaakkola 1977, ”Pirttijärven rantamilla”.

⁵³⁷ Naakka-Korhonen 1988, 60.

⁵³⁸ Lesonen 1932, 179; Leso 1932, 176; Ks. myös Harjula 2007, 208–209.

valitsemisesta. On todettu, että kaikista suomenmielisimmätkin karjalaiset potivat suurta sotaväsymystä jo vuoden 1918 aikana, eivätkä vanhaa vihollismaata Saksaa osittain edustaneet suomalaiset tuoneet heille kuin pelkoja levottomammasta tulevaisuudesta.⁵³⁹ Neuvostovaltaa edusti legitiimi, talonpoikien omaksi armeijaksi mielletty puna-armeija, toisin kuin valkoisten lähettämät heppoiset, sekalaiset retkikunnat, joilla ei ollut tarjota yksiselitteistä ideologiaa, turvaa eikä ruokaa epävarmoille karjalaisille.

Neuvostovallan legitiimiyttä erityisesti propagandatilanteessa korostaa se, että kommunistit onnistuivat jatkuvasti toimittamaan painokoneella tuotettua materiaalia, kuten sanomalehtiä ja lentolehtisiä, ja siten pitää itsensä virallisen ja elinvoimaisen oloisena. Esimerkiksi karjalaisten ”oman hallituksen” eli *Väliaikaisen Toimikunnan* lehteä julkaistiin konekirjoitusliuskan kaltaisina painatteina, käsin piirrettyine logoineen. Sotatilanteessa karjalaiset levittivät käsinkirjoitettuja lentolehtisiä puna-armeijalaisille paperin ja painokoneiden puutteessa. Puna-armeija huomasi tämän puutteen pikaisesti ja julisti omaa paremmuuttaan propagandatuotannossa suureen ääneen. Neuvostovallalta ei tarvinnut kysyä, ”keitä he olivat”.⁵⁴⁰ On yksinkertaista päätellä, kuinka suuri merkitys olettavasti auktoriteettiuskoiselle ja pelokkaalle yleisölle oli suoraan legitiimiltä valtiojohtolta lähetetyillä, virallisille näyttäneillä julistuksilla, kun vastapuolelta lähetettiin mahdollisesti suttuisella käsialalla kirjoitettuja lappusia ”kasvottoman” sissiliikkeen taholta korpien tukkikämppien kätköistä.

Auktoriteettiushko oli muistelmien ja lehtien mukaan erittäin syvällä karjalaisissa, mihin sissipäällikkö ”Ilmarinen” ilmeisesti viittaa pohtiessaan suomalaisten tietämättömyyttä ”karjalaisen kansan sielun tuntemuksen” suhteen. Karjalaiset olivat hänen mukaansa tottuneet ”toisenlaisiin julistuksiin” kuin suomalaiset.⁵⁴¹ Karjalaiset itse pohtivat julkaisemissaan lehdissään auktoriteettiushkoa ja siitä aiheutuvaa ”puolueettomuutta”, mikä juuri antoi avaimet kommunisteille saada karjalaisten ”harmaa väestö” puolelleen vuonna 1920 niin kutsutun Uhtuan hallituksen aikana. Karjalaiset halusivat lehtien perusteella ennen kaikkea rauhaa, ja ”ryssän lupailut” tekivät heihin suuremman vaikutuksen kuin esimerkiksi heidän ”oman hallituksensa” lupaukset paremmasta tulevaisuudesta. Karjalaisten kolumnistien mukaan ”Venäjän vuosisatainen piiska” oli tehnyt tehtävänsä: idästä tulevaan sanaan uskottiin epävarmoina aikoina kivenkovaan. Pahojakin käsityksiä

⁵³⁹ Vahtola 1988, 121–123; Heinonen 1924, 14, 19; Harjula 2007, 189; Jaakkola 1977, 200, 298.

⁵⁴⁰ ”Кто они”, *KarKom* 11.2.1922, ”D. Lebedev”; *Karjalan Vartian* ulkoasusta esim. KV N:o 7/1920.

⁵⁴¹ Ilmarinen, 1927, 7-8.

venäläisistä omannut karjalainen saattoi kolumnistin mukaan sotatilanteessa *vielä kerran* luottaa ”vainolaisen ihmistunteen” äkilliseen parantumiseen.⁵⁴²

Karjalan kansan ”sieluntuntemukseen” ja auktoriteettiuskoon liittyen on todennäköistä, että karjalaisista valtaosa samasti itsensä uskonsa ja kulttuurinsa kautta venäläisyyteen. Karjalaisten kansallisuus oli karjalaisten dramaattisin sanoin hukkumassa ”idästä vyöryvään venäläisyyden suureen aaltoon”, ellei niin jo osittain ollut⁵⁴³. Ottaen huomioon ortodoksisuuden ja kansallisidentiteetin päällekkäisyyden sekä Venäjän valtioideologianakin toimineen ”yhteisöllisyyden” (ven. соборность) ei auktoriteettiusko idästä tulevaa sanomaa kohtaan vaikuta kovin erikoiselta.⁵⁴⁴ Pentti Laasonen mukaan 1600-luvun karjalaisen ortodoksiväestön massaliikhdintään Käkisalmen läänistä itään vaikutti juuri *vierauden tunne* luterilaisten ”pakanoiden” maailmaan. Vaikka Karjala oli kovin erilaisessa tilanteessa noin 300 vuotta myöhemmin varsinkin kansallisia pyrkimyksiä osoittaneessa Vienassa, niin Laasonen päätelmä kaiken muun negatiivisen yhdistymisestä karjalaisten ortodoksien vierauden tunteeseen omissa kotikyliissään näyttäisi osin pitävän paikkansa vielä 1920-luvun Karjalassa.⁵⁴⁵

Laasonen ajatuksien sopivuutta Karjalan työkansan kommuunin tilanteeseen puolustaa erityisesti se, että karjalaiset lähtivät pakoon alueilta, joissa lisättiin suomalaiskansallista neuvostopropagandaa tarkasteluajaksolla. Laasonen mainitsevat negatiiviset asiat eli sortona tuntunut verotus, nälkä, käännäyttämisen toiseen uskoon, ortodoksisten tapojen ”sivistäminen” ja ”ruotshien tunkeutuminen pappeineen” karjalaisten omille alueille, toistuiivat karjalassa suomalaiskommunistien toimesta hämmästyttävän samankaltaisina ennen Karjalan kapinaa. Voidaan sanoa, että papit korvautuivat vain neuvostovirkailijoilla ja puna-armeijalaisilla ja uskonto korvattiin kommunismilla. Neuvostovallan alueellisessa epäonnistumisessa keskeisintä on, että muodollista valtaa pakolaisalueilla pitivät juuri ateistiset suomalaiset, jotka todennäköisesti olivat uskonnollisille karjalaisille se kaikista ”pahin” vaihtoehto, joiden puoleen kääntyä hädän hetkellä.⁵⁴⁶

⁵⁴² ”En usko ennenkun näen”, KV N:o 16/7.10.1920, ”Erkki Aro”; ”Mitä voitetaan yksimielisyydellä?”, KV N:o 16/7.10.1920, ”Huoti Sinikivi”; ”Karjalainen!”, KV N:o 7/26.2.1920, ”Huoti Sinikivi”.

⁵⁴³ ”En usko ennenkun näen”, KV N.o 16/7.10.1920, ”Erkki Aro”.

⁵⁴⁴ Smith 2003, 25, 186; Suominen 2010, 38–44, 47–49; Ks. myös Pälvi 1922, 173–174.

⁵⁴⁵ Laasonen 2005, 153; Ks. myös Annenkov 1886, artikkelin osa 4.

⁵⁴⁶ Laasonen 2005, 99–103, 153; Takala 2009, 284–289.

Huolimatta karjalaisten kapinoinnista ja neuvostopropagandan epäonnistumisesta Vienassa karjalaisten yhteisöllisyys, perhekeskeisyys ja auktoriteetti-usko itää kohtaan mahdollistivat varsinkin venäjänkielisen propagandan onnistumisen harmaalla alueella vaeltaneen väestön keskuudessa. Kotia ei jätetty ihan heppoisin perustein, ja neuvostovalta tiesi tämän. Kaikki karjalaiset eivät vain samastuneet karjalaisaktiivien kansallisprojektiin samalla intohimolla kuin Suomessa tukikohtaansa pitäneet karjalaiskauppiat. Karjalan kapinaliike oli Siltalan ilmaisua lainaten kuin ”sinilevä, joka kukki siellä täällä, mutta missä se ei päässyt yhtymään suurempaa levälauttaan, se painui pohjaan”. Valkoisten toiminta ei siis saanut kannatusta *tarpeeksi* laajalla pohjalla, ja yksittäiset kapinalliset saattoivat tuottaa jopa tilanteen, jossa omat kyläläiset kääntyivät heitä vastaan yhdistäen kaiken vastaavan aktivismin huonoksi ja tuhoiseksi käyttäytymiseksi. Kuvaavaa tilanteelle oli, että kapina jäi Karjalan viimeiseksi aseelliseksi selkkaukseksi: kapinasta tuli käytännön symboli ”väärällä toimintatavalle”, Venäjältä irtaantuville, tuhoisille ajatuksille.⁵⁴⁷

Pakolaisuus Karjalasta kosketti pääosin henkilöitä, jotka olivat valmiita uhraamaan kaiken vapauttaakseen itsensä ja perheensä Karjalaan tunkeutuneesta kommunismista. Heillä oli karjalaisista eniten kansallisia, Venäjältä irrallaan olevia toiveita, mikä johtui osin aktiivisesta vastapropagandasta ja kommunistien epäonnistuneista toimista, mutta ilmeisesti myös aikaisemman kirkollisvaltiollisen integroitumisen pinnallisuudesta verrattuna venäläistyneempiin aunukselaisiin. Karjalaan jäänyttä valtaväestöä ei voida kuitenkaan pitää neuvostopropagandan suurena voittona, vaikka näyttäisi siltä, että juuri vahvemmat neuvostoinstituutiot pitivät väestöä paikoillaan. Voidaan pikemminkin ajatella, että valtaväestön kohdalla neuvostopropaganda- ja instituutiot eivät vain kärjistäneet tilannetta yli kipupisteen, mistä johtuen väestö malttoi mielensä. Osa Karjalaan jääneistä ei varmasti ollut omaksunut kommunismia saati pitänyt aatteesta, mutta he eivät kuitenkaan tunteneet erityistä vierauden tunnetta leimallisesti venäläisvaikutteisen neuvostopropagandan vaikutuspiirissä.

Kommunismi oli valtaväestön näkökulmasta todennäköisesti vain Karjalaa ja Venäjää verhonnut uusi, väliaikainen valtioideologia, joka ei *aluksi* muuttanut paljoakaan ihmisten elämästä. Nevalaisen mukaan neuvostojärjestelmän odotettiin myös Venäjältä paenneiden

⁵⁴⁷ Letonmäki 1931b, 127, 168–171; Siltala 2009, 118–119; ”Karjalan raatajien mielipide”, KK 27.12.1921; Lue lisää Neuvostonäkemyksestä Fisch 1934, ”Kiimasjärven valtaus”.

keskuudessa kaatuvan aluksi viikkojen, lopulta vuosien sisällä; toivo kotiinpaluuseen ”vanhaan” Venäjän Karjalaan eli pitkään. Kotiseurakauden ja perhekeskeisyyden vaikutuksen merkkinä voidaan pitää erityisesti karjalaisten pakolaisten nopeaa, jo kapinan jälkeisenä keväänä alkanutta paluumuuttoa kotiinsa. Nevalaisen mukaan noin 11 000 itäkarjalan pakolaisesta lähes 7 000 palasi Karjalaan kolmen vuoden sisällä kapinasta. Osa ase kädessä neuvostovaltaa vastustaneistakin halusi antaa mahdollisuuden bolshevikeille ”vielä kerran”, kuten karjalainen kolumnisti totesi *Karjalan Vartiassa* keväällä 1920. Nevalainen toteaaakin, että pakolaisten huoli toimeentulosta ja rajan taakse jääneistä sukulaisista painoi usein vakassa kommunistien ideologiaa ja hallintajärjestelmää enemmän. Edes kuolemanpelko ei estänyt paluuta kotiin. Useille karjalaisille tämä Suomessa lietsottu uhka osoittautui aiheelliseksi vuosikymmen myöhemmin, kun Karjalan vainoissa kohdistettiin iskut ”karjalaisbandiitteja” vastaan ensimmäisten joukossa.⁵⁴⁸

Loppupäätelmänä voidaan todeta, että neuvostovalta onnistui tilastojen valossa vakiinnuttamaan valtansa Karjalassa alkuperäisten suunnitelmiensa mukaisesti: jo vuonna 1919 *Wapauden* suomalaiskommunistien joukossa arveltiin, että jopa 20 % pelkästään Aunuksen väkiluvusta täytyi pyyhkiä pois vallankumouksen tieltä tavalla tai toisella.⁵⁴⁹ Lukuihin pohjautuva käsitys luokkasodan lopullisista päämääristä on radikaali, mutta samalla hyvin kuvaavaa tutkittavalle aikakaudelle. Tämä kommunistien sisäänrakennettu, säälimätön logiikka terrorin tarpeellisuudesta oli yleisneuvostolainen piirre ja V. I. Leninin tukema ajatus, mitä varten myös Karjalan propagandakoneistoa viriteltiin osin tiedostamatta alusta saakka. Kyse oli eräänlaisesta neuvostovenäläisestä ”rotuhygieniasta”, jolla vallankumouksen suuri narratiivi voittoisasta, luokattomasta yhteiskunnasta saatiin legitimoiduksi tuhoamalla vastassa pyristelleet ”verenimijät”, kulakit ja muut neuvostoparatiisin tieltä hävitettävät ryhmät.⁵⁵⁰ Karjalan tapauksessa nämä vallankumouksen tieltä eliminoitavat pakenivat Suomeen, mikä oli riittävää Gyllingin mainitseman ”kulakkiluokan” harventamiseksi. Neuvostovalta hävisi tämän ajatuksen mukaisesti yhden taistelun yli 11 000 karanneen karjalaisen muodossa, mutta voitti sen sijaan sisällissodan ja sitä välittömästi seuranneet taistelut kokonaisuudessaan.

⁵⁴⁸ Nevalainen 1999, 43–56; Pälsi 1922, 204–211; Ks. myös Takala 2009, 287–291.

⁵⁴⁹ ”Aunus kuuluu meille”, *Wapaus* 8.5.1919, ”Aunukselainen”.

⁵⁵⁰ Mitchell 2004, 98–130; Ks. myös Pipes 2003, 47.

6. PÄÄTÄNTÖ

Tutkielman varrella eriteltiin Karjalan propaganda- ja valistustyön ominaispiirteitä Karjalassa sisällissodan ja sitä seuranneiden epävakaiden aikojen osalta vuoden 1922 kesään saakka. On havaittavissa, että kommunistit pyrkivät aggressiivisella propagandalla saamaan karjalaiset puolelleen ja samalla estämään lännestä tulevia vastavallankumouksellisia ajatuksia. Kommunistien toimet keskittyivät aluksi lähinnä vanhan Aunuksen kuvernementin alueelle, mutta kun puna-armeija oli hoitanut valkoiset armeijat tieltään, saatettiin propagandatoiminta ulottaa vahvemmassa muodossa myös Vienan alueelle. Yleinen havainto oli, että puna-armeijan vanavedessä tulivat myös propagandainstituutiot ja suuri määrä keskimääräistä ”tietoisempia” neuvostokansalaisia, neuvostovallan ensimmäisen sukupolven kommunisteja. Propagandainstituutioiden mukana nousivat nopeasti myös muut neuvostovallan merkit kuten paikallisneuvostot, mikä kuvastaa puna-armeijan ja neuvostovallan limittäisen toiminnan merkitystä neuvostovallan perustamisessa syrjäisillekin seuduille.

Neuvostovalta oli kuitenkin vaikeuksissa karjalaisten kanssa. Eri toiminnot laajenivat hitaasti tiettömien taipaleiden takana, henkilökuntaa ei ollut tarpeeksi tarjolla ja kansa vaikutti passivoituneen vastapropagandan ja keisarivallan seurauksena. Parhaiten neuvostovallan integrointi ja propagandatyöskentely sujui Aunuksen alueella, joka oli ollut kommunistien kontrollin alla huomattavasti pidempään kuin Viena neljän vuoden tarkasteluajakajsoon suhteutettuna. Aunus oli myös ollut tiukemmassa kirkon ja hallinnon otteessa ennen bolshevikkeja, mikä näyttäisi vaikuttaneen kommunistien toiminnan pienempiin ongelmiin Aunuksen väestön keskuudessa. Kommunistien väestöpolitiikan ja neuvostovallan onnistuneen sovittamisen ongelmista parhaiten kertoo juuri Karjalan kapina vuosina 1921–1922, jolloin voitiin todeta, että karjalaiset eivät vain alistuneet lupauksien alle, vaan halusivat jotain katetta suureen ääneen luvatuille vapaudelle ja hyvinvoinnille.

Lisäksi käsiteltiin lehdistöhistorian erityispiirteitä, ja voidaan todeta, että lehdistö koettiin tärkeäksi propagandainstrumentiksi myös Karjalassa, vaikka lehdistöllä oli suuria ongelmia muun muassa lukutaidottomuuden ja levikin vaatimattoman tason suhteen. Ulkoisten piirteiden käsittelyn jälkeen tutustuimme lehdistön sisällölliseen puoleen ja käsitelimme lehdistöpropagandan temaattista rakentumista eri aihealueiden ympärille. Aineistosta oli löydettävissä selvästi kolme pääteemaa: viholliskuva, neuvostovallan kuva

sekä neuvostoaatteen mukainen karjalaisuuden ja Karjalan retorinen luominen. Sekä venäjänkielinen että suomenkielinen aineisto pyrki omalta osaltaan kehittämään toistuvia propagandan tehokeinoja, joilla pyrittiin vaikuttamaan lukijoihin, joko suoraan tai välillisesti muiden medioiden kuten lentolehtisten kautta.

Propagandan tehokeinoissa oli paljon suuremmista päälehdistä opittua ja yleiseen neuvostosymboliikkaan liittyviä piirteitä, mutta paikallislehdistön haasteellinen ympäristö loi myös omia, persoonallisia piirteitä, joita erityisesti suomenkielisessä lehdistössä viljeltiin laajalti. Paikallisuonnetta kuvastivat erityisesti viholliskuvat, jotka olivat maantieteellisen sijainnin varaan rakennettuja, mutta suureen narratiiviin ”pahoista kapitalisteista” kiinnittyneitä. Kieliryhmien sisällä näkyneet kansalliset vaikutteet olivat suhteellisen selväjakoiset: suomalaiskommunistit turvautuivat propagandassaan lähinnä suomalaiskansallisiin tehokeinoihin kun taas venäjänkieliset käyttivät paljon yhteisöllisyyteen kiinnittyviä ja erityisesti Venäjään sidoksissa olevia vaikuttamisen keinoja.

Oli nähtävissä, että suomalaiskommunistien siirtolaisuus ja pettymykset Suomen sisällissodassa säteilivät vielä Karjalassakin, jonne he saapuivat rakentamaan uutta neuvostotasavaltaa. Keskeisessä osassa suomalaiskommunistien ideologiaa oli venäläistymässä olleiden karjalaisten sivistäminen suomalaisnationalistisilla, lähes suursuomalaisilla keinoilla. Erityinen havainto oli, että venäjänkieliset kollegat eivät omanneen samanlaisia arvoja yhtenäisen Neuvosto-Karjalan luomiselle, vaan he ikään kuin jatkoivat siitä, mihin olivat jääneet ennen sisällissotaa. Tämä loi vastakkainasettelun tunteen, mikä korostui entisestään eriarvoisessa tilanteessa Karjalan alueellista propaganda- ja valistustyötä organisoidessa. Olivathan Aunuksessa kielelliset, kulttuuriset ja institutionaaliset ongelmat huomattavasti pienempiä venäjänkielisille kollegoille kuin lähes valloittajan elkein maahan muuttaneilla suomalaisilla omissa oloissa eläneessä, separatistisia toiveita omanneessa Vienan Karjalassa.

Tutkielmassa tarkasteltiin myös yksittäisen lehtiartikkelin vastaanottamisen problematiikkaa Thompsonin versioiman reseptiteorian näkökulmasta. Tutkimustulokset ja reseptiteoria puhuivat erityisesti suomenkielisen propagandan ilmeisen suurista vaikeuksista Karjalan syrjäkylillä. Samalla nähtiin, että kun tarkastellaan tiettyjä reseptiota haittaavia tekijöitä, kuten lukutaitoa, on syytä katsoa myös tilastojen taakse ja riisua individualistiset lasit pois päästä. Monet haittatekijät näyttivät lievenevän tiettyjä

väestöryhmiä koskevat poikkeukset huomioon ottaen. Erityisesti nämä poikkeukset paransivat onnistuneen reseption mahdollisuutta alueilla, joissa neuvostovallalla oli kaikista eniten ongelmia. Silti juuri nämä alueet olivat levottomimpia, mikä kertoo siitä, että neuvostopropaganda ei onnistunut propagandassaan ja vakauttamaan alueita tavoitteidensa mukaisesti. Keskeinen syy tällä epäonnistumisella oli Karjalan raja-alueelle ominainen tila taistelevien ideologioiden välimaastossa, vastapropagandan alaisuudessa, mikä vaikeutti kommunistien täydellisen mediakontrollin saavuttamista, ja siten oman propagandansa tehokkuuden lisäämistä.

Kokonaiskuvan tarkastelu tarkasteluaikajaksolla näytti neuvostopropagandan tehneen kuitenkin joitain asioita paremmin kuin vastapropagandan tuottajat. Syitä propagandan mahdolliselle onnistumiselle löytyi useita, kuten institutionaalisen kehittyneisyyden, auktoriteettiuskon, venäläiseen kulttuuriin samastumisen ja pelon kaltaisia asioita, mutta niiden joukossa sosiaalisen luokan takaama mahdollisuus samastua bolshevikkien suureen narratiiviin Bonnellin mukaisesta ”valitun luokasta” näytti olevan keskeisessä osassa kokonaisuutta. Merkittävä havainto oli, että propagandatyö ja sen onnistuminen oli vaikeuksissa juuri niillä alueilla, joissa pyrittiin tarkasteluvuosina lisäämään suomenkielistä agitaatiota. Se kertoo osaltaan kommunistisen suomalaispropagandan toimimattomuudesta, mihin oli syynä erityisesti karjalaisten nuiva suhtautuminen suomalaisiin, oli kyseessä sitten punainen tai valkoinen heimovelji. Ateististen suomalaiskommunistien sivistämispyyteet yhdistyneenä sosialismin istuttamiseen kansallismielisten ja uskonnollisten karjalaisten alueelle näyttäisi olleen ratkaiseva tekijä kapinamielialan syntyemiselle.

Samalla kuitenkin näyttäisi siltä, että ”Karjala karjalaisille”-ajattelu olisi voinut kantaa hedelmää, jos se olisi todella toteutunut karjalaisten asuma-alueilla. Vaikka suomalaiskommunistit vaikuttivat valloittajilta, heidän lupaamansa itsehallinto saattoi herättää mielenkiintoa valvutuneimmista karjalaisista. Vastapropagandan paineessa venäläiskollegoiden torpedoinnista ja resurssien huutavasta pulasta johtuen Vianan kokemus neuvostovallasta jäi puna-armeijan, sekalaisten ja usein venäjänkielisten tovereiden sekä samalla virkaintoisten ”punakarelianistien” tasolle, mikä ei luonut kaikille kuvaa, että vienankarjalaisilla oli todella mahdollisuus päättää omista asioistaan. Paras propaganda on mahdollisimman lähellä totuutta, ja karjalaisten kohdalla ”totuus” oli yhtä kuin lupausten ja käytännössä tapahtuneen leivän ja itsehallinnon suhde. Aunus oli kaikissa näissä muuttujissa helpompi tapaus kommunisteille, kuten oli ollut

keisarihallinnollekin, mikä näkyy myös alueen suhteellisessa passiivisuudessa kapinan aikana. Keisarivallan propagandan ja usean vuoden neuvostopropagandatyö oli siellä tehnyt jo tehtävänsä, ajanut vastavallankumoukselliset karkuteille ja toisaalta passivoanut puolueettomiksi jääneet talonpojat, jotka olivat saaneet sotimisesta tarpeeksi jo aikaa sitten.

Selvää on, että jos neuvostovallalle myötämielinen tai edes puolueeton osa Karjalan väestöstä olisi reagoinut esimerkiksi valkosuomalaisen laajaan agitaatioon toivotusti vuosien varrella, olisivat Karjalan aseelliset konfliktit vuosina 1918–1922 päättyneet mitä ilmeisimmin eri tavalla kuin miten todellisuudessa tuli käymään. Kommunistit onnistuivat kuitenkin passivoimaan valtaväestön venäläistyneimmillä alueilla tai ainakin olemaan ärsyttämättä heitä yli kipupisteen, mikä oli Karjalan tapauksessa keskeistä kokonaisuuden kannalta. Viena väkirikkaampi Aunus oli esimerkiksi eräänlainen neuvostokivijalka, joka yhdessä stabiilin Muurmannin radan vierustan kanssa varmisti sen, että strategisesti tärkeät alueet olivat koko ajan kommunistien kontrollin alaisuudessa. Tähän kaikkeen tarvittiin toimivia valistus- ja propagandainstituutioita, mikä vahvistaa oletukset propagandatyön merkityksestä Karjalan alueen stabilisoinnissa.

Karjalan väestön sisällä havaittiin olevan suurta polarisaatiota eri väestöryhmien ja kuntien välillä esimerkiksi lukutaidon ja massaliikkeen suhteen. Karjalan eri alueilla oli siis erilaisia konventioita ja erilaisia odotushorisontteja, jotka määrittivät reseptiota. Ulkomaiden läheisyys mutkisti suunnattomasti kommunistien täydellisen onnistumisen mahdollisuuksia. Alueellisissa ominaispiirteissä on mitä ilmeisimmin paljon samankaltaisuuksia muiden Neuvosto-Venäjän rajamaiden kanssa, mikä asettaa tutkielman tutkimusasetelman vertailukelpoiseksi koko Neuvosto-Venäjää koskien. Karjalan tapauksessa oli nähtävissä myös miehittäjälle tyypillisiä ongelmia, kuten alkuperäisväestön suhtautuminen valloittajiin ja miehitysjoukkoihin sekä väestön äänestäminen jaloilla tilanteessa, jossa suulliseen ilmaukseen on annettu vain rajatut mahdollisuudet suuren narratiivin puristuksessa. Pelkät lupaukset eivät loputtomiin riitä ”pimeimmilläkään” seuduilla propagandasodan jaloissa, mistä Karjala ja sen kapinointi toimii hyvänä esimerkkinä.

Tutkielmassa esittämäni hypoteesit Karjalaa koskien eivät tietenkään selitä kaikkea, mutta ne tekevät todennäköisen päättelyn helpommaksi aikaisempiin tutkimuksiin pohjautuvien, pätevien todisteiden rinnalla. Karjalan kohdalla esittämäni väitteet ja hypoteesit

esimerkiksi bolshevikkien päänarratiiviin samastumisesta tiettyjen sosiaalisten ryhmien keskuudessa kaipaavat luonnollisesti vertailukohtia muista neuvostovallan raja-alueista, jotta laajemmat hypoteesit ja teoriat samankaltaisuuksista ja eroista olisivat mahdollisia. Karjalan kohdalla lisäselvyyttä sosioekonomisen aseman merkitykseen voisi saada tutkimalla vieläkin tarkemmin pakolaisliikehdintää ja kapinan jälkeen Karjalaan takaisin palanneita karjalaisia, vaikka uusien aineistojen löytäminen näitä tutkimuskysymyksiä varten on kompleksista. Entiset neuvostoarkistojen pakolaisten kuulustelupöytäkirjat yhdessä suomalaisen Etsivän Keskuspoliisin raporttien kanssa voisivat mahdollisesti auttaa vastaavia tutkimuskysymyksiä käsitellessä.

Karjalan kohdalla myös tarkoituksellisten, uskonnollisten piirteiden sisällyttäminen propagandaan mahdollistavat pelkästään uskontopropagandaan keskittyneen tutkimuksen. Tutkielmassa havaittiin venäjänkielisten käyttäneen suomalaiskommunisteja enemmän uskontoon liittyviä mielikuvia, mutta mitä kaikkea jäi vielä havaitsematta? On esimerkiksi vielä epäselvää, mikä merkitys Karjalassa oli Vienan alueella vaikuttaneiden vanha- ja taikauskaisuuden levinneisyydellä neuvostopropagandan omaksumiseen. Kuvalliset tehokeinot kaipaavat myös laadullista tutkimusta osakseen. Kuvallinen propaganda on varmasti ollut merkittävä osatekijä neuvostoideologian istuttamisessa ikoneita kumartaneiden karjalaisten mieliin, mutta tämän tutkielman aikana näitä tehokeinoja ei voitu tutkimusekonomisista syistä tarkastella lähemmin. Neuvostopropagandassa toistuvat suuret linjat antavat mahdollisuuksia monimuotoisten tutkimusten pohjaksi, ja vertailukohtia säälimättömästi, ääripäiden vastaisesta sodankäynnistä löytyy nykypäivänä esimerkiksi terrorismin vastaisen sodan narratiivista: ristiretken luonne syntyy usein nopeasti, mutta tuskin aina edes tiedostamatta.

Tuntemus vähemmistökansallisuuksiin kohdistuvasta neuvostopropagandasta paitsi laajentaa parhaimmillaan käsitystämme Neuvosto-Venäjältä ja myöhemmästä Neuvostoliitosta myös toimii hyvänä vertailuryhmänä kaikissa kansainvälisissä konflikteissa ja rauhanturvaoperaatioissa, joissa ollaan tekemisissä vähemmistöasemassa olevan alkuperäisväestön kanssa. Kyseessä saattaa olla hyvin samantapainen tilanne kuin karjalaisilla oli vuosina 1918–1922 propagandan ja muun ristiriitaisen informaation ristitulessa, valkoisten retkikuntien ja puna-armeijan painostuksen alla, jotka kaikki toivat erilaista vapautta eri lippujen ja värien alla. Oli kyseessä sitten auttaminen tai valloittaminen, pelkän idean lisäksi tarvitaan myös konkreettisia toimia, kuten leipää ja hyvinvointia sekä todellista turvaa, jonka *paikalliset itse* kokevat turvaksi. Toisena

vaihtoehtona on sulkea paikallisväestön kontaktit ulkomaailmaan ja eristää informaation yhden vallan alle, yhden ”totuuden” piiriin. Karjalan kohdalla kumpaankin pyrittiin, mutta vain toiseen lopulta päädyttiin, mikä kertonee totalitarismista enemmän kuin pienen vähemmistökansalaisuuden mahdollisuuksista vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa.

7. LÄHTEET

I. ALKUPERÄISAINEISTO

1. Pienpainatteen ja lentolehtiset (LL)

Julistus Repolan ja Porajärven asukkaille (LL), 10.2.1921, Petroskoin Työkansan Kommuunin vallankumouskomitea, Petroskoi.

Karjalan naiselle (LL), 01/1922, Petroskoin suomenkielinen naisosasto, Petroskoi.

Karjalan Työkansan Kommuunin väestölle (LL), 1922, Karjalan alueen poliittinen osasto, Petroskoi.

Karjalan Työkansan Kommuunin taskukalenteri vuodelle 1921 (1920), K.T.K:n kansanvalistusosaston suomenkielinen jaosto, Petroskoi.

Karjalan piirin sotajoukkojen komentajan päiväkäskey (LL), 23.11.1921, ”Meschekov”, Petroskoi.

Käskey nro. 1. – Karjalan alueen väestölle (LL), 31.7.1919, ”Kljavs-Kljävin”.

Pakollinen määräys (LL), 12/1921, E. Gylling & A. Sedjakin, Petroskoi.

Selkäpuolella ja rintamalla puna-armeijan osastoissa olevien VKP:n järjestöjen ohjesääntö (1920), V. K. P:n Suomalaisten Järjestöjen Keskus-Toimisto, Pietari

Tietoja ja ohjeita WKP:n suomenkielisille agitaattoreille ja puolueyöntekijöille (helmikuu 1921), V. K. P:n Suomalaisten Järjestöjen Keskus-Toimisto, Pietari.

Venäjän kommunistisen puolueen pohjoisen alueen järjestön säännöt (VKP:n PAJS) (1919), Suomalaisen kommunistisen puolueen keskuskomitea, Pietari.

2. Sanomalehdet

Известия - Олонцкого губернского Совета (Izvestija) 1918

Karjalan Kommuuni (KK) 1920–1922

Карельская Коммуна (Karelskaja Kommuna, KarKom) 1922

Коммуна - Орган Карельско-Олонецкого Комитета РКП (б) (Kommuna) 1920-1921

Karjalan Vartia (KV) 1920

Мурманский Путь (Murmanskij Put, MP) 1918

Олонецкая Коммуна (Olonetskaja Kommuna, OK) 1919

Петроградская Правда (Petrogradskaja Pravda, PP) 1918-1922

Wараus 1918–1922

3. Virallisjulkaisut ja bibliografiat

Kokoelma ”Punainen Karjala” (P-K) – KASNT:n oikeusas. K.K. 1925, Petroskoi. /
Сборник "Красная Карелия" - Издание Наркомюста, АКССР, 1925 г., Петрозаводск.

Kruhse, Pauli & Uitto, Antero (2008), ”Bibliografia 1918–1944”, Teoksessa: Kruhse,
Pauli & Uitto, Antero, *Suomea rajan takana 1918–1944*, 135–392, Gummerus, Jyväskylä.

Морозова, И. В. & Нижнёва, О. Н. / Morozova, I. V. & Nizhneva, O. N. (toim.) (1990),
*Газеты первых лет Советской власти: 1917–1922 – сводный библиографический
каталог*, Часть 2-4, Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина, Москва.

Slaavilaisen kirjaston sanomalahdet (SlaKS) 1976–1982 (1982), sanomalehtiluettelo,
Helsingin yliopiston kirjasto, Helsinki.

Титов, А.Ф., Иешко, Е.П., Савватеев, Ю.А. / Titov, A.F., Ieshko, E.P., Savvateev, Ju. A.
(toim.) (2007), *Карелия Энциклопедия / Karelija Entsiklopedija*, том 1. А-Й,
Издательский дом Петропрес, Петрозаводск.

Шевцова, А. Ф. / Shevtsova, A. F. (toim.) (2006), *Сводный каталог листовок первых
лет Советской власти [25 октября (7 ноября) 1917–1925]* - т. 5, ч. 2 (Листовки
советских, партийных, профсоюзных, комсомольских и других организаций
Уральской области, автономных областей и республик РСФСР), Российская
национальная библиотека, Санкт-Петербург.

4. Alkuperäislähteenä käytetty muistelman- ja aikalaikirjallisuus

Antikainen, Toivo (1927), ”Ensi kahakoita”, Teoksessa: Antikainen, Toivo (toim.),
Neuvosto-Karjalan puolesta, 21–23, Kustannusosuuskunta Kirja, Leningrad.

Antikainen, Toivo (1930), ”Pohjoinen rintama”, Teoksessa: Antikainen, T., Pietarinen, K., Törmälä T. (toim.), *Kansalaissodan rintamilta*, 59–78, Kustannusosuuskunta Kirja, Leningrad.

Antikainen, Toivo (1932) ”Kansalaissodasta Karjalassa”, Teoksessa: Letonmäki, Lauri (toim.), *Kansalaissota Karjalassa*, 11–40, Valtion kustannusliike Kirja, Karjalan osasto, Petroskoi.

Averkijev, V. P. (1931), ”Kymmenen vuotta ammatillista liikettä”, Teoksessa: Letonmäki, L., Gylling. E. jne. (toim.), *Kymmenen vuotta Neuvosto-Karjalaa 1920–1930*, 93–112, AKSNT:n TpKK, Petroskoi.

Denikin, Anton (1922), *The Russian Turmoil – Memoirs: Military, Social and Political*, Hutchinson & Co., London.

Eskola, Armas (1971), *Pojat Vienan saloilla*, Karisto, Hämeenlinna.

Fisch, Gennady (1934), *Kiimasjärven valtaus*, Valtion kustannusliike Kirja, Leningrad.

Forsten, Väinö (1933), ”Karjalan posti, telegrafi ja radio”, Teoksessa: Haapalainen, Eero (toim.), *Neuvosto-Karjalan vaiheista*, 120–127, Valtion kustannusliike Kirja, Leningrad.

Forsström, Oskar A. (1895), *Kuwia Raja-Karjalasta*, Kansanvalistusseuran julkaisuja 91, Helsinki.

Front, Hjalmar (1970), *Kremlin kiertolaisia*, Alea-kirja, Forssa.

Grishkin, I. P. (1931), ”Kansanvalistus Karjalan ASNT:ssa Autonomian vuosikymmenen vaihteessa”, Teoksessa: Letonmäki, L., Gylling. E. jne. (toim.), *Kymmenen vuotta Neuvosto-Karjalaa 1920–1930*, 225–258, AKSNT:n TpKK, Petroskoi.

Gylling, Edvard (1931), ”Kymmenen vuotta Karjalan itsehallintaa”, Teoksessa: Letonmäki, Lauri., Gylling. Edward. jne. (toim.), *Kymmenen vuotta Neuvosto-Karjalaa 1920–1930*, 51–79, AKSNT:n TpKK, Petroskoi.

Haapalainen, Eero (1933a), ”Neuvosto-Karjalan vaiheista”, Teoksessa: Haapalainen, Eero (toim.), *Neuvosto-Karjalan vaiheista*, 3-12, Valtion kustannusliike Kirja, Leningrad.

Haapalainen, Eero (1933b), ”Karjalan Työkansan Kommuuni”, Teoksessa: Haapalainen, Eero (toim.), *Neuvosto-Karjalan vaiheista*, 25–46, Valtion kustannusliike Kirja, Leningrad.

Haapalainen, Eero (1933c), ”Neuvosto-Karjalan uutisrakennuskausi”, Teoksessa: Haapalainen, Eero (toim.), *Neuvosto-Karjalan vaiheista*, 66–75, Valtion kustannusliike Kirja, Leningrad.

Hertzen, Gunnar von (1921), *Karjalan retkikunta*, Gummerus, Jyväskylä.

Heinonen, Viljo (1924), *Kaksi vuotta kuolleena*, Karisto, Hämeenlinna.

Härkönen, Iivo (1920), *Itäinen vartio – Lukuja vanhasta Karjalasta*, Ahjo, Helsinki.

Ilmarinen (Takkinen, Jalmari) (1927), *Metsäsissipäällikön muistelmat osa 1. – Karjalan metsäsissit nousevat*, Otava, Porvoo.

Jaakkola, Nikolai (1977), *Pirttijärven rantamilla*, Karjala kustantamo, Petroskoi.

Jefimov (1932), ”Ennen karkuun kuin punaisia vastaan”, Teoksessa: Letonmäki, Lauri (toim.), *Kansalaisista Karjalassa*, 220–221, Valtion kustannusliike Kirja, Karjalan osasto, Petroskoi.

Kemov, W. W. (1932), ”NKP(b):n Kiestingin jatsheikan kehittyminen ja osallistuminen taisteluihin valkoisia vastaan 1921–1922”, Teoksessa: Letonmäki, Lauri (toim.), *Kansalaisista Karjalassa*, 229–238, Valtion kustannusliike Kirja, Karjalan osasto, Petroskoi.

Kosknen, Feodora (1932), ”Totuus valkoisten sankaritöistä”, *Kansalaisista Karjalassa*, 217–218, Valtion kustannusliike Kirja, Karjalan osasto, Petroskoi.

Lehmus, August (1958), *Suomalaiset kommunistit Itä-Karjalassa*, Kustannusliike Hämeenlinna, Tampere.

Letonmäki, Lauri (1931a), ”Karjalan aikaisemmasta historiasta”, Teoksessa: Letonmäki, L., Gylling. E. jne. (toim.), *Kymmenen vuotta Neuvosto-Karjalaa 1920–1930*, 21–50, AKSNT:n TpKK, Petroskoi.

Letonmäki, Lauri (1933), ”Leniniläisen kansallisuuspolitiikan toteuttaminen Neuvosto-Karjalassa”, Teoksessa: Haapalainen, Eero (toim.), *Neuvosto-Karjalan vaiheista*, 53–65, Valtion kustannusliike Kirja, Leningrad.

Leso, W. (1932), ”Muistelmia partisaanitoimesta v. 1920”, Teoksessa: Letonmäki, Lauri (toim.), *Kansalaissota Karjalassa*, 176–178, Valtion kustannusliike Kirja, Karjalan osasto, Petroskoi.

Lesonen, N. F. (1932), ”Karjalan legioonan vaiheista”, Teoksessa: Letonmäki, Lauri (toim.), *Kansalaissota Karjalassa*, 179–182, Valtion kustannusliike Kirja, Karjalan osasto, Petroskoi.

Mäki, Pertti (1997, 1p. 1996), *Jaakko Mäen kova kohtalo Stalinin terrorissa*, omakustanne, Kurikka.

Pallajev (1932), ”Sankarillinen taistelu Viteleen kirkolla”, Teoksessa: Letonmäki, Lauri (toim.), *Kansalaissota Karjalassa*, 75–79, Valtion kustannusliike Kirja, Karjalan osasto, Petroskoi.

Palmunen, Einar (1967), *Hämeen miehet Aunuksen retkellä*, Karisto, Hämeenlinna.

Pantsershanski, Ed. (1932), ”Yksi mainehikkaimpia sankaritekoja”, Teoksessa: Letonmäki, Lauri (toim.), *Kansalaissota Karjalassa*, 113–118, Valtion kustannusliike Kirja, Karjalan osasto, Petroskoi.

Pälsi, Sakari (1922), *Karjalan talviteillä*, Otava, Helsinki.

Rovio, Kustaa (1931), ”Peruspiirteitä NKP (b):n Karjalan järjestön työstä (vv. 1920–1930)”, Teoksessa: Letonmäki, L., Gylling. E. jne. (toim.), *Kymmenen vuotta Neuvosto-Karjalaa 1920–1930*, 80–92, AKSNT:n TpKK, Petroskoi.

Sahi, N. (1932), ”Kuvauksia ja muistelmia bandiittikapinan lopettamisesta”, Teoksessa: Letonmäki, Lauri (toim.), *Kansalaissota Karjalassa*, 238–241, Valtion kustannusliike Kirja, Karjalan osasto, Petroskoi.

Shereskov, C. & Susi, M. (1931), ”Karjalan kommunistinen nuorisoliitto tasavallan kymmenvuotiskaudella”, Teoksessa: Letonmäki, L., Gylling. E. jne. (toim.), *Kymmenen vuotta Neuvosto-Karjalaa 1920–1930*, 113–124, AKSNT:n TpKK, Petroskoi.

Toivola, J. (1932a), ”Arkistojen kätköistä”, Teoksessa: Letonmäki, Lauri (toim.), *Kansalaissota Karjalassa*, 193–199, Valtion kustannusliike Kirja, Karjalan osasto, Petroskoi.

Toivola, J. (1932b), ”Banditismin aika Repolassa”, Teoksessa: Letonmäki, Lauri (toim.), *Kansalaissota Karjalassa*, 254–255, Valtion kustannusliike Kirja, Karjalan osasto, Petroskoi.

II. TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Афанасьева, А. И. / Afanasjeva, A. I. (1963), ”Печать Карелии в первые годы Советской власти (1918–1920 гг.)”, Teoksessa: Межвуз. Сб / artikkelikokoelma, *Научная конференция, посвященная итогам работ института языка, литературы и истории Карельского филиала АН СССР за 1962 год.* , 24–27, Петрозаводский государственный университет, Петрозаводск.

Афанасьева, А. И / Afanasjeva, A. I. (1970), ”Периодическая печать и книгоиздательство Карелии в первые годы советской власти (1918–1920 гг.)”, Teoksessa: Афанасьева, А.И., Машезерский, В.И, Морозов, К.А. (toim.), *50 лет советской Карелии*, 65–98, Петрозаводский государственный университет, Петрозаводск.

Афанасьева, А. И / Afanasjeva, A. I. (1984), ”Создание и деятельность рабселькоровских организаций в Карелии (1918–1927)”, Teoksessa: Межвуз. Сб / artikkelikokoelma, *Большевистское руководство государственными организациями трудящихся (октябрь 1917-1920 гг.)*, 155-164, Петрозаводский государственный университет, Петрозаводск.

Annenkov, Semen Epafroditievitsh (1886), ”Petroskoin ja Poventsan kihlakuntien ja Suomen välisen rajan topografis-tilastollinen kuvaus”, Teoksessa: *Aunuksen kokoelma: Aunuksen alueen historian, maantieteen, tilastotieteen ja kansatieteen aineistoja*, 2. osa. Petroskoi. Verkossa: http://heninen.net/raja/kuvaus_f.htm (viitattu 8.2.2011)

Argenbright, Robert (1998), “The Soviet agitational vehicle: state power on the social frontier”, *Political Geography Vol. 17*, No. 3, p. 253-272, Elsevier Science Ltd., Great Britain.

Bauman, Zygmunt (1997), *Sosiologinen ajattelu*, Vastapaino, Tampere.

Bonnell, Victoria E. (1999), *Iconography of Power - Soviet Political Posters under Lenin and Stalin*, University of California Press, Berkeley / Los Angeles.

Богданова, Г. Н. / Bogdanova, G. N. (1982), ”Помощь трудящихся Карелии фронту и забота о семьях красноармейцев в годы иностранной интервенции и гражданской войны (1918–1920 гг.)”, Teoksessa: Шумилов, М.И. (toim.), *Вопросы истории Европейского Севера*, 31–47, Петрозаводский государственный университет, Петрозаводск.

Brooks, Jeffrey (1985), ”The Breakdown in Production and Distribution of Printed Material”, Teoksessa: Gleason, Abbot, Kenez, Peter & Stites, Richard (toim.), *Bolshevik culture*, 151–174, Indiana university press, Bloomington.

Churchill, Stacy (1970), *Itä-Karjalan kohtalo 1917–1922*, WSOY, Porvoo.

Eibon, Martin (1987), *The Soviet Propaganda Machine*, Mcgraw-Hill Book Company, New York.

Fitzpatrick, Sheila (1979), *Education and Social Mobility in the Soviet Union 1921-1934*, Cambridge University Press, Cambridge.

Granö, Johannes G. (1918), ”Johdanto – asema, rajat, pinta-ala, hallinnollinen, oikeudellinen ja kirkollinen jaointus”, Teoksessa: Homen, Theodor (toim.), *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi*, 77–83, Otava, Helsinki.

Hakamies, Pekka (1986), *Venäläisten sananparsien vaikutus karjalaiseen ja suomalaiseen sananparsistoon*, SKS, Helsinki.

Harjula, Mirko (2006), *Suomalaiset Venäjän sisällissodassa 1917–1922*, SKS, Helsinki.

Harjula, Mirko (2007), *Venäjän Karjala ja Muurmanni 1914–1922*, SKS, Helsinki.

Hemanus, Pertti (1975), *Propaganda sanomalehdissä*, Otava, Helsinki.

Хесин Самуил Семенович / Hesin Samuil Semenovitch (1949), *Разгром белофинской авантюры в Карелии в 1921–1922 гг.*, Военно-политический очерк / Воениздат МВС СССР, Москва.

Hosking, Geoffrey (1992, 1st ed. 1985), *A History of the Soviet Union 1917-1991 - Final Edition*, Fontana Press, London.

Huhtala, Olavi (1937), *Propaganda - uusi sodankäyntiväline*, Otava, Helsinki.

Hyvönen, Antti (1968), *Suomen kommunistinen puolue 1918–1924*, Kansankulttuuri Oy, Helsinki.

Hämynen, Tapio (1998), ”Karjalan yhteiskunta ja talous 1800-luvun lopulta toiseen maailmansotaan”, Teoksessa: Nevalainen, Pekka & Sihvo Hannes (toim.), *Karjala - Historia, Kansa, Kulttuuri*, 153–206, Helsinki, SKS.

Itä-Karjala - Esitys Itä-Karjalan maasta ja kansasta, sen vapausliikkeen tähänastisista vaiheista, nykyisistä taloudellisista, sivistyksellisistä ja valtiollisista oloista sekä Karjalan kysymyksestä (1934), AKS, Helsinki.

Jowett S. Garth & O'Donnell Victoria (1986), *Propaganda and Persuasion*, Sage, California.

Järvinen, Irma-Riitta (2004), *Karjalan pyhät kertomukset - tutkimus livvinkielisen alueen legendaperinteestä ja kansanuskon muutoksista*, SKS, Helsinki.

Kangaspuro, Markku (2000), *Neuvosto-Karjalan taistelu itsehallinnosta - Nationalismi ja suomalaiset punaiset Neuvostoliiton vallankäytössä 1920–1939*, Helsinki, SKS.

Karjalainen, K.F. (1918), ”Karjalaisten käännytys ja uskonnolliset olot”, Teoksessa: Homen, Theodor (toim.), *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi*, 146–151, Otava, Helsinki.

Karjalainen, K.F. (1918b), ”Itä-Karjalan opetusoloista”, Teoksessa: Homen, Theodor (toim.), *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi*, 173–178, Otava, Helsinki.

Kenez, Peter (1985a), *The Birth of the Propaganda State - Soviet Methods of Mass Mobilization 1917-1929*, Cambridge University Press, Cambridge.

Kenez, Peter (1985b), ”Lenin and the freedom of the press”, Teoksessa: Gleason, Abbot, Kenez, Peter & Stites, Richard (toim.), *Bolshevik culture*, 131-150, Indiana university press, Bloomington.

Kenez, Peter (1999), *A History of the Soviet Union from the Beginning to the End*, Cambridge University Press, Cambridge.

Kilin, Juri (2001), *Suurvallan rajamaa: Neuvosto-Karjala Neuvostovaltion politiikassa 1920–1941*, Gummerus, Jyväskylä.

Kinvig, Clifford (2006), *Churchill's crusade - The British Invasion of Russia 1918-1920*, Hambledon Continuum, London.

Kuusinen, Martti, Ollikainen Veera & Syrjäläinen, Julia (toim.), *Venäjä-Suomi suursanakirja* (2006 2p., 1997 1p.), WSOY Helsinki.

Laasonen, Pentti (2005), *Novgorodin imu: miksi ortodoksit muuttivat Käkisalmen läänistä Venäjälle 1600-luvulla?*, Historiallisia tutkimuksia 222, SKS, Helsinki.

Laine, Antti (1998), "Venäjän Karjala 1900-luvulla". Teoksessa: Nevalainen, Pekka & Sihvo Hannes (toim.), *Karjala – Historia, Kansa, Kulttuuri*, Helsinki, SKS, 207–249.

Letonmäki, Lauri (1931b), *Karjalan historia*, Valtion kustannusliike Kirja, Leningradin osasto, Leningrad.

Leppo, Jaakko (1939), *Propaganda - ratkaiseva ase*, Otava, Helsinki.

Luntinen, Pertti (2008), "Sota Venäjällä - Venäjä sodassa", SKS, Helsinki.

Luukkanen, Arto (2004), *Neuvostojen maa - Neuvostoliiton historia 1917–1991*, Edita, Helsinki.

Lönnroth, Onni (1918a), "Väestötilastoa", Teoksessa: Homen, Theodor (toim.), *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi*, 159–166, Otava, Helsinki.

Lönnroth, Onni (1918b), "Metsät ja metsätalous", Teoksessa: Homen, Theodor (toim.), *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi*, 240–274, Otava, Helsinki.

Lönnroth, Onni (1918c), "Kauppa ja teollisuus", Teoksessa: Homen, Theodor (toim.), *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi*, 294–329, Otava, Helsinki.

Melve, Leidulf (2006), "Intentions, Concepts, and Reception. An Attempt to Come to Terms with the Materialistic and Diachronic Aspects of the History of Ideas", Lehdessä: *History of Political Thought*, Vol. 27, issue 3, 377-406.

Mitchell, Neil J. (2004), *Agents of Atrocity: Leaders, Followers, and the Violation of Human Rights in Civil War*, Palgrave Macmillan, New York.

Naakka-Korhonen, Mervi (1988), *Halpa hinta, pitkä mitta - vienankarjalainen laukkukauppa*, SKS, Helsinki.

Nevalainen, Pekka (1998), ”Aunuksen Karjala”, Teoksessa: Nevalainen, Pekka & Sihvo Hannes (toim.), *Karjala - Historia, Kansa, Kulttuuri*, 292–302, Helsinki, SKS.

Nevalainen, Pekka (1999), *Viskoi kuin Luoja kerjäläistä - Venäjän pakolaiset Suomessa 1917–1939*, SKS, Helsinki.

Nevalainen, Pekka (2006), *Karjalan kansaa valistamassa - Itä-Karjalan pakolaiset opinteillä Suomessa*, SKS, Helsinki.

Niinistö, Jussi (2005), *Heimosotien historia 1918–1922*, SKS, Helsinki

Nygård, Toivo (1980), *Itä-Karjalan pakolaiset 1917–1922*, Studia Historica, Jyväskylä.

Pennonen, Annina (2004), ”*Hihat heilumaan valistuksen vainiolla*” - Suomenkielinen poliittinen valistustyö Leningradissa ja Leningradin läänissä 1921–1927, Pro gradu - tutkielma/julkaisematon, Tampereen yliopisto.

Pentikäinen, Juha (1971), *Marina Takalon uskonto - uskontoantropologinen tutkimus*, SKS, Helsinki.

Pipes, Richard (2003), *Communism: A History*, Modern Library Chronicles, New York.

Reese, Roger R. (2002), *The Soviet Military Experience: A History of the Soviet Army 1917-1991*, Routledge, UK.

Saarela, Tauno (1996), *Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923*, KSL, Tampere.

Salminen, Väinö (1941), *Viena-Aunus - Itä-Karjala sanoin ja kuvin*, Otava, Helsinki.

Siltala, Juha (2009), *Sisällissodan psykohistoria*, Otava, Helsinki.

Smith, Anthony D. (2003), *Chosen Peoples - Sacred Sources of National Identity*, Oxford University Press, New York.

Suominen, Elina (2010), *Neuvostoristiretki Pyhällä Venäjällä: ortodoksisuuden ja bolshevikismin kamppailu Venäjällä The New York Timesin kirjoituksissa kuvattuna 1917 lokakuun vallankumouksesta 1930-luvun alkuun*, Pro gradu -tutkielma/julkaisematon, Jyväskylän yliopisto.

Takala, Irina (2009), ”Neuvosto-Karjalan asukkaiden näkemykset suomalaisista 1920–30-luvuilla”, Teoksessa: Iljuha, Olga & Tsamutali, Aleksei & Vihavainen, Timo (toim.), *Monikasvoinen Suomi - venäläisten mielikuvia Suomesta ja suomalaisista*, Edita, Helsinki.

Taylor, Philip M. (2003), *Munitions of the Mind: A History of Propaganda*, Manchester University Press, Manchester.

The Times History and Encyclopedia of the War: British Propaganda in Enemy Countries, Part 270, vol. 21 December 30th 1919, p. 326-360, The Times Publishing Company, London. Verkossa: http://www.psywar.org/pdf_TimesWWIPropaganda.pdf (viitattu 26.10.2010)

Thompson, Martyn P. (1993), ”Reception Theory and the Interpretation of Historical Meaning”, Lehdessä: *History and Theory* vol. 32, p. 248-272.

Turner, Victor (2007), *Rituaali*, Summa, Helsinki (Alkuteos: *The Ritual process: Structure and Anti-Structure* (1969), Transaction Publishers, New Jersey).

Uitto, Antero (2008), ”Suomea rajan takana”, Teoksessa: Kruhse, Pauli & Uitto, Antero (toim.), *Suomen rajan takana 1918–1944 - Suomenkielisen neuvostokirjallisuuden historia ja bibliografia*, 15–134, Gummerus, Jyväskylä.

Vahtola, Jouko (1988), ”Suomi suureksi - Viena vapaaksi”, Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi.

Vahtola, Jouko (1997), *Nuorukaisten sota - Suomen sotaretki Aunukseen 1919*, Otava, Helsinki.

Vihavainen, Timo (1988), *Suomi neuvostolehdistössä 1918–1920*, SHS, Helsinki.

Ward, Alex (toim.) (2007), *Power to the people – Early Soviet Propaganda Posters In The Israel Museum, Jerusalem*, Lund Humphries / Israel Museum, Israel.

White, James D. (1994), *The Russian Revolution 1917–1921 - A Short History*, Edward Arnold, London.

Yläräkkö, Arvo (1976), *Edvard Gylling - Itä-Karjalan suomalainen rakentaja*, Otava, Helsinki.

<http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hx5000.sh?{hnro}=910385&{kieli}=su&{haku}=kaiikki>, Edustajamatrikkeli - Edvard Gylling, henkilötiedot, laadittu 30.10.2007, viitattu 6.4.2010.

<http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hx5000.sh?{hnro}=911109&{kieli}=su&{haku}=kaiikki>, Edustajamatrikkeli - Jaakko Mäki, henkilötiedot, laadittu 24.10.2007, viitattu 10.12.2010.

<http://www.locallit.net/lehdet1/nmjaakkola1967.html>, Karjalan suomenkieliset kirjailijat – N. M. Jaakkola, sivusto päivitetty 25.10.2010, viitattu 10.12.2010.

http://journalist.karelia.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=207&Itemid=31, Karjalan journalistien liitto, ”Пудожский вестник» отметил 90-летний юбилей”, laadittu 17.9.2009, viitattu 7.9.2010..

<http://petrozavodsk.rfn.ru/rnews.html?id=8389&date=23-05-2008>, Venäjän valtion radio- ja televisio yhtiö, ”90 лет назад в Карелии открылся народный университет” tekijänä Kapustina Anastasija., laadittu 25.3.2008, viitattu 25.8.2010.

http://www.helsinki.fi/hum/skl/i ihmiset/siiroinenm/kirjakielen_synty/venaja.htm, Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, ”Kirjakielen synty: Kirjavenäjän kehitys pähkinänkuoressa” tekijänä Hannes Heino, laadittu 2003–2004, viitattu 27.10.2010

<http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/dgkeysearchdetail.cfm?trg=1&strucID=487246&imageID=1216150>, New York Public Library (NYPL) Digital Gallery, Title: “Bol'she vagonov prodovol'stviia v osazhdennoe golodom Povolzh'e!” , Digital ID: 1216150, Laadittu: 15.4.2004 (päivitetty 25.6.2010); alkuperäinen julkaisuvuosi 1921, viitattu 8.12.2010.

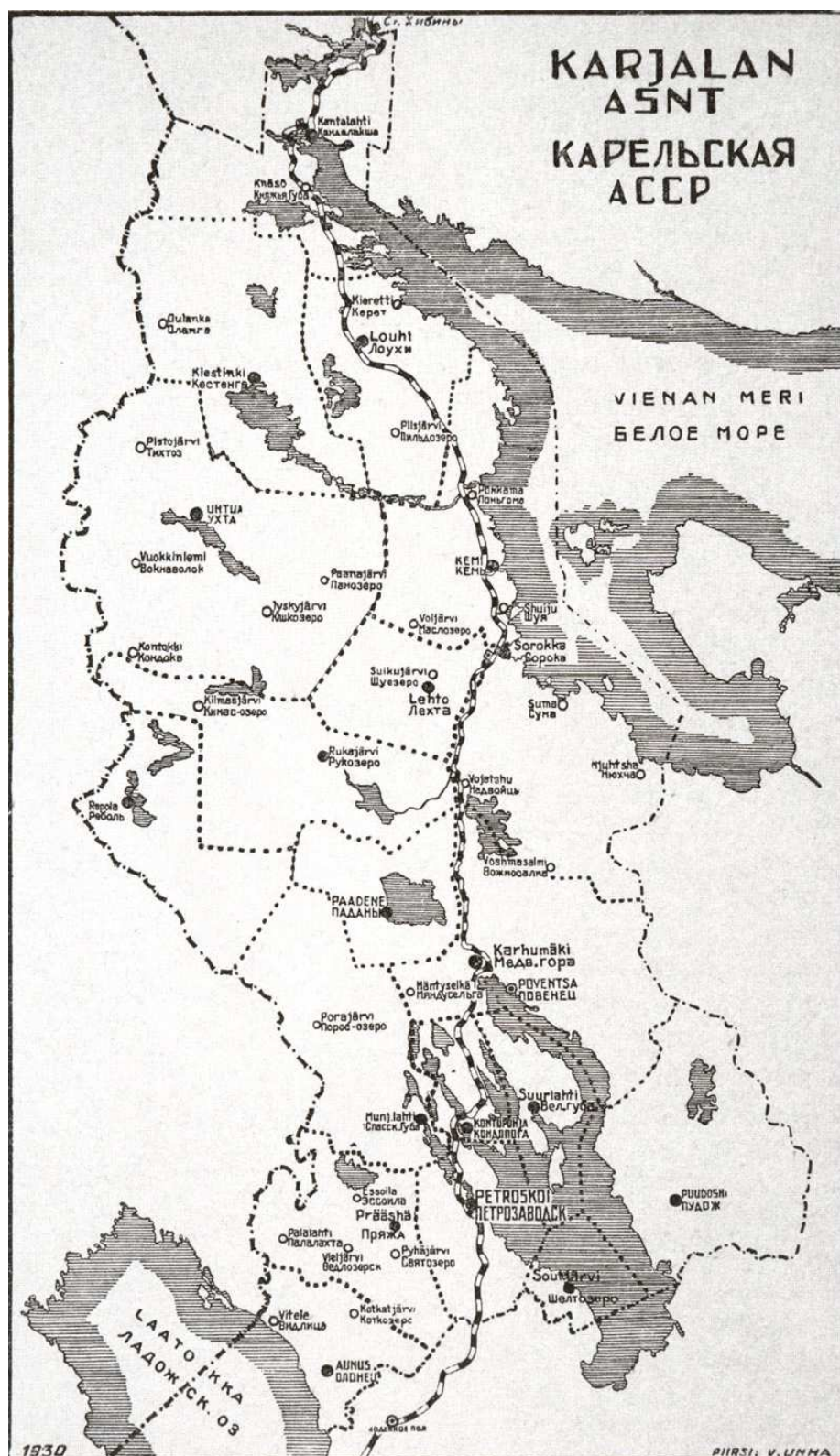
8. LIITTEET

Liite 1.

KTK:n alueeseen eivät kuuluneet kartassa Äänisen ja Muurmannin radan keskiosan itäpuolella olleet Puudosin ja Poventsan kuntien venäläisemmistöiset alueet. Alueet esiintyvät kuitenkin tutkielman aikana lähinnä Aunuksen lääninkomiteaa käsitellessä.

Suomalaisittain Itä-Karjalalla tarkoitetaan myös pääsääntöisesti Muurmannin radan länsipuolista, karjalankielistä aluetta, poikkeuksena Soutjärven läheiset vepsäläisalueet, jotka ovat radan itäpuolella.

Tässä kartan esittämässä muodossa Karjalan Neuvosto -tasavalta toimi vuodesta 1923 lähtien vain pienin muutoksin. Kartan on piirtänyt V. Unha vuonna 1930.

Lähteet: Letonmäki 1931b, 47, 150–152; Nygård 1980, 10.

Liite 2.

”Säälittävää ponnistelua”

Auringossa lukee ”sosialismi”, lipussa ”läntinen proletariaatti”.

Kuvatekstissä: ”Yrittävät pysäyttää työväenliikkeen”.

Lähde: *Petrogradskaja Pravda* 18.9.1918, ”Avel”.

Liite 3.

”Liekaan!!

Kuva 1. Valkokaartilainen susi menetti hampaansa rintamalla... (lipussa ”puna-armeija”)

Kuva 2. ... ja nyt selustaan kohti työläistä ryntää hampaaton rakki haluten puraista!”

Lähde: *Petrogradskaja Pravda* 9.4.1919, tuntematon tekijä.

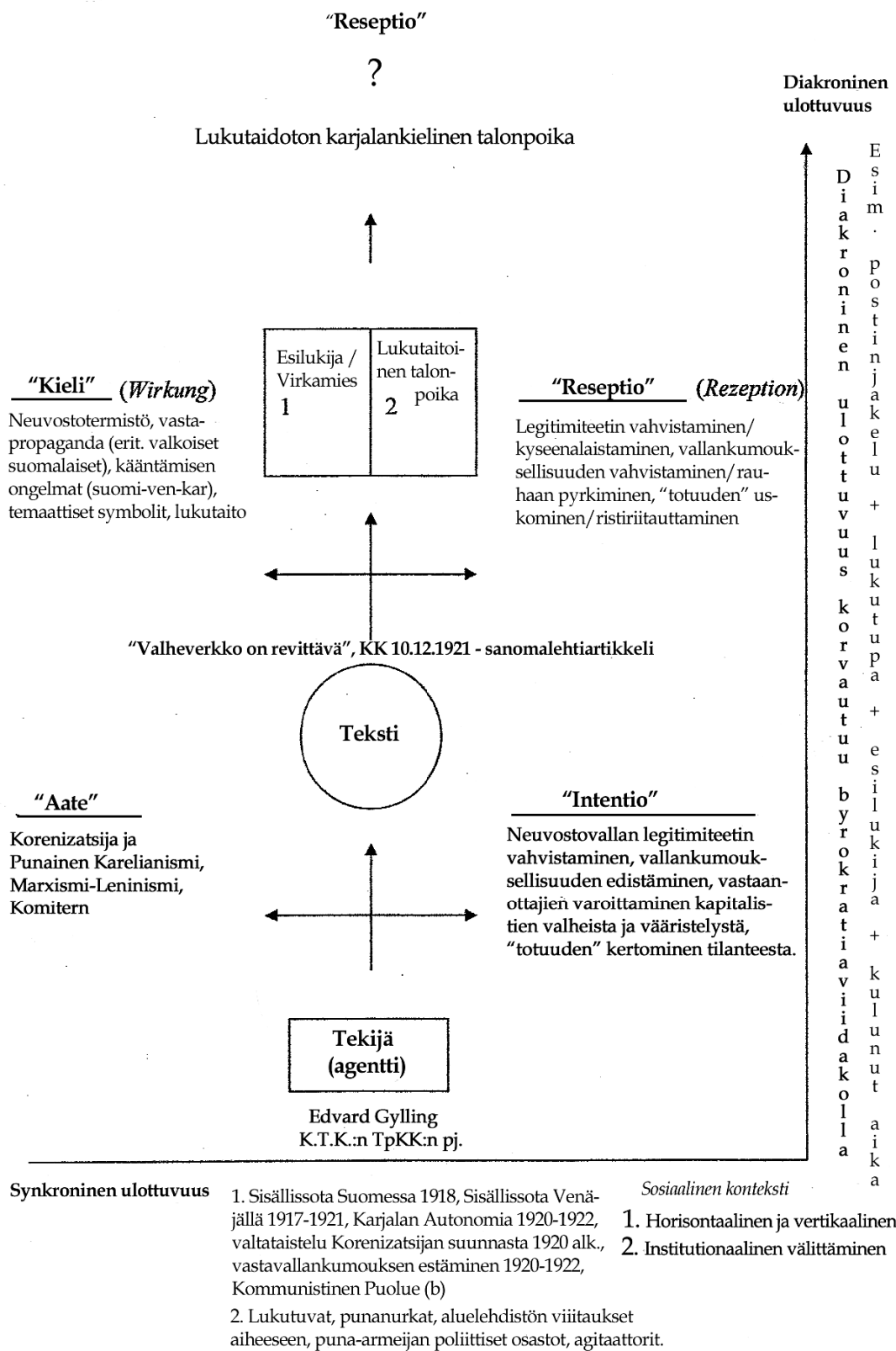
Liite 4.

”Elintarvikevaunuja on yhä enemmän piiritettynä nälkää näkevässä Volgan laaksossa! Paljon puhuva hymy Ententen kasvoilla... aukaisee nälän tarttuvan kouran. (Ierihattuisen miehen päällä lukee ”Entente”, hampaitaan näyttelevät hahmo kantaa nimeä ”Nälkä”, alapuolella virtaa ”Volga”) - Savua tupruttelevat tehtaot herättävät eloon pelastettavan alueen pellot.”

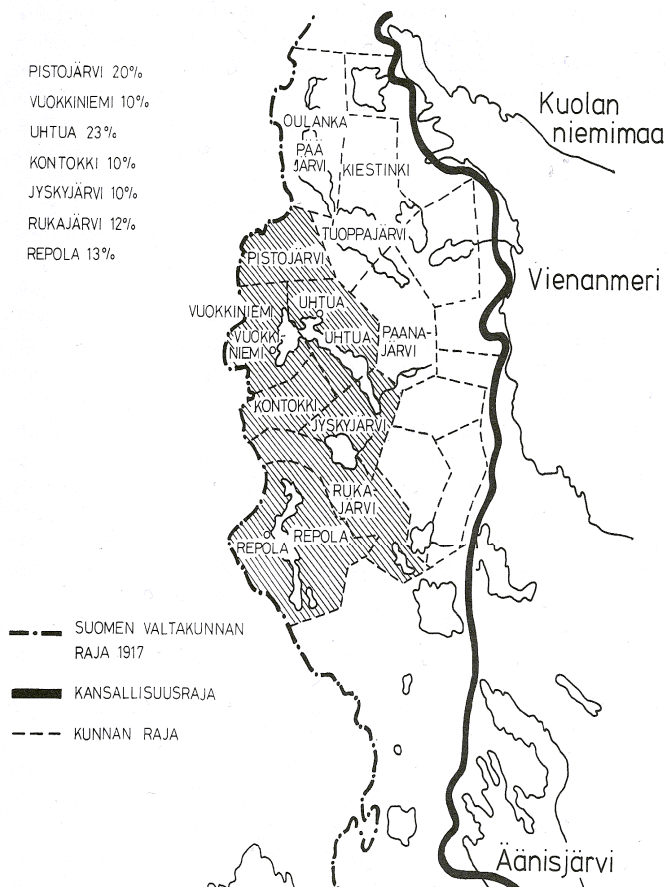
Lähde: NYPL Digital Gallery, Digital ID: 1216150, Alkuperäinen julkaisuvuosi 1921.

Liite 5.

Liite 6.

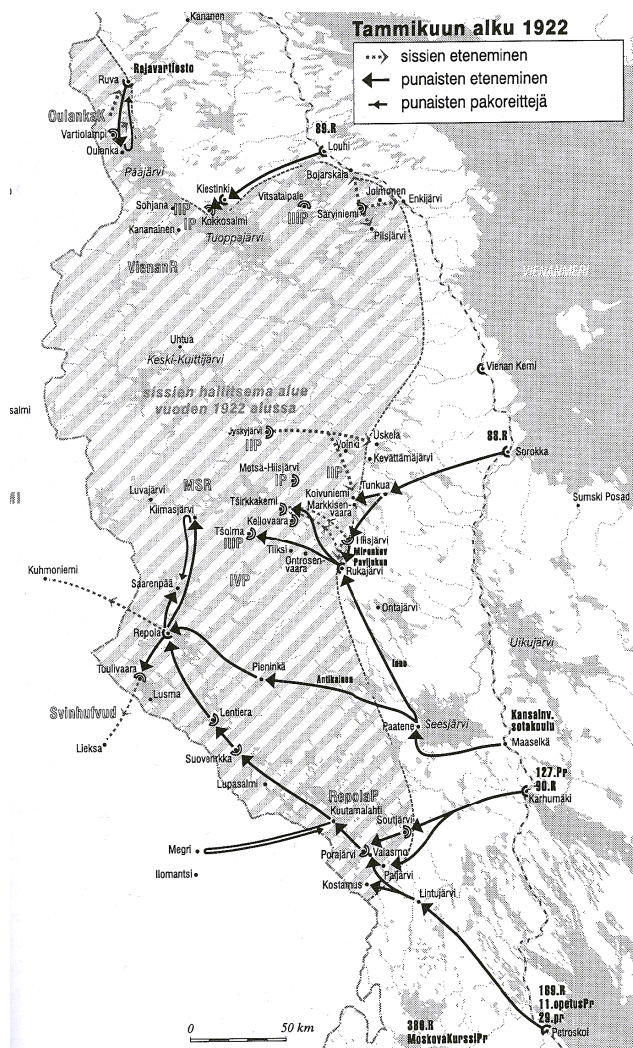
 Itä-Karjalan kunnat, joista pakolaisia yli 10%:a 1905 väkiluvusta pakolaiskortiston mukaan

Kunnat, joista pakolaisia yli 10 % 1921–1922

Huomattavaa erityisesti Vienan pohjois-, itä- ja eteläosien suhteellisen vähäinen pakolaismäärä. Aunus loistaa poissaolollaan.

Lähde: Nygård 1980, 79.

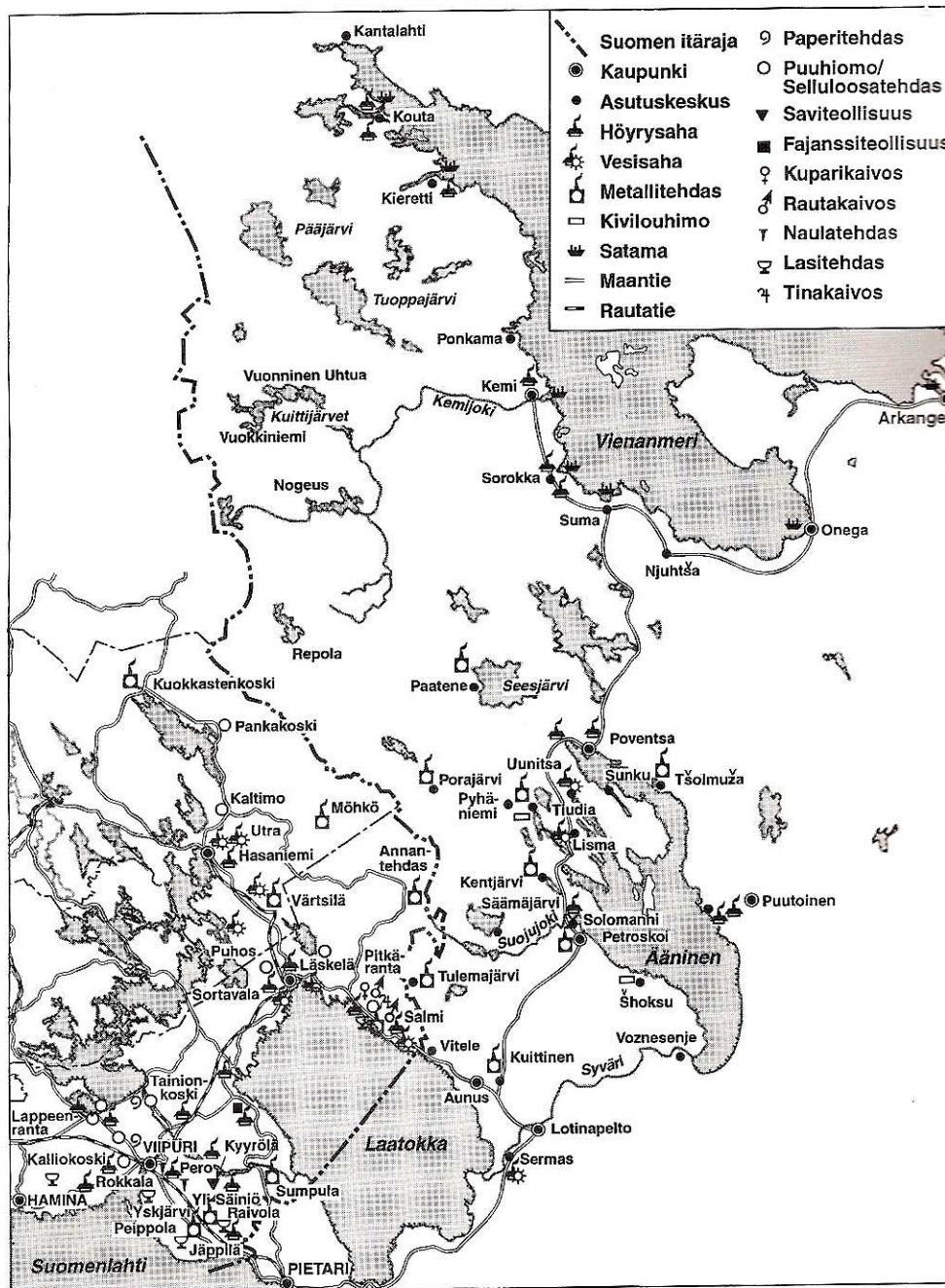
Sissien hallitsema kapina-alue 01/1922

Huomattavaa erityisesti Vienan pohjois- itä-, ja eteläosien passiivinen ote kapinaan. Aunus passiivinen. Sissien vaikutusalue ei aina ollut yhtä kuin kuntien aktiivinen osallistuminen kapinaan. Porajärvi oli puna-armeijan hallussa jo joulukuun lopussa 1921 ensimmäisten vallattujen alueiden joukossa.

Lähde: Harjula 2007, 247–249.

Liite 7.

SUOMEN JA VENÄJÄN KARJALAN TEOLLISUUS VUOSINA 1860–1900

Teollisuuslaitosten historiallinen sijainti korreloi pakolaisuuden sekä kapina-alueen kanssa melko hyvin. Erityisen merkittäviä kohteita ovat Paateneen, Porajärven ja sitä lähellä olevien Pohjois-Vienan sekä Aunuksen teollisuuslaitosten sijainti kokonaiskuvan kannalta. Katso erityisesti Karjalan keskiosaa ja vertaa näkymää liitteen 6 karttoihin.

Lähde: Hämynen 1998, 188.